

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ,
МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ
ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ УПРАВЛІННЯ ТА ПРАВА**

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЮРИДИЧНОЇ НАУКИ

***збірник тез міжнародної наукової конференції
«Десяті осінні юридичні читання»
(м. Хмельницький, 18–19 листопада 2011 року)***

ЧАСТИНА ПЕРША:

Теорія держави і права

Історія політичних та правових вчень

Філософія права

Міжнародне право

Порівняльне правознавство

**ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ
2011**

УДК 34
ББК 67.0
А 43

Актуальні проблеми юридичної науки: Збірник тез міжнародної наукової конференції «Десяті осінні юридичні читання» (м. Хмельницький, 18–19 листопада 2011 року) : у 4–х част. – Частина перша. – Хмельницький : Видавництво Хмельницького університету управління та права, 2011. – 146 с.

ISBN 978-966-8823-50-3 (повне зібр.)
ISBN 978-966-8823-51-0 (частина 1)

У збірнику представлені доповіді, які були оприлюднені на міжнародній науковій конференції «Десяті осінні юридичні читання», що відбулась у Хмельницькому університеті управління та права 18–19 листопада 2011 року.

Розміщені у збірнику тези доповідей стосуються таких напрямків: «Теорія держави і права», «Історія політичних та правових вчень», «Філософія права», «Міжнародне право», «Порівняльне правознавство».

Збірник розрахований на наукових та науково-педагогічних працівників вищих навчальних закладів і наукових установ, студентів, аспірантів та докторантів юридичного напрямку, практичних працівників і широкий читацький загал.

УДК 34
ББК 67.0
А 43

ISBN 978-966-8823-50-3
ISBN 978-966-8823-51-0

© Колектив авторів, 2011
© Хмельницький університет
управління та права, 2011

ТЕОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА
ІСТОРІЯ ПОЛІТИЧНИХ ТА ПРАВОВИХ ВЧЕНЬ
ФІЛОСОФІЯ ПРАВА
МІЖНАРОДНЕ ПРАВО
ПОРІВНЯЛЬНЕ ПРАВОЗНАВСТВО

THEORY AND HISTORY OF STATE AND LAW
HISTORY OF POLITICAL AND LEGAL STUDIES
PHILOSOPHY OF LAW
INTERNATIONAL LAW
COMPARATIVE LAW

В. І. Андрейцев

*доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України,
академік Національної академії правових наук України,
державний радник юстиції III класу,
Київ, Україна*

МЕТОДОЛОГІЧНІ, ГНОСЕОЛОГІЧНІ ТА АКСІОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ КАТЕГОРІЇ «БЕЗПЕКА» ТА ЇЇ РІЗНОВИДІВ У ПРАВОРОЗУМІННІ, УПРАВЛІННІ ТА ПРАВОЗАСТОСУВАННІ

I. Законодавчі та нормативно-правові засади.

Конституція України (ст. 3) фіксує, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Отже, безпека особистості – людини визнана на конституційному рівні як важливий елемент найвищої соціальної цінності, що зобов'язує державу забезпечувати її у процесі життєдіяльності людини.

Ст. 16 Конституції України передбачає, що забезпечення екологічної безпеки і підтримання екологічної рівноваги на території України, подолання наслідків Чорнобильської катастрофи – катастрофи планетарного масштабу, збереження генофонду українського народу є обов'язком держави.

Ст. 50 Конституції України гарантує кожному право на безпечне для життя і здоров'я довкілля та відшкодування шкоди, завданої порушенням цього права. Ст. 92 Основного закону України встановлює, що виключно законами України, зокрема визначаються основи національної безпеки, організація Збройних сил України і забезпечення громадського порядку.

Ст. 106 Конституції України покладає на Президента України забезпечення, зокрема, державної незалежності, національної безпеки, а ст. 107 передбачає Раду національної безпеки і оборони України, як конституційний, координаційний орган з питань національної безпеки та оборони при Президентові України, який є його головою тощо.

Отже, Конституція України унормовує принципові положення, щодо захисту особистої безпеки людини та національної безпеки держави для якої їх забезпечення складає конституційний обов'язок.

Закон України «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення» від 24 лютого 1994 р. [6] визначає небезпечні фактори для людини – хімічні, фізичні, біологічні чинники, речовини, матеріал або продукт, що впливає за певних умов або може негативно впливати на здоров'я людини. При цьому безпечні умови для людини це стан середовища життєдіяльності, за якого відсутня небезпека шкідливого впливу його факторів на людину. Разом з тим, передбачаються вимоги безпеки для життя і здоров'я людини – тобто розроблені на основі медичної науки критерії показники, гранично допустимі межі, санітарно епідеміологічні нормативи, норми, регламенти, розроблення, обґрунтування, контроль і нагляд за якими відноситься виключно до медичної компетенції.

Розділ IV «Забезпечення здорових і безпечних умов життя» (ст. 25-32) складають базові засади Закону України «Основи законодавства про охорону здоров'я» від 19 листопада 1992 року [7].

Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» від 25 червня 1991 року [8] містить визначення різновиду безпеки – екологічної, як стану

довкілля при якому забезпечується попередження погіршення екологічної обстановки та виникнення небезпеки для здоров'я людей, яка гарантується громадянам здійсненням широкого комплексу взаємопов'язаних політичних, економічних, технічних, організаційних, державно-правових та інших заходів.

Очевидно, що категорія «безпека» органічно пов'язується із реальним існуванням небезпеки, небезпечних умов і факторів, що обумовлюють створення системи безпеки для існування людини, народу та функціонування держави. Що собою являє небезпека? До певної міри на це питання мав би дати відповідь спеціальний Закон України «Про об'єкти підвищеної небезпеки» від 18 січня 2001 року, [9] норми якого базуються на приписах Конвенції ООН про трансграничний вплив великих промислових аварій, Директиви Ради Європи від 9 грудня 1996 року «Про стримування небезпек великих аварій, пов'язаних з небезпечними речовинами». Зазначений Закон визначає об'єкт підвищеної небезпеки – тобто об'єкт на якому використовуються, виготовляються, переробляються, зберігаються або транспортуються одна чи декілька небезпечних речовин та категорій речовин, що дорівнює або перевищує нормативно встановлені порогові маси або інші об'єкти як відповідно до Закону є реальною загрозою виникнення надзвичайних ситуацій техногенного або природного характеру.

Отже, відповідно до цього Закону, розуміння об'єкта небезпеки зміщується в сторону відповідного об'єкта, тобто підприємства на якому здійснюється у різних формах поводження з небезпечними речовинами, а не сама небезпечна речовина, поводження з якою характеризує цю діяльність небезпечною для життя і здоров'я людини.

Проте в реальному житті палітра небезпечних ризиків та процесів значно розширюється, що дає підставу вести мову про різні форми небезпек (скажімо перекручена, недостовірна інформація розглядається, як інформаційна небезпека; неякісні товари та продукти харчування, дають підстави вести мову про виробничу, тобто промислову, продовольчу небезпеку; неконтрольоване накопичення зброї та боєприпасів є свідченням військової небезпеки; тіньова економіка породжує ризики в економічному розвитку, а отже є підставою розглядати їх, як економічну небезпеку; антигуманна політика є свідченням політичної небезпеки тощо, яким мають протистояти відповідні форми протидії держави, тобто систем безпеки, що потребують такого стану розвитку відповідних відносин за якого упереджується настання певних загроз і ризиків, заподіяння шкоди можливим суб'єктам, фізичним та юридичним особам, народу та державі. Зрозуміло, що система безпеки має бути іманентною рівню загрози, ризику та перевищувати показники настання відповідної шкоди, її упередження коригування та ліквідації наслідків небезпечних для здоров'я і життя людей, реабілітації умов життєдіяльності населення. Закон України «Про основи національної безпеки» від 19 червня 2003 року, [10] як і Концепція (Основи державної політики) національної безпеки України, на базі якої він створений, визначає національну безпеку, як захищеність життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства і держави, за якої забезпечується сталий розвиток, своєчасне виявлення, запобігання та нейтралізації реальних та потенційних загроз національному інтересу. Захищеність в контексті цього Закону сформульована як певна константа гарантій інтересів народу, держави та суб'єктивного права громадян на особисту безпеку, як найвищої соціальної цінності.

Проте із цього визначення випливає і немало запитань. Якщо захищеність, то яка? Технічне, психологічна, державно-правова тощо? Залишається відкритим

запитання про те, а ким гарантується така захищеність? Тим більше, що захищеність зазначених вище інтересів ще не гарантує сталого економічного розвитку та відвернення настання загроз національним інтересам.

Адже «захищеність» на мій погляд означає завершений механізм і процес відвернення у будь-який час відповідних ризиків, які реально існують та на які акцентується увага у Стратегії національної безпеки України. Тому національна безпека, як видається – це реальний стан розвитку відповідних відносин в державі та її готовності регулювати, стримувати, упереджувати, коригувати можливі ризики заподіяння шкоди будь-якому із зазначених суб'єктів у відповідній сфері – економічній, політичній, інформаційній, енергетичній, екологічній тощо.

Захищеність в той же час означає наявність відповідних механізмів та інструментів відвернення різних загроз потенційного характеру, як ймовірності заподіяння шкоди суб'єктивним правам громадян та інтересам українського народу та держави.

Тобто «безпека», її рівень це завжди – усвідомлена діяльність держави, особи тощо, яка функціонально спрямовується на створення і запровадження механізмів і способів відвернення загрози (ризик) природного, техногенного та іншого характеру. З огляду на вимоги Конституції України створення системи безпеки, зокрема, національної, складає обов'язок держави, тому безпеку можна розглядати, як стан розвитку суспільних відносин, за яких держава створює систему протидій та механізмів з виявлення загроз та ризиків у межах своєї території, їх класифікації за рівнями небезпеки, відвернення та усунення їх наслідків прояву, з точки зору інтересів держави, українського народу та прав громадян на безпеку на різних рівнях життєдіяльності (національному, регіональному, місцевому, об'єктному).

При цьому небезпека – об'єктивно існуюча можливість негативного впливу на особу, суспільство, державу і довкілля, в результаті якої їм може бути заподіяна шкода, що погіршує цей стан.[14, 398]

Небезпека, загроза як ймовірність заподіяння шкоди можуть мати природний, техногенний, в цілому антропогенний характер. Природний ризик – це прояв відповідних природних та геологічних процесів, що справляють негативний вплив на людину та середовище її життєдіяльності. Техногенна загроза – проявляється у поведженні з потенційно небезпечними властивостями, які є характерними для окремих речовин, матеріалів, різних сполук фізичного, хімічного та біологічного характеру. Отже, експлуатація та їх використання, інша діяльність поводження з ними набуває характеру небезпечної (ризикової), що потребує спеціального правового режиму, шляхом законодавчого та нормативно-правового урегулювання. Тому важливо усвідомити, що не сама по собі діяльність є небезпечною, а лише діяльність щодо поводження з небезпечними речовинами, їх сполуками, матеріалами тощо, обумовлює ризиковий, небезпечний характер та можливість негативного впливу, що завдає шкоди відповідним правам громадян та національним інтересам. Тобто безпосереднім об'єктом небезпеки ризику виступає небезпечна речовина, відповідний процес, а не об'єкт в розумінні, підприємства на якому вона перебуває та інші небезпечні матеріали відповідальність про небезпечність яких покладається на їх власників або інших осіб, які здійснюють із ними відповідне поводження (виготовлення, переробку, збереження, транспортування, утилізація, захоронення тощо).

II. Наукознавчі аспекти. Категорія «безпека», як об'єкт праворозуміння.

У спеціальній та юридичній літературі не має єдності щодо розуміння категорії безпека. Як стан захищеності життєво важливих інтересів особи суспільства і держави від внутрішніх і зовнішніх загроз, – визначає її юридична енциклопедія.[15, 47] Проте не містять цієї категорії деякі інші енциклопедичні видання.[11] Великий енциклопедичний юридичний словник оперує категоріями «безпека екологічна», «безпека національна». [5, 51] Безпека екологічна – стан захищеності довкілля від порушення його екологічної рівноваги. Відповідно безпека національна, розглядається, як система державних заходів спрямованих на захист національних інтересів і гарантування безпеки особи, суспільства і держави від внутрішніх і зовнішніх загроз.

Очевидно, що стан захищеності і система державних заходів, спрямованих на захист, досить різнопланові ознаки через які наводяться ці визначення, оскільки в першому випадку йдеться про гарантований захист, в другому, як певний процес, що спрямовується на захист національних інтересів, гарантування безпеки для певних суб'єктів – особи, суспільства, держави. В той же час, зазначу, що суспільство за законодавством України не виступає самостійним суб'єктом, а лише український народ та, зокрема, юридичні особи, які зовсім не згадуються в цьому визначенні. У першому визначенні, йдеться про захищеність довкілля, яке виступає об'єктом, а не суб'єктом права та законних інтересів. До того ж у визначенні застосовано словосполучення «порушення екологічної рівноваги», яке саме не визначене і неоднозначне, оскільки критерії цієї рівноваги допоки ніхто не встановив. Отже – це різнопланові визначення, які не вносять особливої визначеності для зазначеної категорії без окремих коментарів та роз'яснень, щодо їх розуміння і сприйняття як процесу завершеного, на що вказує термін «захищеність», в другому випадку як процесу динамічного, спрямованого на захист національних інтересів, але не завершеного.

Зазначу також, що в спеціальній літературі часто висловлюється спрощене розуміння безпеки, як відсутності небезпеки, але за допомогою чого це досягається, особливо не розкривається.

В літературі з безпекознавства і безпекотворення, яке активно розробляється в Європейському університеті, вже проведено декілька науково-практичних конференцій з цієї проблематики, але питання праворозуміння категорії «безпеки» залишається допоки різнополярним. [4]

Словникова та енциклопедична література досі теж неоднозначна з цього питання, оскільки не акцентує уваги на виявлення чітких істотних ознак безпеки.

Значна частина учених стверджує, що безпека, особливо система безпеки виникає, як протидія реальній та потенційній небезпеці внаслідок прояву певних загроз та ризиків. Якщо йдеться про національну безпеку, то важливо розуміти, що це стан готовності держави за допомогою створеної системи механізмів та інструментів виявляти, ранжувати (групувати) за рівнем небезпеки відповідні загрози та ризики, упереджувати їх настання та відвернення шкоди громадянам та державі. Отже, йдеться про систему управління регулювання ризиків за допомогою певних функцій коригування безпеки та її різновидів.

Конституцією України та іншими нормативно правовими актами визнано курс на забезпечення національної безпеки що ускладнюється багатоманітністю загроз у різних сферах та рівнях, відсутності достатньо набутого практичного досвіду управління ризиками, недостатністю коштів на системні кроки і необхідні профілактичні заходи.

Можна заключити, що безпека у правовому контексті може розглядатися, як певний стан розвитку суспільних правовідносин (тобто усвідомлений процес), за яких державою створюються відповідні механізми та інструменти які спрямовуються на виявлення потенційних та можливих ризиків (загроз) їх класифікації за рівнем небезпеки та місцями поширення, упередження їх настання та ліквідації наслідків від прояву цих загроз. Безпека має бути системною і належно забезпеченою законодавчо, інституційно, структурно, функціонально, фінансово, науково-технічно, процедурно з тим щоб ретельно та зважено реагувати на ризики і загрози, виклики часу, упереджувати їх прояви на національному, регіональному і місцевому рівнях. Становленню і розвитку системи безпеки має сприяти сучасна, зокрема, правова наука, яка зумовлена виробляти відповідні наукові положення та підходи важливі для виявлення її теоретичних засад та прикладного призначення щодо упередження можливих ризиків у різних сферах людської діяльності.

III. Відтак проблеми безпеки в управлінні – важливий компонент системи національної безпеки в Україні.

Особливо на рівні державного управління, яке має декілька зрізів – науковий і практичний. Державне управління, як і національна безпека свого часу були визнані ВАК України самостійними напрямками наукових спеціальностей в межах яких виконуються кандидатські та докторські дисертації. Варто при цьому зазначити, що управління займає значну частину механізму правового регулювання, яке відноситься до сфери адміністративного права. Проте, особливих успіхів і результатів допоки в цій частині не проглядається. Здебільшого питання організації забезпечення безпеки розкривається фрагментарно через характеристики органів державної влади, рівень яких відповідає 80-90 рр. минулого століття. Для прикладу, наведу визначення національної безпеки, що міститься в одному із підручників з адміністративного права, [1, 461] як стану захищеності державного суверенітету, конституційного ладу, територіальної цілісності, економічного, науково-технічного і оборонного потенціалу України, законних інтересів держави та громадян від розвідувально-підривної діяльності іноземних спецслужб, посягань з боку окремих організацій, груп та осіб (підкреслено мною – В.А.).

До подібних «шедеврів» можна віднести монографію присвячену органам державної влади, що вийшла друком у 2002 році в якій окремий розділ присвячується аналізу органам державної влади в галузі оборони і національної безпеки. [12, 506 – 534] Аналіз навчальної літератури з адміністративного права, зокрема особливої частини, свідчить про наявність розділів, про управління економікою, державною власністю, промисловістю, сільським господарством, будівництвом і житлово-комунальним господарством, торгівлею, фінансами, зовнішньоекономічною діяльністю, у сфері екології, митної справи, освіти, охорони здоров'я, культурою, фізичною культурою і спортом, у справах сім'ї та молоді, закордонними справами, юстицією. І лише управлінню у сфері забезпечення національної безпеки приділяється недостатньо уваги, або зовсім немає відповідної інформації чи подається у досить скороченому вигляді.

Така тенденція простежується і в інших підручниках і навчальних посібниках з конституційного, муніципального, трудового права тощо. В навчальних планах окремих ВНЗ відсутній нормативний курс з цієї проблематики та окремі спецкурси з проблем безпеки. Дещо інший стан спостерігається в екологічному, ядерному праві. Скажімо питання екологічної безпеки стало складовими загальної та особливої частини курсу екологічного права, ще у 2002 році вийшов друком авторський

навчальний та науково-практичний посібник «Право екологічної безпеки» [3, 332], відповідні монографічні розробки, [2, 278-372] а також розробки з питань радіаційної безпеки України. [13, 272]

На мій погляд зовсім неприпустимий є факт відсутності фундаментальних наукових досліджень в теорії права та теорії держави, з точки зору поділу правовідносин на ризикові та не ризикові, з особливостями розкриття механізму їх регулювання та правового режиму і правосуб'єктності відповідних осіб, відповідальності за здійснення небезпечної діяльності.

Адже від невизначеності в законодавчому, науковому, тектологічному плані питань безпеки, страждає насамперед правозастосовча практика, щодо захисту порушених прав громадян та реалізації їх суб'єктивних можливостей на безпечні умови життєдіяльності через системні загрози енергетичної, житлово-комунальної сфери через неготовність упереджувати потенційні ризики, що періодично проявляється внаслідок застарілої, інженерної, комунальної інфраструктури.

Викладене дає підстави вважати, що безпековий підхід стає міждисциплінарним та пріоритетним напрямом сучасного правознавства та державознавства. Принаймні видається доцільним корекція робочих навчальних програм тематики наукових досліджень з правознавства, державного управління, запровадження викладання нормативних та спеціальних курсів в юридичних ВНЗ та факультетах з орієнтацією на вивчення основних питань національної безпеки за відповідними сферами, удосконалення, особливо конституційного, адміністративного, господарського інших галузей права з цих питань. Звісно, вирішення цієї проблеми має сприяти запровадження у навчальний процес ВНЗ України нормативного курсу «Правові засади національної (регіональної) безпеки» відповідних спецкурсів з урахуванням потенційних загроз в регіонах України.

Важливо пам'ятати, що категорія безпека, має перш за все аксіологічний аспект, яка дозволяє забезпечувати захист прав людини і громадянина на безпечні умови її життєдіяльності, а також інтересів українського народу та держави України, як важливих надбань і соціальних цінностей нашої української спільноти.

Використані джерела:

1. *Адміністративне право. Підручник.* – Харків, Право – 2000 – С. 461.
2. *Андрейцев В.І. Екологічне право і законодавство суверенної України: проблеми реалізації державної екологічної політики.* – Дніпропетровськ, 2011 – С. 278-372.
3. *Андрейцев В.І. Право екологічної безпеки. Навчальний та науково-практичний посібник.* – К, Знання – Пресс. – 2000. – 332 с.
4. *Безпекознавство: актуальні питання методології, методики та практики викладання. Матеріали круглого столу 30 жовтня 2007 року.* – К., 2008. – 164 с.; *Безпекотворення: питання теорії і практики та правові аспекти. Частина перша.* – К., 2007. – 420 с.; *Частина друга.* – 2007. – 266 с.
5. *Великий енциклопедичний юридичний словник.* – К., Юрид. Думка – 2007. – С. 51.
6. *Відомості Верховної Ради України.* – 1994. – №27. – Ст.218.
7. *Відомості Верховної Ради України.* – 1993. – №4. – Ст.19.
8. *Відомості Верховної Ради України.* – 1991. – №41. – Ст.546.
9. *Відомості Верховної Ради України.* – 2001. – №15. – Ст.73.
10. *Відомості Верховної Ради України.* – 2003. – №39. – Ст.351.
11. *Новый энциклопедический словарь.* – М., Рипол классик. – 2007. – 1456 с.; *Ф.А. Брок Хауз, И. А. Эфрон. Энциклопедический словарь. Современная версия.* – М., ЭКСМО. – 2003 – 672с.
12. *Органи державної влади України.* – К., 2002 – С. 506 – 534.

13. *Правове забезпечення радіаційної безпеки в Україні.. Навч. посібник. За ред. проф. Балюк Г.І. – К., – 2010 – 272 с.*
14. *Управление организацией. Энциклопедический словарь. – М., Изд-во ИНФРА. – 2001. С. 398.*
15. *Юридическая энциклопедия. – М., 1997 С. – 47.*

І. Я. Андрюшко

*аспірант Національного університету «Одеська юридична академія»,
Одеса, Україна*

ПРИНЦИПИ ПРАВОВОГО МИСЛЕННЯ

Принципи правового мислення є фундаментами розумової, творчої, інтелектуальної діяльності професіонала-правознавця у процесі правової комунікації, направленої на пізнання, оцінку, використання норм права, а також його принципів, втілення у життя букви та духу закону, за допомогою яких формується образ праворозуміння професіонала-правознавця, що обумовлений особливостями професійної юридичної діяльності та правової культури професіонала-правознавця.

У межах даного доповіді пропонується звернутись лише до деяких принципів правового мислення професіонала-правознавця, домінантом природи яких є закони логіки.

Актуальність вивчення принципів правового мислення із позицій втілення законів логіки обумовлена тим, що закони логіки у правовій матерії одночасно функціонують не тільки як власне логічні, але й як – правові вимоги, виражені безпосередньо у нормах права. Дослідження принципів правового мислення, що є втіленням основних законів логіки у діяльності юриста, відбувається у працях В.П.Малахова. У доктринальних розробках вітчизняної юриспруденції така проблематика відсутня, що пояснює доцільність вибору теми.

Думається, у вибраному аспекті слід починати із принципу визначеності правового мислення.

Ефективне функціонування цього принципу можливо лише завдяки створенню стабільних, конкретних визначень, що будуть зосереджені у правових нормах, – законодавчих дефініціях.

Слід погодитись із В.П. Малаховим, який вважає, що оцінка одиничним соціальним явищам може надаватись тільки на основі даного, визначеного законом поняття[1, с.20].

Сучасна діюча національна нормативно-правова база зосереджує у собі різноманітні визначення правових понять. Однак, слід наголосити на випадках їх абстрактності, що створює умови для зловживання правом у реалізації правових приписів.

Так, у ч.1 ст.1 Закону України «Про доступ до публічної інформації» від 13.01.2011р. № 2939-VI передбачено наступне законодавче визначення поняття «публічна інформація»: відображена та задокументована будь-якими засобами та на будь-яких носіях інформація, що була отримана або створена в процесі виконання суб'єктами владних повноважень своїх обов'язків, передбачених чинним

законодавством, або яка знаходиться у володінні суб'єктів владних повноважень, інших розпорядників публічної інформації, визначених цим Законом[2, ст.149].

Виходячи із змісту такого визначення, публічною є інформація, яка існує у закріплених нормативно-правових чи індивідуально-правових актах, якими користуються при виконанні владних повноважень органи публічної влади та інші розпорядники, які передбачені вищезазначеним Законом. Але на практиці наявні ситуації широкого тлумачення цього поняття, шляхом направлення численних запитів на інформацію із об'єктом запиту за своєю природою не охопленим поняттям «публічна інформація». Так, на адресу Южненської міської ради Одеської області за період приблизно із серпня по вересень місяць поточного року надійшло біля 2 000 запитів на інформацію, яка не є публічною за своєю природою, складені аналогічним чином із тотожними запитаннями, але із різними адресатами, записаними власноручно. Після надання відповідей на вказані адреси, переважна більшість отримувачів усно або письмово зазначали, що ніяких запитів на інформацію не відправляли.

Якщо б у самому Законі було зазначено детально, яку саме інформацію необхідно кваліфікувати як публічну, органи публічної влади позбулись би проблеми масових надходжень запитів на інформацію із псевдооб'єктом запиту на публічну інформацію, що в подальшому призвело до економії духовних та матеріальних ресурсів органу публічної влади на вирішення псевдозапитів на інформацію.

Наступним принципом правового мислення є принцип послідовності, який виражається у специфічному використанні співвідношень юридичних фактів та правових понять та поетапному втіленні інтелектуальної, творчої, розумової діяльності професіонала-правознавця, направленої на пізнання права, формування правосвідомості, аналізу юридичних фактів, кваліфікації правової ситуації тощо.

Більш того, Л.Н. Сумарокова наголошує на тому, що принцип послідовності також порушується у галузі інтерпретації норм: часто сумісні із нормою її різні інтерпретації, але ця сумісність ще не визначає логічну послідовність[3, с.228].

Отже, у принципі послідовності правового мислення можливо виділити два аспекти: співвідношення юридичних фактів та правових понять та етапи його динаміки.

Слушним у цьому сенсі є твердження А.Е.Жалінського щодо таких етапів правового мислення. Перший – виявлення, усвідомлення та формулювання проблемної ситуації, пов'язаною із визначенням об'єктом; отримання фактичної та правової характеристики об'єкта мислення; формулювання завдання, на вирішення якого направлений процес мислення. Другий етап складається із аналізу можливостей застосування правових засобів та способів вирішення завдання із урахуванням наслідків, що виникають, та існуючих обмежень. Третій етап зосереджується у виборі оптимального варіанту вирішення, отримання його ресурсної характеристики (ціни), визначення можливих результатів та негативних наслідків[4, с. 200].

Серед принципів правового мислення слід зазначити принцип обґрунтованості. Цей принцип реалізується за допомогою дотримання процесуальної форми, яка закріплюється у джерелах права, та є конституїтивним елементом стадії прийняття рішення. Так, одержання доказу незаконним шляхом, а значить – недотримання процесуальної форми, призводить до виключення його із переліку доказів.

Дотримання таких принципів професійного правового мислення дозволить правовому мисленню бути інтелектуальною діяльністю, що зосереджує у собі вирішення правових питань, шляхом використання засобів правового мислення, що

пов'язані із правом, направлені на його реалізацію, шляхом використання правових можливостей.

Таким чином, перелік вищезазначених принципів правового мислення, що втілюють у собі закони логіки, безперечно, не є вичерпним, однак ці принципи зосереджують у собі основні, вирішальні логічні початки ефективного, справедливого, раціонального правового мислення професіонала-правознавця, направлено на реалізацію правових норм та еволюціонування національної правової системи.

Використані джерела:

1. Малахов В.П. Логика для юристов / В.П.Малахов. – М.; Екатеринбург. – 2002. – 241 с.
2. Про доступ до публічної інформації: Закон України від 13 січня 2011 року.// Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 32. – Ст.149
3. Сумарокова Л.Н. Основы логики./Л.Н.Сумарокова. – Учеб.пос. – 2-е изд. – Одеса: Юридическая литература. – 2003. – 240 с.
4. Жалинский А.Э. Профессиональная деятельность юриста. Введение в специальность. Учебное пособие. /А.Э.Жалинский. – М.: Издательство БЕК. – 1997.– 330 с.

А. І. Балаклицький

здобувач відділу теорії держави і права
Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України,
Київ, Україна

ВЛАДА ТА ТЕРИТОРІЯ ЯК ОСНОВНІ ОЗНАКИ СУЧАСНОЇ ДЕРЖАВИ

Питання щодо визначення природи держави, її призначення та ролі в житті суспільства, належать до категорії вічних питань, які протягом майже всієї історії цивілізованого світу стояли не тільки перед фахівцями у галузі права, але й перед людьми інших професій та сфер діяльності. У сучасній юридичній літературі можна зустріти безліч визначень категорії «держава», кожна з яких має право на існування. Водночас всі вчені-правознавці погоджуються з тим, що держава характеризується наявністю таких основних ознак як наявність політичної публічної влади та чітко визначеної території, на яку ця влада поширюється та в межах якої здійснюється.

Отже, однією з найголовніших ознак будь-якої держави є наявність політичної публічної державної влади, оскільки держава – це, перш за все, політична організація суспільства, яка його об'єднує, управляє його важливими справами, усуває виникаючі соціальні конфлікти та забезпечує правопорядок. При реалізації політичної публічної влади держава використовує різноманітні засоби управління, серед яких особливе місце займає можливість застосовувати примус. Для цього держава має відповідні спеціально створені органи, установи та організації – армія, суд, правоохоронні органи тощо. Вказані органи та організації мають право застосовувати примус по відношенню до кожної особи, яка не підкоряється приписам державної влади [6, с. 56].

Найважливішою ознакою державної влади є її політичний характер. Державна влада здійснюється над різноманітними суспільними групами і окремими особами

при їх взаємодії один з одним у процесі реалізації політики. Політика завжди пов'язана з діяльністю держави, оскільки остання є центральним елементом політичної системи суспільства [4, с. 79]. Говорячи про соціальну роль публічної влади, професор М. Н. Марченко, зокрема, зазначає про те, що, розповсюджуючись та охоплюючи все суспільство в межах відповідної території, публічна влада у всіх державах обслуговувала в першу чергу інтереси правлячих кіл та неодмінно слугувала «яблуком розбрату» між конфронтуючими один з одним класами, про що свідчить ряд історичних прикладів [5, с. 166-167].

Політична публічна влада в будь-якій державі реалізується за допомогою системи органів та організацій, які створюються для забезпечення виконання її завдань та функцій. Як справедливо підкреслюється у сучасній юридичній літературі, кожна держава має дві основні сторони свого існування – статичну (структурну) та динамічну (функціональну). Статична сторона виражається в наявності державного апарату та певній структурі його органів, а динамічна сторона – це безпосередня діяльність державних органів [3, с. 79].

Формування органів державної влади, насамперед обумовлюється тією сукупністю проблем та завдань, які держава покликана вирішувати. Велике значення при побудові системи державних органів та організацій мають територіальний, ментальний, культурний та національний виміри певного суспільства. Від того, як саме побудована система органів державної влади багато в чому залежить ефективність їх управлінської діяльності [1, с. 60].

Ще однією основною ознакою будь-якої сучасної держави є наявність відповідної території у межах певних кордонів, на яку поширює свою дію політична публічна влада. Територія – це матеріальна основа існування будь-якої держави, яку утворює цілісний недоторканий зовні простір земної кулі. Територія сучасної держави є складним та багатоаспектним поняттям, оскільки вона включає в себе чимало складових, а саме:

- 1) сухопутний простір або земна територія в межах визначених кордонів;
- 2) водний простір – внутрішні води всередині держави (річки, озера тощо) та внутрішні територіальні морські води;
- 3) повітряний простір над державними кордонами;
- 4) надра;
- 5) військові та торговельні судна у відкритому морі;
- 6) повітряні кораблі, що перебувають у польоті за межами держави;
- 7) космічні об'єкти під прапором і гербом держави;
- 8) трубопроводи;
- 9) підводні кабелі та нафтові морські вишки;
- 10) території дипломатичних представництв і консульств за кордоном [7, с. 118].

Слід погодитися з думкою вчених, які вважають, що територія сучасної держави є не тільки просторово-географічною та країнознавчою характеристикою, але й духовно-історичним виміром, що полягає в таких важливих для існування та розвитку певного народу або нації категоріях як «батьківщина», «вітчизна», «патріотизм», «спадщина предків» тощо. Територія як основна ознака сучасної держави є тією сферою, в якій реалізуються найважливіші потреби певного суспільства, яке на ній проживає. Крім цього, необхідно враховувати той факт, що територія держави, у зв'язку із процесами глобалізації, набуває якості символічної

експансіональності, що нерідко виражається в практиці розповсюдження національних інтересів економічно розвинених держав за межі їх територій [2, с. 57].

Таким чином, здійснення загальнотеоретичного дослідження влади та території в сучасних трансформаційних умовах є нагальною потребою юридичної науки, оскільки таке дослідження дасть змогу зробити науково обґрунтовані висновки щодо тенденцій розвитку державності в майбутньому та мінімізувати потенційно можливі негативні наслідки глобалізаційних процесів для держави.

Використані джерела:

1. Антонов Я. В. Государство как произведение искусства // Государство как произведение искусства : 150-летие концепции / Ин-т философии РАН; Московско-Петербургский философский клуб; Отв. ред. А. А. Гусейнов. – М. : Летний сад, 2011. – С. 49–90.
2. Блинов А. С. Национальное государство в условиях глобализации: контуры построения политико-правовой модели формирующегося глобального порядка / А. С. Блинов. – М. : МАКС Пресс, 2003. – 150 с.
3. Дробязко С. Г. Общая теория права : учеб. пособие [для вузов] / С. Г. Дробязко, В. С. Козлов. – Минск : Амалфея, 2005. – 464 с.
4. Загальна теорія держави і права : [Підручник для студентів вищих навчальних закладів] / М. В. Цвік, О. В. Петришин, Л. В. Авраменко та ін.; За ред. д-ра юрид. наук, проф., акад. АПрН України М. В. Цвіка, д-ра юрид. наук, проф., акад. АПрН України О. В. Петришина. – Харків: Право, 2010. – 584 с.
5. Марченко М. Н. Проблемы общей теории государства и права : учеб. : в 2 т. Т. 1. Государство / М. Н. Марченко. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : ТК Велби, Изд-во Проспект, 2008. – 752 с.
6. Морозова Л. А. Теория государства и права : Учебник / Л. А. Морозова. – Изд. 3-е, перераб. и доп. – М. : Эксмо, 2009. – 480 с.
7. Скакун О. Ф. Теорія держави і права : Підручник / О. Ф. Скакун. – 2-ге видання. – К. : Алерта ; КНТ ; ЦУЛ, 2010. – 520 с.

К. А. Березовский

*старший преподаватель кафедры публичного права
Международного университета «МИТСО»,
аспирант Академии управления при Президенте Республики Беларусь,
Минск, Республика Беларусь*

ВЛИЯНИЕ ГЛОБАЛИЗАЦИОННЫХ ПРОЦЕССОВ НА МЕЖДУНАРОДНО-ПРАВОВУЮ ЗАЩИТУ ПЕРСОНАЛЬНЫХ ДАННЫХ

Республика Беларусь является активным участников международных отношений. Это обусловлено как географическим положением, так и активно занимаемой позицией по целому ряду актуальных вопросов. Вопрос, исследуемый автором, касающийся международно-правовой защиты персональных данных в условиях глобализации напрямую затрагивает правовую систему Республики Беларусь, её конституционное устройство и обеспечение основных конституционных прав граждан, закреплённых в Основном Законе государства.

Общественные отношения, связанные со сбором, использованием, хранением и распространением персональных данных, настолько усложнились в последнее время, что вести речь об их правовом регулировании в рамках отдельно взятой правовой системы представляется не совсем корректным. В первую очередь это связано с развитием информационных технологий, сети Интернет. Процесс глобализации в этом случае оказал прямое воздействие. Трансграничность сети Интернет, её массовое распространение и использование накладывает ряд преимуществ, вместе с тем порождая множество противоречивых моментов с точки зрения правового регулирования обозначенных общественных отношений [1, с. 175].

Международно-правовое регулирование общественных отношений в сети Интернет выглядит актуальным и важным с точки зрения выработки единых подходов и правил [2, с. 150]. Сеть Интернет обладает втерриториальностью [3, с. 40; 4, с. 35]. Это объясняется тем обстоятельством, что традиционные способы регулирования общественных отношений либо частично, либо полностью не применимы в случае попыток подвергнуть правовой регламентации отношения в Сети посредством отдельно взятой правовой системы. Юрисдикция государства распространяется максимум на национальный сегмент, к которому может быть в законодательном порядке ограничен доступ, установлены правила пользования и иные аспекты. Всё это не применимо в случае иностранных сегментов Сети [5, с. 92]. Одновременно возникает неисчислимо количество ситуаций, когда в наличии один или множество «иностранных элементов».

Ни одного универсального международного договора, касающегося регламентации общественных отношений в сети Интернет не существует. Применительно к сбору, хранению и распространению информации приняты лишь отдельные региональные документы, действующие в пределах территорий государств-участников. Тем не менее, права индивида на защиту личной информации о нём закреплены в основополагающих источниках в области права прав человека – Международных пактах 1966 г.

Для автора представляют интерес вопросы, связанные с объёмом правовых норм, действующих в отношении Республики Беларусь и соседних государств. Случаи «утечки» информации не редки. Совсем недавно произошёл случай, касающийся попадания в открытый доступ Сети базы данных о клиентах одного из белорусских банков [6].

В связи с этим возникает множество вопросов. В каком объёме на сегодняшний день защищены права и интересы граждан, связанные со сбором, использованием и распространением персональных данных о них? Унифицированы ли все эти аспекты в национальном законодательстве? Какова роль государства в сфере защиты персональных данных своих граждан? Существуют ли какие-либо международно-правовые обязательства, действующие в отношении Республики Беларусь, в виде договорных или обычных норм? Если да, то в каком объёме действующее национальное законодательство отвечает международным обязательствам и требованиям?

Настоящее сообщение в виде тезисного изложения представляет из себя частичное раскрытие проблемных аспектов, которые представляют для автора научный интерес.

Использованные источники:

1. Козик А.Л. Особенности международно-правовых отношений в сети Интернет // *Современные проблемы правовых отношений: сб. науч. тр./ М-во внутрен. Дел Респ. Беларусь, Акад. МВД. – Минск: Акад. МВД Респ. Беларусь, 2008. С. 170-180.*
2. Козик А.Л. Трансграничность сети Интернет и связанные с ней проблемы международно-правового регулирования Интернет // *Проблемы управления. №2. 2008. С. 147-151.*
3. Березовский К.А. Актуальность международно-правовой регламентации функционирования сети Интернет // *Труд. Профсоюзы. Общество. №3. 2009. С. 40-43.*
4. Березовский К.А. Проблема экстерриториальности в международно-правовом регулировании Р2Р сетей // *Труд. Профсоюзы. Общество. №2. 2010. С. 34-38.*
5. Березовский К.А., Козик А.Л. Влияние возникновения и развития сетей Р2Р на международное право // *Евразийский юридический журнал. №2. 2009. С. 88-92.*
6. Данные белорусов, обратившихся в МТБанк за услугами, попали в интернет. Банк ведет расследование. TUT.BY / [Электронный ресурс]. // Режим доступа: <http://news.tut.by/economics/245339.html>. Дата доступа: 23.09.2011 г.

О. С. Бись

кандидат юридических наук,

доцент кафедры конституционного, административного та финансового права

Хмельницького університету управління та права,

Хмельницький, Україна

РОЛЬ ПОСЕРЕДНИЦТВА У МИРНОМУ ВИРІШЕННІ МІЖНАРОДНИХ СПОРІВ

Проблема вирішення спорів мирним шляхом у міжнародних відносинах залишається актуальною впродовж тривалого часу існування людської цивілізації. Процедура їх врегулювання розроблена рядом міжнародно-правових актів. Найбільш важливими серед них є: Гаазька Конвенція про мирне вирішення міжнародних спорів від 5(18) жовтня 1907 р.[1], Загальний акт про мирне вирішення міжнародних спорів від 28 вересня 1928 р. з поправками, які внесено Генеральною Асамблеєю ООН 28 квітня 1949 р. [2], Манільська Декларація про мирне вирішення міжнародних спорів, яку прийнято в рамках ООН 15 листопада 1982 р.[3], Декларація ООН про запобігання й усунення спорів і ситуацій, які можуть загрожувати міжнародному миру і безпеці від 5 грудня 1988 р.[4] та багато інших.

Принцип мирного вирішення міжнародних спорів закріплений у ч. 1 ст. 33 Статуту ООН [5], яка декларує, що сторони, які беруть участь у будь-якому спорі, продовження якого могло б загрожувати підтриманню міжнародного миру та безпеки, повинні насамперед намагатися вирішити спір шляхом проведення *переговорів, посередництва, примирення, арбітражу, судового розгляду, звернення до регіональних органів або угод чи іншими мирними засобами за своїм вибором.*

У доктрині міжнародного права найбільш поширеним є поділ на політичні та судові мирні засоби вирішення міжнародних спорів. До політичних засобів відносяться переговори, посередництво, добрі послуги та примирення. Метою їх є

сприяння початку переговорів між сторонами спору та досягненню домовленості щодо його врегулювання. Ці засоби можуть використовуватися державами, міжнародними організаціями, приватними особами (авторитетними громадськими діячами) індивідуально або колективно [7, 283].

При вирішенні міжнародного спору за допомогою посередництва та наданні добрих послуг передбачається участь третьої сторони, яку визначають сторони суперечки. Її роль можуть виконувати держави та міжнародні організації, їх посадові особи, а також приватні особи, які є відомими громадськими діячами [6, 91].

У випадку виникнення конфліктної ситуації важливу роль відіграє створення сприятливих умов для того, щоб вона не набула агресивної форми та руйнівних масштабів, а стала предметом обговорення у належним чином організованому переговорному процесі. Гаазькі Конвенції 1899 і 1907 років зазначили, що роль посередника полягає в узгодженні конфліктних претензій і «умиротворенні почуттів опору сторін» [7, 284; 8, 167]. Посередник займає більш активну позицію завдяки тому, що сторони погоджуються на його участь у переговорах. Він може отримати право керувати переговорами та пропонувати варіанти вирішення спору, може також пропонувати зміни щодо вимог сторін спору задля кращого їх зближення. Результати посередництва знаходять своє висвітлення в спільному комюніке, угоді або в джентльменській угоді. Проте, вони не мають обов'язкової сили, оскільки посередник є саме примирителем, а не суддею [9, 138]. Відмова сторін спору від запропонованого варіанту не вважається недружнім актом.

Відмінність посередництва та добрих послуг полягає в тому, що посередництво це засіб вирішення спірної ситуації, при якому третя сторона бере активну участь у переговорах з метою узгодження взаємних претензій і пропонує власні прийнятні для сторін пропозиції. Натомість особа, що надає добрі послуги, не бере участі у переговорах і не пропонує шляхи вирішення спору. Її головне завдання – допомогти спірним сторонам встановити прямий контакт, спонукати їх до переговорів, забезпечити місце зустрічі та створити відповідні умови для проведення переговорів, після чого її місія закінчується.

У деяких випадках сторони погоджуються на більш широкі функції третьої сторони, на її участь у самих переговорах. У таких випадках добрі послуги наближаються до посередництва. Інколи добрі послуги можуть надаватися у відповідь на прохання однієї або кількох сторін спору, а також з ініціативи самої третьої сторони або окремих осіб. Надання добрих послуг можливо одночасно кількома державами, міжнародними організаціями, посадовими особами. Добрі послуги також часто переростають в посередництво [6, 92].

Процедура надання добрих послуг детально регламентована в Конвенції про мирне вирішення міжнародних зіткнень 1899 р. і однойменної Конвенції 1907 р. Згідно з цими конвенціями добрі послуги застосовуються як у мирний час, так і в період збройних конфліктів. Вони «мають виключно значення поради і аж ніяк не можуть бути обов'язковими» [9, 140].

Використані джерела:

1. Конвенція про мирне вирішення міжнародних спорів від 5 (18) жовтня 1907 р. *Международное право в документах: Учеб. пособие / Сост.: Н. Т. Блатова, Г. М. Мелков. – 3-е изд., перераб. и доп. – М.: МЦУПД, 2000. – С. 622– 630; Конвенція про мирне вирішення міжнародних спорів від 18 жовтня 1907 р. Портал законодавства Верховної Ради України [Електронний ресурс] // Режим доступу: http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_938*

2. Загальний акт про мирне вирішення міжнародних спорів від 28 вересня 1928 р. з поправками, які внесено Генеральною Асамблеєю ООН 28 квітня 1949 р. Портал законодавства Верховної Ради України [Електронний ресурс] // Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_f68
3. Манільська декларація про мирне вирішення міжнародних спорів від 15 листопада 1982 р. Портал законодавства Верховної Ради України [Електронний ресурс] // Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_568.
4. Статут Організації Об'єднаних Націй від 26 червня 1945 р. Портал законодавства Верховної Ради України [Електронний ресурс] // Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_010.
5. Действующее международное право. // Московский независимый институт международного права. – М., 1996. Т. 1. С. 816–820; Портал законодавства Верховної Ради України [Електронний ресурс] // Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_573
6. Анисимов Л.Н. Международно-правовые средства разрешения международных споров. – Л., 1975.
7. Міжнародне право: Навч. посібник / За ред. М.В. Буроменського – К.: Юрінком Інтер, 2005.
8. Мирное разрешение международных споров (международно-правовые вопросы). – М., 1974.
9. Муфак Зияд Тамир. Роль ООН у мирному розв'язанні спорів і конфліктів // Право України. – 2003. – №1.

Э. М. Боброва

*студентка Уральской государственной юридической академии,
Екатеринбург, Российская Федерация*

ВЛИЯНИЕ МЕНТАЛИТЕТА НА ПРАВОСОЗНАНИЕ СОВРЕМЕННОГО РОССИЙСКОГО ОБЩЕСТВА

Проблема выяснения духовно-культурного статуса, соотношения правового менталитета и правосознания как социально-правовых феноменов является чрезвычайно интересной и перспективной в современном обществе. Таким образом, в теоретическом плане актуальность темы исследования определена необходимостью выявления закономерностей формирования российской правовой системы, а в предметно-практическом—необходимостью дальнейшего формирования современной российской правовой системы с учетом особенностей национального менталитета.

Известно, что ядром общества как системы является структурированный нормативный порядок, посредством которого организуется коллективная жизнь населения. Этот порядок включает в себя ценности, специфицированные и дифференцированные нормы и правила, значимость которым придает их соотнесение с культурной системой. Этот порядок задает критерии принадлежности тех или иных индивидов как к обществу в целом, так и к отдельным его стратам, в том числе региональным. Проявления этого порядка выражаются в менталитете членов сообщества.

В данном случае под менталитетом обычно принято понимать совокупность формальных и неформальных норм, стереотипов сознания, поведения и общения, образа мыслей и самосознания индивида, отражающих систему ценностей, традиций и привычек, национальных и иных особенностей, присущих в целом той или иной социально-демографической группе населения или жителям данной местности.

Сегодня понятие «менталитет» приобрело расширительный смысл. С его помощью толкуют не только отдельные культурные трафареты, но и образ мыслей, душевный склад различных типов общностей. Менталитет как гарант самобытности культуры общества может быть представлен в качестве совокупности двух структурных компонентов.

1. *Базовый*, или универсальный, компонент включает черты, характерные для данной социокультурной общности на протяжении всей истории ее существования. В данный компонент входят те аспекты картины мира, которые определяют социально-экономический, государственно-политический, культурно-религиозный и морально-психологический уклад жизнедеятельности народа конкретно-исторической цивилизации.

2. *Периферийный*, или партикулярный, компонент следует понимать как реакцию определенной социокультурной общности на те или иные крупные события, отличающуюся длительностью исторического существования на некотором социокультурном пространстве. Такой подход к структуре менталитета дает возможность понять объективность существования «тезиса-антитезиса» в менталитете народа, один из них есть более раннее порождение, а другой – порождение более позднего времени. При этом следует иметь в виду, что «тезис» или «антитезис» могут находиться как в базовом компоненте менталитета, так и в периферийном.

Универсальные аспекты правового сознания российского общества, закрепленные в менталитете, определили особенности эволюции российской правовой реальности. Характер и уровень развития духовной жизни людей определяет, какой будет правовая жизнь в данном обществе. Огромное значение в функционировании правовой системы общества имеет правовой менталитет. Данный вопрос упирается в общую проблему правосознания, ибо от него зависят многие качественные характеристики правового менталитета.

В российском обществе сосуществуют противоположные типы правосознания – естественно-правовой и позитивистский. Есть также некоторые начала духовно-культурного типа правосознания, но они редки, не имеют, к сожалению, решающего значения в правовой жизни. Это в первую очередь обусловлено отходом от духовно-культурных начал, нежеланием человека подчинить свои нормативные установления и поступки духовной природе правового.

Поэтому столь важно развитие духовно-культурного правосознания, в определенной мере позволяющее направить субъекта права на созидание в себе и обществе правовых ценностей, адекватных данной природе.

В настоящее время мы сталкиваемся с проблемой преобладания у россиян схем, стереотипов и шаблонов мышления, которым характерны:

Определенный негативизм. В связи с этим большинство россиян чаще видят в себе недостатки, а не достоинства.

Пренебрежительное отношение к политике и демократии как форме политического устройства при которой источником и контролером деятельности власти выступает народ. Протестное отношение к наказаниям.

Для России объективно присущ «патерналистский» образ «государство-отец», где опека государства рассматривается как «благо» и обязанность перед народом. В связи с этим народ ожидает от власти решительных и твердых действий, исходя из этого можно говорить о том, что в русском сознании не было понимания борьбы за права, главной особенностью в русском обществе являлось несение обязанностей.

Проанализировав работы правоведов, (Назаров, М. М., Ильин, И. А., Афанасьев, В. Г., Певцова, Е. А., Алексеева, С. С.) можно прийти к выводу, что успешность формирования гражданского общества и правового государства в России в огромной мере зависит от того, насколько адекватно большинством ее граждан осмысливаются идеи правового сознания. Гражданская свобода связана не только с инициативностью, но и с ответственностью мышления, компетентностью, образованностью, достоинством, соблюдением норм права и нравственности. А для этого необходимы развитое правовое сознание и высокий уровень правовой культуры граждан. Ни одна из актуальных задач, стоящих перед современным российским обществом, не может быть решена без обеспечения прав и свобод граждан, без законности и правового порядка, успешного реформирования, которое зависит от эффективности выбранного подхода к проблеме, без правильного распределения приоритетов в общественно-политических отношениях, без верховенства закона и гарантированности прав.

Использованные источники:

1. Назаров, М. М. *Политическая культура российского общества 1991-1995 гг.: опыт социологического исследования* / М. М. Назаров. – М.: Эдиториал УРРС, 1998.
2. Ильин, И. А. *О сущности правосознания* // Ильин И. А. *Сочинения: в 10 т.* – М.: Русская книга, 1994. Т. 4. – 620 с.
3. Афанасьев, В. Г. *Человек в управлении обществом* / В. Г. Афанасьев. – М.: Научная литература, 1977
4. Певцова, Е. А. *Современные дефинитивные подходы к правовой культуре и правовому сознанию* / Е. А. Певцова // *Журнал российского права*. 2004. – №3.
5. *Учебник для юридических вузов и факультетов, под ред. проф. С.С. Алексеева «Теория государства и права».* – М.: Норма, 2004

Г. С. Боровська
*кандидат юридичних наук,
доцент кафедри філософії і політології
Львівського державного університету внутрішніх справ
Львів, Україна*

УНІВЕРСАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ ФІЛОСОФСЬКО-ПРАВОВОГО ВЧЕННЯ ПАМФІЛА ЮРКЕВИЧА

Серед фундаторів права вітчизняних мислителів значиться ім'я Памфіла Юркевича (1826–1874 рр.), вчення якого є синтезом права, громадянського порядку, вселюдської моралі, правової культури в системі становлення «всезагальної правомірної конституції». Спадщина вченого здобуває актуальність в сучасну добу і покликана реставрувати правову ідентичність українського народу в контексті європейської сучасної правової системи.

Теоретичну основу дослідження складають узагальнені, аналітично осмислені наукові положення, що формують цілісне вчення Памфіла Юркевича як правове. Науковий пошук відбувався у сфері філософії права, методології права, загальної і соціальної філософії, теорії та історії держави і права. З метою об'єктивного подання і обґрунтування спадщини Памфіла Юркевича у дослідженні використовувалися праці українських і зарубіжних вчених з філософії права, із загальної і соціальної філософії, з методології права, теорії та історії держави і права.

На нашу думку, головними положеннями, які характеризують вчення Памфіла Юркевича як правове, є: «ідея права», «закони права», «громадянський мир», «закони всесвітньої історії» та «всезагальна правомірна конституція». Ми відслідковуємо, що, за П. Юркевичем, людська спільнота знаходить реальне втілення у громадянській єдності за умови дотримання певних норм і законів.

«Ідея права», за інтерпретацією Юркевича, має своє призначення у людстві. Вона є ідеальною та реальною сутністю людської спільноти, відображенням змін у громадянській спільноті і проявом в конкретній індивідуальності. Відповідно, у ній, «ідеї права», закладені центральні засади творення людства, правової спільноти, згідно світового порядку та закономірності. Ми відслідковуємо, що «ідея права» за своєю суттю є необхідною, вона обґрунтовує людську єдність як «громадянський мир».

При розгляді положення «громадянського миру» слід зупинитися на суті основи правового і морального співжиття. Суспільство має неписані закони, думки, упередження, спосіб життя, переконання, цінності. Завдання суспільства полягає в тому, щоб ці неписані закони не знищили почуття індивідуальної свободи кожного члена спільноти [1, 205].

Юридичне життя відзначається присутністю всезагального законодавства як права людини, де ідея всесвітнього громадянства, ідея гуманності дістає своє завершення у понятті закону всесвітньої історії. Отже, історія – це система законів, що суміщають індивідуальну вільність та необхідність всезагального порядку [2, 525]. На нашу думку, П. Юркевич напроцьовує необхідність розвитку науки у всесвітньо-громадянському поступі людства, яке може бути виміряне (оцінене) досконалим юридичним ладом.

З дослідження випливає, що соціально-історична генеза розвитку науки про філософію права, за П. Юркевичем, керується загальним принципом єдності і

послідовності. Ця єдність і послідовність на рівні рефлексії існує у свідомості, утворена досвідом; єдність національна, історична і раціональна вказує на джерело права як на всезагальну раціоналізовану норму, що має бути реалізована законом [2, 234]. П. Юркевич вбачає завданням філософії права обґрунтування всезагальних законів розвитку форм права культурних народів [2, 239].

Згідно з Юркевичем, положення – «закони права», можна розглядати як явища: 1) національного духу; 2) історичного характеру народу; 3) одвічної ідеї правди. Усі ці принципи є науково обґрунтованими, бо в своїй основі мають природу людини. Відповідно, індивідуальність духовної природи цілого народу складається з трьох елементів: природного, історичного та одвічного; на суті цих елементів характеру людини ґрунтуються джерела права. Національний дух – це моральна влада, яка диктує народові закони; народ, як і окрема людина, силою своєї психологічної конституції визначає своє моральне життя. Друге джерело права – історичний характер народу, але історичний елемент базується на авторитеті і не дає об'єктивних підстав для права. Третє джерело права – це сама ідея права, яка існує в людині поза історичним характером права.

Ідея «всесвітнього громадянства», за П. Юркевичем, може бути реалізована через закон, за яким до «вільності» приєднується необхідність як правомірна конституція [2, 525]. Поступ людства до правової всесвітньо-громадянської конституції наближає людство до досконалого юридичного ладу. З дослідження випливає, що розв'язок цієї проблеми мислитель вбачає у історико-соціальній генезі становлення людства як суб'єкта державотворчих процесів. Держава як юридична і соціальна інституція є проявом національного, історичного і раціонального духу народу.

Відзначимо, що мислитель вважає мистецтво державотворення правильним поєднанням законів, гармонією двох форм – ідеї і реальності, індивідуальної вільності і твердих приписів позитивного закону. Це система, в якій ідея універсальної держави перебуває у єдності, гармонії з автономією особистості, розумної істоти.

П. Юркевич висловлює думку щодо ідеї «всесвітнього громадянства» і «всезагальної правомірної конституції», де б реалізовувалася індивідуальна вільність через систему законів всезагального порядку і спілкування. «Всесвітня громадянська конституція» є вічним символом віри людства в досконалий юридичний лад, яка лежить у моральній сутності та моральних законах людини. Всезагальні моральні закони, за висновками П. Юркевича, уможливають досконалий юридичний лад, реалізують ідею розумної держави [3, 523–525].

Використані джерела:

1. Юркевич П.Д. Курс общ. педагогики с приложением / П.Д. Юркевич. – М.: Типография Грачева и К^о, 1869. – 404 с.
2. Юркевич Памфіл. Історія філософії права. Філософія права. Філософський щоденник / Памфіл Юркевич. – К.: Український світ, 2000. – 756 с.
3. Юркевич Памфіл. Історія філософії права. Вступ / Памфіл Юркевич // Філософська і соціологічна думка. – 1996. – № 3. – С. 38–70.

А. С. Буякевич
*студент Института юстиции
Уральской государственной юридической академии,
Екатеринбург, Российская Федерация*

ПРАВОВОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ ОЛИМПИЙСКОГО ДВИЖЕНИЯ В РОССИИ

Развитие олимпийского движения немыслимо без основополагающей роли права, которое является важнейшим инструментом регулирования отношений в данной сфере, оно формирует и совершенствует эти отношения. В России создана на сегодняшний день уникальная научная школа спортивного права, включающая в себя три основных уровня: спортивное право России, международное спортивное право и можно с удовлетворением констатировать, что Россия – родоначальница третьего новейшего направления юриспруденции – олимпийского права – внедрения его в научный оборот и систему научного правоведения, образовательный процесс вузов и национального законодательства.

В последнее время радость побед российских спортсменов на международных соревнованиях все чаще омрачаются юридическими конфликтами. Нередко мы становимся свидетелями необоснованных запретов участия в олимпийских соревнованиях, судейского произвола, аннулирования результатов выступлений, лишения завоеванных наград и дисквалификации наших атлетов.

В ряду важнейших государственных задач – эффективная и юридически грамотная подготовка и организация первых в истории России зимних XXII Олимпийских игр и XI Паралимпийских игр 2014 года в Сочи и XXVII Всемирной летней универсиады 2013 года в Казани.

Поэтому понимание российскими спортсменами и их тренерами, спортивными менеджерами и должностными лицами, а также другими участниками олимпийского движения основ олимпийского права, умение использовать юридические нормы в реальной практике, выработка общего правового языка для всех субъектов олимпийского спорта – основа эффективного функционирования и развития олимпийского движения в новом веке, основа больших спортивных успехов, новых побед и рекордов.

В соответствии с Олимпийской хартией Международного олимпийского комитета одна из основных задач управления олимпийским движением – поощрять и поддерживать развитие спорта для всех, являющегося одной из основ спорта высших достижений, который в свою очередь способствует развитию массового спорта.

По итогам совместного заседания президиума Государственного совета Российской Федерации и Совета при Президенте РФ по развитию физической культуры и спорта, спорта высших достижений, подготовке и проведению XXII Олимпийских зимних игр и XI Паралимпийских зимних игр 2014 года в г. Сочи 14 октября 2008 г. Президентом РФ Д.А. Медведевым было поручено Правительству РФ разработать и утвердить стратегию развития физической культуры и спорта в Российской Федерации на период до 2020 года, предусмотрев в первую очередь:

создание новой национальной системы физкультурно-спортивного воспитания подрастающего поколения;

выработку комплекса эффективных мер по пропаганде здорового образа жизни, физической культуры и спорта;

розробтку и внедрение инновационных технологий подготовки спортсменов, обеспечивающих их успешное выступление на спортивных соревнованиях;

усиление мер социальной защиты спортсменов и тренеров и т.д.

Решение этих задач возможно лишь при создании эффективной нормативно-правовой базы. Вместе с тем, в настоящее время правовое регулирование складывающихся общественных отношений нередко проводится непосредственно в ходе проведения реформ без должного научного познания применяемых категорий и инструментов, особенностей их проявления в конкретных условиях российской действительности.

В такой ситуации актуальными становятся теоретические исследования, проводимые с целью совершенствования правового регулирования общественных отношений, в том числе возникающих в различных сферах олимпийского движения. Научная основа – единственно верный камертон правотворческой и законодательной деятельности. Именно с эти позиции обосновывают и обнажают необходимость комплексного подхода к решению вопросов правового регулирования олимпийского движения в России и мире.

Использованные источники:

1. Алексеев С.В. Олимпийское право. Правовые основы олимпийского движения: Учебник / Под ред. П.В. Крашенинникова. М., 2010
2. Алексеев С.В. Международное спортивное право: Учебник / под ред. П.В. Крашенинникова. М., 2008.

А. М. Вальчук

*кандидат філософських наук, доцент,
доцент кафедри філософії та соціально-гуманітарних наук
Хмельницького університету управління та права,
Хмельницький, Україна*

РЕЛІГІЙНО-ІММОРТИЧНІ ІДЕЇ В ПРАВОВІЙ КУЛЬТУРІ КИЇВСЬКОЇ РУСІ

Чи не найбільший вплив на формування правової культури давнього населення України здійснило прийняття християнства. Базовими релігійними ідеями, які ставали вихідними чинниками у формуванні світогляду, часто виступають імортичні уявлення. Комплекс імортичних ідей, поглядів та вчень несе в собі ряд елементів, а саме: дефініція життя, як зразка наслідування та божественного дару; визначення смерті як втрати тілесного, реального існування, і як можливої загибелі під час Страшного суду; поняття безсмертя, як посмертного існування до Другого пришествя (тимчасове) і після – вічне згідно попереднього життя.

Саме християнство спричинило зміни в поглядах та пріоритетах щодо уявлень про життя, смерть та безсмертя. Людина починає ставати індивідуально відповідальною за свою долю, яка розширяється в безкінечність майбутнього. Красномовно про це свідчить так звана розповідь філософа у «Повісті врем'яних літ». «Призначив же Бог один день, в який, зійшовши з небес, буде судити живих і мертвих

і кожному воздасть за ділами його: праведному – царство небесне і красу несказанну, безкінечну веселість і безсмертя в віках, а грішникам – мука огненна, нескінченна гризота і муки без кінця. Такі будуть муки для тих, що не вірують Господу нашому Ісусу Христу, мучитимуться в огні, якщо не охрестяться».

І коли сказав це, [філософ] показав [Володимиру] запону, на якій було намальовано судилище господнє; показав же йому праведників справа, які в радощах прямують у рай, а зліва – грішників, що йдуть на муки. Володимир, зітхнувши, сказав: «Добре цим, справа, горе ж цим, зліва» [1,168/169] Тут показана одна з головних причин світоглядної трансформації киеворусичів в образі князя Володимира.

Після хрещення Володимир не страчував «розбійників», «боячись гріха». Але «єпископи» порадили, і Володимир встановив страту, яка швидко знову була замінена вірою (грошовим штрафом).

Певні релігійні ідеї відображались і в перших письмових юридичних пам'ятках. З приходом християнства окремі сфери суспільного життя, особливо правова, почали регулюватись церквою. Починаючи з Володимира Великого з'являються специфічні церковні суди. Для регулювання їх діяльності князі створювали спеціальні «Устави». Найпершим вважається «Устав Святого князя Володимира, крестившаго Руськую землю, о церковних судех». Окрім опису сфери дії таких судів в ньому говориться про захист самих судів. «А кто пообидить суд церковний, платити ему собою, а перед богомъ тому же отвечать на страшнем суде пред тмами ангел, иде же кождо дела не скрываются благая или злая, иде же не поможет никто же кому, то токмо правда избавит от вторыя смерти, от вечныа муки, от хрещения неспасенаго, от огня негасимаго.» [2,40]

Вплив християнства на давньоруське право відобразився і в «Руській правді», яка створена при Ярославі Мудрому, а пізніше розширена та конкретизована його нащадками. В ній втілена ідея цінності людського життя і неприйнятність вбивства. В «близькій» Візантії вбивство та каліцтво, як вид покарання за певну девіантну поведінку, були звичайним явищем. На Русі замість смертної кари набагато частіше використовувалась система грошових штрафів. Про це говориться вже у першій статті. [3,27-29] Всупереч загальноприйнятій практиці довічного рабства в Київській Русі застосовувалось тимчасове (наприклад, для відшкодування військових витрат) рабство, до того ж майже завжди для військових полонених. [4,18-19] Це може свідчити про особливе ставлення до людської свободи. Можливо, такі ідеї і вплинули на формування так званого «українського індивідуалізму», який пройшов шлях від ранніх періодів історії української культури до кінця XX – го століття. Можна зробити припущення, що й українське козацтво теж формувалось завдяки прагненню українців до особистої свободи та незалежності від інших.

Смерть душі після Страшного суду вважалась більш жахливим явищем, аніж просто тілесна смерть. Про це свідчить навіть факт закріплення договорів клятвою на хресті та його цілуванням. Літопис досить часто приводить звичай хрестоцілування. Описуючи конфлікт між князями Ізяславом та Всеславом у 1067 та 1068 роках, літописець говорить про особливу роль цього звичаю. «Це Бог з'явив силу хреста, оскільки Ізяслав цілував хрест Всеславу і захопив його. Через те навів Бог поганих, Всеслава ж явно визволив хрест чесний, бо в день Воздвиження Всеслав зітхнув і сказав: «О хрест чесний! Оскільки я в тебе вірив, ти і визволив мене із цього рову». Бог же показав силу хресну на науку землі Руській, щоб не порушували клятву дану

на хресті, цілуючи його. І коли хто порушить, то і тут прийме кару, і на тому світі матиме кару вічну.» [1,272/273]

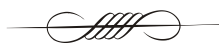
На відміну від пропагованого монастирського життя, як кращого шляху до спасіння після смерті, про який говорять Феодосій Печерський чи Кирило Турівський, Володимир Мономах вважає і мирське життя місцем духовних подвигів. Саме тому він радить нащадкам, як можна заслужити спасіння. «А найголовніше – убогих не забувайте, а скільки можете по змозі годуйте і подайте [милостиню] сироті, і вдовицю оправдуйте самі, а не давайте сильним погубити людину. Ні правого, ні винуватого не вбивайте і не веліть убивати його. Якщо навіть заслуговуватиме смерті, і то не погубляйте жодного християнина.» [46,360/361] Такі ідеї не просто декларувались, але й втілювались в суспільному житті. Після Руської Правди Ярослава Мудрого було проведено певне реформування правової системи. Вже в період Мономаха формується «нова» Руська Правда. Якщо за деякі злочини при Ярославі Мудрому залишалась смертна кара, то пізніше проходить заміна такої кари викупом, штрафом. [5,35]

Слід констатувати, що прийняття християнства князем Володимиром, а через це вплив імпортних ідей на правову культуру Київської Русі відзначилось зростанням гуманістичного контексту давньоукраїнського права.

Можливо, він єдиний хто спробував, залишаючись на суспільно значимому місці керівника держави, втілити свої ідеї в життя, в суспільну практику, і намагався закріпити їх законодавчо.

Використані джерела:

1. *Повість Врем'яних літ: Літопис (За Іпатським списком) / Пер. з давньоруської, післяслово, комент. В.В. Яременка. – К.: Рад. Письменник, 1990. – 558 с.*
2. *Устав Святого князя Володимира, крестившаго Руськую землю, о церковних судех // Хрестоматія з історії держави і права України. – Том 1. З найдавніших часів до початку XX ст.: Навч. Посіб. для юрид. вищих навч. закладів і фак.: У 2 т. – К.; Ін Юре. – 1997. – С. 39-40.*
3. *Руська правда (Коротка редакція) // Хрестоматія з історії держави і права України. – Том 1. З найдавніших часів до початку XX ст.: Навч. Посіб. для юрид. вищих навч. закладів і фак.: У 2 т. – К.; Ін Юре. – 1997. – С. 27 – 29.*
4. *Рибаков Б.А. Язычество Древней Руси. – М., Наука, 1987. – 782 с.*
5. *Див.: Руська правда (Просторова редакція) // Хрестоматія з історії держави і права України. – Том 1. З найдавніших часів до початку XX ст.: Навч. Посіб. для юрид. вищих навч. закладів і фак.: У 2 т. – К.; Ін Юре. – 1997. – С. 29-38.*

О. В. Верещак

*ад'юнкт Харківського національного університету внутрішніх справ,
Харків, Україна*

СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМИ ПРАВОТВОРЧОСТІ В УМОВАХ ФОРМУВАННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ПРОСТОРУ БЕЗПЕКИ

Пріоритетним напрямком розвитку національного законодавства України є його адаптація до норм і принципів Європейського Союзу. Це стосується, зокрема, і нормативно-правових актів, що забезпечують функціонування правоохоронної сфери.

Питання забезпечення належного правопорядку постійно знаходиться у центрі уваги європейських інституцій. Ще у грудні 1975 р. за ініціативою урядів Великої Британії та Німеччини було створено міжурядову групу *TPEBI (TREVI group)* у складі міністрів внутрішніх справ держав-членів ЄС. Назва *TPEBI* розшифровується як «міжнародний тероризм, радикалізм, екстремізм, насильство» (*Terrorisme, Radicalisme, Extremisme, Violence International*). З 1986 року діє Спеціальна група з проблем імміграції (*Ad Hoc Immigration Group*). У 1990 році набула чинності Конвенція про застосування Шенгенської угоди від 14 червня 1985 р., у якій держави-учасниці зобов'язувалися поступово усунути контроль за пересуванням своїх громадян на спільних кордонах. У 2006 р. розрізнені шенгенські норми були систематизовані в рамках Кодексу, що регулює перетинання внутрішніх і зовнішніх кордонів. Відповідно до Кодексу, жодна держава не може на власний розсуд вводити контроль над в'їздом і репатріацією іноземців. Шенгенський кодекс значно скоротив можливості держав-членів для маневру й обмежив їхнє суверенне право регулювати пересування осіб усередині кордонів Євросоюзу [1,59]. Задля протидії спричиненому цими рішеннями зростанню транснаціональної злочинності європейські правотворчі органи зосередили увагу на розробці положень у сфері поліцейського співробітництва, зокрема, це стосується профілактичних заходів, поліпшення розшукової діяльності, усунення перешкод у процесі застосування угод про правову допомогу й видачу злочинців [2,42-43].

Цю лінію продовжено й в нормативних документах, прийнятих у XXI столітті. Так, у ч. 2 ст. 2 Лісабонського договору (2007 р.) зазначено, що «союз має запропонувати своїм громадянам простір свободи, безпеки та юстиції без внутрішніх кордонів, в якому свобода руху осіб забезпечується разом з відповідними заходами щодо контролю на зовнішніх кордонах, надання притулку, імміграції, попередження злочинності і боротьби з нею» [3,327]. Це вимагає налагодження співробітництва між національними правоохоронними органами за посередництвом Європейського поліцейського відомства – Європолу, та Європейського відомства судового співробітництва – Євроюсту.

22 листопада 2010 р. Єврокомісія виступила з повідомленням «Стратегія ЄС по внутрішній безпеці в дії», у якому пропонуються «п'ять кроків до зміцнення безпеки в Європі». У тексті заявлені стратегічні цілі на 2011-2014 рр.:

1. Ліквідація кримінальних мереж. На 2011 р. були заплановані законодавчі ініціативи щодо збору інформації про пасажирів, що в'їжджають і виїжджають із ЄС; щодо жорсткості правових рамок в галузі конфіскації майна; щодо методів моніторингу антикорупційної політики держав-членів. До 2013 р. планується оновлення законодавства проти відмивання грошей з метою посилення прозорості відомств і корпорацій.

2. Превентивні дії проти тероризму. Слідом за підписанням Угоди про відстеження фінансування тероризму, Комісія повинна представити заходи щодо збору й аналізу переданої інформації про фінансові угоди на території держав-членів. Планується створення європейської мережі для підвищення інформованості громадян про радикальні угруповання й посилення протидії пропаганді екстремізму.

3. Підвищення рівня безпеки громадян і бізнесу в інтернет-просторі. До 2013 р. буде створений Європейський центр протидії кібер-злочинам, у рамках якого Євросоюз і держави-члени будуть розвивати аналітичні й оперативні ресурси для розслідування злочинів, а також співробітництва із третіми країнами. У планах Єврокомісії, крім того, створення сітьових команд для екстреного усунення неполадок у комп'ютерних системах до 2012 р.

4. Підвищення ефективності прикордонної безпеки. В 2011 р. було передбачено встановлення європейської системи моніторингу охорони кордонів; поліпшення аналізу уразливих ділянок зовнішньої границі ЄС; підготовка доповідей про торгівлю людьми, контрабанду товарів, на основі яких можна планувати спільні операції протидії.

5. Зміцнення стабільності Європи до кризових явищ. Комісія мала намір запропонувати шляхи здійснення «к্লাузи солідарності» в 2011 р., а також розробити заходи щодо аналізу ризиків і загроз [4,38].

Події в світі, які відбулися у першому півріччі 2011 р., внесли свої корективи у плани Євросоюзу. Арабськими країнами прокотилася хвиля заворушень, особливо постраждали Туніс, Єгипет, Лівія, Сирія та Йемен. Це призвело до того, що в Європі гостро постала проблема нелегальних мігрантів. У лютому на італійський острів Лампедуза стали тисячами прибувати нелегали з Тунісу, у зв'язку із чим міністр внутрішніх справ Італії Р. Мароні оголосив про надзвичайну ситуацію. У квітні 2011 р. у нову фазу увійшов франко-італійський конфлікт, що виник у зв'язку з напливом іммігрантів в Італію з Північної Африки в результаті подій «арабської весни». Франція відновила перевірку паспортів на кордоні з Італією, побоюючись проникнення на свою територію тих іммігрантів, які одержали в Італії дозвіл на тимчасове проживання в країні, що дало їм право пересування по всій шенгенській зоні. Даний конфлікт викликав цілий ряд питань щодо перспектив шенгенського режиму, легітимності його досягнень як усередині ЄС, так і за його межами, і, у більш широкому плані, всієї імміграційної політики ЄС [1,56-58].

Отже, формування єдиного європейського простору свободи, безпеки і юстиції в умовах глобалізації потребує оперативного реагування правотворчих органів на події, які відбуваються не лише в територіальній зоні їхньої діяльності, але й далеко за кордоном. На це слід звернути увагу і в Україні, яка прагне вступу до Євросоюзу.

Використані джерела:

1. *Европейский союз: факты и комментарии. – Вып.63-64: январь-июнь 2011. – М.: АЕВИС, 2011. – 84 с.*
2. Кузенко У.І. Передумови формування єдиного простору безпеки та свободи Європейського Союзу // *Університетські наукові записки. Часопис Івано-Франківського університету права імені короля Данила Галицького. – 2010. – №1. – С.40-47.*
3. Макаруха З.М. Правовий аналіз «внутрішнього виміру» простору свободи, безпеки та юстиції в рамках ЄС // *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. – 2009. – №4. – С.320-329.*

Л. А. Виговський
*доктор філософських наук, професор,
завідувач кафедри філософії та соціально-гуманітарних наук
Хмельницького університету управління та права
Хмельницький, Україна*

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФУНКЦІОНАЛЬНОСТІ РЕЛІГІЙНОГО КОМПЛЕКСУ В УКРАЇНІ

Загальновідомо, що в Україні діє досить багато релігійних конфесій. Так, в державі діє більше 33 тис. релігійних організацій, у т.ч. понад 30 тис. громад. Сьогодні церква опікується 300 духовних центрів та управлінь. у 175 вищих та середніх духовних навчальних закладах здійснюється підготовка священнослужителів, чисельність яких проти 1991 р. збільшилася у 8 разів.

Зрозуміло, що сам факт такої діяльності зумовлюється прийняттям ряду відповідних законодавчих документів, що дозволяють реалізувати принцип свободи совісті. Так, положення Конституції України (1996 р.) гарантують, що держава сприятиме консолідації і розвитку релігійної самобутності всіх корінних народів і національних меншин України (ст.11). Також гарантується право на свободу світогляду і віросповідання та закріплений правовий режим Церкви в Україні: «Церква і релігійні організації в Україні відокремлені від держави, а школа – від Церкви» (ст. 35). Водночас забороняється діяльність політичних партій, що розпалюють релігійну ворожнечу (ст. 37). Законі України «Про свободу совісті та релігійні організації» регламентує обов'язки держави щодо релігійних організацій та релігійних організацій.

При цьому варто наголосити, що українське законодавство у цій сфері за своїм гуманістичним пафосом та практично відсутністю обмежувальних санкцій, мабуть, немає жодного аналогу на європейському континенті. Так, декларуючи принцип жорсткого відокремлення церкви від держави, воно проголошує автономність обох інституцій, рівність між собою всіх без винятку конфесій, надає їм широкі можливості для реалізації власних інтересів, не закріплює за будь-якою з них будь-яких привілеїв.

На жаль, в Україні, яка сповідує цінності світського гуманізму, спостерігається дещо інша, часто парадоксальна картина. Аналіз релігійної діяльності багатьох конфесій показує, що самочинство церковних організацій на українських теренах перетворюється в буденне явище. Протиправні діяння деяких церков стають все масштабнішими, а адекватна реакція з боку правоохоронних органів практично відсутня. Це, зрозуміло, сприяє посиленню агресивності частини духовенства. Особливо «войовничий запал» конфесій проявляється під час вирішення майнових питань. Для прикладу, всім відомі дії ченців Лаври по самовільному захопленню приміщень Києво-Печерського заповідника. В такий спосіб за 2000-2003 роках ними було відібрано 10 корпусів. Проте, незважаючи на відверте порушення закону (в

даному випадку з боку УПЦ МП) правоохоронні органи зайняли позицію стороннього спостерігача, воліючи не втручатися в конфлікт. Подібне потурання, звичайно, на руку деяким релігійним об'єднанням, які втратили сприйняття грані між дозволеним і забороненим. На противагу нашому, в Західній Європі реакція на такі суспільні виклики конфесій має чіткі і адекватні правові наслідки.

Аналогічна ситуація має місце, зокрема і в царині освіти. Попри те, що Конституція України (ст. 35), Закони України «Про освіту» (ст.ст. 5, 7, 8) й «Про свободу совісті та релігійні організації» [ст. ст. 5, 6] однозначно закріплюють світський характер навчально-виховного процесу в нашій державі, релігійні громади всілякими способами намагаються вести викладання основ релігії як у загальноосвітніх, так і вищих навчальних закладах. У державних школах окремих регіонів діти вже давно вивчають такі предмети, як «Закон Божий» чи «Християнська етика». Причому подекуди – в обов'язковому порядку.

З іншого боку, у відносинах між державою і церквою існують певні проблеми, які потребують відповідного законодавчого розв'язання. Так, зокрема необхідно усунути наявну колізію між Законом України «Про свободу совісті та релігійні організації» та Законом України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців» у частині подвійної реєстрації релігійних організацій як юридичних осіб.

Також необхідно законодавчо визнати релігійні організації суб'єктами права заснування дошкільних, загальноосвітніх і вищих навчальних закладів, законодавчо передбачити можливість державного ліцензування та акредитації духовних (релігійних) навчальних закладів, забезпечити рівність у соціальних правах викладачів і студентів духовних навчальних закладів з викладачами і студентами державних і приватних навчальних закладів.

Необхідною є розробка механізмів державного сприяння соціальній і благодійній діяльності релігійних організацій, опрацювання механізмів співпраці відповідних державних органів і служб з релігійними організаціями у звершенні соціальної та благодійної діяльності.

Потребують свого розв'язання й інші питання, зокрема землекористування релігійними організаціями, оренди ними об'єктів нерухомості державної та комунальної власності тощо. Вочевидь є необхідним законодавче забезпечення процесу повернення релігійним організаціям колишнього церковного майна і термінове встановлення заборони на приватизацію чи інше відчуження майна культового призначення, що перебуває у державній та комунальній власності.

Загалом, сучасна українська держава, реформуючи політичну систему, впевнено бере курс на розвиток демократії за європейськими стандартами, складовою якої з необхідністю є плюралізм – політичний, ідеологічний, релігійний, етнічний. Але, як показує європейський досвід, також потрібно враховувати особливості історичного розвитку й функціонування українського суспільства, відповідно і тих конфесій, історія яких безпосередньо пов'язана з нашою країною. При цьому розв'язання будь-яких проблем функціонування релігійного комплексу в нашій державі бачиться виключно в правовому полі, що гарантує дотримання законних конституційних прав усіх суб'єктів правовідносин державно-церковних взаємин.

Н. С. Габец
*преподаватель кафедры международного права
Гродненского государственного университета имени Янки Купалы,
Гродно, Республика Беларусь*

ОСНОВНЫЕ ПРОБЛЕМЫ ОКАЗАНИЯ ГУМАНИТАРНОЙ ПОМОЩИ НА СОВРЕМЕННОМ ЭТАПЕ

На современном этапе развития международных отношений институт гуманитарной помощи претерпевает значительные изменения. Количество вооруженных конфликтов, несмотря на усилия ООН, неукоснительно возрастает. С ростом числа конфликтов возрастает и потребность в оказании гуманитарной помощи.

В целом, основные проблемы, с которыми сталкиваются государства и международные организации при оказании гуманитарной помощи государству, вовлеченному в вооруженный конфликт, можно свести к следующему:

1. Персонал – одной из причин неэффективности гуманитарной деятельности называют проблему кадрового персонала (т.е. лиц, непосредственно задействованных в процессе оказания гуманитарной помощи), начиная от проблемы подготовки кадров до обеспечения эффективности и слаженности их работы.

Решить проблему эффективности кадрового персонала предлагается по-разному. Так, по мнению В.Е. Улаховича, наиболее перспективной выглядит идея о формировании в рамках ООН системы резервных соглашений, которая бы предусматривала заблаговременное создание и выделение в случае необходимости контингентов лиц для оказания помощи [2, с. 70]. К слову сказать, такая позиция неоднократно высказывалась и в ООН. С.А. Тишков полагает, что наиболее приемлемым вариантом решения кадрового вопроса при оказании гуманитарной помощи будет привлечение гражданской полиции ООН к контролю за распределением гуманитарной помощи, поскольку «это в большей степени создает у населения ощущение возвращения к мирной жизни, чем применение военных подразделений» [1, с. 108]. Интересной позиции придерживаются доктора права Рохан Дж. Хардкасл и Адриан Т.Л. Чуа относительно критериев участия неправительственных международных организаций в процессе оказания гуманитарной помощи. Они полагают, что для того чтобы не терять времени на споры о том, какие организации являются нейтральными и неправительственными следует поручить Управлению по координации гуманитарной деятельности ООН вести особый регистр «компетентных организаций» [3]. Причем, в данный список следует вносить только те организации, которые, по мнению ООН, свободны от какого бы то ни было правительственного контроля и достаточно эффективно действуют при оказании гуманитарной помощи.

В настоящее время не разработано единых критериев, которыми должны отвечать лица, связанные с оказанием гуманитарной помощи. Этот вопрос тем более актуален в свете регулярных сообщений о скандалах, связанных с сотрудниками гуманитарных миссий.

2. Финансирование – начиная с 60-х годов, в своей деятельности по поддержанию мира (в том числе и деятельностью по оказанию гуманитарной помощи) ООН постоянно сталкивается с финансовыми трудностями. Несмотря на решения Совета Безопасности и Генеральной Ассамблеи ООН, а также вопреки

вынесенному в 1962 г. консультативному заключению Международного Суда ООН, о том, что затраты на поддержание мира должны рассматриваться как «расходы Организации», нести которые должны все государства-члены, наметилась тенденция частичного внесения или с опозданием взносов на оказание гуманитарных акций. В последние годы объем средств, необходимых для ликвидации последствий различного рода гуманитарных кризисов возрастает, в то время как объем финансирования гуманитарной помощи, фактически выделяемого донорами, снижается.

Вместе со снижением объема финансирования участились случаи и нецелесообразного использования финансовых средств, предназначенных для ликвидации последствий вооруженных конфликтов и оказания помощи нуждающемуся населению (Камбоджа, Судан). Вызывает большое беспокойство тенденция, которую нередко характеризуют как «эффект Си-Эн-Эн», т.е. объем ресурсов направляется на преодоление лишь тех чрезвычайных ситуаций, которые находятся в центре внимания общественности и прессы. Вместе с тем гуманитарный императив должен оставаться незыблемым, а помощь должна предоставляться в соответствии с принципом беспристрастности.

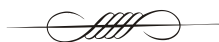
3. Обеспечение безопасности – безопасная обстановка имеет ключевое значение как фактор успеха любой гуманитарной миссии. Все шире распространяется мнение о том, что гуманитарная помощь оказывается исключительно западными организациями или учреждениями и что она отражает только одно идеологическое или религиозное мировоззрение. Наихудшим следствием этого ложного представления является увеличение числа преднамеренных нападений на гуманитарный персонал, в результате чего каждый год погибает и получает ранения все больше работников гуманитарных организаций.

4. Одной из проблем при оказании гуманитарной помощи является обеспечение своевременной и качественной доставки гуманитарной помощи – отсутствует четко кодифицированная совокупность правовых норм, позволяющая с должной эффективностью использовать имеющиеся в международной практике инструменты и инициативы по оказанию помощи пострадавшему от вооруженного конфликта населению. Недостаток же понимания международно-правового регулирования оказания гуманитарной помощи среди ее участников является основной причиной несогласованности их действий. Представляется, что одним из путей восполнения пробелов в регулировании могла бы послужить разработка типового соглашения между государством-получателем и донором гуманитарной помощи об оказании гуманитарной помощи, которое бы позволило сократить время доставки помощи и обозначить правовое положение лиц, участвующих в оказании гуманитарной помощи.

Таким образом, в настоящий момент институт гуманитарной помощи столкнулся с целым рядом проблем практического характера: упрощение таможенных и иных формальностей, обеспечение четкой системы финансирования гуманитарных миссий, отсутствие механизма отчетности о предоставлении гуманитарной помощи, рост количества гуманитарных организаций при одновременном отсутствии координации их деятельности, наличие так называемого «эффекта Си-Эн-Эн», закрепление ответственности за предоставление некачественной гуманитарной помощи.

Использованные источники:

1. Тишков С.А. Гражданская полиция ООН: актуальные аспекты миротворческой деятельности / С.А. Тишков // *Обозреватель*. – 2011. – № 2. – С. 107–114.
2. Улахович В.Е. Международные организации: справочное пособие / В.Е. Улахович. – М.: АСТ, 2005. – 400 с.
3. Хардкасл Дж. Рохан. Гуманитарная помощь: о праве на доступ к жертвам стихийных бедствий / Рохан Дж. Хардкасл, Адриан Т.Л. Чуа // *Международный комитет Красного Креста [Электронный ресурс]*. – Режим доступа: <http://www.icrc.org/web/rus/siterus0.nsf>.

Д. А. Габінет

*старший викладач кафедри теорії та історії держави і права
Хмельницького університету управління та права,
аспірант Інституту законодавства Верховної Ради України,
Хмельницький, Україна*

ВІДОБРАЖЕННЯ ІДЕЙ ПРО ФОРМУ ДЕРЖАВНОГО ПРАВЛІННЯ УКРАЇНИ В ДЕРЖАВНО-ПРАВОВИХ ПОГЛЯДАХ П. І. ЧИЖЕВСЬКОГО

Розбудова незалежної, правової та демократичної держави в Україні потребує врахування не тільки передового досвіду сучасних демократичних держав, а й вивчення та узагальнення теоретичних і практичних здобутків в галузі історії вітчизняного державотворення.

Особливу цінність в цьому контексті становлять напрацювання щодо форми української держави представників української політичної та наукової еліти, які були очевидцями державотворчих процесів періоду Української національної революції 1917 – 1921 років, а також подій, які відбулись в Україні після ліквідації її незалежності.

Чільне місце серед останніх належить Павлу Івановичу Чижевському (1860, Гадяч – 17.04.1925, Женева) – політичному і громадському діячу, члену Української радикально-демократичної партії і Товариства українських поступовців, послу і члену української фракції у 1 і 2-й Державних Думах, члену Української Центральної Ради від Полтавської губернії, члену Центрального Комітету Української партії соціалістів-федералістів, члену екзильного уряду УНР у Тарнові [1, 3748], [6, 26].

Будучи непримирним прихильником здобуття незалежності української держави, П. Чижевський обґрунтовував думку про те, що зазначена держава обов'язково мала будуватись на республіканських засадах [3, 334].

Саме з огляду на це П. Чижевський вдається до гострої критики конституційного проекту Є. Чикаленка, в якому останній стверджував ідеї про необхідність побудови монархічної української держави, яку очолив би «якийсь варяг, що прийшов би з своєю гвардією і з своїми «фаховцями» чи «спецами», оскільки український народ, на його думку, з однієї сторони, ще не досяг такого рівня освіченості, щоб збудувати власну державу, а з іншої сторони, мав власну державність тільки тоді, коли її організовували вихідці з-за кордону, що ставало

об'єднавчим чинником і зводило нанівець міжусобну боротьбу за владу між українцями [8].

З цього приводу П. Чижевський писав: «Гадаючи, що визволити Україну від напасти може тільки чужоземний князь, «Варяг», Є. Чикаленко робе з нашої батьківщини не суб'єкт, а об'єкт, і хто зна, чи діждемося ми коли таких умовин, щоб отим «об'єктом хто зацікавився» [4, 413].

Окрім конституційного проекту Є. Чикаленка П. Чижевський піддав прискіпливому аналізу ідеї щодо майбутнього української держави, висловлені такими його сучасниками як: О. Вілінський, С. Дністрянський, С. Золотаренко, К. Білокриниченко тощо [3, 333 – 334].

Результатом цього аналізу став власний конституційний проект, запропонований П. Чижевським, яким автор надав систематизованого нормативного вигляду своїм думкам з-приводу майбутньої моделі розбудови української держави, які висловлювались ним до того у публіцистичному стилі на сторінках різних періодичних видань еміграційної преси.

У тексті «Конституції Української Держави» П. Чижевський запропонував іменувати Україну – «Українською Федеративною Республікою» [5, 7].

Як писав сам автор: «Звичайно, для назви держави можна було б найти якісь свої слова, але «федеративний» і «республіка» – слова остільки відомі й остільки прищепилися до мов всього світа, що можна задовольнитися і ними» [4, 413].

Структурно «Конституцію Української Держави» П. Чижевський поділив на 3 відділи: «Загальні постанови», «Про громадян та їх права й обов'язки», «Власти У.Ф.Р.», які об'єднали у собі 34 артикули [5, 7- 11].

«Конституція Української Держави» передбачала, що владу Української Федеративної Республіки представляють: Всеукраїнська Національна Рада – влада законодавча; Генеральний Секретаріат з Гетьманом Всієї України на чолі – влада виконавча; Генеральний Федеральний Суд – влада судова.

Всеукраїнська Національна Рада мала б складатись з двох частин, одна з яких обиралась прямим, всенародним голосуванням, а друга призначалась обласними радами [5, 10].

Це наводить на думку, що таким чином П. Чижевський намагався забезпечити під час прийняття законодавчих рішень узгодженість інтересів як усього населення країни, так і окремих адміністративно-територіальних одиниць. Але при цьому він пішов не по шляху створення двопалатного парламенту, де ревізію на відповідність інтересам суб'єктів федерації того або іншого законодавчого акту проводять депутати верхньої палати, представники окремих адміністративно-територіальних одиниць, а спробував оптимізувати законодавчу процедуру через перетворення однопалатного парламенту на певний законодавчий дискусійний центр, який одразу мав продукувати рішення, прийнятні для найширшого загалу населення Української Федеративної Республіки.

Що ж стосується глави держави – Гетьмана Всієї України, то, як писав сам П. Чижевський, він взяв за основу модель інституту президента, яка існувала на той момент у Франції (*від авт. – мова йде про Третю республіку у Франції*) [5, 6], за якої, як відомо, президент обирався Національними зборами та був наділений широким колом повноважень: від укладення договорів з іноземними державами до призначення і зміщення міністрів, дипломатів і вищого командного складу армії [2, 276].

Такий вибір П. Чижевського був зумовлений побоюванням того, щоб «після кількарічних повстань, невдалих спроб «соціалізацій» і «комунізацій», анархії,

повного занепаду економічно-господарського життя» не прийшов час для реакції, за якої можуть «підняти голову всі монархічні настрої на Україні, про які можна сказати, що більшість з них ворожі самій ідеї української державності». І саме за цих обставин, на думку П. Чижевського, президент, обраний всенародним голосуванням, наділений усією повнотою виконавчої влади, може «перескочити, як це колись зробив Луї Наполеон, від республіки до абсолютного монархізму» [5, 6].

З огляду на це «Конституція Української Федеративної Республіки» передбачала, що Гетьман Всієї України обирається на п'ять років Всеукраїнською Національною Радою, яка для цього поповнюється представниками від повітових рад по одному від повіту.

Щодо обсягу повноважень «Гетьмана», то він був главою уряду, «Головним Отаманом війська та фльоти», «репрезентував» державу на міжнародній арені, мав право накладати вето на закони, прийняті Всеукраїнською Національною Радою.

Разом з тим, уряд залишався відповідальним за свою діяльність перед Всеукраїнською Національною Радою, яка могла віддати його за неналежне виконання своїх обов'язків до «суду Генерального Федерального Суду» [5, 10].

Чітко було визначено склад, порядок формування та компетенцію Генерального Федерального Суду.

Він мав складатися з 40 «Генеральних Суддів», що, як і Гетьман, мали обиратися на п'ять років Всеукраїнською Національною Радою, яка для цього поповнювалася представниками від повітових рад по одному від повіту, при цьому одна п'ята частина Генеральних Суддів мала оновлюватися щороку.

До повноважень Генерального Федерального Суду належала перевірка за скаргами приватних осіб, органів місцевого самоврядування або обласних рад, законів, виданих Всеукраїнською Національною Радою та обласними радами, на предмет їх відповідності конституції; вирішення усіх суперечностей, що могли виникнути між областями, між областями та Українською Федеративною Республікою, між приватними особами та органами місцевого самоврядування з одного боку та областями і Українською Федеративною республікою – з другого боку; притягнення до суду членів уряду Української Федеративної Республіки; розгляд екстериторіальних справ відносно усіх областей (наприклад, злочини, вчинені на флоті) [5, 10 – 11].

Таким чином, ми бачимо, що за формою правління майбутня незалежна українська держава мала бути парламентсько-президентською республікою.

Отже, П. Чижевський став одним з ідеологів побудови незалежної Української держави. При цьому незалежна держава Україна мала існувати у формі Української Федеративної Республіки.

В цілому, концепція побудови майбутньої незалежної української держави, сформульована П. Чижевським, стала вагомим внеском до теоретичного та ідеологічного обґрунтування необхідності існування незалежної української держави та пошуку найоптимальнішої форми її організації, що обумовлює подальший дослідницький інтерес до цієї теми як в розрізі комплексного дослідження еволюції поглядів на форму української держави в історії вітчизняної політико-правової думки, так і в рамках окремої наукової розвідки, пов'язаної з вивченням та аналізом творчого доробку П. Чижевського.

Використані джерела:

1. *Енциклопедія українознавства в 10 т. / Гол. Ред. проф., д-р В. Кубійович. – Перевидання в Україні, Львів: Наукове товариство ім. Шевченка у Львові. Фонд духовного відродження ім. Митрополита Андрея Шептицького. – Т. 10. – 2000. — С. 3605 – 4014*
2. *Макарчук В. С. Загальна історія держави і права зарубіжних країн: Навчальний посібник. Вид. 6-те, доп. – К.: Атіка, 2007. – 624 с.*
3. *Чижевський П. Основи української державности // Воля. – Відень. – 1921. – Т. 2. – Ч. 9/10. – С. 333 – 339*
4. *Чижевський П. Основи української державности // Воля. – Відень. – 1921. – Т. 2. – Ч. 11/12. – С. 408 – 414*
5. *Чижевський П. Основи української державности // Воля. – Відень. – 1921. – Т. 3. – Ч. 1/2. – С. 3 – 11*
6. *Чижевський П. (некролог) // Тризуб. – Париж. – 1927. – Ч. 17 – 18. – С. 26*
7. *Чижевський П. Основи української державности // Воля. – Відень. – 1921. – Т. 2. – Ч. 9/10. – С. 333 – 334*
8. *Чикаленко Є. «Де вихід?» // Воля. – Відень. – 1921. – Т. 2. – Ч. 3/4. – С. 99 – 105.*

С. К. Галимуллина

*кандидат юридических наук, доцент,
доцент кафедры аграрного и земельного права
Российского государственного аграрного университета –
МСХА им. К. А. Тимирязева,
Москва, Российская Федерация*

МЕЖДУНАРОДНОЕ СОТРУДНИЧЕСТВО ГОСУДАРСТВ: ОБМЕН ПРАВОВОЙ ИНФОРМАЦИЕЙ, ПРАВОВАЯ ПОМОЩЬ В ОБЛАСТИ УСТАНОВЛЕНИЯ СОДЕРЖАНИЯ ИНОСТРАННОГО ПРАВА

Развитие международного сотрудничества в области установления содержания иностранного права весьма необходимо на сегодняшний день.

Практически во всех международно-правовых документах предусматривается, что компетентные органы (центральные органы юстиции) договаривающихся сторон по просьбе предоставляют друг другу сведения о действующем или действовавшем на их территории внутреннем законодательстве и о практике его применения учреждениями юстиции (например, ст.15 Минской конвенции стран СНГ, ст.12 российско-польского, ст.15 российско-египетского, ст.3 российско-турецкого и других договоров). При этом следует обратить внимание на то, что, скажем, ст.3 Договора между Российской Федерацией и Турцией, в отличие от формулировок двух других упомянутых двусторонних соглашений, соответствующую обязанность конструируют таким образом, что информирование охватывает не только законодательство, но и судебную практику. В данном случае это отражает специфику источников права, действующих в договаривающихся государствах [1...с.262].

А договор от 14.09.1992г., заключенный между Российской Федерацией и Республикой Кыргызстан о правовой помощи и правовых отношениях по гражданским, семейным и уголовным делам предусматривает, что Министерство

юстиции и Генеральная прокуратура Российской Федерации и Министерство Юстиции и Прокуратура Республики Кыргызстан предоставляют друг другу, по соответствующей просьбе, информацию о действующем или действовавшем в их государствах законодательстве и о вопросах его применения учреждениями юстиции (ст.15).

Аналогичные положения можно найти в соглашениях Российской Федерации с Азербайджанской Республикой, Греческой Республикой, Итальянской Республикой, Республикой Йемен, Республикой Кипр, Китайской Народной Республикой и многими другими.

Следует упомянуть также межправительственное Соглашение об обмене правовой информацией от 21.10.1994г., заключенное правительствами Азербайджанской Республики, Республики Армения, Республики Беларусь, Республики Грузия, Республики Казахстан, Кыргызской Республики, Республики Молдова, Российской Федерации, Республики Узбекистан, Республики Таджикистан. Оно предусматривает, в частности, что «с целью эффективного выполнения многосторонних и двусторонних соглашений между государствами – участниками Содружества, создания единого информационного пространства и развития сотрудничества в правовой сфере. Стороны согласились осуществлять обмен правовой информацией в рамках тематического перечня нормативно-правовых актов (открытых к публикации), подлежащих межгосударственному обмену» (ст.1). «Стороны обеспечивают взаимный доступ и доступ Исполнительного Секретариата, Межпарламентской Ассамблеи и других органов Содружества Независимых Государств к национальным ресурсам правовой информации, определенной для совместного использования (банкам данных), поддерживают их в актуальном (контрольном) состоянии и несут ответственность за полноту, точность, достоверность и своевременность предоставления информационных данных и услуг (ст.4)».

Составной частью указанного соглашения является Тематический перечень нормативно-правовых актов, подлежащих межгосударственному обмену. В него включены, в частности, акты в области гражданского права, брака и семьи, гражданско-процессуального законодательства, арбитражного процесса, предприятий и предпринимательской деятельности, международного частного права и процесса, внешнеэкономических отношений [7, с.137].

Положения международных договоров, касающиеся обмена правовой информацией, в целом, похожи, да к тому же договоры о правовой помощи связывают Российскую Федерацию с не очень большим числом государств, кроме того, их регулярное использование тормозится определенной пассивностью Министерства Юстиции России. Кстати надо отметить, что долгожданная инструкция о порядке обращения за правовой помощью до сих пор не принята Минюстом РФ, соответственно суды не владеют механизмом использования договоров о правовой помощи в своей судебной деятельности.

Что касается многосторонней конвенции в области установления содержания иностранного права, то 7 июня 1968 года под эгидой Совета Европы была заключена Европейская конвенция об информации относительно иностранного законодательства [2...с.23-27]. Россия участвует в данной конвенции с 13.05.1991г., в которой помимо России участвует еще более 40 государств. Но текст вышеуказанной конвенции стал доступным лишь в 2001 году.

Данная Конвенция предусматривает специальный механизм, призванный облегчить процесс установления содержания иностранного права. Каждое договаривающееся государство создает на своей территории Специальный орган (его обязанности могут быть возложены на любую существующую организацию). В случае необходимости суды одного государства обращаются в Специальный орган другого государства за информацией о его праве. Специальный орган либо сам готовит ответ, либо передает запрос в другой официальный орган, компетентный ответить на поставленные вопросы. Информация передается безвозмездно.

Статья 7 Конвенции гласит: «Цель ответа на запрос о предоставлении информации относительно содержания иностранного права, заключается в том, чтобы предоставить объективную, непредвзятую информацию относительно законодательства запрашиваемого государства судебному органу, от которого исходит запрос. Ответ, когда необходимо, должен содержать соответствующие юридические тексты и судебные решения. В объеме, в каком это представляется целесообразным для надлежащей информации запрашивающего учреждения, к ответу прилагается любая дополнительная документация, как, например, выдержки из доктрин и резюме слушаний, Он может сопровождаться также пояснительными комментариями».

Что касается российской правоприменительной практики, то здесь так и не удалось обнаружить какие-либо примеры получения российскими судами информации об иностранном праве с использованием механизма, предусмотренного Европейской конвенцией об информации относительно иностранного законодательства, поэтому неизбежно напрашивается вывод, что в практическом плане не следует переоценивать значение вышеуказанной конвенции для целей получения информации об иностранном праве.

Кстати, высшие судебные органы также используют международные связи в целях увеличения числа источников информации об иностранном праве. В качестве примера можно сослаться на Соглашение от 21.12.1991г. о сотрудничестве хозяйственных, арбитражных судов Республики Беларусь, Российской Федерации и Украины.

Данное соглашение предусматривает, среди прочего, что стороны обеспечат взаимную информированность о действующем законодательстве государств и взаимные консультации о координации действий при подготовке и принятии новых законодательных и иных нормативных актов в сфере экономических отношений, а также при подготовке и издании своих разъяснений иных документов, определяющих судебную практику (ст.10).

Также имеется Соглашение о взаимном сотрудничестве и обмене информацией, заключенное 19.03.1999г. Высшим Арбитражным Судом РФ и Верховным Судом Республики Казахстан, в котором установлено, что стороны обязуются обеспечивать друг друга информацией о действующем законодательстве своих государств (ст.3). Кроме того, в соответствии с указанным соглашением стороны приняли на себя обязательства информировать друг друга о практике применения законодательства и с этой целью обмениваться постановлениями Пленумов, Президиумов, материалами обобщения и анализа судебной практики и разъяснениями судов по актуальным правовым вопросам (ст.4) [4...с.116-117].

Еще одно соглашение заключено между Высшим Арбитражным судом Российской Федерации и Высшим хозяйственным судом Республики Узбекистан от 8 января 1996г., в котором ст.3 предусматривает следующее «Стороны также будут

информировать друг друга о практике применения законодательства и для этого обмениваться постановлениями Пленумов Высшего Арбитражного суда Российской Федерации Высшего хозяйственного суда Республики Узбекистан и разъяснениями судов по актуальным правовым вопросам».

Подытоживая, следует отметить, что международное сотрудничество в столь непростой области как установление содержания иностранного права необходимо развивать и совершенствовать на самом высоком уровне, и выработать между договаривающимися государствами механизм обращения и получения конкретной помощи на поданный запрос о содержании иностранного права, с тем, чтобы на практике облегчить задачу судебных органов. А именно, четкое закрепление в международных договорах, соглашениях процедуры, порядка обращения судебных органов одного государства в соответствующие органы другого государства, избегать «размытых» формулировок, и что, самое важное, необходимо обозначить обязанность и ответственность соответствующих органов юстиции представлять ответ на запрос судебного органа запрашивающего государства. Но последнее должно законодательно регулироваться внутри каждого государства, участвующего в международных договорах по вопросу установления содержания иностранного права. Что касается Российской Федерации, то здесь необходимо законодательно «повысить» роль и ответственность Министерства Юстиции РФ в вопросе обеспечения информацией об иностранном праве судебных органов РФ и информацией о российском праве иностранных судебных органов посредством внесения изменений в существующее Положение «О Министерстве Юстиции Российской Федерации». А также необходимо «ускорить» разработку и принятие Инструкции о порядке обращения за правовой помощью в иностранные органы юстиции.

Но на сегодняшний день, к сожалению, остается лишь констатировать, что как Европейская конвенция 1968г. об информации относительно иностранного законодательства, так и перечисленные двусторонние договоры по вопросам правовой помощи в части взаимного предоставления сведений о праве договаривающихся государств являются «декларативными» и на практике реально «не работают». И российскому судье ничего не остается, как использовать, законодательную «лазейку», предусмотренную ч.3 ст.1191 Гражданского кодекса Российской Федерации: «Если содержание норм иностранного права, несмотря на предпринятые в соответствии с настоящей статьей меры, в разумные сроки не установлено, применяется российское право».

Использованные источники:

1. Ануфриева Л.П. *Международное частное право. Учебник. Ч.1.* – М., 2000
2. *Бюллетень международных договоров. 1995. №2*
3. *Бюллетень международных договоров. 2000. №1*
4. *Вестник Высшего Арбитражного Суда РФ. 1993. №2*
5. *Вестник Высшего Арбитражного Суда РФ. 1999. №8.* – С.116-117
6. *Вестник ВАС РФ. 1996. №4*
7. Тимохов Ю.А. *Иностранное право в судебной практике.* – М., 2004.

Д. А. Голубь
*студент юридического факультета
Белорусского государственного университета,
Минск, Республика Беларусь*

ПРОБЛЕМЫ ИНТЕРПРЕТАЦИИ ПОНЯТИЯ «НЕДОБРОСОВЕСТНАЯ КОНКУРЕНЦИЯ» В ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВЕ СТРАН-УЧАСТНИЦ СОДРУЖЕСТВА НЕЗАВИСИМЫХ ГОСУДАРСТВ

Недобросовестная конкуренция всегда сопутствует свободной конкуренции, которая, в свою очередь, выступает в качестве одного из ключевых факторов, обеспечивающих баланс спроса и предложения на рынке товаров и услуг. Наличие свободной конкуренции на рынке предполагает равенство условий осуществления хозяйственной деятельности участников, которое достигается (в том числе) посредством ограничения недобросовестной конкуренции.

С момента создания Содружества Независимых Государств (далее – СНГ) перед странами СНГ возникла задача по предупреждению, ограничению и пресечению недобросовестной конкуренции хозяйствующих субъектов. Первым шагом стало принятие 12.03.1993 года Соглашения о согласованной антимонопольной политике [1]. Однако в данном Соглашении было закреплено лишь намерение стран-участниц добиваться единообразия в установлении критериев и способов оценки недобросовестной конкуренции. В целях реализации положения статьи 6 данного Соглашения 23.12.1993 года был принят Договор о проведении согласованной антимонопольной политики [2]. Однако в Договоре не содержится определение понятия недобросовестной конкуренции.

Данный пробел был устранен принятием 25.01.2000 года нового Договора о проведении согласованной антимонопольной политики [3]. В статье указанного 1 Договора содержится определение понятия недобросовестной конкуренции, под которой понимаются «любые направленные на приобретение преимуществ в предпринимательской деятельности действия (бездействие) хозяйствующих субъектов, которые противоречат национальному антимонопольному законодательству, обычаям делового оборота и могут причинить или причинили убытки другим хозяйствующим субъектам либо нанести ущерб их деловой репутации». Исходя из данного определения, мы можем сделать вывод о том, что, для установления факта недобросовестной конкуренции эти действия (бездействия) хозяйствующих субъектов должны признаваться актом недобросовестной конкуренции в соответствии с национальным антимонопольным законодательством Сторон Договора.

Однако ввиду того, что понятие акта недобросовестной конкуренции в национальном законодательстве стран-участниц СНГ имеет разную трактовку, квалификация деяния как акта недобросовестной конкуренции вызывает определенные затруднения.

Закон Российской Федерации признает недобросовестной конкуренцией действия, которые «причинили или могут причинить убытки другим хозяйствующим субъектам – конкурентам либо нанесли или могут нанести вред их деловой репутации» [4]. Согласно закону Республики Армения [6] для признания действий субъекта хозяйствования недобросовестной конкуренцией наличие убытков или вреда деловой репутации не требуется.

В законодательстве ряда стран (Российская Федерация, Республика Армения) говорят о недобросовестной конкуренции как о действиях, нарушающих требования «добропорядочности», «разумности» и «справедливости». Эти термины тесно связаны со сложившимися в обществе нормами этики и морали, которые могут отличаться в зависимости от страны и меняться во времени [7, с.10].

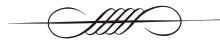
Вместе с тем необходимо отметить, что в рамках Евразийского экономического сообщества [8] и Таможенного союза [9] принят ряд нормативных правовых актов, направленных на гармонизацию законодательства договаривающихся сторон в области конкурентной политики. Однако положения данных актов носят рекомендательный характер и не устраняют существующих пробелов в области конкурентной политики.

В данном случае представляется целесообразным принятие в рамках СНГ нормативного правового акта, который дал бы определение понятия недобросовестной конкуренции и обязал бы договаривающиеся страны привести национальное законодательство в соответствии с положениями, закрепленными в акте. Это определение может звучать следующим образом: *недобросовестная конкуренция* – любые направленные на приобретение преимуществ в предпринимательской деятельности действия хозяйствующих субъектов, которые противоречат законодательству, требованиям добросовестности и разумности и могут причинить или причинили убытки другим хозяйствующим субъектам – конкурентам либо нанести ущерб их деловой репутации, а также нарушать права потребителей.

Использованных источников:

1. *Соглашение о согласованной антимонопольной политике // Единый реестр правовых актов и других документов Содружества Независимых Государств [Электронный ресурс]* – 2011. – Режим доступа: <http://cis.minsk.by/reestr/ru/index.html#reestr/view/text?doc=203>. – Дата доступа: 19.10.2011.
2. *Договор о проведении согласованной антимонопольной политики // Единый реестр правовых актов и других документов Содружества Независимых Государств [Электронный ресурс]* – 2011. – Режим доступа: <http://cis.minsk.by/reestr/ru/index.html#reestr/view/text?doc=271>. – Дата доступа: 19.10.2011.
3. *Договор о проведении согласованной антимонопольной политики // Единый реестр правовых актов и других документов Содружества Независимых Государств [Электронный ресурс]* – 2011. – Режим доступа: <http://cis.minsk.by/reestr/ru/index.html#reestr/view/text?doc=1000>. – Дата доступа: 19.10.2011.
4. *Федеральный закон Российской Федерации «О защите конкуренции» // Консультант Плюс [Электронный ресурс]*. – 2011. – Режим доступа: http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_117159/#p8. – Дата доступа: 20.10.2011.
5. *Закон Республики Беларусь «О противодействии монополистической деятельности и развитии конкуренции» // Национальный правовой интернет-портал Республики Беларусь [Электронный ресурс]*. – 2011. – Режим доступа: http://www.pravo.by/WEBNPA/text.asp?RN=V19202034http://base.spinform.ru/show_doc.fwx?Rgn=3399. – Дата доступа: 20.10.2011.
6. *Закон Республики Армения «О защите экономической конкуренции» // SCPEC [Электронный ресурс]*. – 2011. – Режим доступа: <http://www.competition.am/index.php?menu=147&lng=3>. – Дата доступа: 20.11.2011.

7. Попова, И.В. Понятие недобросовестной конкуренции и ее формы /И.В. Попова. – // Интеллектуальная собственность в Беларуси. – 2003 г. – №5 (22). – С. 3-23.
8. Постановление Межпарламентской Ассамблеи Евразийского экономического сообщества №5-18 // kaznachey.com. Законодательство Республики Беларусь [Электронный ресурс]. – 2011. – Режим доступа: <http://www.kaznachey.com/doc/0kbdEBTt8wO/>. – Дата доступа: 20.10.2011.
9. Соглашение о единых принципах и правилах конкуренции // Федеральная антимонопольная служба [Электронный ресурс]. – 2011. – Режим доступа: http://www.fas.gov.ru/international-partnership/common-economic-space/documents/documents_30701.html. – Дата доступа: 20.10.2011.

С. О. Граб

*асистент кафедри господарського права та процесу
Львівської комерційної академії,
Львів, Україна*

МЕХАНІЗМ ВИКОРИСТАННЯ МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ ДЛЯ ЗАХИСТУ ТА КОНТРОЛЮ ЗА ДОТРИМАННЯМ ПРАВ ЖІНОК

*Чим розвинутіша нація, тим повніше
самостійність окремої особи, і в той же час
тим безпечнішою є одна особа від посягань іншої*
Д. Писарєв

Діяльність міжнародних організацій а також всі документи, які були прийняті ними для захисту, охорони та дотримання прав людини, є актуальною як на міжнародному, так і національному рівні. Одна з важливих характеристик міжнародного правозахисного законодавства полягає в тому, що воно має державну основу (тобто формується шляхом досягнення угод між державами), хоча його мета в тому, щоб захищати інтереси різних груп. Таким чином, порушення прав людини вважаються порушенням з точки зору різних правозахисних документів тільки в тому випадку, якщо державу, яка підписала такий документ, можна вважати відповідальною за такий злочин. Це породжує низку проблем і обмежень в плані захисту прав жінок.

У своїй монографії К.Б. Левченко зазначає, що обов'язок кожної держави, яка підписала будь-який правозахисний документ, – забезпечити, щоб усі особи, які знаходяться під її юрисдикцією, мали права, які визначені в конкретному документі. Якщо будь-яка особа або група осіб систематично порушують гарантовані громадянам права, держава, під юрисдикцією якої відбувається порушення, несе відповідальність за це. Однак держава систематично буває не в змозі «забезпечити» громадянам дотримання їх прав і здійснити необхідні заходи для запобігання порушення цих прав. Серйозний фактор, який впливає з природи міжнародного правозахисного законодавства, – неможливість користуватися правозахисним документом для громадян тих країн, які не підписали конкретний документ. [3]

Левченко виділяє такі ефективні способи використання міжнародних механізмів:

1)представлення конкретних випадків порушення прав жінок в міжнародних організаціях, на міжнародних конференціях і зустрічах;

2) впровадження міжнародних норм у конкретній країні – тобто використання міжнародних норм для діяльності на національному рівні.

Міжнародні правозахисні механізми тільки тоді ефективні, коли вони доступні, але постає питання чи такі механізми є відомими. М. Шулер говорить про те, що основні механізми використання міжнародних документів та можливостей міжнародних організацій поки «не набули «гендерної ефективності», а існуючі правозахисні гендерні механізми все ще дуже ізольовані і від того не є поки достатньо ефективними частинами системи ООН. Коли будуть встановлені механізми звітності і коли вони будуть використовуватися для захисту і розширення жіночих прав, тоді і тільки тоді буде подоланий гендерний вакуум в ООН. [4]

Важливою структурною одиницею у дотриманні прав жінок є комісія щодо статус жінок, яка займається збором інформації, співробітництвом з іншими міжнародними установами та організаціями, а також може створювати робочі групи. Найважливішим досягненням Комісії була розробка Факультативного протоколу до Конвенції про ліквідацію всіх форм дискримінації де зазначалося, що повідомлення про порушення прав можуть подаватися особами, які підлягають під юрисдикцію Держави-учасниці, або групами осіб або від їх імені, які стверджують, що вони є жертвами порушення цією Державою-учасницею якого-небудь з прав, викладених у Конвенції. Якщо повідомлення спрямоване від імені окремих осіб або груп осіб, це робиться з їхньої згоди, за винятком тих випадків, коли автор може обґрунтувати свої дії від їх імені без такої згоди. Існування такого міжнародно-правового механізму захисту прав людини у галузі захисту прав жінок важко переоцінити, оскільки міжнародна практика щодо цього свідчить про те, що право на індивідуальні повідомлення до міжнародних правоохоронних несудових установ є однією з найбільш ефективних форм захисту порушених прав. Першочерговою характеристикою повідомлення є те, що воно має нести в собі інформацію про масові та грубі порушення прав людини. [2]

Комітет не розглядатиме повідомлення, поки він не упевниться в тому, що всі внутрішні засоби правового захисту були вичерпані, за винятком тих випадків, коли застосування таких засобів захисту невинуватно затягується, або навряд чи принесе очікуваний результат. В деяких випадках досить складно звернутися з таким повідомленням, адже в петиції повинно бути зазначено такі детальні обставини, як прізвища, імена, місце, посадові особи чи органи, пов'язані з цим порушенням і підтверджені суттєвими доказами.[5]

Отже, можна зробити висновок, що всі механізми, які використовуються щодо захисту прав жінок повинні виконуватися та контролюватися з метою залучення міжнародних організацій та громадськості, бути доступними та зрозумілими у використанні, повинні бути забезпеченими необхідними людськими та фінансовими ресурсами та мати можливість впливати на розробку урядами різних держав політики в усіх галузях. Наявність чіткої та доступної системи подачі повідомлень про порушення прав та процедура «скарга-інформація» дає можливість вчасно та правильно відреагувати державі на порушення прав людини та відіграють важливу роль у сфері контролю за додержанням цих прав на універсальному рівні.

Використані джерела:

1. Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок від 18 грудня 1979// <http://zakon.rada.gov.ua>
2. Факультативний протокол до Конвенції про ліквідацію усіх форм дискримінації щодо жінок// <http://zakon.rada.gov.ua>
3. Левченко К. Б. Права жінок: зміст, стан та перспективи розвитку: Монографія. – Харків: Вид-во НУВС, 2001. – 345 с.
4. Левченко К.Б. Державне управління процесами формування гендерної політики в Україні: теоретичні проблеми// Український соціум. – 2004. – № 3 (5). – С.56-60
5. Мицик В. Права людини у міжнародному праві. Міжнародно-правові механізми захисту: підручник. – К.: Промінь, 2010. – 722с.

Н. Д. Грачев

*ассистент кафедры уголовного,
уголовно-исполнительного права и криминологии
Саратовского государственного университета им. Н. Г. Чернышевского,
Саратов, Российская Федерация*

ИДЕЯ СУВЕРЕНИТЕТА В ОБЩЕСТВЕННОМ СОЗНАНИИ ПОСТИНДУСТРИАЛЬНОГО ОБЩЕСТВА

Социально-философский анализ демонстрирует, что современная эпоха, достоянием которой является осознание пагубности глубоких трансформаций окружающей среды, осознание опасностей и рисков, порождающихся этими трансформациями, губительности духа активного преобразования среды и последующего переустройства, формирует сложное и противоречивое глобальное мышление. Это мышление направлено на элиминацию любого рода локальных интерпретаций общих, общечеловеческих проблем, поскольку глобальные проблемы являются общими проблемами и не допускают попыток «местного», изолированного решения проблем, касающихся всего человечества, угрожающих человечеству как единому виду и духовной целостности. Таким образом, «общество риска» как социально-философский концепт позволяет говорить о формировании глобального социума, отдельные сегменты которого теряют свою автономность и становятся частями единого целого, что приводит к переосмыслению ключевых концептов, в которых формулировались связи между социальными субъектами эпохи модерна. Общественное сознание подвергается резким трансформациям, в результате которых отдельные идеи, являющиеся элементами общественного сознания, утрачивают свою функцию социальной консолидации и становятся фактором рискогенности в условиях плюрализации глобального социального порядка.

Классический либерализм, выродившийся в логику «делиберативной демократии», основанной на поиске этических компромиссов в качестве основания политической деятельности, постепенно перестает восприниматься в качестве единственно возможной идеологии. В условиях распространения терроризма и усиления правоцентристских политических партий, идея поиска универсальных ценностей, способных сплотить вокруг себя крупные социальные общности, утрачивает свою популярность. Провозглашаемый теоретиками либерализма переход

от государственной замкнутости к глобальному диалогу, от идеологии к этике, от тоталитаризма к демократии, уже не представляется единственно возможным сценарием, описывающим развитие современного социального пространства.

Одним из ключевых понятий социальной философии, характеризующим неоднозначную взаимосвязь между отдельным индивидом и социальной группой, является понятие общественного сознания. Это понятие выражает нелинейный характер социальной реальности, невозможность свести поведение индивида к экономической или политической детерминации. Даже К. Маркс, являвшийся одним из основоположников методологической разработки данной категории, настаивал на то, что процесс взаимодействия между общественным бытием и общественным сознанием носит диалектический характер, причем в отдельные исторические периоды общественное сознание может становиться определяющим фактором социального развития [1, с. 100-110].

Только бытовыми причинами сложно объяснить мотивы поведения людей, совершающих революцию или, наоборот, отказывающихся предпринимать кардинальные меры даже в том случае, если социально-экономический кризис достигает невиданных размеров. Необходимы не только объективные предпосылки, но и их соответствующее отображение в структуре общественного сознания, тот комплекс идей, рациональное или интуитивное постижение которых обеспечивает единство действия в рамках отдельной социальной группы или общества в целом. Общественное сознание задает нормы поведения и восприятия отдельного индивида, является хранилищем базовых идей, определяющих стратегии освоения им социального пространства [2, с. 7-11].

Структура общественного сознания разрабатывалась представителями отечественной социально-философской школы, причем особый акцент ими делался на выделении различных уровней общественного сознания и выявлении доминант, определяющих как структурирование остальных уровней, так фактора влияния на структуру социальной действительности. Представители Саратовской философской школы (В.Б. Устьянцев, О.Ю. Рыбаков) обращают внимание на важность использования политического уровня общественного сознания при описании и объяснении происходящих в социальной реальности процессов [3, с.58-79], [4, с.67-68].

При этом важно понимать, что общественное сознание является динамичным феноменом, подвергающимся изменениям в соответствии с преобладанием тех или иных социальных тенденций, актуализацией новых факторов экономической или политической детерминации. Подобная изменчивость характеризуется сменой идей, представляющих собой неотъемлемый компонент общественного сознания. Для общественного сознания индустриального общества, реализующегося в рамках национально-государственной системы политических субъектов, доминантой общественного сознания является идея суверенности. Под идеей суверенности понимается институционально оформленное представление об автономности государств в процессах принятия значимых социально-политических решений.

Суверенитет является одним из наиболее существенных признаков государства как политического субъекта, что зачастую приводит к его рассмотрению исключительно в политологической плоскости. Тем не менее, сама идея суверенитета демонстрирует взаимосвязь с глубинными проблемами социально-философского дискурса, такими, как проблема свободы и ее политического ограничения, взаимосвязи индивида и государства, государства и общества, а также

пространственного измерения социального бытия. Представление об автономности политических субъектов в процессах принятия решений и выстраивания внутри- и внешнеполитической деятельности стало важным элементом общественного сознания индустриального общества, формируясь параллельно с возникновением и укреплением национальных государств и, соответственно, подвергаясь переосмыслению в момент кризиса данных политических образований.

Структурированность общественного сознания проявляется в наличии большого количества единичных элементов, определяющих базовые модели и формы общественного развития, обозначающих узловые комплексы и сочленения общественного бытия и общественного сознания. Эти элементы акцентируют внимание индивидов на предельно многозначных и требующих незамедлительной интерпретации социальных фактах, встраивая неоднозначные и зачастую хаотические векторы социальной изменчивости в идейно разработанные и идеологически выдержанные модели.

В рамках постнеклассической философской традиции подобные элементы получили название «концепты».

Сущностью концепта, согласно Ж. Делезу и Ф. Гваттари, является множественность, но эта множественность приобретает определенность в случае помещения концепта в некие идейные рамки, его интерпретации в рамках определенной идеи [5, с. 21]. Концепт требует помещения в идейный контекст, который позволяет остановиться на определенном значении и придать ограниченность потенциальному множеству значений. «У концепта есть становление, которое касается уже его отношений с другими концептами, располагающимися в одном плане с ним. Здесь концепты пригнаны друг к другу, пересекаются друг с другом, взаимно координируют свои очертания, составляют в композицию соответствующие им проблемы, принадлежат к одной и той же философии, пусть даже история у них и различная. Действительно, любой концепт с конечным числом составляющих разветвляется на другие концепты, иначе составленные, но образующие разные зоны одного и того же плана, отвечающие на взаимно совместимые проблемы, участвующие в сотворчестве. Концепту требуется не просто проблема, ради которой он реорганизует или заменяет прежние концепты, но целый перекресток проблем, где он соединяется с другими, сосуществующими концептами» [5, с. 23].

Иначе говоря, новый концепт позволяет достигнуть определенности, подстраиваясь под существующую систему концептов, но придавая этой системе динамичность, способность трансформироваться в соответствии с изменением социальных запросов. Появление нового концепта, отсылающего к уже существующему множеству значений, позволяет обозначить новые тенденции социального развития, ускользающие от прежней, стабильной структуры взаимообозначающих понятий и категорий. В контексте анализируемой в диссертационном исследовании проблематики большое значение имеет разработка концепта «суверенная демократия» в контексте трансформации идеи суверенитета в рамках общественного сознания постиндустриального общества.

Использованные источники:

1. Маркс К., Энгельс Ф. Манифест коммунистической партии. – *Философия истории. Антология.* М., 1994.
2. См. подробнее: Устьянцев В.Б. *Общественное сознание в изменяющемся мире – Общественное сознание и мир человеческих ценностей.* Саратов, 1993.

3. Устьянцев В.Б. *Пространство власти: институциональные и ценностные основания – Философия и современность.* – Саратов: Изд-во Саратовского университета, 2003.

4. Рыбаков О.Ю. *Личность и государство: основные подходы к концепции социального партнерства – Государственная власть и местное самоуправление.* 2004. № 5.

5. Делез Ж., Гваттари Ф. *Что такое философия.* – М., 1995.

М. Ю. Гриценко

*студентка Київського національного університету імені Тараса Шевченка,
Київ, Україна*

ОСОБИСТІСНІ ТА ПРОФЕСІЙНІ ЯКОСТІ ЮРИСТА ЯК ВАЖЛИВИЙ ЧИННИК ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВОСУДДЯ – СУЧАСНИЙ ПОГЛЯД

На сьогоднішній день в умовах формування правової держави та громадянського суспільства на теренах незалежної України актуальною проблемою постає підвищення рівня правосвідомості юриста, формування його внутрішнього морального імперативу, як головних передумов відповідального та сумлінного виконання правником його службового обов'язку.

Високий рівень правосвідомості юриста допомагає йому у встановленні об'єктивної істини. На правосвідомість юриста впливають усі основні елементи духовної й моральної культури, які містять в собі всі ґрунтовні змістовні елементи поняття права культура. Самі лише професійні знання не визначають змісту правосвідомості юриста – велике значення мають самооцінка, емоції, ставлення до права, перетворення юридичних знань у власні переконання, формування власної громадянської позиції, системи пріоритетів та цінностей, які б ґрунтувалися на базових моральних, етичних та естетичних принципах, які утворюються шляхом накопичення індивідуального досвіду правника, відтворювали його світогляд. Існують зовнішні та внутрішні структурні елементи індивідуальної правосвідомості. До зовнішніх елементів належать: правові знання; повага до права, закону на основі правових переконань; соціально-правова активність особи, готовність (установка) до такої діяльності та поведінки. Внутрішні елементи – це: інтелектуальні (раціональні) процеси і стани; емоційні процеси і стани; вольові процеси і стани. Правосвідомість має такі складові елементи, як: психологічна правосвідомість (правова психологія), ідеологічна правосвідомість (правова ідеологія), поведінкова правосвідомість (передбачає вихід на правову поведінку). Усі вищезазначені елементи мають суто індивідуальний характер, але мають на меті відтворення змісту загальновизнаних правових та моральних принципів. Оскільки на правосвідомість юриста впливають різні чинники – як об'єктивні, так і суб'єктивні, то її рівень залежить від професійних факторів, від стану законності у державі та цивілізованого правопорядку. Правосвідомість юриста мусить мати професійний характер (а не буденний), що є складовим елементом всієї правової системи у державі. Професійна правосвідомість має на юридичну діяльність пріоритетний вплив, спрямований на пізнання правових явищ та розуміння їхньої сутності. Правосвідомість юриста перебуває у невинному

динамічному розвитку, що обумовлюється постійним набуттям та реалізацією якісного аналізу нового досвіду.

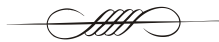
Серед чинників, що визначають ефективність правозахисної діяльності юриста передусім є рівень його професійної культури, який опосередковується рівнем його освіти. Вища юридична освіта є необхідною складовою юридичної професії. Втім, погляди фахівців на те, що таке «юридична освіта», відрізняються. Її визначають і розглядають як складову більш загальної правової освіти, як галузь вищої освіти, як фундамент юридичної професії, як запоруку професійної компетентності правника, як середовище формування нового покоління правників, як один із інструментів реалізації соціальної функції права, як критерій соціальної стратифікації, як специфічний вид підприємницької діяльності, як шлях розбудови політичної кар'єри, як спосіб реалізації особистих амбіцій тощо. На нашу думку, система юридичної освіти в Україні вимагає певного вдосконалення. Для поліпшення юридичної освіти в умовах адаптації законодавства України до міжнародних і європейських стандартів необхідно: завершити розробку й впровадження державних стандартів вищої юридичної освіти з одночасним впровадженням системи державного контролю за рівнем професійної підготовки юристів; вивчити стан забезпечення юридичними кадрами з вищою освітою органів державної виконавчої влади, правоохоронних, судових органів соціального захисту населення й визначити потребу у фахівцях з рівнів підготовки й спеціалізацій; розробити й затвердити перелік посад, які можуть займати випускники вищих навчальних закладів з юридичною освітою відповідно до освітньо-кваліфікаційного рівня; передбачити нові спеціалізації в юридичних навчальних закладах з урахуванням сучасних видів юридичної практики; розвивати міжнародні зв'язки в юридичній освіті, пов'язані з розробкою навчальних програм і інших компонентів освіти, направлених на інтеграцію юридичної освіти у світовий освітній простір; створити гнучку розгалужену систему післядипломної освіти шляхом перепідготовки й підвищення кваліфікації фахівців з нових напрямів юридичної науки й практики з оптимальними термінами, періодичністю навчання й забезпеченням оновлення його змісту; розробити й прийняти державну програму підтримки видавництва, що випускають юридичну літературу. Врахування вказаних факторів може забезпечити ефективну підготовку юристів та покращити рівень правової діяльності.

Таким чином, одним із засобів підвищення ефективності діяльності правової системи є покращення рівня навчальної діяльності, адже лише за умови набуття достатньо високого рівня інформованості, широкої сфери наукових інтересів та розгалуженого та глибокого світогляду формується правова культура правника. Професійна культура юриста є певним різновидом субкультури, що містить елементи різних видів культур, система яких зумовлюється особливостями професії юриста. Визначальним комплексом з цілої мережі культур постає власне правова культура. Саме вона є одним із найважливіших інструментів суспільних перетворень, оскільки поєднує теоретичні ідеали й практику, моральні й правові цінності з практично корисною діяльністю стосовно втілення в життя вимог законності. Виокремлюють три різновиди правової культури: суспільства, особи і професійної групи, власне які в узагальненому варіанті і складають різні стадії формування правової культури правника – стадія реалізації правової культури громадянина, високоосвіченої особистості та професіонала правника. Правова культура суспільства – це всі цінності, які створюються людством у галузі права. Вона включає саме право, правосвідомість, правові відносини, стан законності, рівень удосконалення

законотворчої і правозастосовчої, а також іншої правової діяльності. Правова культура суспільства – соціальне явище, яке охоплює систему елементів юридичної надбудови в їхньому реальному функціонуванні в напрямі прогресивного розвитку суспільства, кожного індивіда як соціально активної особи. Правова культура особи – це передусім ступінь оволодіння правом, використання правових знань у соціальній діяльності особи. Рівень і характер оволодіння правом службовою особою включає в себе не тільки духовне, а й практичне опанування правом, що є дуже важливим для успішної реалізації правових норм. Правова культура особи зводиться до такої її діяльності, яка відповідає прогресивним спрямуванням суспільства у правовій сфері і завдяки якій постійно відбувається збагачення самої особи. Актуальними є питання становлення і розвитку професійної правової культури, що визначається як одна із форм правової культури суспільства й виступає у вигляді системи правових поглядів, знань, почуттів, ціннісних орієнтацій та інших структурних перетворень правової культури тієї спільноти людей, які професійно зайняті юридичною діяльністю, що потребує спеціальної освіти й практичної підготовки.

Таким чином, важливим чинником є загальний культурний рівень юриста, що дозволяє йому більш широко сприймати правову ситуацію враховуючи не лише об'єктивні, а й суб'єктивні чинники певної правової ситуації.

Важливу роль відіграє особистісний фактор – психологічні та характерологічні особливості юриста, його мотиваційна сфера та емоційно-вольові якості, наполегливість, порядність тощо. Як наслідок вищезазначеного, доцільним є визначення професіограми (професійних якостей) та психологічного портрету (необхідних психічних властивостей та рівнів психологічної культури) юриста, в залежності від майбутнього напрямку юридичної діяльності.

О. Н. Данник

студентка юридического факультета

Гродненского государственного университета имени Янки Купалы,

Гродно, Республика Беларусь

ПРОБЛЕМЫ РЕФОРМИРОВАНИЯ ООН НА СОВРЕМЕННОМ ЭТАПЕ

На протяжении последних десятилетий усилия международного сообщества направлены на реформирование Организации Объединенных Наций. Необходимость в этом особенно остро возникла в 90-е года последнего столетия, однако до настоящего времени единого мнения относительно путей такого реформирования и результатов, к которым может привести реформа главных органов ООН.

Ряд государств призывают к большей демократичности и открытости, другие – к большей продуктивности и эффективности, третьи государства – к большему учету их интересов, государства-глобалисты – к созданию на базе ООН общемирового правительства, а консерваторы – к большей самостоятельности отдельных государств.

С годами система ООН стала охватывать гораздо более широкий спектр агентств, фондов, программ и мероприятий, чем могли себе представить основатели этой организации. Многие из этих групп имеют собственные органы управления и

источники финансирования. Каждая обладает определенной автономией. Децентрализованный характер системы помог отделить функциональную и гуманитарную работу ООН от политических дебатов. С другой стороны, Генеральные Секретари ООН утратили многие рычаги, позволявшие им руководить всей системой, а функции многих подразделений ООН пересекаются, что создает определенную бюрократическую волокиту.

ООН требует постоянного совершенствования. Однако реформенный процесс должен вести к укреплению единства в целях повышения эффективности ООН, а не к обострению разногласий. Это в полной мере относится к такой важной проблеме, как расширение состава Совета Безопасности.

Совет Безопасности ООН – это постоянно действующий орган Организации Объединённых Наций, на который, в соответствии со статьей 24 Устава ООН, возложена главная ответственность за поддержание международного мира и безопасности. Переговорный процесс по реформе Совета Безопасности ООН постепенно продвигается вперед. Время от времени случается, что представители некоторых стран начинают форсировать переговоры, вбрасывают проекты резолюций Генеральной Ассамблеи ООН, положения которых не учитывают позиции всех заинтересованных сторон. Как представляется, такие подходы едва ли продуктивны. Абсолютное большинство членов ООН нацелены на поиск универсального компромисса, максимальный учет интересов всех государств и региональных групп [3].

Увеличение численного состава Совета Безопасности не должно быть самоцелью и, в конечном итоге, повредить его работоспособности и возможности принятия оперативных решений. Поэтому чрезмерное увеличение чревато своими последствиями. Нужно искать правильный путь, который позволит добавить необходимое количество членов.

В настоящее время сложилась два противоположных мнения: одна группа стран, считает, что абсолютно необходимы новые постоянные места в Совете Безопасности ООН, другие же страны категорически против этого (прежде всего – сами государства-члены Совета Безопасности ООН). В этом, собственно, и кроется причина того тупика, в котором сейчас этот процесс находится. Хотя усилия продолжаются, и искать нужно компромисс, который будет поддержан подавляющим большинством членов ООН, а не просто двумя третями голосов, как некоторые предлагают. Поскольку одна треть – это не какие-то государства-изгои, это уважаемые страны, которые взносы платят в ООН и которые участвуют в операциях по поддержанию мира. И если провести решение по реформе Совета безопасности таким голосованием, антагонизировать эту группу стран, то «в их глазах легитимность Совбеза не повысится, а, конечно же, понизится» [2].

Важно заметить, что необходимость проведения реформы ООН давно обсуждается и действительно требует ее реализации в ближайшем будущем для успешной работы ООН. Мир развивается стремительно и если мировое сообщество действительно стремится сделать Организацию Объединенных Наций сильной и эффективной, способной решать любые проблемы мира, то оно должно поставить ценность мира над сиюминутными интересами стран [1].

Сильная и дееспособная ООН является ключевым инструментом коллективного регулирования международных отношений и формирования многополюсного мироустройства на основе Устава ООН и норм международного

права. Это особенно актуально сегодня, когда мировое сообщество решает задачу разработки глобальной стратегии противодействия новым угрозам и вызовам.

Реформа Совета Безопасности, главного органа ООН по поддержанию международного мира и безопасности, должна быть направлена на укрепление его потенциала в интересах эффективного выполнения им своих полномочий, закрепленных в Уставе ООН.

Использованные источники:

1. Проблема реформирования Совета Безопасности ООН [Электронный ресурс] // Внешняя политика. – Режим доступа: http://www.mid.ru/ns-vnprop.nsf/osn_copu.
2. РФ выступает за расширение СБ ООН на пять-шесть мест [Электронный ресурс] / РИА.Ру. – Режим доступа : <http://ria.ru/world/20110927/444694492.html>.
3. Реформа ООН. История кошмаров [Электронный ресурс] // Информационно-аналитический портал «Moldova.ru». – Режим доступа: <http://www.moldova.ru/index.php?tabName=articles&owner=36&id=1672>.

О. І. Денищик

*кандидат педагогічних наук,
викладач кафедри філософії та соціально-гуманітарних наук
Хмельницького університету управління та права,
Хмельницький, Україна*

**ПРОФЕСІЙНА ЕТИКА ЮРИСТА –
НАГАЛЬНА ПОТРЕБА СЬОГОДЕННЯ**

Необхідність у гуманізації та демократизації всіх сфер суспільного життя, подоланні правового нігілізму і моральної кризи, активному протистоянні масовим проявам хабарництва й корупції викликає нагальну потребу в зростанні соціального значення юриспруденції та юридичної професії.

Ігнорування юристами правових цінностей, норм моралі та моральних принципів призводить до порушень законності, зловживання владою і службовим становищем, всюдозволеності, несправедливості та суб'єктивізму. Так, проведена у 2005 році інститутом соціології НАН України комплексне соціологічне дослідження національної системи судоустрою показало, що на 15 році незалежності слід оцінювати її швидше як процес її створення, але не як систему, що вже пройшла процес свого становлення. Лише 11,7 % опитаних громадян, які брали участь у судових процесах, вважають судову систему ефективною, 3 % – справедливою і 9,5 % – незалежною. Серед опитаних професійних юристів кожен п'ятий оцінює діяльність місцевих районних, районних у містах, міських і міськрайонних судів як поганою або дуже поганою. 19,6 % респондентів цієї категорії вважають зовсім не притаманними або переважно не притаманними чинній системі правосуддя такі риси, як справедливість і чесність. 15,8 % опитаних правників вважають, що образ сучасного українського судді зовсім не відповідає або майже не відповідає критерію високоморальної людини, а 30,6 % – непідкупної людини [1, 24, 176-177, 212-213].

Вивчення майбутніми правниками етичних проблем своєї професії, знання та дотримання ними моральних норм і принципів у процесі виконання службових

обов'язків стане на шляху деформації правової та моральної свідомості, необхідною умовою формування професіоналів – юристів ХХІ століття

Зважаючи на важливу роль соціально-педагогічної складової змісту навчання, у Хмельницькому університеті управління та права у 2001 році розроблено програму навчальної дисципліни «Етика юриста», яку вважали за необхідне впровадити у вищих навчальних закладах юридичного спрямування для студентів 4 курсу (бакалаври) або 5 курсу (спеціалісти). Ця дисципліна розрахована на 26 навчальних годин: 16 лекційних і 10 семінарсько-практичних.

Етика юриста – це вид професійної етики, є світоглядною дисципліною, самостійною галуззю вчення про етику і водночас специфічним напрямом прикладної етики. Мета курсу – сформувати у студентів цілісне уявлення щодо характеру і механізму дій норм професійної етики юриста, їх єдності та взаємодії з вимогами суспільної моралі та моральності. Вони конкретизуються в основних завданнях, послідовність вирішення яких визначає структура навчального курсу, формує загальні уявлення щодо ролі моралі в житті людини і суспільства, а також моральної цінності права, допомагає студентам визначити власну усвідомлену позицію відносно проблем, які мають соціальну значущість. запропонована програма навчальної дисципліни виходить із єдності загальних вимог, які пред'являються до поведінки майбутнього юриста, і тих вимог, що виникають у 8 семестрі для майбутніх бакалаврів, або у 9 семестрі 5 курсу для майбутніх спеціалістів під впливом поглибленої спеціалізації (державно-правової, цивільно-правової, кримінально-правової та господарсько-і земельно-правової).

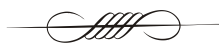
Ефективність спецкурсу досягається завдяки вирішенню когнітивного, оцінно-емоційного та операційно-діяльнісного блоків завдань.

Крім цього позитивно впливає: використання проблемних лекцій та лекцій-бесід; проведення семінарських занять із застосуванням методик активізації діяльності студентів («Сократів метод», «Мозковий штурм», метод конкретних ситуацій); розв'язання на практичних заняттях ситуацій морального вибору за конкретно запропонованих умов. Необхідно використовувати й інші форми і методи активізації навчально-виховного процесу: дискусії (диспути), дебати, круглі столи, різні види ігор, тренінги-судові засідання, ділова (рольова) гра морального спрямування, навчально-ділова гра, різноманітні тексти.

Використання комплексу навчально-виховних заходів дають можливість майбутнім юристам усвідомити моральні цінності юридичної професії, відпрацювати вміння та навички, діяти в процесі здійснення професійних повноважень, дотримуючись чинного законодавства, вимог кодексів професійної етики на основі етичних категорій: добра, справедливості, істинності, честі та гідності, навчити мистецтву спілкування як з колегами, так і з особами, яким надаються правові послуги.

Використані джерела:

1. Амджадін Л. Судова система та суди в Україні в оцінках громадськості (комплексне соціологічне дослідження)./ [Л.М. Амджадін, О.С. Гончарук, О.В. Кравченко]; за ред. Ю. Привалова, Ю.Саська. – К.: Прецедент, 2005. – 234с.

О. В. Дубчак
*курсант факультета морского права и менеджмента
Одесской национальной морской академии,
Одесса, Украина*

АДАПТАЦИЯ ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА УКРАИНЫ В СФЕРЕ СОЦИАЛЬНОЙ ЗАЩИТЫ К МЕЖДУНАРОДНО-ПРАВОВЫМ ПРИНЦИПАМ И СТАНДАРТАМ ЕС

Процесс создания эффективной системы социальной защиты в Украине зависит от многих факторов. Одним из них является использование опыта зарубежных стран, где эта система работает длительное время и имеет положительные результаты. Значительный интерес вызывает система социальной защиты, которая формируется в рамках Европейского Союза. Интеграция Украины в европейские структуры поставила задачу о приближении украинского национального права к европейскому праву, об имплементации европейских международных стандартов в сфере социальной защиты в юридическую практику Украины.

В рамках ЕС были разработаны и функционируют следующие регуляторы правоотношений в сфере социальной политики: Международный пакт ООН об экономических, социальных и культурных правах 1966 г.; в 1952 г. МОТ была принята конвенция № 102, содержащая целую концепцию социальной защиты; Конституция Европейского союза; Европейская социальная хартия (пересмотренная) 1999 г.; международные стандарты. Кроме того, в рамках ЕС была создана единая нормативная база, регулирующая вопросы альтернативного социального страхования, которая основывается на трех поколениях директив по страхованию жизни (директивы Совета Европы 1979, 1990 и 1992 г.г.) и видов страхования, иных, чем страхование жизни.

Основными целями социальной политики ЕС являются: повышение благосостояния и качества жизни населения; улучшение условий труда; защита работающих и членов их семей в случае старости, болезни, безработицы, несчастного случая, инвалидности.

Социальная защита в странах Европейского Союза включает: медицинское страхование, страхование по старости и смерти (страхование вдов, сирот), страхование от несчастных случаев на производстве, страхование по безработице, страхование по инвалидности. Принципы социальной защиты: принцип страхования (Германия, Австрия, Франция и Италия); принцип обеспечения (Дания, Швеция и Норвегия); принцип вспомоществования (Великобритания); принцип социальной солидарности.

Французская система социальной защиты предусматривает: разветвленную систему профессионально-отраслевых схем социального страхования; страхование по безработице, основанное на коллективных соглашениях; развитую систему семейных пособий; большую роль дополнительных систем социального обеспечения; существование различных страховых фондов, реализующих отдельные социальные программы.

Шведская модель включает в себя: доминирование идеи равенства и солидарности; отношение к социальной политике как к цели экономической деятельности государства; общедоступность социальных услуг; упреждающий

характер проводимых социальных мер; приоритетность роли государства в финансировании социальных расходов за счет общих налоговых доходов бюджета.

Особенности социальной защиты в Великобритании: пенсии гражданам выплачивают не только государство, но и частные (по месту работы и индивидуальные) пенсионные фонды; пособия по безработице (люди, получающие пособие более двух лет, должны трудиться на общественных работах); система здравоохранения и социального обеспечения.

В законодательстве ЕС в области социальной защиты достигнут значительный прогресс, так Маастрихтский договор дал новый толчок развитию социальной политики, которая стала предметом важных политических дискуссий, в процессе которых было достигнуто немало компромиссных решений. Был подписан Протокол к настоящему Соглашению между всеми членами ЕС, за исключением Великобритании, имеющий целью ускорить путь к интеграции в форме социального союза. Данное соглашение определило пять основных сфер действия: улучшение среды обитания; улучшение условий труда; консультации работников; равноправие мужчин и женщин; трудоустройство лиц, потерявших работу.

Интеграция Украины в Европейский Союз провозглашена приоритетным направлением внешнеполитического курса государства. В частности, ст. 11 Закона Украины «О принципах внутренней и внешней политики» от 01.07.2010 г. № 2411-VI в числе основных принципов внешней политики государства предусмотрено обеспечение интеграции Украины в европейское политическое, экономическое, правовое пространство с целью приобретения членства в Европейском Союзе. Основной составляющей данного процесса является адаптация законодательства Украины к законодательству ЕС, с учетом требований, выдвигаемых Европейским Союзом к государствам, имеющим намерение вступить в него. Приведение украинского законодательства в соответствие с европейскими стандартами ведется на основании Постановления Кабинета Министров Украины от 16.08.1999 № 1496 «О концепции адаптации законодательства Украины к законодательству Европейского Союза»; Закона Украины «Об Общегосударственной программе адаптации законодательства Украины к законодательству Европейского Союза» от 18.03.2004 г. № 1629-IV.

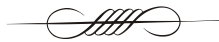
На сегодняшний день Украина уже присоединилась к ряду основных международных актов в сфере прав человека, и в частности к тем, которые регламентируют и регулируют обязанности государств относительно обеспечения социальных прав человека и социальной защиты. Украина, как социальное государство, принимая во внимание основные принципы и европейские социальные стандарты, а также международно-правовые обязательства, вытекающие из подписанных ею международных конвенций, учитывая европейский опыт развитых стран, стремится к созданию надлежащего уровня социальной защиты граждан не только с помощью государственного социального обеспечения, но также и с помощью альтернативных форм социального страхования.

В последние несколько лет в Украине активно развивается и действует система негосударственного пенсионного обеспечения, осуществляемого через: негосударственные пенсионные фонды; компании по страхованию жизни; банковские учреждения.

Украина стремится к внедрению европейской социальной модели, суть которой заключается в обеспечении неразрывной связи между экономическим и социальным развитием.

Использованные источники:

1. Адаптація законодавства України до законодавства Європейського Союзу: стан, проблеми та перспективи. [Електронний ресурс]. – Режим доступу до док.: http://www.ucps.org/ukr/article.php?news_id=138
2. Конституційні акти Європейського Союзу. Ч. I. / Упор. Г. Друзенко; заг. ред. Т. Качки. – К.: Юстиніан, 2005.
3. Баймуратов М.О., Савич О.С. Міжнародно-правові зобов'язання держав у сфері становлення альтернативних форм соціального страхування: монографія. / М.О. Баймуратов, О.С. Савич. – Одеса: Фенікс, 2009. – 280 с.
4. Ярошенко І.С. Право соціального забезпечення. Навч. посібник. – К.: КНЕУ, 2005 – 232 с.

О. В. Задоснко

асистент кафедри правосуддя

Київського національного університету імені Тараса Шевченка,

Київ, Україна

ОСОБЛИВОСТІ КОДИФІКАЦІЇ ЦИВІЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УСРР 1924 Р.

Сьогодні Україна знаходиться у стані становлення та апробації нової системи законодавства. Враховуючи тенденції політичного і економічного розвитку незалежної держави відбулося прийняття більшості систематизованих нормативно-правових актів (насамперед кодексів), які регулюють суспільні відносини.

Тому, саме зараз, цікавим видається питання про те, як здійснювалась кодифікація законодавства в країні раніше, які чинники впливали на її хід, які позитивні аспекти з минулого доцільно використати тепер.

У 20ті роки ХХ ст. уряд Російської Радянської Федеративної Соціалістичної Республіки (далі – РРФСР) зіткнувся із завданням проведення систематизації права. Це завдання було дуже важливим і вимагало негайного рішення. Вітчизняні та російські дослідники визначають причини необхідності проведення першої кодифікації законодавства РРФСР. До основних можна віднести наступні:

1) До 20-х років накопичився значний нормативний матеріал. У РРФСР до кінця 1922 р. було більше 4 тисяч несистематизованих нормативних актів. З метою покращення правозастосування цих норм слід було їх систематизувати, ліквідувати прогалини, протиріччя.

2) Перехід після Громадянської війни до мирного господарського будівництва активізував необхідність подальшої розробки законодавства, регулюючи основні напрямки життя суспільства.

3) Після революції в Росії почалося створення радянського законодавства, зокрема принципів та галузевого розподілу радянського права. Було багато пропозицій. Перемогла соціологічна школа, тобто право було визнано відбитком і регулятором певних суспільних відносин.

В історико-правовій літературі також відзначалось, що допущення товарно-грошових відносин через ринок вимагало заходів, «спрямованих на підтримку

соціалістичних підприємств, обмеження капіталістичних елементів і використання капіталізму під контролем держави» [7, 12]. НЕП був нерозривно пов'язаний з перебудовою управління народним господарством, новими формами стимулювання і оплати праці, державним регулюванням товарно-грошових відносин. Цей період характеризується створенням різними органами радянської влади великої кількості декретів, постанов та інших нормативних актів, часто дублювали один одного, містили прогалини і протиріччя.

Таким чином, можна констатувати, що основними причинами першої радянської кодифікації були державно-політичні, економічні, соціальні та історичні причини. Суспільство того часу вимагало правового закріплення змін.

Правова система РРФСР відносилась до сім'ї континентального права, оскільки її характерною рисою є наявність кодексів з високим рівнем узагальнення і систематизації значної частини законодавства. У країнах континентального права велике значення надається підготовчим законопроектним роботам, коментарям до проектів законів, матеріалам обговорень. Вони використовуються в процесі офіційного тлумачення законодавства [6, 245].

Сучасні теоретики права, зокрема О. Ф. Скакун, визначають характерні риси кодифікації будь-якої держави романо-германської правової сім'ї, а саме: 1) розробка кодексів галузевого характеру. Вже перші з них – Французький цивільний кодекс 1804 р., Німецьке Цивільне уложення 1896 р. та ін. – мали галузеву спрямованість. Таку ж спрямованість вони мають і нині, хоча у них з'явилися явно виражені особливості; 2) до кодексів включаються як законодавчі, так і підзаконні акти. Це пояснюється значною роллю делегованої правотворчості – делегування парламентом низки повноважень щодо видання законів уряду; 3) створюються кодекси і комплексно-галузевого характеру (комплексне законодавство). В них містяться норми кількох галузей права для регулювання відносин у конкретній сфері промисловості, господарства чи культури. У кодексах і законах кожної держави висвітлюються особливості внутрішньополітичного життя країни та її правових традицій [6, 308].

Враховуючи вищенаведені обставини можна стверджувати, що на процес систематизації законодавства РРФСР значний вплив здійснили правові традиції (законодавство) країн романо-германської правової сім'ї.

П. П. Музиченко відзначає, що такої широкої кодифікації, яка відбулася у 1924 р., та ще й проведеної в такі короткі терміни, людство не знало. Були прийняті важливі законодавчі акти, які регулювали майнові, договірні, трудові, земельні відносини тощо [2, 187].

Так, 30 липня 1924 р. ВУЦВК затвердив Цивільний процесуальний кодекс УСРР. На думку законодавця демократизм судочинства в цивільному процесі у ЦПК знайшов своє відображення в розширенні втручання держави і її органів у справи громадянина. Так, суд повинен був відігравати у процесі активну роль і, не задовольнившись представленими сторонами доказами, в разі необхідності, за своєю ініціативою витребувати їх. Встановлювалось, що при відсутності нормативних актів для вирішення будь-якої справи суд повинен розв'язати її, керуючись загальними началами радянського законодавства і загальною політикою робітничо-селянського уряду, що робило можливим судам порушувати права окремих верств населення [3, 101].

У той же час суд повинен був допомагати трудящим захищати їхні права та інтереси. ЦПК докладно регулював питання представництва в суді, підсудності справ, судових витрат, штрафів, процесуальних строків, виклику до суду; порядок позовного

провадження і окремих проваджень (щодо першого – подання і забезпечення позову, судовий розгляд справи, ведення протоколів, припинення провадження, збирання і оцінка доказів, експертиза й огляд на місці, тощо) [2, 165].

До окремих проваджень були віднесені: видача судових наказів, про майно померлих, про третейські записи і рішення, про депозит, скарги на нотаріальні дії про розлучення та про позови щодо утримання і про встановлення прізвищ дітей, тощо. Крім того, ЦПК містив норми, що регулювали порядок оскарження і перегляду судових рішень та їх виконання. ЦПК УСРР, зазвичай, втілював основні положення і принципи, встановлені ЦПК РСФРР [1, 109].

Таким чином, кодифікація цивільного процесуального законодавства в УСРР 1922-1929 років, яку ще називають вчені «Першою кодифікацією законодавства УСРР» [1, 308] була дійсно унікальним явищем у правовому житті держави в цей період. Вона відрізнялась масштабністю, універсальністю, проводилась у стислі строки, була всебічною і глибокою. Цікавим є той факт, що кодифіковані акти, які не відповідали умовам життя суспільства і держави, швидко змінювались, перезатверджувались, яскравим прикладом цьому постає прийнятий у 1929 році Цивільний процесуальний кодекс УСРР.

Втім, як і будь-який кодифікований акт, ЦПК не був позбавлений недоліків, які були викликані вимогами того часу і потребували усунення. Проведена кодифікація покликана була перш за все забезпечити ефективне здійснення НЕПу, а під час формування командно-адміністративної системи управління все більше й більше стала переважати тенденція посилення примушування як основного методу регулювання суспільних відносин.

Використані джерела:

1. Бабій Б.М. *Українська радянська держава в період відбудови народного господарства (1921-1925 рр.). вид-во АН УРСР.* – К., 1961. – 384 с.
2. *История государства и права Украинской ССР. В 3-х томах. Т. 2., 1917-1937.* – К., Наук. думка, 1987. – 296 с.
3. *Історія держави і права України. Частина 2. Підручник для юридичних вищих навчальних закладів і факультетів. Ч. 2. / За ред. А.Й. Rogozhina.* – К., Ін Юре. – 1996. – 448 с.
4. *Онищенко Н.Н. Становление и развитие источников советского права на Украине / АН УССР. Ин-т государства и права; Отв. ред. Н.И. Козюбра.* – Киев: Наук. думка, 1988. – 112 с.
5. *Рибалка І.К., Довголюк В.Н. Історія Української РСР. Епоха соціалізму.* – К., Вища школа, 1982.
6. *Скакун О.Ф. Теорія держави і права: Підручник / Пер. з рос.* – Харків: Консум, 2001. – 656 с.
7. *Усенко І.Б. Первая кодификация законодательства Украинской ССР. АН УССР Ин-т государства и права. / Отв. ред. Б.М. Бабий.* – К., Наук. думка, 1989. – 120 с.
8. *Усенко І.Б. Позасудова репресія: як це починалося – Комуніст України.* – 1990. – № 2. – с. 43-53.

Л. І. Заморська
*кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри теорії та історії держави і права Чернівецького факультету
Національного університету «Одеська юридична академія»,
Чернівці, Україна*

НОРМАТИВНЕ ЗАКРІПЛЕННЯ ПРАВОВИХ СТИМУЛІВ

У вітчизняній літературі деякі автори в аспекті дослідження проблем юридичної відповідальності вагомим аргументом на користь позитивної відповідальності визначають інститут заохочення. Він тісно пов'язаний з позитивною відповідальністю особистості, добровільним виконанням громадянином своїх обов'язків, зі здійсненням наданих повноважень. Це, передусім, стимул для позитивних вчинків. Заохочення безпосередньо пов'язане з виконанням обов'язків, з усвідомленням суб'єктом значущості своїх дій. Коли до особи застосовуються заходи заохочення, то можна говорити про те, що добровільна відповідальність об'єктивується в них, як об'єктивується примусова відповідальність у покаранні.

Досить чітко дану позицію висловлює також В.В. Глазирін, який зазначає, що з юридичної точки зору правові стимули виступають як правові норми, що надають різні міри соціальних благ, спрямованих на задоволення інтересів індивіда (колективу) залежно від вибору варіанта поведінки, яка певним чином відповідає інтересам держави (потребам суспільства) [2, 20].

Інший правник В.І. Курилов вважає, що стимули складаються з матеріального, морального заохочення і статутного визначення (визначення у встановлених організаційно-правових формах рівня ділових і політичних якостей працівника, що тягнуть позитивні правові наслідки (через атестацію, випробування, конкурс) [3,125].

Відомий юрист Ю.О. Тихомиров стверджує, що правові норми повинні закріплювати економічні, соціальні (нагороди, подяки, способи гласної і демократичної оцінки вищих результатів діяльності і т.ін.), дієві (вони виражають спонукання колективної діяльності шляхом активної роботи колегій, дотримання процедур прийняття колективних рішень тощо), заохочення професійної майстерності і безперервного підвищення кваліфікації як основи службового росту, стимулювання різних видів суспільної діяльності громадян і підвищення їх активності [4, 81-82].

В юридичній літературі з цього приводу існує точка зору, за якою до правових стимулів слід віднести чотири групи правових норм: 1) заохочувальні норми; 2) норми, які розширюють права, самостійність, розвивають ініціативу суб'єктів правовідносин; 3) норми, які встановлюють міру тієї чи іншої відповідальності учасників даного виду правовідносин; 4) норми, які встановлюють настання сприятливих чи несприятливих наслідків для суб'єкта права [1, 53].

Таким чином, правовими стимулами є:

1. Заохочувальні норми – це норми, які мають лише позитивне значення, вони є волеформуєчим стимулятором поведінки і представляють блага матеріального і морального характеру, пільги і привілеї. Заохочувальні норми стимулюють як правомірну поведінку, так і «понаднормодіяльність», що можна розуміти як перевиконання покладених обов'язків, здійснення позитивних дій, які особа могла б і не вчиняти, не підлягаючи при цьому осуду чи іншим негативним наслідкам.

2. До другої групи правових стимулів можна віднести норми, що розширюють коло прав, розвивають ініціативу суб'єктів правовідносин. Численні нормативні акти

встановлюють різного роду пільги, які виражаються у частковому або повному звільненні від виконання тих чи інших обов'язків, наприклад, податкові пільги для підприємців, інвесторів і т.ін.

Використані джерела:

1. Ведяхин В.М. Правовые стимулы: понятие и виды // Правоведение. – 1992. – № 1.
2. Глазырин В.В. Хозрасчет. Труд. Стимулы / Глазырин В.В. – М.: Знание, 1989.
3. Курилов В.И. Личность. Труд. Право / Курилов В.И. – М.: Юрид. лит., 1989.
4. Тихомиров Ю.А. Закон. Стимулы. Экономика – М.: Юрид лит., 1989.

Л. Ю. Заставська

*студентка правознавчого факультету
Макіївського економіко-гуманітарного інституту,
Макіївка, Україна*

ПИТАННЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА В РОБОТАХ АНГЛІЙСЬКИХ ПРОСВІТНИКІВ У XVII СТОЛІТТІ

Актуальність даної роботи полягає у тому, що важливо більш детально вивчати питання держави і права в роботах англійських Просвітників у XVII столітті, де основний потік нових ідейних та політичних прагнень знайшов своє початкове русло на англійському ґрунті. В цей час в цій країні в буржуазні форми склалися швидше і раніше, ніж в інших країнах Європи, тому буржуазна політико-правова ідеологія тут формувалася раніше, ніж в інших країнах.

Мета роботи у тому, щоб обґрунтовано і достовірно донести саме ідеї і погляди представників (Н. Макіавеллі, Ф. Бекона, Т. Гоббса, Д. Локка) епохи англійського Просвітицтва на державу і право. Саме їх погляди були втілені в їх працях : основні праці Макіавеллі «Государ» («Князь»), «Міркування про першу декаду Тіта Лівія». Бекон «Велике Відновлення Наук», «Новий Органон», «Про гідність та примноження наук», «Нова Атлантида» де вчений зумів передбачити величезну роль науки в житті людства, доводив доцільність практичного втілення її результатів для примноження могутності людини, її влади над природою та поліпшення добробуту. Що до Гоббса своє вчення про раціональність пізнання він виклав у праці «Про тіло» (1655), де обґрунтував тезу про чуття як початкову стадію пізнання. Джон Локк розвинув теорію природних прав людини, основою яких були її праця і наявність власності, названа ним святою. Висловив нові ідеї у галузі виховання й освіти в працях «Думки про виховання» (1693) та «Розумність християнства» (1695).

Нікколо Макіавеллі справедливо вважається засновником політичної науки Нового часу. Він закликав розглядати явища політики поза їх зв'язком з релігією та етикою. Саме він ввів у науковий обіг поняття «держави», як таке (до нього мова велася тільки про конкретні держави). Спираючись на практику сучасної йому політики, Макіавеллі вважав, що заради досягнення могутності і благополуччя держави придатні будь-які засоби – підкуп, лицемірство (формула «мета виправдовує засоби»). Звідси виникло поняття «макіавеллізм» як позначення всездозволеності в політиці [1,12].

Досить оригінальним є тлумачення Ф. Беконом сили як основи міжнародного права. Виходячи з тези Платона і Арістотіля про те, що між народами і державами не існує справжнього миру, а точиться постійне суперництво, боротьба і війни («війна всіх проти всіх»), він визнавав можливість застосування сили, щоправда, як крайнього засобу при вирішенні деяких проблем.

Ф. Бекон відкрив для нас царину наукового знання як такого. Його філософські ідеї поширилися далеко за межі XVII ст. Філософ прагнув звільнити людський інтелект від влади фальшивих теорій і необґрунтованих фактів, спрямувавши його на неупереджене дослідження буття.

Родоначальником англійської освіти по праву вважається Т. Гоббс. Він розділяв погляди Бекона, і як і Бекон вважав, що метою філософії є практична користь. Він систематизував матеріалізм свого вчителя і створює нову форму матеріалізму – механічний матеріалізм. Англійський філософ Томас Гоббс, не з заможної сім'ї за походженням і один з найбільш освічених гуманістів за вихованням і освітою. Він написав кілька блискучих творів, головними й найбільш популярними з яких був і лишається «Левіафан, або матерія, форма і влада держави»[2,222-224] та «Про громадянина»[3,21].

Він розвиває договірну теорію держави, висловлену ще Епікуром. За Гоббсу суспільству і державі передують повна анархія і «війна всіх проти всіх»[4,58]. І для забезпечення своєї особистої безпеки, охорони приватної власності та інших особистих прав. Люди свідомо вирішили поступитися нею, довіривши її державі. Найбільш досконалою формою державної влади Гоббс, вважав абсолютну монархію.

Джон Локк, ще один англійський філософ і політичний мислитель продовжив європейську лінію ліберально-демократичного напрямку політології, у своїх поглядах він спираючись на достатньо розвинуту договірну теорію держави. Локк характеризував природний стан не як боротьбу всіх проти всіх, а як стан, коли ще були відсутні державні органи вирішення конфліктів, механізми покарання злочинців. Держава утворювалась для Забезпечення рівності та свободи, захисту особи і власності. Він казав, що накази верховної влади мають видаватися задля виконання законів та не суперечити їм. Він обґрунтував ідею правової держави, наголошуючи на тому, що «там, де немає законів, немає і свободи». На противагу прибічникам соціалістичних теорій Мора і Кампанелли, Локк намічав, що неможливо досягти свободи для всіх, не забезпечивши свободу кожному.

Підводячи підсумки можна констатувати, що ця ідеологія найбільш передова на той час, яка занесла основу буржуазних поглядів на державу і праві. Договірна теорія походження держави, яка найбільш зараз поширена сформувалася саме тоді.

Використані джерела:

1. Іщенко М. П. Політологія: Навчально-методичний посібник. – Черкаси: Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького, 2006. – 320 с.
2. Деборін А.М. Томас Гоббс. Нариси з історії матеріалізму. – Москва, 1930.
3. Зорькін В.Д. «Політичне і правове вчення Томаса Гоббса». – Москва, «Радянська держава і право», 1989 р., № 6.
4. Голосов В.Ф. Нариси з історії англійського матеріалізму 17-18 ст. – Красноярськ, 1958.
5. Биховський Б.Е. Психофізичне вчення Томаса Гоббса. – «Вісник Комакадемії» 1928, № 26 (2).

О. В. Іванчикова
студентка юридичного факультету
Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна,
Харків, Україна

ПРОБЛЕМИ СИСТЕМАТИЗАЦІЇ ЗАКОНОДАВСТВА

Сучасне українське суспільство характеризується багатьма різними протиріччями, серед яких спостерігається прийняття значної кількості нормативно-правових актів.

Системність – одна з найважливіших засад розвитку законодавства. Це означає, що всі акти мають бути узгоджені між собою і відповідати Конституції України.

Варто відмітити, що писав про кодифікацію радянський вчений П. І. Люблінський: «Кодифікація представляє вид законодавства, запліднений юридичною наукою, який створює нове право і тому створює іноді відправну точку нового розвитку у відповідній галузі права»[2, с.14].

Більшість авторів визначає систематизацію як поняття, що охоплює всю діяльність із упорядкування законодавства, а її різновиди – як способи та форми здійснення. Деякі вчені дотримуються іншої точки зору. Всю діяльність із упорядкування законодавства вони іменують кодифікацією, використовуючи цю категорію у 2-х значеннях – вузькому та широкому. О. М. Іодковський під кодифікацією у вузькому значенні розуміє систематичну обробку діючого права, завдяки якій та чи інша значна його частина або сфера приводиться до внутрішньої єдності [2, с.12]. Причому в процесі обробки чинні закони даної галузі права переробляються, доповнюються, приводяться у відповідність до суспільних потреб. За переконанням вченого, кодифікація в широкому сенсі переслідує мету технічного упорядкування існуючого законодавства, зведення законів до певної системи без внесення змін до змісту самих законів.

І. С. Самощенко та С.М. Братусь визначають систематизацію як діяльність, що реалізовується в різноманітних формах, однією з яких є кодифікація. Це дає можливість характеризувати кодифікацію як упорядкування актів з метою забезпечення зручного користування ними на практиці, створення внутрішньо узгодженої системи законодавства, ліквідації прогалин, застарілих норм та суперечностей діючого законодавства. Вона здійснюється в тих галузях та підгалузях, які визначилися як самостійні елементи системи права [2, с.16]. Я підтримую думку І. С. Самощенко та С. М. Братуся, так як кодифікація є формою (способом) систематизації.

Систематизація нормативно-правових актів – це діяльність зі зведення нормативно-правових актів у впорядковану систему. Н. М. Оніщенко визначає такі цілі систематизації:

- зручність користування законодавством;
- забезпечення доступності законодавства, полегшення пошуку необхідної норми;
- оновлення законодавства;
- усунення застарілих і неефективних норм права.

Основними ознаками потрібно визначити:

- 1) цілеспрямована діяльність органів державної влади, які здійснюють систематизацію відповідно до офіційно наданих їм повноважень;

2) державні установи можуть здійснювати систематизацію як за попереднім офіційним уповноваженням держави, так і без нього;

3) результатом може бути Збірник нормативно-правових актів, Кодекс, Звід законів тощо.

4) збірний характер актів (в них зводяться норми, що раніше містилися в різних нормативно-правових актах, але регулювали одну сферу суспільних відносин або окремі нормативно-правові акти, які видавалися в різний час, різними органами державної влади, але регулювали одну сферу суспільних відносин).

Систематизація необхідна для подальшого розвитку законодавства шляхом обробки діючих нормативних актів, групування приписів за певною схемою; підвищення рівня правового виховання шляхом розміщення нормативних документів, які стають зрозумілими для суб'єктів права; розвитку наукових досліджень у сфері історії та теорії систематизації та галузевої систематизації. Успішне вирішення проблем систематизації законодавства багато в чому залежить від чіткої роботи представників усіх державних органів та юристів-практиків. Урахування інтересів, правових поглядів та ідеалів громадян є важливим фактором ефективності актів систематизації законодавства як на стадії створення, так і в процесі застосування.

Використані джерела:

1. Горбунова Л. М. Концептуальні проблеми систематизації законодавства України: значення, перспективи розвитку, загальнотеоретичні та практичні проблеми вдосконалення [Текст] / Л. М. Горбунова // Бюлетень Міністерства юстиції України. – 2003. – 5. – с. 5-13
2. Систематизація законодавства України: проблеми та перспективи вдосконалення: монографія. – К.: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2003. – 220 с.
3. Оніщенко Н. М. Правовий конструктив: проблеми систематизації [Текст] / Н. М. Оніщенко // Часопис Київського університету права. – 2011. – № 1. – с. 5-8.
4. Скакун О. Ф. Теорія держави і права: Підручник. – К.: Алерта, КНТ; ЦУЛ, 2009. – 520 с.

Н. Н. Карагяур

*студентка судово-адміністративного факультета
Національного університету «Одеська юридическа академія»,
Одеса, Україна*

ПОНЯТИЕ И СУЩНОСТЬ ЭТАТИСТСКОГО ГОСУДАРСТВА

В современных условиях наблюдается тенденция уменьшения доли вмешательства государства во все сферы общественной жизни, что обусловлено всеобщей тягой к повсеместной свободе. Порой бытует мнение, что государству следует отвести минимальную роль в построении справедливого общества, ибо равенство прав всех его слоев государство обеспечить не способно, так как правят исключительно состоятельные и влиятельные члены данного социума, а простому обывателю в возможности реального участия в функционировании государства

отказано. Доходит до того, что на почве этого возникают теории и предложения отказаться от государства в принципе, ибо общество само может себя направить в нужное русло. Возьмем к примеру анархические или коммунистические теории. Однако, что же мы имеем, если полностью исключить всякое влияние государства на функционирование и жизнь современного общества?

Данной проблеме уделяли свое внимание такие ученые, как В.В. Бушанский, Г.П. Горбатенко, О.Д. Керимов, В.В. Медиссон, Ю.М. Оборотов, В.Э. Чиркин и другие. Однако данная тема вызывает дискуссии и является достаточно актуальной в современных условиях.

Безусловно, отводя государству роль зрителя, мы сводим эффективность его к минимуму, что само собой приведет к хаосу в общественной жизни, ибо человечество не знает других возможных механизмов или аппаратов регулирования и подведения под рамки нормального существования общественных отношений современного человечества... По сути, ни один из существующих институтов, или когда либо существовавших, не может полноценно заменить государство.

Учитывая все это, неудивительно появление теорий и позиций, утверждающих особую ценность и важность государства как единственной возможной организации общества. Обратимся к давней истории. Еще Платон, Аристотель, Н. Макиавелли, Г.Гегель считали государство высшим благом человечества. С этого момента и можно говорить о появлении такого явления в юридической науке, как этатизм. Хотя само понятие этатизма появилось намного позже, в 18 веке, и представляло собой доктрину, которая требовала максимального усиления влияния государства и расширения полномочий его органов.

Этатистская идеология получила наибольшее распространение в 19 веке, в ответ на развитие либерализма у тогдашних представителей юридической элиты. Это были принципиально полярные теории относительно роли и ценности государства в жизни общества.

Этатизм как идеология с тех пор претерпел некие изменения. Сегодня его все чаще отождествляют с антиподом правовому и социальному государству. Считается, что этатистское государство не в состоянии обеспечить закрепление и реальную защиту прав человека и гражданина.

Однако это можно оспорить.

Для этого сначала следует определить, что же такое этатистское государство. В наиболее общем плане этатистское государство – это государство, которое идеализирует основные принципы этатизма и является зеркальным отражением идеалов этатистской идеологии.

Идеалы же эти не претерпели особых изменений еще со времен 19 века. Во-первых, это принцип главенствующей роли государства в духовных, политических и экономических процессах, а также в области правотворчества. Государство является источником развития. Сторонники данной теории утверждают также необходимость активного влияния на все сферы общественной жизни, вследствие отсутствия у общества способности справедливого самоуправления. К принципам также следует отнести государственное регулирование социально-экономических процессов, патернализм и некоторые другие.

То есть учитывая основные идеи, на которых основывается этатистское государство, его можно определить как сильное элитарное патерналистическое государство, которое претендует на роль определяющей политической ценности гражданского общества, провозглашает приоритетность своих интересов,

позиционирует себя выше волеустановленного права, активно влияет на экономическую, политическую и духовную сферы социального бытия [1, 398].

В теории права этатистское государство отождествляют с недемократическим политическим и государственным режимами, что характерно для авторитарным и тоталитарных государств.

Авторитарным признается государство, в котором власть сосредотачивается в руках одного лица или группы лиц, а личность ограничена в политических правах и имеет определенную автономию в экономической и других неполитических сферах жизни[2,129]. Тоталитарное же государство является более резким в своих проявлениях по отношению к личности. Власть сосредоточена в руках одного харизматического лидера, причем эта власть неограниченна, установлена монополия государственной власти, господствует единая идеология, отсутствует гласность, преследуется оппозиция, а человек реально лишен всех возможных демократических прав и свобод.

Тоталитарный Советский Союз сегодня приводят в качестве примера этатистского государства, в частности в отношении прав человека. И на данном примере показывается контрастность с либерально-демократическими государствами в отношении положения человека.

Однако можно оспорить позицию ученых, считающих демократию – идеальной моделью построения государства. Ибо демократия – это власть народа в наиболее широком понимании, а народ в государстве представляют конкретные лица, имеющие свои собственные частные интересы.

Еще Т. Гоббс утверждал, что даже тираническая власть лучше конфликтов частных интересов и порожденной ими смуты социальной анархии[3,328]. С этим тяжело не согласиться.

Конечно, тоталитаризм – это крайнее проявление этатистского подхода.

Но а если же обратиться к авторитарным государствам. Ни для кого не секрет, что наиболее стабильными являются государства, где доминирующую позицию занимает исполнительная власть. А исполнительная власть, как известно, доминирует именно в авторитарных государствах. Частая же смена общественного мнения, а также партийная принадлежность парламента обуславливает частое колебание политики государства в сторону интересов тех или иных правящих сил.

Значит этатистское государство нельзя назвать неэффективным, так как вмешательство государства в экономическую, духовную, политическую жизнь общества обеспечивает эффективность функционирования государства. К тому же этатистское государство стабильно и не подвластно постоянным изменениям общественного мнения.

И мое личное мнение, что в современных условиях усиление роли государства просто необходимо. Глобальные проблемы, с которыми сталкивается человечество, не способно решить слабое государство, с нестабильной и несильной властью. Т.е. сегодня наблюдается острая необходимость максимального усиления влияния государства в общественной жизни.

Таким образом, этатизм близок к идеалам консерватизма и авторитаризма и противопоставляется либерализму, анархизму и демократии, а этатическое государство эффективно управляет общественными процессами и развивает социально-экономическую сферу как основу общественного блага и процветания.

Использованные источники:

- 1.С.В. Джолос Етатистська держава як цінність // Актуальні проблеми держави та права – 2010 – с. 397- 402*
- 2.О.Ф. Скакун Теорія держави та права – Харків, 2006 – 776 с.*
- 3.История политических и правовых учений: учебник для вузов/В.С. Нерсесянц – М., 2006 – 944с.*

О. І. Карпенко

студентка юридичного факультету

*Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна,
Харків, Україна*

ДО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «ГЕОГРАФІЧНЕ ЗАЗНАЧЕННЯ»

Географічні зазначення є засобами індивідуалізації товарів. На міжнародному рівні вже склалася і діє досить розгалужена і ефективна система правової охорони географічних зазначень. Ці питання, зокрема, регулюються підписаною у рамках Світової Організації Торгівлі Угодою про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності (Угода ТРІПС) та рядом інших міжнародних актів.

Географічне зазначення як об'єкт права інтелектуальної власності появився в Україні в кінці 90-х років XX століття і зайняв чільне місце в господарському обороті суб'єктів підприємницької діяльності.

Україна багата на географічні зазначення, які є відомими серед широкого прошарку споживачів. Як приклад можна навести миргородську, лужанську, трускавецьку мінеральні води, кримські вина, донецьке вугілля, волинські топази, житомирську сіль. Спільною рисою між наведеними товарами є те, що їх властивості та якість обумовлюються місцем їх виробництва або виготовлення. В цьому плані, вони є унікальними, бо не можуть бути виготовлені або видобуті в іншій місцевості.

Загальнотеоретичною базою даного дослідження стали наукові праці відомих вчених-цивілістів Алексєєва С.С., Бошицький Ю. Л., Дзери О.В., Демченко Т.С., Кохановської О.В., Підпригора О. А., Підпригора О. О., Св'ядосца Ю.І., Сергєєва О.П., Харитонов Є.О., Шевченко Я. М., Шишки Р.Б..

Враховуючи сучасні тенденції розвитку наукових досліджень у сфері охорони засобів індивідуалізації товарів і послуг метою даного дослідження є аналіз теоретико-правових засад визначення поняття географічного зазначення.

Правовідносини у частині визнання та використання географічних зазначень як об'єктів інтелектуальної власності регулюються низкою законодавчих актів в тому числі Цивільним та Господарським кодексами України, Законом України «Про охорону прав на зазначення походження товарів», тощо.

На сьогоднішній день у законодавстві України вживаються різні терміни та визначення поняття географічного зазначення, які не узгоджені один з одним. Так, Цивільний кодекс України передбачає виключне право на «географічне зазначення», а Закон України «Про охорону права на зазначення походження товару» визначає цей термін як «зазначення походження товару», під яким розуміє «просте зазначення походження товару» і «кваліфіковане зазначення походження товару», яке включає

назву місця походження товару» і «географічне зазначення походження товару». Наведені терміни є важко зрозумілими не тільки для практичних працівників, а й навіть для фахівців у сфері охорони права інтелектуальної власності. Відмінність виявляється в тонкощах різниці між умовами надання правової охорони цим об'єктам.

Основними термінами, які використовуються в національних законодавствах країн світу та міжнародних угодах у даній сфері, є «географічне зазначення», «зазначення походження» та «найменування місця походження товарів». У своїй праці «Цивільно-правова охорона права на географічне зазначення в Україні», Мельниченко Ю.С. запропонувала визнати «географічне зазначення» такою категорією, яка поєднує в собі поняття «зазначення походження» та «найменування місця походження товарів». Перше вказує на місце виготовлення (походження) товару(послуги), друге – на особливі властивості, якості, характеристики товару(послуги), обумовленні географічним місцем походження. Зазначення походження є більш широким поняттям, тобто таким, що стосується будь-яких товарів (послуг), тоді як поняття найменування місця походження товару (послуги) є значно, вузьким, воно стосується не всіх товарів (послуг), а лише тих, які мають особливі властивості (якості, характеристики)[2].

Тому, на думку Архипової М.І., вважається доцільним запропонувати використання в українському законодавстві наступних визначень термінів «географічне зазначення, «найменування місця походження» та «зазначення про походження»

«Географічне зазначення – це будь-яке зазначення, яке ідентифікує товар як такий, що походить із території певного географічного місця (країни, регіону або місцевості на території такої країни, або іншого географічного об'єкта) та має певну якість, репутацію чи інші характеристики, які обумовлюються географічним середовищем місця походження такого товару, включаючи природний та людський фактори, або поєднання природного та людського факторів.

Видами географічного зазначення є найменування місця походження товарів та зазначення походження товарів.

Найменування місця походження товарів – це географічна назва країни, регіону, району або місцевості, яка використовується для позначення товару, який походить звідтіля, якості та особливі властивості якого виключно або суттєво обумовлені географічним середовищем місця його походження, яке може складатися із природного чи людського факторів, або з них обох.

Зазначення місця походження – це зазначення, яке може набувати будь-якої форми, та яке використовується для позначення товарів, що мають лише особливу репутацію, обумовлену місцем їх походження [3].»

Використані джерела:

1. Закон України «Про охорону прав на зазначення походження товарів» від 16 червня 1999 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – № 32. – 267с.
2. Мельниченко Ю.С. Цивільно-правова охорона права на географічне зазначення в Україні: Автореф. дис.... кан. юрид. наук: 12.00.03: / Мельниченко Ю.С.. – Х.: 2011. – 18 с.
3. Цивільно-правова охорона географічних зазначень в Україні: Автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.03 / М.І. Архипова; НАН України. Ін-т держави і права ім. В.М.Корецького. – К., 2006. – 19 с.

А. В. Коваленко

*студентка факультета международно-правовых отношений
и юридической журналистики Национального университета
«Одесская юридическая академия», Одесса, Украина*

НЕПРАВОМЕРНОЕ НАРУШЕНИЕ ОБЯЗАТЕЛЬСТВА ПО НЕ ИСПОЛЬЗОВАНИЮ ТАКЖЕ ИЗГОТОВЛЕНИЮ ЯДЕРНОГО ОРУЖИЯ СИРИЕЙ

В современном обществе ядерная проблема занимает одно из важных мест. Поскольку государство берет на себя обязательство не нарушать данное соглашения, не изготавливать ядерного оружия. В Международного агентства по атомной энергии (далее МАГАТЭ) подозревают Сирию в попытке в прошлые годы тайно реализовать ядерную программу. В частности, в агентстве подозревают, что власти Сирии тайно проводили строительство атомного реактора в северо-восточной провинции Дейр-эз-Зор.

Предполагаемый сирийский ядерный реактор находящийся на секретном военном объекте в Аль-Кибаре (Дир аз-Зуре) был уничтожен 6 сентября 2007 года, ударом с воздуха. Сирия обвинила в бомбардировке израильские ВВС, но Иерусалим формально так и не взял на себя ответственность за эту акцию. Согласно докладу МАГАТЭ, разрушенный реактор был похож на северокорейский реактор в Йонбене. При этом инспектора не исключают, что в работах принимали участие иранские и иракские ядерщики. Официальный Дамаск настаивает, что строение использовалось армией и к ядерной программе не имело никакого отношения.

Власти Сирии в 2008 году разрешили инспекторам посетить объект, уничтоженный осенью 2007 года, и сотрудники МАГАТЭ нашли там следы радиоактивных веществ. По словам Аmano, речь идет об обработанном уране, но его происхождение пока неизвестно, и требуются дополнительные проверки, чтобы развеять все сомнения по данному поводу.

Юкия Аmano генеральный директор МАГАТЭ потребовал от сирийской стороны разрешить инспекторам агентства посетить разбомбленный объект в Даир аль-Зур, а также другие подозрительные объекты. Гендиректор сказал, что, если Дамаск ответит отказом, то МАГАТЭ может прибегнуть к ужесточению мер и провести инспекции без формального согласия сирийского руководства (так называемые особые инспекции, применявшиеся дважды – в начале 1990-х годов в КНДР и в Румынии). Если же и в этом случае сирийцы продолжат упорствовать, то МАГАТЭ сможет рекомендовать применить санкции к Сирии. Аmano подчеркнул, что в настоящее время никаких решений не принимал, но все способы действий остаются возможны.

Руководство Сирии опровергнуло претензии Международного агентства ООН по атомной энергии (МАГАТЭ) об отказе сотрудничать с инспекторами агентства, расследующими ядерную активность правительства. Вскоре представитель Сирии в МАГАТЭ Басам Сабах заявил в ходе ежегодной конференции агентства, что сирийское руководство ответило на все поставленные вопросы и предоставило все запрошенные материалы [3].

Генеральный директор МАГАТЭ Юкию Аmano признал, что объект, разрушенный израильскими ВВС в Сирии в 2007 году, был строящимся ядерным реактором [2]. В предыдущих докладах атомного агентства ООН были указания на то,

что уничтоженный в результате израильской атаки объект мог быть ядерным реактором. На вынесении вопроса о секретной ядерной программе Сирии на рассмотрение Совета Безопасности ООН настаивали США и другие западные страны. Они обратились к МАГАТЭ с просьбой признать факт несоблюдения Сирией ее международных обязательств. На ежегодной сессии МАГАТЭ в Вене за осуждение Сирии проголосовали 17 из 35 стран, представители которых входят в совет директоров агентства. 11 стран воздержались, представитель еще одной страны отсутствовал на совещании.

9 июня 2011 года Совет управляющих МАГАТЭ одобрил резолюцию, в которой призывает Совет Безопасности ООН рассмотреть ядерную проблему Сирии [4]. Представители 17 стран проголосовали за резолюцию, а шестеро – против, среди противников резолюции выступили Россия, Китай, Азербайджан, Эквадор, Пакистан, Венесуэла. Бразилия, Индия и ЮАР опасались, что утверждение резолюции будет первым шагом на пути к международной военной операции в Сирии. Россия и Китай изначально выступали против принятия резолюции. По мнению российской стороны, собранные против Сирии доказательства являются гипотетическими. Кроме того, Россия и Китай заявили ранее, что блокируют любую резолюцию, подразумевающую санкции против Дамаска, подобные тем, что были введены в отношении Ирана. Власти США приветствовали решение МАГАТЭ, признавшего нарушения Сирией международных обязательств в области ядерного нераспространения. Сирия подписала Договор о нераспространении ядерного оружия (одобрен резолюцией 2373 (XXII) Генеральной Ассамблеи от 12 июня 1968 года)[1], в соответствии с которым на все страны-участники договора, распространяются обязательства не предоставлять ядерные материалы и оборудование любому государству, если на эти материалы и оборудование не распространяется контроль МАГАТЭ; а также способствовать, по возможности, самому полному обмену оборудованием, материалами, научно-технической информации об использовании ядерной энергии в мирных целях и участвовать в таком обмене; в духе доброй воли вести переговоры об эффективных мерах по прекращению гонки ядерных вооружений и ядерном разоружении. Дамаск также подписал с МАГАТЭ соглашение о гарантиях, по которому обязался информировать агентство о планах по любым разработкам в ядерной сфере.

Как отмечает исполнительный директор Центра исследования проблем нераспространения ядерного оружия имени Джеймса Мартина Леонард Спектор, ни президент Башар Асад, ни его предшественник и отец Хафез никогда публично не угрожали применить химический арсенал, однако это оружие долгое время считалось главным сдерживающим средством против предполагаемого израильского ядерного оружия. «В сирийской армии может начаться массовое дезертирство, и один из складов химического оружия может остаться без охраны. Это может привести к катастрофическим последствиям, включая захват оружия сирийскими радикальными группировками или продажу его как военного трофея зарубежным экстремистским или криминальным группам», – говорит господин Спектор.

Совет Безопасности ООН на заседании 29 сентября 2011 года не смог прийти к единому мнению разногласия по проекту резолюции, которая осуждает репрессии сирийских властей против оппонентов режима президента Башара Асада. Европейские страны считают, что Совет должен рассмотреть возможность введения санкций против Асада, если его правительство не выполнит требования ООН.

На заседании Совета Безопасности ООН согласован проект резолюции, осуждающей власти Сирии за жестокое подавление демонстраций. Совет

Безопасности ООН обсуждал резолюции по Сирии три дня. Разногласия состояли в том, что РФ, в том числе Китай и ряд других стран, выступали за принятие не резолюции, а заявления, в котором ответственность за насилие в Сирии возлагается как на правительство в Дамаске, так и на оппозицию. Западные страны отвергали такой вариант, требуя осудить только сирийское руководство.

Французские и британские дипломаты заявили что пересмотрели «язык первоначальной резолюции с тем, чтобы Россия и Китай не смогли заблокировать ее». Однако дипломатические источники в миссии России при ООН сообщили, что «пока проект резолюции находится в таком виде, что шансов на прохождение у него нет». В новом проекте резолюции, который, по словам российских представителей, был лишь незначительно изменен, ООН осуждает правительство Сирии за использование силы против своего гражданского населения, но не содержит призывов о введении эмбарго на поставки оружия или введения санкций.

Проект резолюции также содержит призыв провести независимое расследование убийств, произошедших при подавлении антиправительственных демонстраций в Сирии. В проекте резолюции отмечается, что в соответствии с международным правом, «широкомасштабные и систематические нападения, осуществляемые властями Сирии против своего народа, могут достигнуть уровня преступлений против человечности». ЕС уже ввел ряд санкций в отношении Сирии в связи с действиями властей в отношении оппозиции. Были заморожены счета 35 представителей сирийского правительства, им также запрещен въезд в ЕС.

Таким образом, необходимо странам участникам Совета Безопасности пересмотреть свое мнение о применении карательных мер в отношении страны Сирии. Поскольку все выдвигаемые версии, явно не обоснованы документальными подтверждениями либо фактами в отношении производства ядерного оружия. Возможно применение мер вызовет новые волнения среди населения, что может повлечь к конфликтным ситуациям. Беря во внимание заявление Сирийских властей, о не причастности к изготовлению ядерного оружия следует проверить правильность данного заявления мирным путем, без применения определенных мер со стороны различных государств.

Использованные источники:

1. Договор о нераспространении ядерного оружия, одобрен резолюцией 2373 (XXII) Генеральной Ассамблеи от 12 июня 1968 года

2. Электронный ресурс «Глава МАГАТЭ признал, что Сирия пыталась построить ядерный реактор» режим доступа <http://korrespondent.net/world/1212386-glava-magate-priznal-chto-siriya-pytalas-postroit-yadernyj-reaktor>

3. Электронный ресурс «Сирия опровергает, что не пускает инспекторов ООН на разбомбленный «ядерный объект»», режим доступа <http://www.newsru.co.il/arch/mideast/22sep2010/syria505.html>

4. Электронный ресурс «Совет управляющих МАГАТЭ одобрил резолюцию, в которой призывает Совет Безопасности ООН рассмотреть ядерную проблему Сирии» режим доступа <http://actualcomment.ru/done/941/>

5. Электронный ресурс «Россия ссорится с Западом из-за Сирии», режим доступа <http://www.segodnya.ua/news/14257808.html>

В. Ю. Колесник
*асистент кафедри теорії та історії держави і права
Чернівецького факультету Національного університету
«Одеська юридична академія», Одеса, Україна*

ДО ПИТАННЯ ПРО ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ СФЕРИ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ

Спеціальний режим правового регулювання сфери професійного навчання Європейського союзу бере початок у положеннях ст. 166 Договору про функціонування Європейського союзу. Зазначена стаття визначає цілі та повноваження ЄС при здійсненні політики професійного навчання, якими зокрема є:

сприяння адаптації до змін в промисловості, особливо через професійне навчання і перепідготовку;

вдосконалення початкового і подальшого професійного навчання з метою професійної інтеграції та реінтеграції у ринок праці;

збільшення доступності професійного навчання та заохочення мобільності викладачів і учнів, особливо молоді;

стимулювання співпраці у навчанні між навчальними закладами або центрами професійної підготовки і фірмами;

розвиток обміну інформацією та досвідом з проблем, спільних для систем професійного навчання держав-членів.[1,121]

Відповідно до даного Договору політика Спільноти в галузі освіти здійснюється поряд з політикою професійного навчання. Така ситуація робить істотною постановку питання про співвідношення в праві Європейського співтовариства понять «освіта» (*англ.* education) [5,45] і «професійне навчання» (*англ.* vocational training).[6,278]

Установчі акти і нормативні акти ЄС не дають чіткої відповіді на це питання. Визначення поняття «професійне навчання» як ключ до вирішення питання про співвідношення розглянутих понять було дано в прецедентному праві Співтовариства. Цій проблемі присвячено кілька рішень Суду ЄС.

Основною з них є рішення у справі *Gravier*, розглянутого Судом в 1983 р. за запитом бельгійського суду, до якого з позовом звернулася громадянка Франції Граве, яка навчалася на 4 курсі Королівської академії образотворчих мистецтв м. Льєжа. Причиною, що спонукала її до звернення в суд, була вимога адміністрації Академії про сплату додаткового внеску «*minerval*», який стягувався додатково до оплати навчання з усіх іноземців, що навчалися в Бельгії, на підставі ст. 1963 Бельгійського закону про освіту 1975р. При цьому закон робив виключення для деяких іноземців – від сплати додаткового внеску звільнялися всі піддані Люксембургу та громадяни Франції, що проживали в 15-кілометровій зоні від кордону з Бельгією. На думку позивача, подібний стан речей було дискримінацією і порушенням ст. 7 Регламенту 1612/68 від 15 жовтня 1968 р. про свободу пересування працівників у ЄС, що гарантувала працівникам – громадянам держав – членів ЄС рівні з національними працівниками права і умови доступу до професійного навчання.[2,4]

Це звинувачення було дуже серйозним, оскільки в попередній справі «*Gravier*» рішенні по справі «*Forcheri*» Суд вже пов'язав відповідні положення Бельгійського закону про освіту з порушенням принципу недискримінації та положень ст. 7

Регламенту 1612/68, теперішнього Регламенту 492/2011 від 5 квітня 2011 р. про свободу пересування працівників межах Союзу.[3,3]

У зазначеній справі від Суду був потрібний висновок з питання про те, чи відноситься дана справа до області професійного навчання в сенсі права Співтовариства. Суд відповів позитивно на це питання і визначив, що «будь-яка форма освіти, яка готує до отримання кваліфікації за конкретною професією, ремеслом чи заняттям, або яка забезпечує отримання необхідного навчання або навичок для такої професії, ремесла або заняття є *професійним навчанням*, незалежно від терміну та рівня навчання учня чи студента, навіть якщо програма навчання включає елементи загальної освіти».

В рішенні Суду у справі «Комісія проти Бельгії» Суд зобов'язав бельгійські власті змінити дискримінаційне законодавство. А трохи пізніше в рішенні по справі «Вагга» надав раніше сформульованим нормам в цьому питанні зворотну силу.

Кілька найважливіших уточнень до визначення професійного навчання було зроблено в рішеннях у справах «Blaizot» і «Humbel». Всі вказані справи (включаючи справу «Вагга») стосувалися всіх тих самих положень бельгійського законодавства про додатковий внесок. У своєму Рішенні у справі «Blaizot» Суд встановив, що навчання в університеті, в загальному, повністю відповідає визначенню «професійного навчання», даного в рішенні по справі «Gravier». Це означає, що будь-яка освіта, що отримується у вищому навчальному закладі, може бути і зазвичай є професійним навчанням. В іншому рішенні по справі «Humbel» Суд вказав, що поняттям «професійне навчання» охоплюється і навчання в останньому класі школи, якщо воно готує, до вступу в вуз, навіть не зважаючи на те, що навчання в останньому класі є обов'язковим елементом загальної освіти..[4,722-723]

На основі тлумачення Судом поняття професійного навчання можна зробити висновок про співвідношення понять «освіта» і «професійне навчання» у праві ЄС. Поняття «освіта» є спільним по відношенню до поняття «професійне навчання», останнє є складовою частиною поняття «освіта». Відповідно як загальне та спеціальне співвідносяться правове регулювання освіти та правове регулювання професійного навчання в ЄС.

Використані джерела:

1. Договір про функціонування Європейського Союзу// OJ (Official Journal of the European Union), C 83/47, 30.03.2010
2. Регламент Європейського Парламенту та Ради ЄС 492/2011 від 5 квітня 2011 р. «Про свободу пересування працівників в межах Союзу»// OJ (Official Journal of the European Union), L 141, 27.5.2011
3. Регламент Ради ЄЕС № 1612/68 «Про свободу пересування працівників у Співтоваристві» // OJ (Special edition), 1968(II).
4. Право Европейского Союза : Учебник для вузов.- 2-е изд. / Под ред. С.Ю. Кашкина.- М.: Юристъ, 2009. – 1054 с.
5. The Oxford English Dictionary, Vol.III, 488 p.
6. The Oxford English Dictionary, Vol.XX, part 2, 400 p.
7. Интернет-сайт Европейського Союзу: <http://europa.eu/>

М. І. Кормило
студент юридичного факультету
Київського національного університету імені Тараса Шевченка,
Київ, Україна

РЕФОРМУВАННЯ ООН У КОНТЕКСТІ ВСТАНОВЛЕННЯ НОВОГО МІЖНАРОДНОГО ПРАВОПОРЯДКУ

Правопорядок складає основу суспільного порядку будь-якої країни світу і характеризує у ньому ті властивості, які є результатом дії права і законності [3, с. 499-500]. Важливим чинником забезпечення міжнародного правопорядку була і залишається Організація Об'єднаних Націй. Цим і зумовлена актуальність даного дослідження, адже саме ця організація покликана гарантувати сьогодні колективну безпеку для всіх, пам'ятаючи водночас про право народів на самовизначення. Більше того, протягом останніх двох десятиліть помітно зросла роль організації у сфері прав і свобод людини, рівень гарантування яких відображається саме через розвиток правопорядку: як міжнародного, так і внутрішньодержавного – який є основою побудови демократії у сучасному світі [2, с. 135].

Для того, щоб відповісти на всі виклики сьогодення, ООН сама потребує оновлення й адаптації до нових умов з метою продовження відігравання унікальної ролі у збереженні та зміцненні міжнародної безпеки і правопорядку. 65 років пройшло від часу створення ООН, давно вже змінилась конфігурація сил на планеті, а організація продовжує існувати у такому вигляді, в якому була створена. Проте, ще у 1975 р. почали задумуватись над потребою її реорганізації. Обговорення проблем реформування ООН особливо активізувалося в ході підготовки до святкування 50-річчя її утворення. Велику аналітичну роботу здійснила група експертів на чолі з М. Стронгом, Виконавчим координатором з реформ, та членами Керівного комітету з реформ [5, с. 94].

Результатом всебічного вивчення пропозицій щодо перебудови організації була доповідь тодішнього Генсека ООН Кофі Аннана від 14.07.1997 р. під назвою «Поновлення ООН: програма реформи», у якій охоплено три типи заходів:

- реформування структури і системи Секретаріату ООН;
- удосконалення структури і функціонування міжурядових органів;
- пропозиції щодо нових підходів до розробки політики, пріоритетів і стратегії ООН [1, с. 216-217].

Україна теж зробила свій внесок у підготовку рекомендацій щодо реформування організації. Актуальною є ініціатива колишнього Президента України Л. Кучми, офіційно проголошена 1995 року на сесії Генеральної Асамблеї ООН, створити Раду економічної безпеки ООН. Саме їй країни-члени могли б доручити додаткові завдання і відповідальність, пов'язані з економічними і соціальними викликами сучасності [4, с. 26]. Чіткі пропозиції стосовно того, як адаптувати діяльність ООН до реалій ХХІ ст. були сформульовані у Декларації тисячоліття, прийнятій на саміті у Нью-Йорку 6-8.09.2000 р. [1, с. 222]. Проте, найвагоміший внесок у розробку рекомендацій щодо реформування організації здійснила Група високого рівня із загроз, викликів та змін, заснована колишнім Генсеком ООН Кофі Аннаном. Група дійшла висновку, що першочерговим завданням є реорганізація структури Ради Безпеки ООН. Запропоновано дві моделі реформування РБ ООН. Перша модель передбачає надання шести нових постійних місць у Раді Безпеки без

права вето та трьох непостійних місць з дворічним строком повноважень. Непостійні місця повинні розподілятися за регіональним принципом. За другою моделлю пропонується встановити нові місця, які держави займали б упродовж чотирирічного періоду з правом переобрання і які також визначалися б на регіональній основі. Будь-яка зміна структури РБ ООН, на думку членів Групи, не повинна розглядатися як остаточна. Тому до 2020 року варто переглянути склад РБ ООН. Група наполягає, щоб реформування ООН не передбачало розширення права вето. Пропонується запровадити систему індикативного голосування, у рамках якої члени РБ зможуть вимагати оприлюднення позицій опонентів щодо запропонованих питань.

Доповідь Групи високого рівня рекомендує внесення змін у роботу Генеральної Асамблеї, ЕКОСОР і Комісії з прав людини, а також у відносини ООН з регіональними організаціями. У документі запропоновано посилення ролі Генерального Секретаря у питаннях забезпечення миру і безпеки людства, міжнародної стабільності і правопорядку. Актуальною є ініціатива Групи створити новий міжурядовий орган ООН – Комісію із світобудови, яка допомагала б державам перейти від постконфліктного етапу до довгострокового відновлення і розвитку, сприяла б державам-членам у зміцненні їх власних можливостей у напрямку світобудови [5, с. 186].

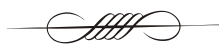
На сьогодні проекти ООНівських реформ обговорюють на постійній основі три комісії. Пропозицій подано чимало. Так, МЗС Франції пропонує створення спеціального корпусу з роззброєння, що покликаний замінити військових експертів ООН. Лондон, у свою чергу, виступив з ініціативою створення спеціального органу ООН, який власне і взяв би під контроль розповсюдження зброї масового знищення. У США, однак, дотримуються протилежної думки. Ряд американських конгресменів пропонує взагалі припинити членство в організації. Інші вважають, що ООН треба звести до клубу лише тих держав, які дотримуються демократичних принципів. Але це недопустимо, адже ООН за своєю суттю покликана бути універсальною структурою.

На сучасному етапі раціональними у питаннях реформування ООН, на нашу думку, є такі кроки:

- розширення складу РБ ООН залученням до неї найбільш впливових держав з наданням їм права вето (Японії, ФРН і, можливо, Італії як найбільш розвинених країн і трьох країн, що розвиваються, зі значним населенням і сумарним ВВП: Індії, Бразилії та Нігерії чи Південної Африки);
- створення Ради регіональних організацій при РБ ООН та закріплення за її членами відповідальності за гарантування міжнародного миру, безпеки і правопорядку у певних регіонах планети;
- розширення повноважень Генерального Секретаря, його свободи управління, а водночас і підзвітності Генеральній Асамблеї ООН;
- визначення головними комітетами ГА ООН тематичної спрямованості своєї роботи на кожен наступний рік з метою зростання ефективності прийнятих рішень і забезпечення реалізації запропонованих заходів;
- співпраця у даному напрямку з усіма членами організації, у т.ч. з Україною.

Використані джерела:

1. *Міжнародне право: підручник / Ліпкан В.А., Антипенко В.Ф., Акулов С.О. та ін. / заг. ред. В.А. Ліпкана. – К.: КНТ, 2009. – 752 с.*
2. *Муфак З.Т. Роль ООН у мирному розв'язанні спорів і конфліктів // Право України. – 2003. – № 1. – ст. 135-138.*
3. *Скакун О.Ф. Теорія права і держави: Підручник. – 2-ге видання. – К.: Алерта; КНТ; ЦУЛ, 2010. – 520 с.*
4. *Тарасюк Б.І. Реформована ООН у ХХІ столітті: погляд України // Урядовий кур'єр – 1999 р. – № 2.*
5. *Хроніка ООН «ООН в об'єднаному світі» // Том ХІІ – 2005 р. – № 4.*

Л. А. Корунчак

*викладач Херсонського економіко-правового інституту,
Херсон, Україна*

ПОНЯТТЯ «ВИПАДКОВОСТІ» І МОЖЛИВОСТІ ЙОГО ВИКОРИСТАННЯ В ТЕОРІЇ ПРАВА

Актуальність теми доповіді зумовлена потребою і реальними можливостями більш широкого використання нового методологічного підходу в теорії права – синергетики. Специфіка цього підходу як міждисциплінарної науково-дослідницької програми в узагальненому вигляді полягає в тому, що він орієнтує на пошук універсальних законів еволюції, розуміння процесу формування і зміни структур складних відкритих нестабільних систем як процесу самоорганізації і спонтанного впорядкування, що є результатом «колективної» дії компонентів системи і лише частково обумовлений цілеспрямованими управлінськими впливами ззовні.

Звернення представників гуманітарних наук до концепції самоорганізації як світоглядної і методологічної основи пізнання різних (у тому числі і правових) явищ зумовлена, перш за все особливостями сучасної епохи. В умовах нестабільності розвитку суспільних процесів часто не спрацьовують традиційні, «перевірені роками» механізми соціального управління і контролю. Більш того, цілеспрямоване регулювання, не засноване на розумінні специфіки сучасного життя, досить часто тільки поглиблює наявні проблеми.

Велике значення в синергетиці відводиться випадковості, як конструктивному механізму еволюції. Випадковість – непередбачені, такі, що самовиникають на основі внутрішніх причин, самоорганізуються й самоуправляються, явища й процеси. У певних критичних точках системної динаміки випадок постає тією силою, яка управляє моментом вибору між рівноможливими варіантами розгортання сценарію структурування, а отже, і моментом вибору подальшого життя системи [1, 27]. Таким чином, будь-яке явище, реакція, процес, які виникають внаслідок самоорганізації системи, обов'язково пов'язані з випадковістю.

Відомий російський правознавець А.Б. Венгеров розглядав випадкове як джерело того чи іншого напрямку в суспільному стані, розвитку, переході суспільства від стабільності до еволюції, а інколи і до революційних перемін. Предмет теорії права визначався ученим, як закономірності і випадковості виникнення, функціонування і розвитку права як соціального інституту, а також деякі суспільні

явища, органічно поєднані з правом як цілісним соціальним інститутом. При цьому робився акцент на те, що випадковості як складова частина предмета теорії права, повинні бути такою ж областю наукових інтересів, як і закономірності, і відповідь в даному випадку потрібно шукати в новому світосприйнятті, яке формується під впливом синергетики. Не тільки об'єктивне (закономірне, детерміноване), але й суб'єктивне (випадкове, непередбачуване, невизначене, вірогідне) повинне вивчатись теорією права. Наприклад, ліквідація в 30-х роках минулого століття в Радянському Союзі інституту адвокатури, що в подальшому спричинило свавілля в розслідуванні та розгляді справ в судах, не може розглядатися в науці як дещо закономірне. Навпроти, це є свідченням наявності суб'єктивного, випадкового, довільного в праві, повного розриву правової системи тоталітарної держави з попередніми юридичними традиціями [2, 297-300].

Будь-який процес розвитку супроводжується величезним фоном випадковостей, які, маючи дуже слабкий вплив на процес порівняно з основною його течією, значно посилюють чутливість системи до малих флуктуацій, які в певних умовах можуть визначити макрокартину буття. Мікроскопічний вплив здатний багатократно підсилюватись в результаті позитивного зворотного зв'язку та мати незворотні наслідки на макрорівні, сприяти впорядкуванню або повному руйнуванню системи (чим складніше правове явище, тим більше внутрішніх зв'язків між його елементами і тим значніші наслідки може мати такий вплив, проявляючись через кожний із цих зв'язків). Причому, тільки правильно організована, резонансна дія приводить до значного підсилення (послаблення) процесів в системі. Це фактор самовпливу, самонаростання (самоослаблення) процесів, тому вибір варіанту розвитку системи в точках біфуркації (розгалуження) є випадковим, а отже – складно передбачуваним. У той же час, хоча варіантів розвитку системи після такого впливу може бути багато, кількість їх все ж лишається обмеженою: варіанти, не узгоджені з властивостями системи, не зможуть вивести її з хаосу, стабілізувати, сприйматимуться як «інородні», тому будуть знищені, «розсіяні». Синергетичні закони діють у тих процесах юридичної діяльності, які здійснюються незалежно від намірів і творчих уподобань правознавців.

Яскравою ілюстрацією до викладеного є поняття системи права. Як зазначають науковці, система права – не наслідок свавільного розсуду суб'єкта законотворення, а адекватний юридичний вираз, відображення системи суспільних відносин, що реально існують, бо вона: 1) утворюється відповідно до потреб суспільства, а не законодавця; 2) може змінювати власну внутрішню будову, доречно реагуючи на динаміку потреб суспільства і, таким чином, стабілізуючи його, а державу стимулюючи лише до надання зовнішньої офіційної форми системі права – її галузям, інститутам, які організувалися об'єктивно [3, 245]. Отже, система права, відповідаючи на зміни в суспільстві, мовби намагається сама себе «добудувати», зменшити рівень ентропії (показник хаосу в системі), досягти рівноваги. Варіант подальшого розвитку буде визначений в результаті позитивного зворотного зв'язку, який підсилює малий вплив (флуктуацію) випадково внаслідок збільшення чутливості системи до певних чинників при самоорганізації процесів і явищ в ній. Така модель виключає можливість тривалого зовнішнього насильства над системою.

Розуміння і застосування механізмів синергетики при дослідженні права може допомогти скорегувати процес втручання в державно-правову сферу, усвідомити власну активну роль її компонентів та неможливість нав'язування довільних штучних варіантів розвитку ззовні. Це може мати вирішальне значення при дослідженні

зростання кількості нормативно-правових актів, розширення сфери їхньої дії, закріплення в них різномірних, інколи конфліктуючих одне з одним суспільних інтересів; допоможе виявити можливості усунення існуючих протиріч, знайти значні резерви для підвищення ефективності правового регулювання без зайвих затрат. Завдяки застосуванню синергетичного підходу, усвідомленню ролі випадку в розвитку та функціонуванні системи можна зрозуміти причини непередбачуваної реакції суб'єктів при функціонуванні правовідносин; звернути увагу на сторони і зв'язки, які раніше неможливо було виявити і дослідити за допомогою традиційних методів дослідження правових явищ.

Використані джерела:

1. Білоус, В.С. Синергетика та самоорганізація в економічній діяльності: Навч. посібник/ В.С. Білоус. – К.: КНЕУ, 2007. – 376 с.
2. Венгеров, А.Б. Теория государства и права: учеб. для юрид. вузов/ А.Б. Венгеров. – 8-е изд., стер. – М.: Издательство «Омега-Л», 2011. – 607 с. – (Высшее юридическое образование).
3. Загальна теорія держави і права: підручник для студентів юридичних вищих навчальних закладів/ М-во освіти і науки України; за ред. д-ра юрид. наук, проф., акад. АПрН України М.В. Цвіка, д-ра юрид. наук, проф., акад. АПрН України О.В. Петришина. – Х.: Право, 2009. – 584 с.

О. С. Котуха

*старший викладач кафедри цивільного права та процесу
Львівської комерційної академії,
Львів, Україна*

ЮРИДИЧНА ДОПОМОГА ЯК ОСОБЛИВЕ СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВЕ БЛАГО

Право на правову допомогу визначається Конституцією України в якості одного із основоположних прав людини і громадянина (ч.1 ст. 59). Саме відповідно до цієї статті, адвокатура діє для забезпечення права на захист від обвинувачення та надання правової допомоги при вирішенні справ у судах та інших державних органах в Україні (ч. 2 ст. 59).

Отримання кожною людиною правової допомоги є важливою цінністю в кожному демократичному суспільстві [1, С. 477]. Економічні та соціально-політичні реформи призвели до виникнення нових суспільних відносин, демократизації форм і методів їх регулювання. На цьому тлі збільшилися потреби учасників правовідносин в отриманні кваліфікованої юридичної допомоги.

Зазвичай потреба в наданні юридичної допомоги пов'язується з участю осіб в кримінально-правових та кримінально-процесуальних відносинах. При цьому слід відмітити, що останнім часом відбулось суттєве розширення кола підстав надання юридичної допомоги в цій сфері.

З розвитком цивільних та інших правовідносин все частіше виникають ситуації, коли без консультацій кваліфікованого спеціаліста громадянину складно, а іноді практично неможливо, реалізувати ті чи інші потреби. Адже різко збільшилася

необхідність в отриманні юридичних послуг з питань, які ще зовсім недавно були неактуальними (відносини приватної власності, компенсація моральної шкоди, сімейні відносини тощо).

Юридична допомога фактично набуває статусу особливого соціального правового блага [1, С. 292]. Наповнення її змістом протягом багатьох століть проходило поступово. Найбільш чіткі риси інститут правової допомоги набуває в період становлення конституційного ладу, надання їй конституційної підтримки, зокрема закріплення права на правову допомогу на конституційному рівні.

Право на юридичну допомогу закріплено практично в усіх конституціях демократичних держав. Найбільш чітко та повно право на юридичну допомогу викладено в конституціях, що прийняті в останні десятиріччя. Якщо розглядати право на юридичну допомогу з точки зору основних прав і свобод, то суб'єктом цього права буде винятково індивід, однак у самому широкому розумінні право на одержання юридичної допомоги містить у собі її надання не тільки індивіду, але й іншим суб'єктам права.

Отже право людини на юридичну допомогу має всі ознаки суб'єктивного права. Основною ознакою є те, що воно дозволяє одержувати кожному відповідні блага – юридичні послуги. Водночас право людини на одержання юридичної допомоги має всі ознаки конституційного суб'єктивного права, тобто основоположного права, яке охороняється Конституцією.

В юридичній літературі виділяються наступні головні ознаки цього конституційного права [5, С. 190]:

По-перше, ознака особливої важливості права на юридичну допомогу розкривається в тому, що без реалізації даного права в сучасному світі ускладнена сприятлива життєдіяльність людини. Відповідно право на юридичну допомогу буде відноситися до основного невід'ємного права навіть без свого закріплення в конституції. Воно не випадково зафіксовано в міжнародних документах.

По-друге, конституційне право кожного на одержання юридичної допомоги фіксує найбільш істотні, принципові зв'язки і відносини між суспільством, державою і громадянином. Право на юридичну допомогу є гарантом реалізації і захисту для всіх інших прав і свобод людини і громадянина. Право на юридичну допомогу відображається в переважній більшості суспільних відносин.

По-третє, право на одержання юридичної допомоги як конституційне право має вищу юридичну силу. Це означає, що всі галузеві права й обов'язки не повинні йому суперечити. Навіть покарання у виді позбавлення волі не може применшувати право особи на одержання юридичної допомоги.

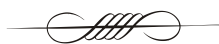
Право на юридичну допомогу в об'єктивному розумінні є правовим інститутом, що представляє собою сукупність міжнародних, конституційних і галузевих правових норм, що встановлюють право на юридичну допомогу та її гарантії.

Як вірно зауважує Т. В. Варфоломеева, покладенням на адвокатуру України лише двох функцій (захист від обвинувачення та надання правової допомоги при вирішенні справ у судах та інших державних органах), кожна з яких є самостійною, на жаль, скорочено зміст діяльності адвокатури, притаманний у всьому світі [6, С. 20]. Як результат, компетенція даного інституту з надання правової допомоги правової системи в Україні є обмеженою. До того ж не зрозуміло хто є суб'єктом надання іншої, не зазначеної в ст. 59 Конституції, правової допомоги, до кого слід звертатися, щоб реалізувати це конституційне право в повному обсязі?

Необхідно зазначити, що адвокат відповідно до Закону України «Про адвокатуру» несе дисциплінарну відповідальність за порушення Присяги адвоката України, тоді як на захисника не-адвоката ці обмеження не поширюються, – останнє не дає підстав розраховувати на те, що коло адвокатів буде поповнюватися свідомими, висококласними фахівцями, яких потребує належний захист найвищої соціальної цінності України.

Використані джерела:

1. *Гражданские права человека: современные проблемы теории и практики.* Под ред. Ф.М. Рудинского. – М.: ЗАО «ТФ МИР», 2006. – 478 с
2. *Международная защита прав человека: Документы и комментарии.* – Х.: ООО «Синтекс, ЛТД», 1998. – 298 с.
3. Алексеева Л. Б., Жуйков В. М., Лукашук И. И. *Международные нормы о правах человека и применение их судами Российской Федерации: Практ. пособие.* – М.: Права человека, 1996. – 426 с.
4. *Сборник стандартов и норм Организации Объединенных Наций в области предупреждения преступности и уголовного правосудия.* ООН. Нью-Йорк, 2008. – 356с.
5. Гурне Бернар. *Державне управління: Пер. з франц. В. Шовкуна.* – К.: Основи, 1993. – 165 с.
6. Варфоломеева Т.В., Русанов Б.В. *Советская адвокатура: задачи и формы деятельности.* – К.: Вища школа, 1983. – С.16-24.

Я. В. Кричковська

*аспірант Національного університету «Одеська юридична академія»,
Одеса, Україна*

**РЕФОРМУВАННЯ СВІТОВОЇ ФІНАНСОВОЇ АРХІТЕКТУРИ:
ІДЕЯ СТВОРЕННЯ НОВОГО СВІТОВОГО
ФІНАНСОВОГО ЦЕНТРУ В РОСІЇ**

Світова фінансова криза стала своєрідною діагностикою міжнародної валютно-фінансової системи. Це явище спровокувало обговоренню науковим світом цілої низки прогалин у дієздатності існуючих міжнародних фінансово-правових механізмів. Ряд вчених, таких як О.І. Барановський, Ю.А. Крохіна, А.Т. Ковальчук, О.В. Лавріненко, Г.В. Петрова, А.А. Суєтін, Н.А. Сатарова, А.Д. Селюков, В.В. Салтинський В.М. Шумілов, та інші присвятили свої наукові дослідження стосовно виявленню причин з утворення негативної, дестабілізуючої ситуації у світовому фінансовому просторі. Висновки таких досліджень знаходять своє вираження у численних рекомендаціях, пропозиціях щодо стабілізації фінансової погоди. Цікавий той факт, що незалежно від того до якої наукової галузі суспільства приналежить дослідник, чи то до економіки, філософії, правознавства, їх доповіді завершуються двома головними чинниками – це зміни до уявлення фінансових цінностей, та уніфікації норм регулюючи обіг фінансових ресурсів. Пропозиції доволі різні, починаючи від реформування державних фінансово-правових механізмів, та завершуючи кардинальним переглядом існуючої міжнародно-фінансової системи, її

структури, та інститутів. З приводу цього науковий світ з одного боку погоджується з тим, що відбувається завершення формування єдиних світових фінансових інформаційних систем, центрів регулювання світової економіки. З другого боку, діє протилежна тенденція – ріст регіональної та субрегіональної інтеграції. Саме ідея створення нового світового фінансового центру і зародилася на таких передумовах. Головним претендентом на розміщенні такого інституту виступає Росія (Москва). Прибічники такої ідеї, обґрунтовують це низкою фінансово-правовими передумовами. Але головною чинником стала заява Президента РФ Д. О. Медведєва 7 червня 2008 р. в м. Санкт-Петербурзі на відкритті XII Міжнародного економічного форуму, щодо створення в Москві світового фінансового центру. Крім цього, Д.О. Медведєв заявив про намір перетворити рубль в одну з основних регіональних резервних валют. Формування в Росії світового фінансового центру – стратегічне завдання, для фінансової політики Росії, від реалізації якого буде залежати, яке місце буде займати Росія в світовій економіці в найближчий час[2].

Світовий досвід показує: фінансовий центр – привілею розвинутої, сильної, конкурентноздатної економіки. Це одна з умов економічного суверенітету держави. Не випадково задачу укріплення своїх фінансово-економічних центрів віршують США, Великобританія, Німеччина, Дубай, Китай, Австралія[1].

Наголос на географічне розташування і економічний потенціал Росії, вказує на можливість стати своєрідним мостом між глобальними світовими центрами, та регіональними і субрегіональними союзами Східної Європи, саме такі аспекти і дають життя на розвиток та підтримку зазначеної ідеї.

З загальноприйнятою теорією, сьогодні вже існує самий «міжнародний» з усіх світових фінансових центрів – Лондон. На лондонські банки приходяться 19% міжнародного банківського кредитування (на США – 10%, на Японію – 9%). В Лондоні знаходяться 501 міжнародний банк, та майже 170 міжнародних інвестиційних компаній. Загальна сума активів, які регулюються з Лондона, складає 2,6 трлн. фунтів стерлінгів (з Нью-Йорка регулюються 2,3 трлн. долл., з Токіо – 2,05 трлн долл.). У зв'язку з цим велике значення має внутрішнє національне законодавство, дозволяючи функціонувати світовим фінансовим центрам на території відповідної держави. Особливу увагу з цього приводу, привертає аналіз ситуації Ч. Кіндлбергера, та Р. Алібера. В своїй книзі: «Світові фінансові кризи. Манії, паніки та крахи», у главі Міжнародний кредитор останній інстанції, розглядають Лондон та Париж, як два потужні фінансові центри, які борються за визнання присвоєння їм звання світового фінансового центру. Починаючи з введення екскурсу в історичні передумови становлення обох фінансових центрів, роблять висновки, що це два потужних взаємодоповнюючих один одного світові фінансові центри[3].

Отже, якщо в світі вже існують потужні фінансові центри, тоді не зовсім зрозуміло намагання російських фахівців в ідеї створенні ще однієї структури. Звісно, якщо розглядати це питання у значенні для світової міжнародної валютно-фінансової системи. З іншого боку, на це питання на думку автора, відповіла зам директора державного науково-дослідницького інституту системного аналізу Рахункової палати РФ, професор, доктор юридичних наук Ю.А. Крохіна У своєму дослідженні, вчений акцентує увагу на тому, що не скоївши економічного ривку, не виступив в якості повноправного, сильного партнера в глобалізаційчому світі, Росія приречена опинитися на узбіччі світового розвитку. Щоб не допустити такої ситуації Росія повинна включитися в конкурентну боротьбу на глобальному ринку капіталу з існуючими світовими фінансовими центрами. Якщо розглядати це у контексті тільки

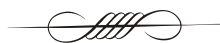
з користі для Росії, тоді – ця перспектива безальтернативна. В той час, Ю.А. Крохіна все це зведе до позитивного рівня розвитку світового господарства через оцінки тенденції реалізації регіональної та субрегіональної інтеграції. Вчений зауважує на те, якщо в міжнародній фінансовій системі має місце свого роду боротьба долара, євро та єни за найбільш широке захоплення в зону свого впливу валют інших країн, то чому Росія з потужним економічним та геополітичним потенціалом не має права поборотися. При цьому наголошує, що регіональні інтеграційні союзи розглядаються країнами в якості ефективного способу покращення конкурентоспроможності як окремих країн, так і регіону в цілому, на фоні негативних наслідків, пов'язаних з глобалізацією[2]. Укріплення господарських регіональних зв'язків, інститутів локальної кооперації, а також співпраця в інших сферах створюють, як показує світова практика, кращі перспективи розвитку окремих країн, регіонів, тим самим світового суспільства в цілому. Отже, як висновок під ідеєю створення в Москві нового світового фінансового центру, розуміється регіональна інтеграція рубля як міжнародної категорії, його вплив на фінансові відносини, фінансові процеси світу за для зміни світової фінансової архітектури у недопустимості монополії на прийняття значущих фінансових рішень світового фінансового простору[4].

Взагалі ідея має суттєві важелі, в реалізації такого проекту. При цьому треба замислитися про негативні наслідки. Які форми вони будуть мати, та чи не стане створення такого фінансового центру ще одним геополітичним інститутом в залежність якого підпадатимуть країни з менш розвиненою економікою.

Отже, з вищенаведеного можна зробити певні висновки того, що кардинальне реформування світової фінансової архітектури є процесом очевидним. Єдине, що хочеться зауважити, – головне щоб зміни які відбуватимуться не перетворили сучасний світ на країни – «пана» та країни – «холопів», а зважували та пристосовували пропозиції усіх країн. Саме від цього і будуть залежати загальні моральні цінності прав людини, добросусідські відносини між країнами та націями. Не потрібно забувати, проте що надмірне зловживання певної частки людського фактору за для збагачення фінансовими ресурсами іншої частки світового суспільства, та ігноруванням реалізації їх потреб, можуть призвести до криз з більшими втратами, та негативними проявами у світовому суспільстві в цілому.

Використані джерела:

- 1.Васильев В.С. Мировой финансово-экономический кризис: фаза 3 (пирамиды долга) //США. Канада: экономика, политика, культура. – 2011. – № 1. – С. 3-22
- 2.Крохина Ю.А. Международные и финансово-правовые предпосылки создания в Москве мирового финансового центра//Финансовое право. – 2009. – № 12. – С. 9-13
- 3.Кіндлбергер Ч., та Алібер Р. Мировые финансовые кризисы. Мании, паники и крахи. – СПб.: Питер, 2010. – 544с.
- 4.Рустамов Э. Финансовая глобализация и качество институтов//Вопросы экономики. – 2010. – № 2. – С. 39-52
- 5.Шумилов В.М. Международное финансовое право: ученик. –.:Междунар.отношения, 2005. – 432с.

С. В. Кудін

*кандидат юридичних наук, доцент кафедри теорії,
історії держави і права та конституційно-правових дисциплін
Академії праці і соціальних відносин,
Київ, Україна*

ПОРІВНЯЛЬНИЙ МЕТОД У ДОСЛІДЖЕННІ ІСТОРІЇ ВІТЧИЗНЯНОГО КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА: ДОСВІД Ф. І. ЛЕОНТОВИЧА

В умовах розвитку правової системи України актуальними для вітчизняної історично-правової науки стають дослідження здобутків її представників. Така увага зумовлюється необхідністю удосконалення системи знань щодо формування державно-правових інститутів України в історичному аспекті. Особливо актуальними стають дослідження вченими проблемних питань історії кримінального права України на етапі його становлення. Значною мірою їх вирішення залежить від проведення об'єктивних порівняльних досліджень в історичній ретроспективі.

Останнім часом компаративістика стає одним з провідних напрямів вітчизняної історично-юридичної науки; вчені завдяки застосуванню порівняльного методу в історії права поступово розширюють площину вивчення проблемних питань вітчизняного права в умовах його формування у найдавніші часи. Проте, важко уявити сучасні розвідки без звернення уваги до характеру перших порівняльних досліджень вітчизняних вчених. У зв'язку із викладеним вище, варто оцінити наукову спадщину Ф.І. Леонтовича, який у другій половині XIX ст. активно займався порівнянням правових пам'яток Київської Русі та слов'янських держав.

Метою проведення порівняльних досліджень, на його думку, є пошук «...явлений, отличающихся общечеловеческим характером...» [1,54]. Можна констатувати, що Ф.І. Леонтович застосовував порівняльний метод у широкому значенні, а саме для пошуку загальнолюдської природи правових явищ. Проте, Ф.І. Леонтович більше уваги приділяв пошуку внутрішніх спільних явищ у правовому житті різних слов'янських народів. Так, в праці «История русского права» він обґрунтовує необхідність порівняльного вивчення руського права з правом інших слов'янських народів з метою «...подмечать сходные явления...» [1,53-54]. Для цього він закликав порівнювати, наприклад, Руську Правду (РП) та правові пам'ятки південних і західних слов'ян: «...следует строго изучать их, как явления с внутренним сродством, взаимно восполняющие и объясняющие друг друга» [2,371]. Вчений зазначає, що у стародавніх пам'ятках південних слов'ян «...мы найдем удовлетворительное разрешение множества темных вопросов по истории русского...и других славянских законодательств» [3,II-III]. Отже, порівняльний метод використовувався ним і у більш вузькому значенні: з метою дослідження права слов'янських народів (порівняльно-слов'янський метод).

У праці «Древнее хорвато-далматское законодательство» він досліджує державний та соціальний устрій, громадські установи, цивільне, процесуальне, а також кримінальне право за окремими пам'ятками південних слов'ян. Зокрема, значний науковий інтерес викликає порівняння вченим норм кримінального права за Винодольськими Законами 1288 р., Загребськими Законами (1242 р., 1405 р. та 1429 р.) та РП. Тобто, вчений застосував внутрішньотипове порівняння при діахронічному підході. У результаті, Ф.І. Леонтович виявив як спільні риси у кримінальному праві,

так і відмінні, наявність яких зумовлювалась подальшим його розвитком у південних слов'ян. Так, Ф.І. Леонтович вбачає спільне для РП і Винодольських Законів відображення у понятті злочину його приватного характеру, наявність спільних елементів необхідної оборони, розрізнення вчинення злочину вдень і вночі, відповідальності громади тощо [3,26-27].

Порівняння видів злочинів дозволило Ф.І. Леонтовичу зробити справедливий висновок, що «Убийство, разбой, членовреждения, побои и другие личные обиды, татьба и порча чужих вещей – преступления, развитые винодольским уставом решительно в духе Русской Правды» [3,27]. Подібності науковець знаходить у наявній різниці у вбивстві княжих людей та простолюдинів, існуванні «дикої» віри («вражба»), тотожному розумінні поняття розбою («рубани»), наявній градації тілесних ушкоджень залежно від їх тяжкості («уражене», «бієне», «стучене» тощо), різниці у понятті крадіжки залежно від предмету, часу, місця її скоєння, виділенні підпалу («пожгане») тощо [3,27-29].

Багато у чому спільного між РП і Винодольськими Законами вчений вбачає в інституті покарання. За словами Ф.І. Леонтовича, у цих пам'ятках права «Сущность наказания...определяется также прежде всего с частной точки зрения» [3,30]. Історик права знаходить достатню кількість спільних видів покарань. Зокрема, передачу злочинця в «пуну область» князя він ототожнює з «потокотом і пограбуванням»: як і за РП злочинця виганяли із своєї землі з одночасною конфіскацією його майна на користь князя. Спільні риси можна простежити і щодо системи грошових штрафів. Як вказує Ф.І. Леонтович, в обох правових пам'ятках вони поділяються на ті, що належали князю («осуд»), та приватні; «осуд» за своїм розміром нагадував «віру» та «продажу», він залежав від ступеня суспільної небезпеки злочину, місця і часу його вчинення. Як зазначає вчений, до системи штрафів на користь князя за Винодольськими Законами належала «вражба» («дика» віра РП), що стягувалась з громади при вбивстві та втечі злочинця. Приватні винагороди мали приблизно такий самий поділ, як і за РП, сплачувались на користь потерпілого, а при позбавленні життя – родичам вбитого [3,32-33, 35,37].

Загребські Закони (особливо, Статут 1242 р.) стосовно характерних ознак кримінального права, як вважає вчений, мали багато спільних рис з РП. Статут 1242 р. також виділяв вбивство, розбій, тілесні ушкодження різної ступені тяжкості, крадіжку, підпал [3,57]. Стосовно системи покарань, то, за словами вченого, «Статут 1242 года о наказаниях во многом сходно с учением Русской Правды. Различаются два главные рода наказаний – поток и денежные пени» [3,57]. Дійсно, у нормах Статуту 1242 р. закріплене покарання, що означає вигнання злочинця з громади та конфіскацію його майна. Як зазначає вчений, у Статуті 1242 р. відображена і руська система композицій з поділом штрафів на громадські та приватні [3,57-58].

Таким чином, із сказаного вище можна зробити наступні висновки:

1. Ф.І. Леонтович проводив цінні з наукової точки зору порівняльні дослідження слов'янських законодавств, концентруючи свою увагу на порівнянні РП і правових пам'яток південних слов'ян. У методологічному плані він застосовував порівняльно-слов'янський метод, використовуючи внутрішньотипове порівняння та діахронічний підхід.

2. Вчений обґрунтовано довів, що стосовно кримінального права РП і правові пам'ятки південних слов'ян мали багато спільних рис. Їх наявність Ф.І. Леонтович пояснював не зовнішніми впливами, рецепцією, а виключно єдиними племінними слов'янськими звичаями і порядками.

Використані джерела:

1. Леонтович Ф.И. История русского права / Федор Иванович Леонтович. – Одесса: В гор. тип. сод. Алексомати, 1869. – 151 с.
2. Леонтович Ф.И. Указатель источников и исследований по истории славянских законодательств / Ф.И. Леонтович //Журнал Министерства народного просвещения. – 1867. – №8. – С. 365 – 413.
3. Леонтович Ф.И. Древнее хорватско-далматское законодательство / Федор Иванович Леонтович. – Одесса: В типографии Л. Нетче, 1868. – 60 с.

В. Г. Куркіна

*студентка юридичного факультету Фінансово-правового коледжу
Київського національного університету імені Тараса Шевченка,
Київ, Україна*

ДО ПРОБЛЕМИ АДАПТАЦІЇ УКРАЇНСЬКОГО ЗАКОНОДАВСТВА ДО ЗАКОНОДАВСТВА ЄС

Європейський вибір України – невід’ємна складова її подальшого розвитку. Одним з основних напрямів інтеграційного процесу згідно із Стратегією інтеграції є адаптація законодавства України до законодавства ЄС. Слід зауважити, що робота щодо узгодження національного законодавства із стандартами ЄС фактично тільки розпочалася, своєрідність полягає в тому, що Угода про партнерство та співробітництво не передбачає прямого впливу законодавства ЄС на правопорядок у нашій державі. Тому, вважаю, що доцільно розглядати цей процес під призмою «гармонізації» [6:9].

Міжнародне приватне право почало інтенсивно розвиватися у другій половині XIX ст.. Цьому сприяли швидкі темпи розвитку міжнародної торгівлі та збільшення обсягу фінансових операцій.[3:10]

Перший проект закону СРСР про міжнародне приватне право було розроблено ще в 50-х роках XX ст.. у Всесоюзному науково – дослідному інституті радянського законодавства, проте він не набув подальшого розвитку та закріплення оскільки міжнародне співробітництво Радянського Союзу залишалося обмеженим. Як наслідок, поодинокі колізійні норми були втілені у цивільному законодавстві республік. [4:5]

Сьогодні ситуація в соціальному, зовнішньоекономічному та зовнішньополітичному житті України докорінно відрізняється. Тому у ході масштабного *реформування* законодавства обрана тема, на мою думку, є досить актуальною. [5:102]

В Україні поки що *немає окремого кодексу* з міжнародного приватного права, відомо тільки, що існує декілька проектів (наприклад проекті Цивільного кодексу України (у редакції від 25 серпня 1996 р.), а саме Книга восьма «Міжнародне приватне право»). Нині норми, що стосуються міжнародного – приватного права розпорошені на правничому полі України – від Конституції до нормативних актів центральних органів виконавчої влади, зареєстрованих у Міністерстві юстиції України.[10]

Відповідно до ст.9 Конституції України чинні *міжнародні договори*, які були схвалені Верховною Радою, є частиною національного законодавства країни, є одночасно особливою групою джерел європейського права. Це положення надає вищезазначеним нормам статусу норм національних законів. З іншого боку, вказана стаття Конституції створює засади для безпосереднього застосування норм міжнародних договорів у національному правопорядку України, не надаючи їм безумовного пріоритету.

З огляду на вищезазначене, на мою думку, в нашій державі існує потреба створити *власний кодекс* з міжнародного приватного права, зібравши у ньому всі норми, що стосуються іноземного елемента, систематизувавши найважливіші з них, не вносячи до кодексу норм, що зустрічаються рідше, розуміючи той факт, що в законотворчому процесі завжди будуть зустрічатися нові, не систематизовані, норми.

В пригоді може стати зарубіжний досвід. Так, наприклад, успішно здійснили кодифікацію міжнародного – приватного права наступні країни: Австрія, Іспанія, Швейцарія, Угорщина, Чехія, Польща та ін..[5:102]

В Україні ж, на даний момент, існують лише поодинокі акти, які стовідсотково стосуються іноземного елемента. Класичним прикладом може бути Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність» від 16 квітня 1991 року. Він виник з потреби урегулювати зовнішньоекономічну діяльність, коли її основними суб'єктами стали підприємці та юридичні особи.[9]

Стосується іноземного елементу і постанова Кабінету Міністрів України від 27 серпня 1999 року № 1569 «Про відчуження на митній території України транспортних засобів, що належать іноземним дипломатичним представництвам, консульським установам іноземних держав, представництвам міжнародних організацій, їх персоналу та членам сімей персоналу».[2][8]

Про порядок урегулювання питань, в яких присутній іноземний елемент, можу навести приклад : «Якщо міжнародним договором України, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України, встановлено інші правила, ніж ті, що передбачені цим Законом, то застосовуються правила міжнародного договору» (ст.. 4 «Міжнародні договори» Закону України «Про охорону прав на зазначення походження товарів» від 16 червня 1999 року № 752-XIV). [7:4]

Підбиваючи підсумок, хочу зазначити, що українському законодавцю слід *кодифікувати норми міжнародного приватного права*, а не включати колізійні норми у галузеві кодекси. Оскільки про це свідчить не тільки наявний у МПрП специфічний предмет та метод регулювання, але і досвід багатьох розвинених країн світу у цій галузі. А відтак такий підхід надасть можливість вітчизняному законодавству розвиватися відповідно до забезпечення прав людини, у напрямі міжнародного приватного права, а також забезпечення існування демократичного середовища в державі.

Використані джерела:

1. Конституція України : за станом на 1 груд. 2005 р. / Верховна Рада України. – Офіц. вид. – К. : Парлам. вид-во, 2006. – 67 с. – (Бібліотека офіційних видань).
2. Офіційний вісник України. – 199. – № 35.
3. Чубарев В.Л. Міжнародне приватне право: Навчальний посібник. – К.: Атіка, 2006.- 608 с.
4. Кабатова Е.В. Основы гражданского законодательства и проект закона о международном частном праве.- с.5

5. Кисиль В.И. Правовая реформа в СССР и некоторые аспекты международного частного права. // Советское государство и право.- 1990.-№1.-с.102.

6. Гармонізація трудового законодавства України із законодавством Європейського Союзу. Національна академія наук України. Інститут держави і права ім. В.М. Корецького.. – К.: ТОВ «Видавництво «Юридична думка»», 2008.- 304 с.

7. Закон України «Про охорону прав на зазначення походження товарів» від 16 червня 1999 року № 752-XIV

8. Постанова Кабінету Міністрів України від 27 серпня 1999 року № 1569 «Про відчуження на митній території України транспортних засобів, що належать іноземним дипломатичним представництвам, консульським установам іноземних держав, представництвам міжнародних організацій, їх персоналу та членам сімей персоналу».

9. Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність» від 16 квітня 1991 року.

10. Джерела міжнародно- приватного права. Режим доступу до журн. : <http://ua.textreferat.com/referat-6360.html>

В. Ю. Лимишевська

студентка юридичного факультету

Тернопільського національного економічного університету,

Тернопіль, Україна

ПРОБЛЕМА СМЕРТНОЇ КАРИ: ЗА І ПРОТИ

З часу проголошення незалежності Україна підписала та ратифікувала велику кількість міжнародних договорів. Така діяльність хоч і не вирішує багатьох питань внутрішньодержавного характеру, але безумовно передбачає значні кроки у розвитку країни. Одним із кроків, який раціонально змінив національне законодавство у зв'язку із адаптацією до міжнародних правових норм, стало скасування смертної кари, як найтяжчого покарання в історії людства [7]. В реаліях сучасного життя дедалі повніше утверджується принцип гуманізації суспільного життя. Людина, її життя, права, особлива неповторність та унікальність визнані найвищою соціальною цінністю. В той же час із цих же позицій лунає дедалі більше голосів і за, і проти смертної кари. Адже будь-яке явище не можна судити однобоко, необхідно керуватися не тільки юридичними мірками, але й нормами моралі [3, 1].

Як відомо, людині властиво не тільки дотримувати, а й порушувати правові норми, що вона робить свідомо чи не свідомо, з умислом чи з необережності. У зв'язку з цим у кожній державі існує система заходів, які захищають кожну особу окремо і суспільство загалом від порушників закону та відновлюють справедливість. Якщо людина не хоче поважати закон, то відповідною реакцією закону є встановлення вини і покарання. Застосування каральних заходів належить до числа найдавніших соціальних практик, які здавна і скрізь використовувались на всіх історичних етапах розвитку цивілізації. Покарання залежить від того, які соціальні, політичні, культурні, моральні погляди панують у суспільстві, а тому кримінальний закон повинен відповідати укладу життя суспільства, стану економіки і фінансів та правовим і етичним правилам, що складаються на цій базі.

Факт соціальної неефективності покарання досить показний і змушує шукати шляхи його вдосконалення. Історія дає нам безліч прикладів, коли злочинцям

призначалися: каторжний труд, удари палицями, карцер із зубчатою підлогою, камери, де ув'язнені приковувалися ланцюгом тощо. Однак всі види покарання, що були пов'язані з позбавленням волі, не виконували свого призначення щодо виправлення злочинців, а навпаки деморалізовували їх та розбещували.

З давніх-давен існували різні погляди стосовно смертної кари, які змінювались впродовж історії, внаслідок розвитку суспільства і держави. Можна стверджувати, що інститут покарання розвивається в напрямку зменшення жорстокості, гуманізації покарань, хоча ніхто не заперечував покарання як таке. Покарання сприяє виправленню злочинця, в потерпілого з'являються певні гарантії від повторення злочинів, а в цілому суспільство зацікавлене у відверненні злочинів.

Досить часто теоретики розглядають проблему смертної кари через призму відомого трактату Чезаре Беккарія «Про злочини і покарання». Ч. Беккарія виступає за гуманізацію кримінальної відповідальності. Жорстоке покарання, що не має зв'язку з природою злочину, на переконання мислителя, суперечить інтересам суспільства, бо сприяє поширенню аморальної поведінки людей. Програмною вимогою вченого є загальне пом'якшення, максимальна гуманізація покарань [2, 110].

Беккарія, сформулював більшість аргументів, якими дотепер послуговуються противники смертної кари. По-перше, писав він, тривале або по життєве ув'язнення не менш, якщо не більш ефективно для попередження злочинів. По-друге, виправдання можливості вбивства з боку держави сприяє зростанню злочинності більшою мірою, ніж тоді, коли держава послідовно вчить своїх громадян не вбивати. І нарешті, смерть є покаранням остаточним і незмінним. Якщо ув'язнений ще має шанс колись довести свою невинуватість, то вища міра покарання такої можливості, зрозуміло, не передбачає [4, 3].

Також, варто зазначити, що Беккарія був проти використання катувальних методів дізнання і закликав до обмеження застосування страти, бо її застосування може бути результатом помилки суддів. До того ж, смертна кара не виправдана і з моральної точки зору, тому що веде до жорстокості й аморальності. Проте було визначено причини застосування смертної кари, а саме, коли вже позбавлений волі злочинець своїми зв'язками надалі загрожує нації та коли смерть злочинця – єдиний засіб утримання інших від злочинів. Аргументи Беккарія на користь скасування страти – це практично перший в історії теоретичний виступ такого роду. Страту він припускав тільки в надзвичайних обставинах: збереження існуючого правління і коли нація бореться за свою свободу [5, 93].

Покарання, на думку Беккарія, мають бути співмірними зі злочинами не лише з огляду на ступінь їх важкості, а й за способом виконання. Так, якщо винуватець буде звільнений від покарання через те, що постраждалий пробачив йому, це відповідатиме вимогам милосердя й людяності, але суперечитиме суспільному благу. Окремий громадянин може відмовитися від відшкодування і пробачити винуватому, однак це не усуває необхідності покарання, оскільки воно здійснюється заради запобігання аналогічних злочинів [1, 133]. Покарання у вигляді смертної кари повинно мати місце в разі вчинення зловмисного, свідомого, обдуманого вбивства. Проте противники такого покарання зазначають, що не тільки життя жертви є безцінним, а й життя злочинця також.

Спираючись на погляди італійського юриста, проаналізувавши всі позитивні і негативні сторони даного явища, визначний науковець М. Костицький, все ж таки, виступає проти смертної кари, оскільки ефективність покарання полягає не в його

жорстокості, а в невідворотності справедливості, суворості судді в застосуванні покарання.

Кожна людина має свій особливий погляд на це явище, однак у процесі вивчення різноманітних точок зору, беручи до уваги лише міркування сучасників, можна визначити такі групи аргументів як «за» і «проти» смертної кари. Наявність смертної кари буде відновлювати соціальну справедливість, реалізовувати механізм стримування, очищати суспільство від злочинців. Але маємо іншу сторону цього явища, а саме недосконалість законодавства, економічна нестабільність країни, втрата суспільної гуманності, релігійний аспект, винність самого суспільства [6].

Щодо сучасного сприйняття проблеми смертної кари, то погляди також є не однозначними. Виникає ряд питань, як от «Як розцінювати процес страти і хто її буде виконувати?» чи «Як назвати людину, яка позбавляє іншого життя?». Так чи інакше маємо факт офіційного вбивства, під час якого забирається найвища цінність – життя. Але, можливо, сама держава, в певній мірі, винна в тому, що допустила особу до злочинної поведінки.

На наш погляд, немає переконливих аргументів на користь того, що суспільство не в змозі знайти інших засобів, крім страти, щоб захистити себе від вчиненого злочину. Як свідчить досвід країн, де страту скасовано, досить суворе покарання, що узгоджується з міжнародними стандартами прав людини, може цілком адекватно продемонструвати осуд суспільством конкретних злочинів. На відміну від страти, ці види покарання, не пов'язані з позбавленням засудженого життя, відбивають цінності суспільства, а не цінності вбивці.

Держава, без сумніву, має створити усі необхідні умови для гідного життя її громадян. Лише за наявності таких умов ми зможемо створити по-справжньому «чисте» суспільство. А в тих випадках, коли суспільно небезпечне діяння має місце, держава має дати можливість особі, яка визнана винною, осмислити помилковість та недопустимість її вчинку.

Використані джерела:

1. Беккариа Ч. О. *О преступлениях и наказаниях* / Ч. Беккариа. – М.: ИНФРА-М, 2004. – 184 с.
2. Демиденко Г. Г., Петришин О. В. *Історія вчень про державу і право: Підручник*. – Х.: Право, 2008. – 240 с.
3. Діденко Л. Проблема смертної кари // [Електронний ресурс] <http://lawbook.by.ru/vak/aref/text/097.shtml>.
4. Єленський В. Церкви, суспільство і проблема вищої міри покарання. // *Людина і світ*. – 1999. – №5. – С. 2 – 4
5. Кормич А. І. *Історія вчень про державу і право: Навч. посібник*. – К.: Правова єдність, 2009. – 312 с.
6. Костицький М.Ф. Філософсько-правові погляди Чезаре Беккарія.// [Електронний ресурс] <http://lection.com.ua/table/pravo/philprv/Page-4>
7. Мельничук В. Найвищий прояв гуманізму або чи є довічне позбавлення волі належним еквівалентом смертній карі // [Електронний ресурс] <http://www.justinian.com.ua/author.php?id=668>

В. С. Липкин
студент юридического факультета
Белорусского государственного университета,
Минск, Республика Беларусь

ЗНАЧЕНИЕ СТАТУТА 1529 г. ВЕЛИКОГО КНЯЖЕСТВА ЛИТОВСКОГО ДЛЯ ПОСЛЕДУЮЩЕЙ СИСТЕМАТИЗАЦИИ ПРАВА В ЕВРОПЕ

Великое княжество Литовское просуществовало с конца XIII в. по 1795 г. и является культурным и политическим предком современной Беларуси. На протяжении более чем 500 лет своего существования Великое княжество Литовское оставалось одной из самых прогрессивных стран Европы в плане государственно-правового развития. Подтверждением этого являются источники кодифицированного права, регулирующие общественную и экономическую жизнь. К числу таких источников относится Статут 1529 г., который для своего времени являлся уникальным правовым документом. Объединяя и систематизируя разрозненные правовые акты из разных отраслей права, он регламентировал многие стороны общественной жизни.

Статут 1529 г. по своему содержанию был первым в Европе систематизированным сводом законов, разделенным на разделы и статьи. Первые три раздела Статута содержат нормы конституционного права, в последующих двух разделах были регламентированы брачно-семейные отношения, в шестом – процессуальные, в седьмом – криминальные, в восьмом – земельное право, в девятом – лесное и охотничье хозяйства, в десятом – общественные права, в одиннадцатом-тринадцатом – порядок уголовного судопроизводства. Такое подробное разделение подтверждает действительно высокий уровень развития права на территории Великого княжества Литовского и значимость актуальность Статута.

Существенной особенностью княжества являлось его расположение: в центре Европы, что делало его местом пересечения торговых путей русских княжеств и королевств Европы, крымского ханства и Прибалтики. Такое выгодное положение земель поспособствовало бурному росту в экономической сфере, которая должна регулироваться и контролироваться государством. Поэтому в Статуте 1529 г. экономические отношения из-за своей актуальности были достаточно подробно регламентированы. В частности срок исковой давности устанавливался в 10 лет (исключение-договор залога). Устанавливался и конкретный срок выплаты присужденных сумм, за неуплату, в свою очередь, также предусматривалась ответственность и проводились меры по взысканию, похожие на мероприятия современных судебных исполнителей. Надо отметить, что отдание должника на милость кредитора впоследствии использовалось всё реже, так как являлось пережитком обычного права. Серьезный подход государства к вопросам имущественного взыскания проявляется также и в том, что в Статуте был подробно прописан процесс передачи имущества (он должен происходить только при двух шляхтичах для избежание вопросов в будущем). Договоры залога были достаточно подробно освещены в Статуте. Для получения денег под залог нужно было получить «залоговую опись» и нельзя было получить залог больше описи

Таким образом Статут 1529 г. действительно являлся актуальным и затрагивал главные сферы жизни людей. Разделы Статута подтверждают, что он был направлен

не на усиление власти князя, а для грамотного развития и создания централизованного государства. Можно сказать, что Статут был одним из первых систематизированных правовых актов в Европе.

С. В. Лозінська

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри цивільного права та процесу
Хмельницького університету управління та права,
Хмельницький, Україна*

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ЕКОЛОГІЧНОЇ ПОЛІТИКИ В КРАЇНАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Політика Європейського Союзу у сфері охорони навколишнього природного середовища спрямована на вирішення таких основних завдань: підтримка і поліпшення якості навколишнього середовища, охорони здоров'я населення, ощадливого і раціонального використання природних ресурсів, сприяння заходам на міжнародному рівні, спрямованим на розв'язання регіональних і глобальних проблем довкілля. Загалом головною метою політики Євросоюзу у цій сфері полягає в досягненні високого ступеня охорони навколишнього середовища.

Основними органами, які беруть участь у розробці й реалізації екологічної політики є Екологічна рада, яку іноді називають радою міністрів навколишнього середовища, що діє в рамках Ради ЄС; Генеральний директорат з питань навколишнього середовища, який очолюється одним із членів Європейської комісії; Комітет з питань навколишнього середовища й захисту споживача Європейського Парламенту. Спеціалізованою установою ЄС у сфері охорони навколишнього середовища є Європейська агенція з охорони навколишнього середовища (Європейське екологічне агентство та Європейська мережа інформації і спостереження за довкіллям (<http://www.eea.europa.eu/>)), які були засновані Постановою Ради Міністрів від 7 травня 1990 року, почали функціонувати у 1994 році, знаходяться в Копенгагені.

Метою діяльності агентства полягає у забезпеченні Спільноти об'єктивною інформацією щодо стану довкілля на європейському рівні з метою вжиття необхідних заходів для захисту навколишнього середовища, в оцінці імплементації цих заходів і забезпеченні надходження достовірної інформації до громадськості [1, с. 189-190]. До головних завдань агентства належить також реєстрація, перевірка і оцінювання екологічних даних; інтегрувати європейську інформацію в міжнародні програми моніторингу стану навколишнього середовища, заснованих ООН; прискорювати розвиток методів підрахунку шкоди, завданої навколишньому середовищу; поширювати обмін інформацією щодо найкращих технологій для попередження або зменшення збитків навколишньому середовищу; надавати допомогу ЄС та державам – членам для ухвалення відповідних рішень щодо поліпшення стану довкілля.

Агентство створено як координаційний центр Європейської мережі обміну інформацією і спостереженням за довкіллям, що поєднує 600 екологічних організацій Європи (24 держави-учасниці). У рамках Європейської мережі діють дев'ять

тематичних центрів, які ведуть спостереження за викидами в атмосферу і якістю повітря, за станом внутрішніх водних об'єктів, земельними ресурсами, морським та береговим середовищем, ґрунтами, водними ресурсами, охороною природи та відповідно реєструють джерела інформації [2].

Екологічне законодавство Європейської спільноти розвивалося протягом останніх 30 років і налічує близько трьохсот законодавчих актів, серед яких є директиви, регламенти, рішення, рекомендації, а також інші політичні документи. Текстові версії документів чинного екологічного законодавства ЄС викладені у Довіднику законодавства Співтовариства, який постійно оновлюється.[3] Нормативні акти у Довіднику розподілені за 20 главами. Глава 15 охоплює законодавство в галузі довкілля, споживання та здоров'я. Розділ 15.10 присвячений довкіллю й включає в себе 4 підрозділи: «Загальні положення та програми»; «Забруднення та шкідливі фактори»; «Космос, довкілля та природні ресурси»; а також «Міжнародне співробітництво».

Одним із аспектів екологічної політики Союзу є наближення до екологічних вимог ЄС країн-кандидатів. В залежності від відставання у питанні охорони довкілля країни-кандидата від держав-членів, питання підготовки до вступу в його екологічному аспекті може створити необхідність залучення великих інвестицій. Тому Європейська Комісія заохочує країни до мобілізації значних внутрішніх та зовнішніх фінансових ресурсів, особливо приватних фондів, для забезпечення відповідності вимогам у цьому питанні.

Виконання екологічних вимог Співтовариства не є лише «односторонньою справою» держави – кандидата. У випадку із державами Центральної та Східної Європи, Союз виділив значну фінансову допомогу (через «Agenda 2000»¹) на екологічне інвестування у країнах-кандидатах, зокрема через «доприєднавчий» інструмент структурної політики (ISPA²), а також на оновлену програму PHARE³ та Спеціальну програму з сільськогосподарського розвитку та розвитку села SAPARD⁴. ISPA, роботу за якою було розпочато у 2000 році, виділяє більше 500 млн.євро щорічно на інвестиції в охорону довкілля на період 2000-2006 рр. [4, с.69,108,124]

Країни-кандидати самі мобілізують ресурси, які їм потрібні для виконання екологічних «acquis». Однак Співтовариство та держави-члени шляхом участі у двосторонніх програмах відіграють важливу роль. Зокрема, Комісія інтенсифікувала свою роботу в екологічному секторі через програму PHARE та шляхом заохочення

¹ Програма дій Європейського Союзу з огляду на розширення, головна мета якої – реформування політик Союзу (зокрема сільськогосподарської та структурної) та визначення фінансової перспективи на період 2000-2006 рр.

² «ІСПА» програма – один з трьох фінансових інструментів Європейського Союзу (разом з «ФАРЕ» та «САПАРД») на допомогу країнам-кандидатам з Центральної та Східної Європи в підготуванні до вступу в ЄС. «ІСПА» – «інструмент структурної політики за довступного періоду», спрямований на розвиток транспортної інфраструктури та охорону довкілля країн-вступників, має на меті соціально-економічне гуртування країн ЄС.

³ «ФАРЕ» програма – один з фінансових інструментів ЄС на допомогу країнам-кандидатам з Центральної та Східної Європи в підготуванні до вступу до ЄС, започаткована 1989 року.

⁴ «САПАРД» – «Спеціальна передвступна програма для сільського господарства та розвитку села» має на меті структурні перебудови в аграрному секторі країн-вступників та запровадження тієї частини «правового доробку Спільноти», який стосується його спільної сільськогосподарської політики.

країн-кандидатів до участі у фінансовому інструменті Співтовариства стосовно довкілля (LIFE⁵).

За оцінками Комісії, країни-кандидати повинні витратити 2-3% ВВП щорічно протягом кількох років для повного запровадження «*acquis*» стосовно екологічних вимог. Останні дослідження підтвердили, що необхідні витрати ВВП на ці цілі складали від 2% для Чеської Республіки до 11% для Болгарії [5]. Джерела фінансування включають позики міжнародних фінансових установ, двосторонні гранти та кредити, позики комерційних банків, прямі іноземні інвестиції, та надходження від оплати за споживання, відрахувань та податків.

Перехідні періоди після набуття членства в ЄС необхідні для впровадження «інвестиційно-містких» директив. Однак перехідний період повинен супроводжуватись впровадженням програм, які мають містити проміжні цільові показники та результати, що їх можна відслідковувати після дати прийняття.

Технічну допомогу Європейської Комісії зробили доступною для того, щоб уможливити розробку механізмів впровадження та фінансування екологічних стратегій через так звану програму «PEPA» – «Програму екологічних пріоритетів для вступу» («*Priority Environmental Programme for Accession*»). Програма почала роботу у 1999р, і її роль полягає у підтримці розробки планів впровадження «інвестиційно-містких» директив та у забезпеченні, щоб країни мали пріоритетний список проектів для впровадження протягом наступних кількох років. У перший рік програма PEPA спрямовується на планування інвестицій, а у наступні роки центр ваги переміщається на розробку списків довготермінових пріоритетних проектів.

Наступним напрямом екологічної політики ЄС є визначення пріоритетних сфер дій та постановка ключових завдань для держав-кандидатів, які повинні бути виконані на момент приєднання. Так, для країн Центральної та Східної Європи основними проблемами екологічного характеру, які необхідно було вирішувати не лише в довготерміновій перспективі але й в стратегії з метою вступу, були наступні:

- забруднення повітря, яке відбувається здебільшого через стаціонарні джерела забруднення (теплоелектростанції та районні ТЕЦ). Першим кроком було визначення зон та осередків, де перевищуються ліміти ЄС та модернізувати очисні споруди, щоб вони відповідали європейським стандартам;

- управління відходами, яке полягає у прискоренні заходів із наближення законодавства у деяких країнах, а також прискорення національних інвестиційних програм, модернізація сміттєспалювальних заводів;

- забруднення води. В більшості країн впроваджуються програми основного інвестування у покращення якості та управління відходами води, однак ще досягнуто мало успіхів у запровадженні та застосуванні Директиви щодо «нітратів»;

- контроль за промисловим забрудненням та управління ризиками: ця сфера вимагає особливої уваги з боку країн-кандидатів, оскільки у них є багато промислових підприємств та електростанцій, що забруднюють довкілля промисловими відходами;

- ядерна безпека та захист від радіації: всі країни мають прийняти основні закони, які мають бути доповнені підзаконними актами для їх повного виконання.

Країни-кандидати повинні заповнювати прогалини у своєму законодавстві та адміністративних правилах, також поліпшити екологічну ситуацію, посилюючи в той самий час свою економіку та конкурентоспроможність.

⁵ «LIFE» - програма ЄС, яка реалізується в рамках фінансової перспективи 2007-2013 рр. та стосується боротьби із зміною клімату та зменшення біорізноманіття Європи.

Допомога країнам-кандидатам у галузі охорони довкілля значно зросла з 2000 року, зокрема завдяки «доприєднанчому» інструменту структурної політики ISPA, який стосується довкілля та транспорту.

Для забезпечення ефективного використання ресурсів важливо координувати та цілеспрямовано використовувати зовнішню допомогу. Тому Комісія вирішила розширити діалог та співробітництво із державами-членами та міжнародними фінансовими установами. Вона також надаватиме юридичну та адміністративну технічну допомогу та поради країнам-кандидатам стосовно імплементації екологічних «acquis».

Незважаючи на те, що екологічні важелі починають поступово впроваджуватися в різні сектори економіки України, на сьогодні ще не всі галузі національного законодавства містять екологічне спрямування, а головне – в них не завжди містяться забезпечувальні механізми для впровадження екологічних вимог. Тому власне екологічний напрям в регулюванні галузей господарської діяльності України має бути домінуючим в світлі адаптації екологічного законодавства України до законодавства ЄС.

Використані джерела:

1. Грицяк І. А., Говоруха В. В., Стрельцов В.Ю. *Правова та інституційна основи Європейського Союзу: Підручник / за заг. ред. М. Бойцуна, І. Грицяка, Я. Мудрого, О. Рудіка, Л. Прокопенка, В. Стрельцова. – Х. : Магістр, 2009. – 620 с.*
2. *Участь України в агенціях і програмах Європейського Союзу: перспективи та можливості / Міжнародний центр перспективних досліджень. – К., 2008. – 336 с.*
3. Портал законодавства Європейського Союзу EUR-Lex [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://europa.eu.int/eur-lex/lex/en/repert/index.htm>.
4. *Європейський Союз. Словник – довідник / ред. М. Марченко. – К.: К.І.С., 2006. – 140 с.*
5. *Болгарія: проблеми задоволення вимог екологічних Директив ЄС. // Світовий Банк. – Жовтень, 2000.*

Н. Г. Макаренко

*професор кафедри військового права Військового інституту
Київського національного університету імені Тараса Шевченка,
Київ, Україна*

ГУМАНІТАРНА ІНТЕРВЕНЦІЯ ТА ПРИНЦИП ПОВАГИ ПРАВ ЛЮДИНИ

Після закінчення холодної війни РБ ООН активізує свою діяльність у сфері колективної безпеки та у відповідь на масові грубі порушення прав людини, які виникають внаслідок неміжнародних збройних конфліктів (Сомалі, Руанда) чи державної політики (Ірак) приймає рішення про здійснення примусових збройних заходів. Проте, сподівання, які покладались на РБ ООН у сфері силового захисту прав людини не виправдались, про це свідчать події в Косово, грубі порушення прав людини, в тому числі миротворцями, в Сомалі, Ліберії, Нігерії, Руанді. Кількість збройних конфліктів, особливо неміжнародного характеру, та пов'язаних з ними

масових грубих прав людини на сучасному етапі не зменшується. Досить поширеними є повідомлення правозахисних груп та органів міжнародних організацій про грубі, масові та систематичні порушення прав людини у різних регіонах світу. Тому однією з найбільш актуальних проблем сучасного міжнародного права є проблема розробки механізмів запобігання масових грубих порушень прав людини та адекватного реагування ситуації, пов'язані з такими порушеннями. Для України, яка на сучасному етапі активно інтегрується в євроатлантичну та світову системи колективної безпеки, беручи активну участь зокрема в операціях з підтримання миру, вивчення цієї проблематики є також важливим оскільки наша країна може розглядатись потенційним учасником операцій із здійснення гуманітарної інтервенції.

Першим дослідженням гуманітарної інтервенції на пострадянському просторі стала монографія О. О. Мережка [6]. Проблема привернула увагу також інших українських та російських вчених, серед яких слід виділити В. С. Бруза [1], О. А. Жирнова [4], Я. С. Кургузової [3], І. І. Лукашука [4], В. Репецький [9], М. О. Ушакова [12], С. В. Черніченка [15], Р. Т. Шамсона [16].

Загальновизнаного підходу до розуміння поняття гуманітарної інтервенції чи загальновизнаного визначення терміну «гуманітарна інтервенція» наразі не існує і в міжнародно-правовій літературі.

Поряд з терміном «гуманітарна інтервенція» в теорії міжнародного права зустрічається і ціла низка інших – «продемократична інтервенція», «інтервенція з міркувань гуманітарного характеру», «інтервенція в інтересах гуманності», «інтервенція в гуманітарних цілях», «гуманітарне втручання», «обов'язок по захисту», «гуманітарні силові операції», «інтервенція, яка базується на принципах гуманності», «інтервенція з мотивів гуманності», «примусові заходи в гуманітарних цілях», «надзвичайний гуманітарний захист та допомога».

На думку Мотиля В.І. *«гуманітарна інтервенція – це збройне втручання однієї держави, групи держав або міжнародної організації на територію іншої держави, без її згоди або всупереч її волі, з метою забезпечення дотримання мінімального гуманітарного стандарту по відношенню до осіб, які знаходяться на її території»* [7, с. 26].

Питання про здійснення гуманітарної інтервенції може поставати у випадку масового, грубого та систематичного порушення основоположних прав людини, які належать до мінімального гуманітарного стандарту.

Норми, які належать до мінімального гуманітарного стандарту є імперативними та мають характер *erga omnes*, а тому їх дотримання є обов'язковим для усіх членів міжнародного співтовариства незалежно від договірних зобов'язань.

Потенційними суб'єктами гуманітарної інтервенції можуть виступати окремі держави, групи держав, регіональні міжнародні організації та ООН.

Гуманітарну інтервенцію слід відмежовувати від гуманітарних інтерцесій, операцій з надання гуманітарної допомоги, гуманітарних операцій з порятунку власних громадян за кордоном та операцій з підтримання миру, оскільки останні мають іншу юридичну природу.

Використані джерела:

1. Бруз В. С. ООН і врегулювання міжнародних конфліктів. – К.: Либідь, 1995. – 111 с.
2. Жирнов О. А. «Гуманитарная интервенция» НАТО в Косово и ее последствия для мирового сообщества: Взгляд из России. (Обзор) // Мир после Косово: Реф. сб. / РАН. ИНИОН. Центр науч.-информ. исслед. глобал. и регионал. пробл. – М., 2001. – С. 8-41.

3. Кургузова Я. С. Правовые проблемы обеспечения безопасности персонала при проведении операций по восстановлению или поддержанию международного мира и безопасности // *Международное публичное и частное право*. – 2003. – № 6. – С. 52-59.
- Левин Д. Б. *Международное право и сохранение мира*. – М.: *Международ.отношения*, 1971. – 231 с.
4. Лукашук И. И. *Глобализация, государство, право, XXI век*. – М.: *Спарк*, 2000. – 279 с.
5. Мелков Г. М. Гуманитарное вмешательство: международно-правовые аспекты // *Моск. Журнал междунар. права*. – 2000. – № 3. – С. 177. Гусаров Ю. А. Гуманитарное вмешательство: К новому международному праву? // *Мир после Косово: Реф. сб. / РАН. ИНИОН. Центр науч.-информ. исслед. глобал. и регионал. пробл.* – М., 2001. – С. 108. Фрейзер Х. М. Международный форум в Осаке «Центр XXI столетия» «Безопасность и международный гуманитарный закон» (26 сентября 2000 г.) // *Международное публичное и частное право*. – 2002. – № 3. – С. 39. Dupont P. *La guerre et le droit: quel espoir pour le XXI sciecle?* // *Défence nat.* – 2001 – № 1. – Р. 62.
6. Мережко О. О. Колективна безпека // *Юридична енциклопедія: В 6 т.: Т. 3 / Шемчушенко Ю. С. (голова редкол.) та ін.* – К.: «Укр. енцикл.», 2001. – С. 151-152.
7. Мотиль В.І. Гуманітарна інтервенція в міжнародному праві: дис... канд. юрид. наук. / 12.00.11/ Володимир Ігорович Мотиль. – Львів, 2005. – 196с.
8. Неліп М. І., Мережко О. О. Силовий захист прав людини: Питання легітимності у сучасному міжнародному праві. – К: *Наукова думка*, 1999. – С. 70.
9. Репецький В. Співвідношення гуманітарного права і права прав людини як стандарт гуманізації сучасного міжнародного права // *Международное право после 11 сентября 2001 года: Сб. науч.статей / Под ред. М. Ф. Орзиха, М. Е. Черкеса.* – Одеса: *Фенікс*, 2004. – С. 191-197.
10. Риникер А. Позиция МККК по вопросу «гуманитарной интервенции» // *Международный журнал красного креста. Сборник статей.* – 2000. – С. 276.
11. Тункин Г. И. *Право и сила в международной системе*. – М.: *Международ. отношения*, 1983. – 199 с.
12. Ушаков Н. А. *Правовое регулирование использования силы в международных отношениях*. – М.: *Ин-т госуд-ва и права Рос. АН*, 1997. – 96 с.
13. Мовчан Л. П. *Международная защита прав человека*. – М.: *Госюриздат*, 1958. – С. 37-38.
14. Федоров В. Н. Отказ государств от войны друг против друга // *Всеобъемлющая международная безопасность. Международно-правовые принципы и нормы / отв. ред. Б. М. Клименко.* – М.: *Междунар. Отношения*, 1990. – С. 15-27.
15. Черниченко С. В. *Права человека и гуманитарная проблематика в современной дипломатии* // *МЖМП*. – 1992. – № 3.
16. Шамсон Р. Т. *Права человека и внутренняя компетенция государства* // *Моск. журнал междунар. права*. – 2003. – № 2. – С. 58-81.

Ю. І. Матвєєва

*старший викладач кафедри загальнотеоретичних та державно-правових наук
Національного університету «Києво-Могилянська академія»,
Київ, Україна*

ОСТАТОЧНІСТЬ СУДОВИХ РІШЕНЬ ЯК ОДИН З АСПЕКТІВ ПРИНЦИПУ ПРАВОВОЇ ВИЗНАЧЕНОСТІ

Не було б ніякої користі у правосудді, якби присуди, ухвалені судом, не виконувалися [1, 177]. Ця думка, висловлена ще античними мислителями, надзвичайно актуальна в сучасному світі, коли суди переповнені зверненнями громадян, а виконання судових рішень часто нівелюється.

Європейський Суд з прав людини у своїх рішеннях неодноразово зазначав, що право на суд, гарантоване ст. 6 Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, передбачає, що при винесенні остаточного і юридично обов'язкового рішення у цивільній справі або виправдувального вироку у кримінальній справі, ризик їх скасування повинен бути відсутній. Суд у своїх рішеннях неодноразово зазначав, що таке право було б примарним, якби Високі Договірні Сторони у своєму внутрішньому законодавстві дозволили остаточному, обов'язковому рішенню залишитися невиконаним на шкоду одній із сторін [2].

Однією із перших справ, де принцип правової визначеності було сформульовано Європейським Судом з прав людини у світлі ст. 6 Конвенції, є позиція Суду у справі «Брумареску проти Румунії»: право на справедливий розгляд в суді має тлумачитися у світлі Преамбули до Конвенції, яка проголошує, між іншим, верховенство права як частину спільної спадщини Договірних Сторін. Одним з основних аспектів верховенства права є принцип правової певності, який вимагає, крім іншого, щоб у випадках, коли суди винесли остаточне рішення з якогось питання, їхнє рішення не підлягало сумніву [3].

Аналогічне рішення Європейський Суд виніс у справі «Совтрансавто-Холдинг» проти України».

У справі «Рябих проти Росії» Європейський Суд зазначив, що принцип правової визначеності вимагає поваги до принципу *res judicata*, тобто поваги до остаточного рішення суду. Згідно з цим принципом жодна сторона не має права вимагати перегляду остаточного та обов'язкового до виконання рішення суду лише з однією метою – домогтися повторного розгляду та винесення нового рішення у справі. Повноваження судів вищого рівня з перегляду мають здійснюватися для виправлення судових помилок і недоліків, а не задля нового розгляду справи. Таку контрольну функцію не слід розглядати як замасковане оскарження і сама лише ймовірність існування двох думок стосовно предмета спору не може бути підставою для нового розгляду справи. Відхід від цього принципу можливий лише тоді, коли цього вимагають відповідні вагомі й непереборні обставини [4].

У справі «Пономарьов проти України» Європейський Суд розглядав питання правової визначеності у аспекті подовження строків судового провадження. Заявник скаржився на те, що поновленням строків для ординарного апеляційного оскарження після спливу значного часу та подальшим скасуванням попереднього рішення суду було порушено принцип правової визначеності та незаконно продовжено судове провадження. Суд визнав, що вирішення питання щодо поновлення строку на оскарження перебуває в межах дискреційних повноважень національних судів, однак

такі повноваження не є необмеженими: в кожній справі національні суди мають перевіряти, чи виправдовують підстави для поновлення строків для оскарження втручання у принцип *res judicata*. Такі підстави мають бути переконливими, інакше рішення про поновлення строку оскарження може порушити принцип правової визначеності.

У своїй практиці Європейський Суд трактує принцип правової визначеності не лише як неможливість свавільного перегляду остаточних судових рішень, а й як вимоги до розумних строків виконання судових рішень та неможливість відмови держави від виконання судового рішення, яке набуло законної сили.

У справі «Імобільяре Саффі» проти Італії» Суд наголосив, що право на звернення до суду було б ілюзорним, якби національна правова система Договірної Сторони дозволяла, щоб остаточне, обов'язкове для виконання судове рішення залишалося невиконаним на шкоду одній із сторін. Важко уявити ситуацію, щоб п.1 ст. 6 Конвенції докладно описував процедурні гарантії, що надаються сторонам цивільного судового процесу – у провадженні, що є справедливим, відкритим і оперативним, – і не передбачав при цьому гарантій виконання судових рішень; тлумачення ст. 6 як такої, що стосується виключно права на звернення до суду і проведення судового розгляду, могло б призвести до ситуацій, несумісних із принципом верховенства права, що його Договірні Сторони зобов'язалися дотримуватися, коли вони ратифікували Конвенцію. Отже, виконання рішення, винесеного будь-яким судом, має розглядатись як невід'ємна частина судового процесу для цілей ст. 6.

Відповідно до позиції Європейського суду з прав людини у справах «Кечко проти України», «Бурдов проти Росії» принцип юридичної визначеності означає, що зацікавлені особи повинні мати змогу покладатися на зобов'язання, взяті державою, навіть якщо такі зобов'язання містяться у законодавчому акті, який загалом не має автоматичної прямої дії. Така дія зазначеного принципу пов'язана з іншим принципом – відповідальності держави, який полягає у тому, що держава не може посилається на власне порушення зобов'язань для запобігання відповідальності. При цьому, якщо держава чи орган публічної влади схвалили певну концепцію, в даному випадку це надання соціальної допомоги, така держава чи орган вважатимуться такими, що діють протиправно, якщо вони відступлять від такої політики чи поведінки, зокрема, щодо фізичних осіб без завчасного повідомлення про зміни в такій політиці чи поведінці, оскільки схвалення такої політики чи поведінки дало підстави для виникнення обґрунтованих сподівань у фізичних осіб стосовно додержання державою чи органом публічної влади такої політики чи поведінки.

Таким чином, проаналізувавши ряд рішень Європейського Суду з прав людини, винесених у світлі ст. 6 Конвенції, можна зробити наступні висновки:

- судові рішення, які вступили в законну силу, не підлягають перегляду. Перегляд судових рішень допускається як виняток лише в цілях виправлення судових помилок або неправомірного здійснення правосуддя. При цьому повноваження щодо перегляду судових рішень не можуть мати дискреційного характеру;
- виконання судового рішення є невід'ємною частиною судового процесу.

Використані джерела:

1. Аристотель. Політика: Пер. з давньогрецької. – К.: Основи, 2003. – 239 с.
2. Справа «Науменко Світлана проти України». Рішення Європейського суду з прав людини від 9 листопада 2004 року. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.khpg.org/index.php?id=1118327065/> – Назва з екрану.

3. *Справа «Брумареску проти Румунії». Рішення Європейського суду з прав людини від 28 жовтня 1999 року. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ourcourt.ru/practice/feder15/pr15617.htm>. – Назва з екрану.*
4. *Справа «Рябих проти Росії». Рішення Європейського суду з прав людини від 24 липня 2003 року. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.echr.ru/documents/doc/new/003.htm>. – Назва з екрану.*

В. В. Міщук

*старший викладач кафедри правосуддя
Київської державної академії водного транспорту
імені гетьмана Петра Конашевича-Сагайдачного,
Київ, Україна*

ДО ПИТАННЯ ПРО СПІВВІДНОШЕННЯ ПОНЯТТЯ «УНІТАРНА ДЕРЖАВА» ТА «УНІТАРИЗМ» В КОНТЕКСТІ ОПТИМІЗАЦІЇ УНІТАРНОЇ ФОРМИ ТЕРИТОРІАЛЬНОГО УСТРОЮ

В юриспруденції останнім часом досить часто продукується термін «унітаризм». Відтак, виникає питання: як співвідносяться поняття «унітарна держава» та «унітаризм», яке поняття є первинним по відношенню до іншого, у чому полягає змістовна відмінність між ними?

Унітаризм є відносно новою дефініцією в юриспруденції. Наприклад, шеститомна «Юридична енциклопедія» за редакцією академіка Ю.С. Шемшученка такого поняття не містить взагалі. Крім того, аналіз спеціальної літератури показав, що поняття «унітаризм» не має моністичного трактування. Так, у російському юридичному словнику за редакцією професора А.Н. Азріліяна зазначено: «Унітаризм (фр. unitarisme) – державний устрій, якому характерне централізоване управління адміністративно-територіальними одиницями і відсутність відокремлених (самостійних) державних утворень» [1, с. 1060]. Унітаризм, на думку О.І. Свічкарьова, це політико-територіальна форма устрою держави. По-суті, учений ототожнює поняття унітаризм та унітарна держава, що впливає із запропонованої ним системи та змісту ознак унітаризму [2, с. 88]. Досить абстрактним і загальним є визначення унітаризму як «однієї з двох форм територіальної організації держави» [3, с. 410]. Зі змісту поняття незрозуміло, які саме дві форми територіального устрою має на увазі автор й, очевидно, йдеться про види унітарних держав, зокрема, централізовані та децентралізовані. Проте у будь-якому випадку дане поняття потребує відповідного змістовного наповнення.

Поняття «унітаризм» та «унітарна держава», на нашу думку, не є тотожними, оскільки змістовне наповнення згаданих понять є неоднаковим. Зауважимо, що термін «унітарна держава» введений у науковий обіг раніше, ніж «унітаризм». Так, дефініція «унітарна держава» зустрічається у наукових працях учених-теоретиків ХІХ століття, натомість термін «унітаризм» і в сучасній юриспруденції не набув широкого використання. Такий стан справ опосередковує необхідність змістовного тлумачення даної дефініції, що є вкрай важливим і для розуміння поняття «унітарна держава». Як зазначалося, термін «унітаризм» (з франц. «unitaire» – унітарний, єдиний) у

мовленнєвому відношенні є похідним від таких слів як «унітарний» чи «унітарна», проте сутнісне розуміння даного поняття опосередковує наступне його трактування.

Ми переконані, що поняття «унітаризм» необхідно трактувати, насамперед, як принцип державного устрою. Зауважимо, що в юриспруденції термін «принцип» має відносно однакове трактування. Принцип (від лат. *prīncipium* – начало, основа) – це те, що «лежить в основі певної сукупності фактів, теорії, науки, переконання людини» [4, с. 525], «основоположні ідеї (вимоги), які у своїй єдності визначають ідеальну конструкцію, модель» [5, с. 101], «своєрідний каркас», «фундаментальні засади, в яких втілюються сутність і політико-правове призначення», а також «характер і динамічна спрямованість» виокремленого суспільно-правового явища [6, с. 22], «об'єктивна закономірність, притаманна будь-якому суспільно-політичному явищу, сформульована у вигляді певної ідеї, правила або засади» [7, с. 89], «вихідні начала, що обумовлені завданнями та функціями суб'єкта суспільно-правових відносин, в основу їх організації та функціонування покладені певні властиві ознаки» [8, с. 68]. Отже, осьовим центром дефініції «принцип» виступають основні засади, керівні ідеї, які характеризуються відповідною універсальністю та загальною значимістю.

Зазначене продукує наступне запитання: у чому ж полягає сутнісна значимість унітаризму як принципу державного устрою. Ми переконані, що сутнісна значимість принципу «унітаризм» убачається в централізації, яка обов'язково знаходить свій вияв у сфері державної влади та управління, а також може знаходити відповідну об'єктивізацію в економічній, культурній, соціальній та інших сферах державно-суспільного життя. Централізація, як стверджує О.С. Конотопцев, це володіння владними повноваженнями, згідно з якими територіальні органи влади у своїй діяльності максимально підпорядковані центральним органам державного управління [9, с. 5].

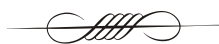
Отже, сутність централізації полягає в системі управління та організації, за якої місцеві органи державної влади підпорядковані центральній владі. Централізм опосередковує здійснення керівництва державою з єдиного центру, оскільки значний обсяг повноважень зосереджений у віданні центральних органів державної влади. Більше того, централізм вбачається і в тому, що загальнодержавні органи влади самі визначають обсяг і спрямування як власних, так і тих повноважень, що належать місцевим органам влади. Елемент централізації властивий будь-якій державі – така правова природа утворення та функціонування держави загалом. Відсутність щонайменшої централізації в системі державного управління руйнує державу, оскільки унеможлиблюється її функціонування як єдиної політико-територіальної інституції. Водночас ступінь та змістовне наповнення централізації державної влади опосередковує як державний устрій, так і форму територіального устрою тієї чи іншої держави зокрема. Отже, феномен централізації державної влади є важливим осьовим центром державної цілісності. Зазначене вище доводить нерозривність змістовно-логічного зв'язку, який виникає між такими важливими принципами як унітаризм та централізація державної влади.

Ми вважаємо, що принцип «унітаризму» не стільки виходить за рамки унітарної держави як сама унітарна держава виникає і розвивається на основі принципу унітаризму. Більше того, елементи унітаризму спостерігаються і в державах з федеративною формою територіального устрою. Наприклад, у федераціях правосуддя віднесене до компетенції суб'єктів федерації і лише на вершині ієрархії судових органів діє один чи декілька федеральних судів (ФРН, Швейцарія, Бразилія). Проте у Венесуелі функціонує лише федеративна судова система [10, с. 114]. Відтак,

принцип унітаризму знаходить відповідну об'єктивізацію у державах з федеративною формою територіального устрою.

Використані джерела:

1. *Юридический словарь* / [сост. А.Н. Азрилияна и др.]. – М.: Институт новой экономики, 2007. – 1152 с.
2. *Конституційне право зарубіжних країн: навч. посіб.* / [М.С. Горшенкова, К. О. Закоморна, В.О. Ріяка та ін.]; за ред. В.О. Ріяки. – К.: Юрінком Інтер, 2006. – 544 с.
3. *Юридический энциклопедический словарь* / [под ред. В.Е. Крутских.]. – 3-е изд., перераб. и доп. – М.: ИНФРА-М, 2001. – VI, 450 с. – (Библиотека словарей «ИНФРА-М»).
4. *Філософський словник* / [за ред. В.І. Шинкарука]. – 2-е вид., перероб. і доп. – К.: Голов. ред. УРЕ, 1986. – 800 с.
5. *Корельский В.М. Теория государства и права: учебн.* / В.М. Корельский, В.Д. Перевалов. – М.: Издательская группа ИНФРА: М – НОРМА, 1997. – 570 с.
6. *Мелащенко В.Д. Основы конституційного права України: [підруч.]* / В.Д. Мелащенко. – К.: Вентурі, 1995. – 240 с.
7. *Муниципальное право Украины: підруч.* / [М.О. Баймуратов, В.Ф. Погорілко, О.Ф. Фрицький, та ін.]; за ред. В.Ф. Погорілка, О.Ф. Фрицького. – К.: Юрінком Інтер, 2001. – 352 с.
8. *Кравченко В.В. Муниципальное право Украины: [навч. посіб.]* / В.В. Кравченко, М.В. Питчик. – К.: Атіка, 2003. – 672 с.
9. *Конотопцев О.С. Концептуальні основи реформування територіальної організації державного управління: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. з держ. управління: спец. 25.00.04 «Регіональне управління»* / Олег Сергійович Конотопцев. – Х., 2003. – 18 с.
10. *Давид Р., Жоффре-Спинози К. Основные правовые системы современности* / [пер. с фр. В.А. Туманова] / Р. Давид, К. Жоффре-Спинози. – М.: Междунар. отношения, 2009. – 456 с.

Л. М. Мозолюк-Боднар

*аспірантка Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України,
Київ, Україна*

ДЕЯКІ ПИТАННЯ КЛАСИФІКАЦІЇ ДИСЦИПЛІНИ НА ТИПИ

Питання класифікації або поділу дисципліни на типи в науковій літературі є досить дискусійним. Оскільки, часто типи ототожнюються з формами та видами дисципліни, або ж пріоритет віддається класифікації дисципліни на види. Таким чином, поза увагою залишається комплексне дослідження типів дисципліни. *Тому метою даного дослідження є комплексний аналіз типів дисципліни.*

Дане питання в різні часи досліджували такі вчені-юристи, як: Д.А. Гавриленко, М.М. Хвиль, В.М. Корельський, В.С. Манешин, Н.А. Жданова та інші. Зокрема, на думку Н.А. Жданової, з філософської точки зору, класифікація можлива за типом культури, який покладається в основу розгляду дисципліни, а саме: дисципліна епохи Античності; дисципліна епохи Середньовіччя; дисципліна епохи

Відродження та Реформації; дисципліна Нового часу; дисципліна сучасна (XIX – XXI ст.) [1, 191].

Класифікація дисципліни в суспільстві за типами можлива також на підставі формаційного підходу, оскільки із зміною суспільно-економічних формацій змінюється і тип дисципліни. Зокрема, М.М. Хвиль, зазначає, що докорінна зміна матеріальних відносин веде до зміни одного суспільного ладу іншим, а водночас і однієї дисципліни іншою. Вважаємо, що саме тут доцільно говорити про той чи інший тип дисципліни. Вчений аналізує два загальних суспільних типи дисципліни: примусова дисципліна, що характеризується примусом та добровільна, невимущена дисципліна і самодисципліна, які створюються за внутрішнім спонуканням. Як підкреслює вчений, дисципліна – це складний соціальний синтез, в якому матеріальні відносини виступають у ролі об'єктивної основи і визначають в основному той чи інший тип дисципліни [3, 56-57]. Подібну класифікацію дисципліни за історичними типами здійснював В.С. Манєшин, у зв'язку з чим вчений розрізняв дисципліну первісного, рабовласницького, феодального, капіталістичного та соціалістичного суспільства [2, 63].

Поряд з формаційним підходом до вирішення питання класифікації дисципліни на основні типи, на нашу думку, можливе застосування цивілізаційного підходу. Цивілізаційний підхід має місце в контексті аналізу дисципліни та інших соціальних явищ: правових, моральних, економічних та інших. Крім цього, даний критерій класифікації дисципліни вказує на її єдність зі сферою права. Оскільки цивілізація впливає як на соціальну, так і на державну організацію суспільства, тому, вважаємо, що яскравим прикладом цивілізаційного підходу до класифікації дисципліни в суспільстві є Спартанський тип дисципліни (Стародавня Греція), Самурайський тип дисципліни (Японія) та інші. Окрім цього, вважаємо, що для українського народу характерним прикладом може бути тип дисципліни, який панував у Запорізьких козаків, адже у війську була сувора дисципліна, чіткий розподіл обов'язків, організованість й послух.

Дана класифікація дисципліни на типи не є вичерпною, може доповнюватися новими типами залежно від різних критеріїв, розвитку суспільних відносин та наукового прогресу.

Таким чином, питання типології дисципліни є дуже важливим, оскільки частково охоплює та розширює саму еволюцію поняття «дисципліна», сприяє розвитку її теоретичних засад. Саме ж різноманіття функціонування дисципліни у різних сферах життя суспільства розмежовує її на різні структурні утворення – типи, форми, види. На нашу думку, типологія дисципліни охоплює собою типи тих чи інших історичних чи сучасних явищ, в яких відображаються ознаки чи властивості дисципліни в конкретний період чи в певних умовах. Крім цього, у порівнянні з іншими структурними явищами, для кожного типу дисципліни за формаційним критерієм класифікації, так і за цивілізаційним, характерна наявність існування широкого різноманіття видів дисципліни (трудова, фінансова, учбова тощо) та її форм, яких в сучасній юридичній науці існує дві – суспільна (загальносуспільна) та державна. Тому, необхідно розрізняти типи дисципліни, її форми і види та не можна їх ототожнювати чи підміняти один одним, оскільки це різні структурні явища, хоча вони тісно переплітаються між собою.

Отже, вважаємо, що формаційний та цивілізаційний критерії класифікації дисципліни на типи можуть бути базовими, в межах яких можуть існувати інші види дисципліни. Крім цього, зазначені критерії класифікації дисципліни сприяють її

комплексному аналізу та розширюють її світоглядну характеристику. Слід зазначити, що в будь-якій суспільно-економічній формації, на будь-якому ступені розвитку цивілізації дисципліна служить збереженню, стійкості та стабільності соціуму. Саме через формаційний та цивілізаційний критерії класифікації дисципліни на типи можуть проявлятися основні тенденції її розвитку.

Використані джерела:

1. Жданова Н.А. *Этико-философские концепции дисциплины. Диссертация на соискание ученой степени кандидата философских наук, Новосибирск, 2008.- 207 с.*
2. Манешин В.С. *Дисциплина и общество (социально-философский аспект).* – М.: Изд-во Моск.ун- та, 1984. – 304 с.
3. Хвиль М.М. *Соціалізм і дисципліна.* – Київ, Політвидав України, 1984. – 198 с.

Н. О. Мороз

*преподаватель кафедры конституционного и международного права
Академии управления при Президенте Республики Беларусь,
Минск, Республика Беларусь*

**ПЕРСПЕКТИВЫ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА
РЕСПУБЛИКИ БЕЛАРУСЬ В КОНТЕКСТЕ ЕВРОПЕЙСКОЙ
КОНВЕНЦИИ О КИБЕРПРЕСТУПНОСТИ**

В ст. 2 Конституции Республики Беларусь права, свободы человека и их гарантии реализации провозглашаются высшей ценностью и целью общества и государства [1]. Отсутствие специальных уголовно-процессуальных норм, регламентирующих порядок оказания международной правовой помощи по делам о преступлениях в сфере высоких технологий в Республике Беларусь на основании принципа взаимности негативно влияет на реализацию правоохранительной функции государства, и соответственно, требует создания соответствующего правового поля.

Следует отметить, что Уголовный процессуальный кодекс Республики Беларусь от 16 июля 1999 г. № 295-3 (в ред. Закона от 04.01.2010 г. № 107-3) содержит раздел XV «Международная правовая помощь по уголовным делам на основе принципа взаимности», который содержит основания, условия и порядок оказания правовой помощи по уголовным делам, а также основания отказа в ней. Тем не менее, данный раздел не предусматривает возможности оказания международной правовой помощи на основе взаимности в расследовании преступлений в сфере высоких технологий, а также иных преступлений при расследовании которых необходимо получение доступа к компьютерным данным.

Положения, касающиеся международной правовой помощи по делам, связанным с преступлениями в сфере высоких технологий содержатся в различных нормативных актах иностранных государств: во Франции (ст. 694 – 695-10 Уголовно-процессуального кодекса), в ФРГ (ст. 66-69, 83j Закона о международной правовой помощи по уголовным делам), в Румынии (ст. 91¹ Уголовно-процессуального кодекса, ст. 16 Закона об учреждении, организации и управлении директората по борьбе с организованной преступностью и терроризмом, ст. 60-66 Закона о

киберпреступности), в Португалии (ст. 22-29 Закона Португалии от 15 сентября 2009 г. «О киберпреступности» № 109/2009).

Европейская конвенция о киберпреступности от 23 ноября 2001 г. (далее – Конвенция) предусматривает необходимость международного сотрудничества в борьбе с преступностью в сфере высоких технологий и содержит ряд положений, посвященных данным вопросам (гл. III Конвенции) [2]. Учитывая тот факт, что Республика Беларусь не является членом Совета Европы, в рамках которого принят данный договор, а также памятую о процедуре присоединения, предусмотренной Конвенцией (ст. 37), и более того, учитывая не вполне удачную практику присоединения Республики Беларусь к некоторым конвенциям Совета Европы, заключенным для урегулирования сотрудничества в борьбе с преступностью (Европейские конвенции о выдаче 1957 г., о взаимной правовой помощи по уголовным делам 1959 г. и дополнительным протоколам к ним) приведение в соответствие с Конвенцией национального законодательства по вопросам правовой помощи по уголовным делам на основании взаимности позволило бы более эффективно взаимодействовать с государствами-участниками Конвенции о киберпреступности. Кроме того, как справедливо указывает Павлова Л.В. «ряд законов, рецептирующих международно-правовые нормы, был принят без присоединения Республики Беларусь к соответствующим международным договорам. Таков закон о беженцах 1995 г. ...» хотя, на тот момент Республика Беларусь не была участницей Конвенции о статусе беженцев 1951 г. [3, с. 34]

Республика Беларусь заинтересована в присоединении к данной Конвенции. Так, в п. 21.1. мероприятий по противодействию торговле людьми, нелегальной миграции и связанными с ними противоправными деяниями Указ Президента Республики Беларусь от 2 октября 2010 г. № 518 «О Государственной программе противодействия торговле людьми, нелегальной миграции и связанными с ними противоправными деяниями на 2011-2013 г.г.» предусматривает необходимость проработки вопроса присоединения к Конвенции Совета Европы о киберпреступности от 23 ноября 2001 г. в 2011-2013 г.г. [4].

Мы поддерживаем мнение Кальдерони Ф., которые полагает, что хотя процесс имплементации Конвенции проходит довольно сложно, и список участников, ратифицировавших ее достаточно невелик, она явилась «вдохновением» для разработки документов, нацеленных на борьбу с киберпреступностью рядом институтов, организаций. Многие страны, не имеющие обязательства приведения своего законодательства в соответствии с нормами Конвенции, приняли соответствующие нормативно-правовые акты. Это свидетельствует о том, что механизм имплементации Конвенции может иметь опосредованный характер [5, с. 351-355].

В связи с этим, на наш взгляд, целесообразно внести изменения и дополнения в Уголовный процессуальный кодекс Республики Беларусь от 16 июля 1999 г. № 295-З (в ред. Закона от 04.01.2010 г. № 107-3): дополнить раздел XV «Международная правовая помощь по уголовным делам на основе принципа взаимности» следующими статьями: статья 480¹. Условия исполнения просьбы органа иностранного государства, содержащей положение о производстве следственных действий относительно хранящихся электронных данных; статья 480². Условия исполнения просьбы органа иностранного государства, содержащей положение о перехвате данных; статья 490¹. Основания для отказа или отсрочки исполнения просьбы иностранного государства, содержащей положение о производстве следственных

действий относительно хранящихся электронных данных; статья 490². Основания для отказа или отсрочки исполнения просьбы иностранного государства, содержащей положение о перехвате данных; статья 505¹. Порядок производства следственных действий относительно хранящихся электронных данных; статья 505². Порядок производства перехвата данных. А также дополнить часть 1 статьи 494 следующим содержанием:

- «12) производство следственных действий относительно хранящихся электронных данных;
- 13) перехват данных;
- 14) иных процессуальных действий».

Использованные источники:

1. Конституция Республики Беларусь от 15 марта 1994 года № 2875-XII (с изменениями и дополнениями, принятыми на республиканских референдумах 24 ноября 1996 г. и 17 октября 2004 г.) // [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.pravo.by/webnpa/text.asp?RN=V19402875>. – Дата доступа: 07.10.2011.
2. The European Convention on Cybercrime of 23 November 2001 // [Electronic resource]. – Mode of access: <http://conventions.coe.int/Treaty/EN/Treaties-/Html/185.htm>. – Date of access: 22.10.2008.
3. Имплементация норм международного права во внутригосударственное право / Л.В. Павлова, Ю.П. Бровка, М.Ф. Чудаков и др. – Минск: Бел.гос.университет, 2001. – 147 с.
4. О Государственной программе противодействия торговле людьми, нелегальной миграции и связанными с ними противоправными деяниями на 2011-2013 г.г.: Указ Президента Республики Беларусь от 2 октября 2010 г. № 518 // Бизнес Инфо: Версия 2.00.62 [Электронный ресурс] / ООО «Профессиональные правовые системы». – Минск, 2011.
5. Calderoni, F. The European legal framework on cybercrime: striving for an effective implementation / Francesco Calderoni // Crime Law Social Change. – 2010. – Vol. 54. – № 5– P. 339-357.

Р. М. Мудрак

студент юридического факультету

Тернопільського національного економічного університету,

Тернопіль, Україна

СПІВВІДНОШЕННЯ СУТНОСТІ ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ І ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Вивчення проблем, породжених розвитком громадянського суспільства в Україні, науковці різних галузей знання вважають актуальними і присвячують їм значну кількість розвідок. Однак гострою залишається проблема, яка, як видається, потребує теоретичного переусвідомлення, а саме, співвідношення сутності правової держави і громадянського суспільства.

Цьому питанню присвятили наукові праці багато вітчизняних учених, зокрема Ф. Рудич, Р. Балабан, М. Михальченко, О. Заєць, А. Колодій, В. Цвих та ін. [2, 4-6].

Узагальнюючи, можемо стверджувати, що громадянське суспільство – це сукупність окремих, незалежних особистостей (кожна з яких має свої власні потреби, приватний інтерес), у якій виокремлюються групи громадян на різноманітних засадах єднання, створюючи відповідні самоврядні угруповання. Осередки громадянського суспільства створюються для захисту власних, приватних інтересів окремих, незалежних один від одного людей, тобто громадян. Єдине, що їх пов'язує, – це необхідність дотримуватися моральних та правових норм, правові й культурні обмеження. Але сьогодні центральною проблемою політичної думки держав Східної Європи є конфлікт між громадянським суспільством і державою.

Якщо говорити про основи цього конфлікту, то слід пригадати, що, починаючи з Арістотеля і до середини XVIII ст., громадянське суспільство розумілося просто як об'єднання громадян, що підпорядковувалося певній політичній владі, як правило, у формі аристократії або монархії. Громадянське суспільство розумілося винятково як політичне утворення. Отже, воно виступало синонімом поняття форми правління або держави, тобто, даний термін був набагато вужчим за сучасне: тут припускалися такі відносини між людьми, що регулювалися за допомогою політики. У результаті цього з'явилося таке поняття як «політичне суспільство».

Для нового часу характерно інше розуміння громадянського суспільства і соціально-правової держави: вона у цей період розглядається як суспільство буржуазних приватних власників, вільне від політичного регулювання і державного втручання, де на місце політичного панування людини над людиною підводяться, відповідно до принципу свободи особистості і власності, відносини панування людини над речами. З другої половини XVIII ст. відбувається формування ще одного розуміння громадянського суспільства, що багато в чому пов'язано з теорією природного права епохи Просвітництва і Французької буржуазної революції. Найбільш ємне трактування його міститься в головних гаслах Французької революції: «свобода», «рівність», «братерство». Таке розуміння виключає уявлення про владу людини над людиною як спосіб регулювання соціальних відносин. Ця ліберальна концепція громадянського суспільства і лежить в основі сучасної його теорії.

Чи можна застосувати її для сучасного періоду державного будівництва? Як певну форму прояву політичного ідеалу, можливо. Проте відомі західні політологи Е.Каменські, Д.Ловель, В.Малін, А.Тей та інші вважають, що становлення громадянського суспільства, пов'язане з розвитком ринкових відносин, неминуче призведе до нерозуміння і, навіть, протидії з боку громадян, оскільки наслідком його стануть зростання соціальної й економічної нерівності, спекуляції, ламання традицій та інші обставини, що не будуть сприйняті громадянами. Тому ці дослідники звертають увагу на ті проблеми, від успішного вирішення яких буде залежати можливість формування громадянського суспільства, у тому числі й в умовах сучасної України: розвиток демократії, загальної і політичної культури, механізму функціонування владних відносин, формування ринкових відносин. Р. Дарендорф застерігав, що громадянське суспільство ніхто не будував, воно розвивається самостійно, а завдання держави в тому, щоб створити для цього відповідні умови. Проблема, навіть, формулюється гранично чітко: громадянське суспільство або держава [3].

Слушним видається зауваження Є. Бистрицького: «Якщо вирішувати питання про найглибшу основу згуртування людей у політичну цілісність нації лише на засадах ідеї громадянського суспільства, висновки не будуть втішні. Адже сама концепція громадянського суспільства також ґрунтується на певних уявленнях про

засади людського співжиття. Це визнані, тобто вже легітимні, норми права, правові уявлення, що їх поділяє вся спільнота. Сенс наголосу на ідеалах громадянського суспільства у своєрідному після політичному утвердженні суспільної єдності, в ототожненні політичної організації та правової спільноти – або, інакше кажучи, ототожненні політики та права» [1].

Звідси випливає, що громадянське суспільство як явище, що відбиває суму всіх неpolітичних відносин і структур (економічних, соціальних, духовно-моральних, сімейних, національних тощо), котрі існують у реальному житті, не зобов'язане співробітничати з державою і бути невідчуженим від неї як сили, що стоїть над ним. З позиції політичного ідеалу держава повинна базуватися на громадянському суспільстві, а не домінувати над ним. І це за умови, коли права людини і громадянина розглядаються як цінність, а їхня гарантія як одна з головних соціально-політичних функцій соціально-правової держави.

Однак, не можна серйозно заперечувати проти того, що розвиток права завжди й скрізь зазнавав глибокого впливу як зі сторони звичайної моралі та ідеалів окремих соціальних груп, так і з боку різних форм освіченої моральної критики, до якої вдавалися люди, чий моральний світогляд був ширшим за прийняту на той час мораль. Проте цю істину можна неправомірно вважати за виправдання іншої пропозиції, а саме: правова система повинна виявляти певну специфічну узгодженість з мораллю чи справедливістю або ґрунтуватися на поширеному переконанні в існуванні морального обов'язку підкорятися їй.

Використані джерела:

1. Бистрицький Є.К. Національна ідея, громадянське суспільство, політична нація / Є.К. Бистрицький // *Українська державність у XX столітті: історико-політологічний аналіз*. – К, 1996. – С. 333-334.
2. Громадянське суспільство в сучасній Україні: специфіка становлення, тенденції розвитку / Ф.М. Рудич, Р.В. Балабан, М.І. Михальченко та ін. – К.: Парламентське вид-во, 2006. – 412 с.
3. Дарендорф Р. Дорога к свободе: демократизация и ее проблемы в Восточной Европе / Р. Дарендорф // *Вопросы философии*. – 1990. – № 9. – С. 44.
4. Заєць О.П. Правова держава в Україні: концепція і механізми реалізації: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня док. юрид. наук / О.П. Заєць. – К., 1999. – С. 7.
5. Колодій А.Ф. На шляху до громадянського суспільства. Теоретичні засади й соціокультурні передумови демократичної трансформації в Україні / А.Ф. Колодій. – Львів: Видавництво «Червона калина», 2002. – 272 с.
6. Цвих В.Ф. Профспілки у громадянському суспільстві: теорія, методологія, практика / В.Ф. Цвих. – К.: ВПЦ «Київський університет», 2002. – 376 с.

І. А. Омельчук
*старший викладач кафедри теорії та історії держави і права
Хмельницького університету управління та права,
Хмельницький, Україна*

ПРОБЛЕМИ ПРАВОСВІДОМОСТІ МОЛОДІ ЩОДО ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ

1. Формування духовного світу людини, особливо молоді, має актуальне значення для побудови незалежної Української держави з власним державним устроєм та правовою системою. Важливим етапом для розвитку вітчизняної правової системи стало прийняття у 1996 р. Конституції України. В Основному Законі визначено, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Утвердження й забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави. Виходячи з конституційних положень молодь повинна чітко усвідомлювати як власні права і свободи, так і обов'язки перед суспільством, володіти розвинутою правовою свідомістю. Звідси випливає нагальна потреба дослідження правосвідомості молоді щодо прав і свобод людини. Окремі аспекти цієї проблеми вивчалися в працях вітчизняних (М. Антонович, А.М. Гірник, О. Іванова, В. Мостовий, П.М. Рабінович, І. Сухорукова, В. Хмелько) та зарубіжних науковців (М.Л. Гайнер, Н.Ю. Євпалова, Н.В. Місюра, С.А. Тугутова, В.С. Устінов), проте слід констатувати відсутність цілісних, комплексних досліджень правосвідомості молоді щодо прав і свобод людини в Україні. Малодослідженість цього виду правосвідомості спонукає до його наукового дослідження.

2. Правосвідомість молоді щодо прав і свобод людини – це складова частина правосвідомості молодих людей, яка являє собою інтегративне, стійке особистісне утворення, що включає правові знання, оціночне ставлення до прав і свобод людини, готовність користуватися ними та захищати правовими засобами в разі їх порушення.

3. Правосвідомість молоді щодо прав і свобод людини складається з трьох взаємопов'язаних компонентів: 1) поінформованість (знання) щодо прав і свобод людини, 2) оціночний компонент правосвідомості молоді щодо прав і свобод людини, 3) поведінковий компонент правосвідомості молоді щодо прав і свобод людини.

4. Правова поінформованість (правові знання) молоді щодо прав людини – це важливий складовий компонент правосвідомості молоді щодо прав і свобод людини, який виконує такі функції: 1) виробляє уявлення про права і свободи людини, їхню сутність, види; 2) формує уявлення про національні та міжнародні документи в галузі прав людини; 3) впливає на формування ставлення до людини, її прав і свобод як головної цінності суспільства; 4) сприяє формуванню власної морально-правової поведінки та застосування отриманих відомостей в особистій поведінці; 5) сприяє накопиченню соціального досвіду в галузі дотримання прав людини. Тобто, знання в сфері прав і свобод людини виступають основою правової орієнтації людини в навколишньому правовому середовищі.

5. Оціночний компонент правосвідомості молоді щодо прав і свобод людини являє собою надзвичайно складне явище, що включає в себе емоції, настрої, почуття, ставлення молодих людей в сфері прав і свобод людини, а саме: 1) ставлення до існуючих прав і свобод людини; 2) ставлення до міжнародних і національних

документів в галузі прав людини; 3) ставлення до дотримання прав і свобод людини в Україні; 4) оцінка рівня своїх знань в цій сфері.

6. Поведінковий компонент правосвідомості характеризує загальну направленість поведінки молоді в сфері прав людини та їх готовність до вчинення тих чи інших правових дій.

7. Існують три рівні сформованості правосвідомості молоді щодо прав і свобод людини: високий, середній, низький.

I. Високий рівень характеризується значним ступенем сформованості у молодих людей правосвідомості в галузі прав і свобод людини, її стійкістю, цільністю, несуперечливістю, соціальною адекватністю, активністю життєвої позиції. Молоді люди з високим рівнем сформованості правосвідомості мають високий рівень знань та розуміння прав і свобод людини, судження про правові обов'язки і юридичну відповідальність, знання основних правових документів, вміння розбиратися в ситуаціях та відстоювати свої переконання законними методами.

II. Середній рівень правосвідомості в галузі прав і свобод людини характеризується недостатнім ступенем сформованості. Це проявляється в тому, що знання щодо прав і свобод людини мають несистематизований характер і знаходяться на стадії усвідомлення їх особою. Відображення правової дійсності в них частково неправильне, поширені негативні тенденції щодо ставлення до існуючих прав людини і практики їх застосування. Молоді люди несистематично порушують права інших осіб; по відношенню до захисту своїх порушених прав спостерігається пасивність чи захист неправовими методами.

III. Низький рівень характеризується сформованістю тільки окремих правових орієнтацій молодих людей в цій галузі. Такі молоді люди мають епізодичні правові знання, в них не вироблена цілісна концепція прав і свобод людини, які діють в Україні, та органів, що захищають порушені права. В них домінує негативне ставлення до прав людини, для них є нормальним порушувати права інших осіб. Система правових орієнтацій починає складатися, правовий вибір особистості відрізняється нестійкістю та непослідовністю.

Проведені автором дослідження дозволяють стверджувати, що правосвідомість щодо прав і свобод людини більшості молодих людей має низький і середній рівні сформованості. В зв'язку з цим важливим і актуальним є вивчення процесу формування та проблеми становлення правосвідомості молоді щодо прав і свобод людини.

8. Формування правосвідомості молоді щодо прав і свобод людини – це тривалий, безперервний вплив на особистість молодої людини, результатом якого є розширення меж правових знань про права і свободи людини, розвиток правового мислення та стійкого переконання в необхідності здійснення та захисту прав, а також становлення культури прав людини. Іншими словами процес формування правосвідомості молоді щодо прав і свобод людини являє собою цілісний процес, що проявляється в певній послідовності її етапів та єдності її внутрішньої структури: *ціль-зміст-засіб-результат*. *Ціль* процесу формування правосвідомості молоді щодо прав і свобод людини – сприяння становленню гуманістично-орієнтованої особистості, яка наділена почуттям власної гідності, та усвідомлює високу цінність свободи та демократії, поважає права і свободи людини та вміє захищати ці права, і яка наділена юридичними знаннями, необхідними для її інтеграції в оточуючий світ та успішної реалізації життєвих планів. *Зміст* процесу формування правосвідомості молоді в сфері прав людини являє собою сукупність послідовних, доцільних заходів,

направлених на усвідомлення особистістю соціально-значимої цінності прав і свобод людини та громадянина. *Засіб*, тобто за допомогою чого досягається результат формування правосвідомості щодо прав і свобод людини. *Результат* – це високий рівень сформованості правосвідомості молоді у галузі прав людини.

6. Процес ефективного формування правосвідомості щодо прав і свобод людини у молодого покоління стикається з різноманітними труднощами, що беруть свій початок як в минулому, так і в теперішньому. При формуванні правосвідомості молоді в сучасній Україні можна виділити наступні проблеми, а саме: 1) слабкий розвиток нових центрів, які працюють в сфері прав і свобод людини; 2) проблема кадрового забезпечення; 3) розгляд молоді в процесі правового виховання як об'єкта впливу, а не як суб'єкта; 4) відсутність необхідного правового простору в навчальних закладах; 5) домінування інформаційного підходу до формування правосвідомості молоді щодо прав і свобод людини; 6) недостатній інформаційний, методичний матеріал; 7) розповсюдження тенденції нерозуміння нерозривного зв'язку прав і обов'язків людини; 8) розірваність в правовому навчанні; 9) домінування вивчення матеріальних норм, на противагу процесуальним; 10) невикористання потенціалу позаурочної та позашкільної роботи при формуванні правосвідомості молоді; 11) низький рівень залучення молодих людей до діяльності, направленої на захист прав і свобод людини; 12) автономність (відірваність) процесу формування правосвідомості молоді та її найближчого оточення.

7. Заходи по підвищенню рівня правосвідомості молоді щодо прав і свобод людини можна згрупувати на три рівні в залежності від їх масштабності:

1. *Загальні заходи* – заходи, що направлені на вдосконалення економічних, політичних, соціальних процесів в нашій державі, подолання кризових явищ в житті суспільства, що в свою чергу забезпечить правову безпеку та створення матеріальної бази для дотримання прав і свобод людини.

2. *Групові заходи*. Робота на цьому рівні повинна в основному здійснюватися за допомогою заходів на рівні певних соціальних груп, які покликані доповнювати і конкретизувати загальні заходи. Серед заходів, які використовуються на цьому рівні, особлива роль належить тим з них, що використовуються освітніми закладами, правоохоронними органами, адміністраціями установ і організацій, а також ЗМІ.

3. *Індивідуальні заходи* – це спеціальні заходи з підвищення рівня правосвідомості щодо прав людини в окремих молодих людей. На цьому рівні просвітницькі заходи повинні здійснюватися в тісному взаємозв'язку з організацією соціально-нормативного виховання. Індивідуальні заходи повинні доповнювати та конкретизувати загальні і групові заходи, які здійснюються державою, її органами і посадовими особами в цьому напрямку. Їх використання повинно відбуватися комплексно, на всіх рівнях, причому індивідуальні заходи повинні виходити з загальних та групових, а також конкретизувати їх. Тільки такий підхід в організації роботи допоможе дати позитивний ефект – підвищити рівень правосвідомості молоді щодо прав і свобод людини. А від того, якою буде сформована правосвідомість молодих людей та її різновид правосвідомість молоді щодо прав і свобод людини, буде залежати майбутнє України.

О.М. Омельчук

*ректор Хмельницького університету управління та права
професор кафедри кримінального права та процесу
кандидат юридичних наук, доцент*

РОЗВИТОК УЯВЛЕНЬ ПРО ПОВЕДІНКУ ЛЮДИНИ У ФІЛОСОФІЇ ПРАВА ЕПОХИ РЕФОРМАЦІЇ

Соціокультурна ситуація епохи Відродження та Реформації, що слідувала за нею, зруйнувала традиційні середньовічні засади, які були світоглядною опорою і джерелом сенсу життя, характеризувалась порушенням замкнутості соціальних груп, міграцією з одних сфер діяльності в інші та первинним накопиченням капіталу. Це зумовило необхідність формування нового типу людини - «соціального атома», яка створювала б себе сама, індивідуаліста, котрий шукає опору і обґрунтування своєї поведінки в самій собі. Все більша матеріалізація суспільних відносин викликала кризу ренесансного уявлення про людину та її поведінку. Слід зауважити, що цей процес проходив під гаслом посилення релігійності, коли католицизм, як релігія особових відносин, змінявся протестантизмом, як релігією речових відносин. Поведінка людини періоду Реформації була зумовлена самооцінкою приниження: «не я, але Бог в мені», що передбачало повну залежність від Творця, який встановив людську систему загальної корисності. Перетворення людини на корисну для ближнього «річ» обґрунтовувалося як богоугодна справа, а теологічна максима «любові до ближнього» змінилась на «службу ближньому».[5, 75]

Реформація була знаковим етапом переходу від теологічної і корпоративної спрямованості права до його доктринально-теоретичного розуміння, формування юридичного світогляду і першим масовим проривом до правосвідомості. Декларована реформаторами свобода віри спричинила появу нових принципів інтелектуальної і моральної свободи людини на нових моральних і соціальних орієнтирах. Реформатори проголошували нові теологічні постулати, серед яких: особисте ставлення кожної людини до Бога, можливість індивідуальних пошуків віри, священство всіх віруючих, абсурдність станового відокремлення священнослужителів від мирян. Було проголошено не відчуженість прав і свобод людини, які сприймалися не через призму антично-римської правової традиції чи ідеологію "хартій і вольностей", а через анти авторитарний релігійний рух, що охопив Європу на початку XVI століття.[4]

Раціоналізм, властивий мисленню досліджуваної доби, означав прагнення до панування розуму над стихією почуттів та мав виразне соціально-психологічне походження. Етичні системи доби Реформації орієнтували людину на роботу над своїм внутрішнім світом, на формування його єдності, боротьбу з хаосом афектів, внесення у свідомість дисципліни, самоконтролю оскільки в них вбачалися основні причини того, що відбувається. З позицій раціоналізму було переглянуто і саме уявлення про віру в Бога, наголошувалось, що віра має бути раціонально обґрунтованою. Ця релігійна за своїм походженням установка міцно увійшла в мислення науковців і втілювалась у принципі: "піддавай все сумніву". Крім того, протестантська ідеологія запропонувала прагматизм, як ще одну рису стилю мислення того часу. Люди епохи Реформації були інстинктивно впевнені в існуванні порядку речей. Світ розглядався ними як такий, що влаштований за відповідними правилами, законами, їх треба пізнавати, а також жити і діяти відповідно до них.[2, 119]

В основі вчення Мартіна Лютера (1483-1546) лежить конфлікт індивідуального і суспільного. З одного боку, воля держави як вираз розуму, з іншого - сумління, відчуття справедливості, властиве кожній людині. Однак розум не є абсолютним, оскільки існує сумління, як релігійна підстава людини, носій відносин людини з Богом, що істотно впливає на розум. Якщо сумління перебуває в стані гріху, то і розум буде «затемнений, збочений і збитковий»,[4, 87] а поведінка людини бути соціально-шкідливою.

Філософ відстоював авторитет віри, відстоюючи положення про протиріччя Бога і людини та необхідність дистанції між ними, яка виявляється у благочесті і страху Божому. Образ людини, як тимчасової істоти, що покинута в безпорадному чеканні між двома пришествями Христа, провокував усвідомлення провини перед Богом. Таким чином, страх перед Богом у сукупності з почуттям вини несли спасіння і давали захист від Бога. Лютер повернувся до св. Августина, зберігши ту частину його вчення, де йдеться про взаємини душі з Богом. Августин, відмовився від виправдання людини перед Богом однією лише вірою, тому що побачив в ньому лише виправдання для людських слабкостей. Лютер знову виголосив цей принцип, оскільки віра, повинна бути сильною любов'ю, а католицизм, завдяки наданню великого значення зовнішній релігійності, занадто виснажив віру.[1, 257]

Таким чином, Реформація виникла і розвивалася під гаслами відродження християнства, поверненням до Нового Заповіту та його перших тлумачів, де можна було знайти первинні ідеали християнства. Хоча, гуманізм вніс вирішальний внесок у розвиток Реформації, однак між гуманізмом і течіями Реформації існували суперечності, зокрема ставлення до схоластики, Нового Заповіту, освіти та ін. Протестантизм, як нова релігійна течія, визнавав загально християнські уявлення про існування Бога, його триєдність, про безсмертя душі, рай і пекло, однак сама ідея Бога зазнала змін. З погляду протестантської ідеології, Бог існує тому, що він потрібен людині, котра в нього вірить. Біблію було проголошено єдиним джерелом віровчення, а її вивчення, тлумачення і використання у щоденній поведінці було визнано обов'язком кожного віруючого. Спільними для віровчення протестантизму стали принципи: “виправдання вірою” (М.Лютер), згідно якого спасіння людини залежить не від обрядів, дотримання свят, пожертвувань на користь церкви, а лише від віри у спокутну жертву Христа; “про абсолютне визначення наперед” (Ж.Кальвін), згідно якого Бог ще до створення світу вирішив питання про спасіння кожної людини, тому не віра і не добрі справи впливають на її долю після смерті. Богообраність людини виявляється в доброчесності, побожності, успішній діяльності, покірності тощо; “загального священства”, згідно з яким кожний християнин, будучи вибраним і хрещеним, отримує посвячення на надприродне спілкування з богом, право проповідувати і здійснювати богослужіння без посередництва церкви.[3]

Слід погодитись, що філософія права епохи Реформації здійснила спробу очистити античну філософію від схоластичних деформацій, зробила більш доступним її істинний зміст, а також відповідно до потреб життя, нового рівня суспільного і наукового розвитку, вийшла за її межі, підготувала підґрунтя для філософії права Нового часу та епохи Просвітництва.[6] Таким чином, Реформація стала реакцією на девальвацію однозначності теоцентризму, найважливішою ідеєю якої стала необхідність особистої відповідальності людини перед Богом за свою поведінку. При цьому відкидалась необхідність посередництва церкви. Так було поєднано сильний вплив релігії із гуманізмом Відродження, який відстоював самостійність, винятковість і цінність людини.

Використані джерела:

1. Бондар І.О. Філософсько-теологічні вимоги лютеранства /Філософія науки: традиції та інновації. – 2009. - №1. – с.254-264.
2. Братасюк В.М. Інтелектуальний консенсус епохи і розвиток правового мислення Проблеми філософії права. – 2003. – Том 1.- с.116-121.
3. Ігнат'єва О.С. Віросповідна сутність протестантизму як предмет релігієзнавчого дослідження. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vchu/N154/N154p110-117.pdf
4. Конієвська О.Р. Право як культурно-історичний феномен. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vdakk/2010_4/31.pdf
5. Петрук В.М. Соціокультурні засади легітимації самовизначення соціального суб'єкта //Гуманітарний часопис. – 2009. - №3. – с.74-78.
6. Філософія права. Навч. посібник./ О.Г.Данільян, Л.Д.Байрачна, С.І. Максимов та ін., За заг. Ред. О.Г.Данільяна. – К.: Юрінком Інтер, 2002. – 272с.

К. М. Пилипенко

*старший викладач кафедри історії та теорії держави і права
Бердянського університету менеджменту і бізнесу,
Бердянськ, Україна*

СОЦІАЛЬНЕ ЗНАЧЕННЯ ПРАВОМІРНОЇ ПОВЕДІНКИ В ФОРМУВАННІ СУТНОСТІ ПРАВОПОРЯДКУ

Інтеграція України в європейське та світове співтовариство вимагає комплексного вирішення багатьох проблем, зокрема, подальшої розробки концептуальних основ правомірної поведінки як основного елемента правової поведінки. Саме в умовах суспільних перетворень, реформування національної правової системи, в контексті адаптації українського права та законодавства до вимог європейських та світових стандартів вважаємо доцільним продовжити розкриття проблеми правомірної поведінки.

Для того щоб Україна утвердилась на світовій арені як правова демократична держава, з високим рівнем економічного розвитку, вона повинна спочатку забезпечити такий правовий порядок, який би привів до виконання суб'єктами права діючих законів у всіх сферах життєдіяльності. Не піддається сумніву, що в умовах побудови правової держави всі державні установи, посадові та приватні особи повинні виконувати приписи та норми законодавчих актів, оскільки неодноразово порушуючи законодавчі норми, вони тим самим віддаляють стабільність та демократію в державі.

Розглядаючи соціальну роль правомірної поведінки як основної складової правового порядку, варто зазначити, що становлення справжнього народовладдя, формування правової держави та громадянського суспільства є пріоритетними.

Правопорядок спирається на врівноваження відносин численних збалансованих протилежностей. Як право, так і «неправо», закони і прояви свавілля, соціальний порядок і злочинність, спираються на одні й ті самі цивілізовані підстави [1, 127].

Правомірна поведінка охоплює перш за все найбільш свідомий прошарок населення, інакше кажучи, законослухняних громадян. Повага закону – важлива риса

правової держави, її високої правової культури – загальної, політичної, юридичної, моральної, духовної. Отже, правомірна поведінка – необхідна умова організованого громадянського суспільства.

Усвідомлення теоретичних основ правомірної поведінки призване суттєво впливати на свідомість, волю, поведінку людей та забезпечити ефективність реалізації вимог правових норм, суб'єктивних прав та юридичних обов'язків, законність та правопорядок в суспільстві і державі.

Поведінка людини тісно вплетена в систему суспільних відносин та саме з цієї причини здійснює на неї вплив (як позитивний, так і негативний). В цьому, на думку дослідника П. Білого, й проявляється соціальна характеристика поведінки, яка може бути суспільно-корисною або суспільно-шкідливою [2, 22].

Слід зазначити, що суб'єкти права в основному утримуються від здійснення протиправних дій; без особливої активності, байдуже виконують закони, хоча досить часто з ними не згодні. Фактично це примусова чи вимушена поведінка. Наукові дослідження свідчать, що приблизно 20% громадян не скоюють кримінальні дії при сприятливих умовах, інакше кажучи, переборюють кримінальну спокусу враховуючи можливість притягнення до юридичної відповідальності [3, 21].

Таким чином, основою правомірної поведінки є розуміння справедливості та суспільної користі нормативних приписів, відповідальності перед суспільством і державою за скоєння правопорушень, а отже – є показником соціальної зрілості та юридичної обізнаності особистості.

Соціальне значення правомірної поведінки бачимо в наступному: реалізація права тісно пов'язана з правомірною поведінкою суб'єктів суспільних відносин. За допомогою цього реалізуються суб'єктивні права та обов'язки учасників суспільних відносин.

Юридичний інтерес до поведінки є важливою ланкою в пізнанні права як цілісного соціального інституту. Теорія права при цьому виділяє тільки те, що органічно пов'язує поведінку особи з правовим впливом.

Правомірна поведінка є найбільш ефективною формою реалізації права, яка гарантується і охороняється державою. Через правомірну поведінку впорядковуються суспільні відносини, що є обов'язковою передумовою формування та розвитку громадянського суспільства з метою забезпечення стійкого правопорядку. Саме з цієї причини головним завданням держави є стимулювання правомірної поведінки, її підтримання та заохочення.

Сучасний науковий рівень знань послідовно пов'язує мотиви поведінки з інтересами, визначаючи останні як об'єктивні чи суб'єктивні права та особисті, суспільні, державні інтереси.

На нашу думку, можна дати наступне визначення правомірної поведінки – це різновид соціальної поведінки (дій, поступків) людини, яка здійснюється за умови суворого дотримання діючих нормативних приписів в умовах правової держави та громадянського суспільства. Правомірна поведінка є необхідною дією для розвитку суспільства (наприклад, служба в збройних силах, дотримання правил дорожнього руху), бажаною для суспільства (наприклад, голосування під час виборів, участь у референдумі, державна реєстрація шлюбу), соціальна допустимою, але не бажаною (наприклад, розірвання шлюбу, участь в законному страйку працівників підприємства).

В правомірній поведінці реалізується право – особа додержується, виконує, користується, застосовує нормативні правила. При цьому дотримання правових норм

в більшості випадків обумовлено життєвим досвідом людини, її культурою, моральними цінностями. В цьому випадку діє принцип презумпції правомірної поведінки: «Все те, що не заборонено законом – дозволене».

Правомірна поведінка нерозривно пов'язана з різними формами реалізації права. Правомірна поведінка (дії, які узгоджуються з правовими приписами) в залежності від характеру може виступати в формі додержання, використання, виконання або застосування права. В юридичній літературі достатньо обґрунтовано стверджується, що додержання заборон, виконання обов'язків, використання наданих прав, застосування права державними органами та посадовими особами складають сутність правомірної поведінки [4, 231].

Досить спірною є думка доц. С.М. Олейникова, який вважає, що суспільно корисна поведінка не може бути правовою, якщо вона не передбачена нормами законодавства, що прямо приписують чи уповноважують певну модель поведінки. [5, 352]. Вважаємо, що в якості правомірної поведінки можна визнавати й такі дії, які прямо не передбачені законом, але які знаходяться в сфері дії права, тобто треба виходити із загальновизнаних принципів права.

Неодноразово зазначалося, що правомірна поведінка займає важливе місце в механізмі правового регулювання, тому що через неї безпосередньо реалізуються правові вимоги, суб'єктивні права та юридичні обов'язки; вона забезпечує ефективність дії структурних елементів правової системи.

Правомірна поведінка за своєю сутністю лежить в свідомості людини, в розумінні нею державного та суспільного обов'язку, високому рівні правосвідомості та правової культури. Соціальне значення правомірної поведінки обумовлене роллю права в суспільному житті, за змістом – це корисна для суспільства та кожної особистості дія. Отже, правомірна поведінка складає реальний зміст існуючого в державі та суспільстві правопорядку.

Використані джерела:

1. Іванюк Р. Практично-прикладне значення методу аналізу документів при дослідженні проблем законності та правопорядку / Р. Іванюк // Підприємництво, господарство і право. – 2003. – № 8. – С. 126 -129.
2. Білий П. Правова держава та правова культура: взаємозв'язок та результативність / П. Білий // Право України. – 2007. – № 12. – С. 21 – 24.
3. Байниязанов Р.С. Правосознание и правовой менталитет в России. Введение в общую теорию / Р.С. Байниязанов. – Саратов, 2001. – 289 с.
4. Лазарєв В.В. Правомірна поведінка як об'єкт юридичного дослідження // В.В. Лазарєв // Право України. – 2006. – № 10. – С. 19 – 24.
5. Загальна теорія держави і права : підручник для юридичних спеціальностей вищих навчальних закладів / [М.В. Цвік, В.Д. Ткаченко, Л.Л. Рогачова] – Х. : Право, 2002. – 432 с.

Т. О. Подковенко
*кандидат юридичних наук,
доцент кафедри теорії та історії держави і права
Тернопільського національного економічного університету,
Тернопіль, Україна*

ПРИНЦИП АНТРОПОЦЕНТРИЗМУ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНОГО ПРАВОРОЗУМІННЯ

На початку ХХІ століття юридична наука переживає якісно новий етап свого розвитку. Відбувається інтенсивне осмислення накопиченого теоретичного багажу, формулюються нові ідеї та погляди, відбувається кардинальний поворот науки в сторону різних сфер людської діяльності. Цей процес тісно пов'язаний з докорінною зміною ролі права, яке поряд з інструментальним значенням як основного регулятора суспільних відносин, набуває рис основного ціннісного орієнтиру, однієї з фундаментальних суспільних засад, що виконує людинотворчу функцію. Завдяки такому підходу розкриваються нові грані соціальної цінності права. Право розглядається як невід'ємна сторона життя людини, яка наділена невід'ємними природними властивостями та якостями. І ці якості впливають та визначають зміст права, роблять його більш гуманним та людським.

В сучасних реаліях стає актуальним аналіз державно-правових явищ через призму антропоцентризму, ціннісно-орієнтаційного виміру права і держави, зорієнтованості політики в першу чергу на проблему людини. Це зумовлює не просто необхідність розширення філософсько-правових досліджень, а й потребу комплексного дослідження права як особливого феномену людського буття та його ролі в утвердженні загальнолюдських цінностей в житті.

Серед вітчизняних вчених, публікації яких пов'язані з дослідженням природи права, розкриттям змісту права через плюралізм праворозуміння можна назвати таких, як С.Алаїс, Т.Андрусак, В.Бачинін, С.Бобровник, М.Братасюк, С.Гусарев, А.Заєць, А.Козловський, М. Козюбра, А.Колодій, В.Кравець, С.Лисенков, Ю.Оборотов, А.Олійник, Н.Оніщенко, Л.Петрова, П.Рабінович, В.Селіванов, О.Скакун, С.Сливка, О.Тихомиров, І.Усенко, В.Шаповал, Ю.Шемшученко, Ф.Шульженко та ін. У працях науковців звертається особлива увага на ті істотні ознаки права, які є необхідними для утвердження величної ідеї «ЛЮДИНА». Мова йде про активний розвиток таких філософсько-правових досліджень, як аксіологія права, антропологія права, феноменологія права, які дозволяють розкрити духовний, моральний та людинотворчий потенціал права.

Сучасні вчення про право демонструють величезну багатоманітність підходів, оцінок, результатів, змістових характеристик цього феномену правової дійсності. І все ж можна з впевненістю констатувати, що всі уявлення про право спираються на загальну основу: право для людей завжди виступало як певний порядок в суспільстві, необхідний елемент цивілізованого життя. Правовий порядок визначається основним засобом досягнення загального, суспільного блага, «максимального щастя для якомога більшої кількості людей».

В юридичній літературі останніх років все більше публікацій, які присвячені антропологічному пізнанню права. У них запропоновано якісно нові підходи до праворозуміння, трактування ціннісних систем та правових ідеалів, які без сумніву є визначальними для сучасного розуміння права та мають практичну спрямованість для

якісного правотворчого процесу. Як стверджує В.Завальнюк, юридична антропологія є продуктом діяльності людини, оскільки надає можливість вивчити певні суспільні процеси і впливати на них, а також використовувати її потенціал у формуванні правової реальності [1].

Людина як проблема філософії вперше була усвідомлена софістами – ідеологами давньогрецької демократії. Протагором людину було проголошено «мірою усіх речей». Істотні елементи антропоцентризму присутні і в середньовічній філософії, а також в радикальному гуманізмі, що тлумачить світ через терміни людського існування. Відродження, доба Нового часу та Просвітництво починають безпосередньо втілювати цей принцип в реалії життя через утвердження загальнолюдських цінностей в правових нормах. Реалії сучасного життя визначають не просто цінність людини як соціальної істоти, а ставлять вимоги до реального забезпечення та захисту основоположних засад людського буття.

Антропоцентризм, як загальнофілософський принцип стверджує, що людина є завершенням еволюції світобудови, є центром і найвищою метою всього, що відбувається у світі. Суть його полягає в тому, що центр Всесвіту переноситься від проблем світобачення до конкретних проблем людини. Саме таке розуміння людини бере за основу і правова антропологія. Правова антропологія як галузь філософії права вивчає співвідношення особистості й права, особистість як об'єкт дії права та її вимоги до права, структуру цінностей особистості та право як засіб утілення цих цінностей у суспільне життя, права людини та їх юридичний захист, тобто в цілому особистісний аспект права [2, 266].

Найвизначнішою цінністю, реалізувати яку покликане право, є існування людського суспільства і життя кожного окремого індивіда. В особистому та соціальному житті фундаментальну роль відіграють такі цінності, як свобода, рівність, справедливість, гуманізм, добро. І ці цінності самі по собі не мають жодного значення, а лише з прив'язкою до особистості, до її реальних можливостей самореалізації. Такі права, як право на життя, свободу, гідність, недоторканість особи, участь у політичному житті – є необхідними умовами влаштування життя людини у цивілізованому суспільстві і тому повинні бути визнані та захищені державою. Якісне буття людини в світі – це те, що повинно виступати надійним показником цивілізованості національної правової системи, зверненості її до проблем людини.

Сучасна наука про право характеризується розмаїттям підходів до праворозуміння, тобто наукового пізнання і пояснення права як своєрідного та відносно самостійного, цілісного системного явища духовного життя суспільства. Так як право складне і багатоаспектне явище, то і процес праворозуміння тісно пов'язаний з ним є також складним за своєю суттю та неоднозначним за своїм змістовим наповненням. В той же час аксіомою сучасного правознавства повинен бути постулат про те, що право є незаперечною цінністю людського буття. Це те, завдяки чому утверджуються такі основи цивілізації, як свобода, справедливість, гідність, ідея людини як найвищої цінності. Ці цінності виступають основою людського буття, визначають зміст діяльності людини, її життєстверджуючих істин. Тому, сьогодні, коли в сучасних суспільствах права людини визнаються найвищою соціальною цінністю, одночасно ці права повинні стати основним та визначальним критерієм «людського виміру» складних та часто досить суперечливих глобалізаційних процесів. А правова антропологія повинна стати основою не лише сучасного праворозуміння і відповідно теоретичної юриспруденції, а й зайняти відповідне місце у системі юридичної освіти. У науково-прикладному плані вона

необхідна для законодавця при проведенні антропологічної експертизи законопроектів і всього законодавства. Судова практика також повинна бути максимально зорієнтованою на захист прав особистості. Антропологія права покликана відігравати значну роль і при вирішенні проблем міжнародно-правового захисту людини і суспільства в цілому.

Підсумовуючи варто відзначити, що правова антропологія покликана надати праву «людського виміру», і це обумовлено як практичними, так і теоретичними потребами. І ці дві групи факторів мають в своїй основі одне і теж джерело – право суб'єктивної, індивідуальної свободи, що виступає одним із фундаментальних принципів сучасного суспільства.

Використані джерела:

1. Завальнюк В. Роль юридичної антропології у сучасному правовому розвитку <http://vuzlib.com/content/view/1518/92/>
2. Філософія права: Навч. посіб. / О.О.Бандура, С.А. Бублик, М.Л. Заїнчковський та ін.; за заг. ред. М.В. Костицького, Б.Ф. Чміля. – К.: Юрінком Інтер, 2000. – 336 с.

Д. В. Пряничникова

*студентка юридического факультета
Международного университета «МИТСО»,
Минск, Республика Беларусь*

ПРАВОВАЯ ЗАЩИТА ОКРУЖАЮЩЕЙ СРЕДЫ ВО ВРЕМЯ ВООРУЖЕННЫХ КОНФЛИКТОВ

Концепция «устойчивого развития» (Комиссия Брундтланд, ООН, 1987г.), принятая ООН в качестве рабочей модели, не может считаться синонимом состояния стабильности и неизменности общества в целом и экологической ситуации в частности. По мнению ряда ученых, подобная устойчивость больше схожа с устойчивостью маятника, колебания которого хотя и имеют определенный размах, но, в обычном состоянии, не выходят за пределы своей амплитуды. Аналогично, и совместное сбалансированное развитие общества и окружающей среды всегда будет происходить в условиях некой нестабильности, которая и является основой их эволюции. [1, с.16]

Важные аспекты безопасности людей непосредственно связаны с доступом к природным ресурсам и незащищенностью населения перед изменениями окружающей среды. И наоборот, причиной многих природных изменений является прямо или косвенно человеческая деятельность и конфликты. Бесспорно, что конфликты как политические, так и вооруженные оказывают свое влияние на экологическую ситуацию.

Международным содружеством разработаны и установлены международные требования, касающиеся соблюдения норм и распространения знаний о недопущении загрязнения окружающей среды в период вооруженных конфликтов. [2, с.35] Существуют специальные нормы, обеспечивающие защиту окружающей среды во время вооруженных конфликтов. Например, запрещается неоправданное военной

необходимостью разрушение природной среды, неоправданное военной необходимостью, что является нарушением нормы международного гуманитарного права, закрепленная в ст. 23 Положений о законах и обычаях сухопутной войны, содержащихся в приложении к Гаагской конвенции IV. А также данные нормы регламентированы ст. 53 и 147 Четвертой Женевской конвенции, и в ст. 35.3 и 55 Дополнительного протокола I к Женевским конвенциям. Кроме того запрещается военное или любое иное враждебное использование средств воздействия на природную среду, которые имеют широкие, долгосрочные или серьезные последствия в качестве способов разрушения, нанесения ущерба или причинения вреда любому другому государству-участнику. Термин «средства воздействия на природную среду» относится к любым средствам для изменения, путем преднамеренного управления природными процессами динамики, состава, структуры Земли, включая ее биоту, литосферу, гидросферу и атмосферу, или космического пространства. (ст. 1 и 2 Конвенции о запрещении военного или любого иного враждебного использования средств воздействия на природную среду). Хотелось бы обратить внимание, что совокупность принципов и норм МГП способствуют тому, чтобы государства заключали соглашения для обеспечения дополнительной защиты окружающей среды в периоды вооруженных конфликтов.

Таким образом, необходимо констатировать, что в то время, как природные ресурсы охраняются различными международными инструментами защиты, например Женевскими конвенциями, имплементация остается недостаточно эффективной. [3, с. 59] Поэтому автору кажется целесообразным придать основополагающим нормам таких важных отраслей международного права как международное гуманитарное право и международное право окружающей среды **конституционный уровень**. Так, в Конституции Республики Беларусь 1994 года содержится лишь норма, сформулированная законодателем следующим образом: «Охрана природы – долг каждого» (ст. 55). Однако, даже судьи Конституционного суда соглашались, что данная норма в такой редакции имеет скорее морально-этический характер.

Кроме того следует отметить, что существует недостаток прецедентов в международной практике по вопросам защиты окружающей среды во время вооруженных конфликтов. Это связано с ограниченным числом дел, которые рассматривались в судах. А те дела, по которым решения были вынесены, имели скорее процессуальный характер. Отсутствие прецедентов связано, на взгляд автора, и со сложностью процедуры **реализации норм вышеназванных отраслей международного права как на региональном, так и на национальном уровнях**.

Хотелось бы отметить, что Международный день предотвращения эксплуатации окружающей среды во время войны и вооруженных конфликтов (отмечается ежегодно 6 ноября) создан для того, чтобы привлечь внимание человечества на ухудшение состояния экосистемы после военных конфликтов.

Одним из ключевых решений может стать **создание специального органа**, который бы разрабатывал и консолидировал проблемы, возникающие в области защиты окружающей среды. Комиссии по международному праву ООН и Комиссии по международному праву МККК необходимо исследовать существующие международные нормы по защите окружающей среды во время вооруженных конфликтов и рекомендовать, с целью их уточнения и кодифицирование.

Ныне зарождается новая область исследований – «военная экология», которая рассматривает сложные каскадные эффекты влияния вооруженных конфликтов на

окружающую среду на основании реконструкции с предконфликтного момента до постконфликтного. [4] Знания, получаемые благодаря военной экологии, будут способствовать реализации международных соглашений и со временем может сформироваться и **отдельная отрасль права**, которая будет охранять правоотношения в области окружающей среды во время вооруженных конфликтов. Исходя из вышеизложенного, недостатки в существующих правовых структурах и в механизме реализации норм, разработанных для защиты окружающей среды, экосистемы продолжают получать значительный ущерб. Это может иметь далеко идущие последствия для мирового сообщества.

Использованные источники:

1. Таташидзе З.К, Хмаладзе О.Г., Бондырев И.В., Церетели Э.Д. Концепция устойчивого (сбалансированного) развития окружающей среды и география // Мат. Меж. Конф. «Проблемы устойчивого развития горных регионов», Тбилиси: Мецниереба, 2002.
2. Исмаилова Э.Ю. Экологическое право: Учеб. для вузов. – 2-е изд.; перераб. – М.: Центр ЮрИнфоР, 2003.
3. Austin, J.E. and Bruch, C.E. (Eds.). The environmental consequences of war: Legal, economic, and scientific perspectives. Cambridge University Press, Cambridge, 2010.
4. Ежегодник ООН 2010: Бедствия и конфликты, повлиявшие на окружающую среду. <http://zelife.ru/ekoplanet/humanenvironment/7525-unep5.html>

В. С. Сметюх

*аспірантка Одеського національного університету ім. І. І. Мечникова,
Одеса, Україна*

УКРАЇНСЬКА НАЦІОНАЛЬНА ДЕРЖАВА: ПОЛІТИКО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Помітним явищем у розвитку вчень про державу і право України стало виникнення фахової юридичної науки, як своєрідного фундаменту для формування концепції сучасної української національної держави.

Нові концептуальні розробки українських правників, фахівців з різних галузей права утверджуються на засадах відродження національних традицій, поєднаних із запозиченням зарубіжного досвіду державотворення.

Специфіка сучасного періоду державотворення полягає в тому, що в суспільній думці посилюється розуміння необхідності демократизації відносин, оптимізації зв'язків держави і громадянина. Зважаючи на це, виникає потреба у комплексній науковій розробці якісно нової концепції держави, яка б дала світоглядні і політичні орієнтири для формування правової культури і правосвідомості громадян [1,269].

Однією з сучасних концепцій державотворення є модель національної держави. **Національна держава** – це політична система, у якій влада (усі її гілки, структури, посадові особи) є носієм національної ідеї і послідовним захисником національних інтересів свого народу – як у самій країні, так і на міжнародній арені країни []. Згідно цієї теорії, розбудова української держави має здійснюватись на засадах національної та соціальної солідарності, історичної справедливості, владної ієрархії та особистої відповідальності посадовців органів державної влади і громадян за виконання покладених на них обов'язків. Прихильниками цієї ідеї свого часу були такі відомі

українські політичні та громадські діячі, як В. Винниченко, М. Міхновський, В. Липинський, Д. Донцов [5,181].

Становлення сучасної української державності відбувається в атмосфері політичного та ідейного плюралізму. Сьогодні очевидним є те, що національний фактор став невід'ємною складовою суспільно-політичного життя в Україні й володіє ефективними важелями впливу на процеси державотворення. Однак «націоналізм» для значної кількості людей залишається малозрозумілим, а довгі роки його дискредитації виробили у частини населення стійкий комплекс несприйняття цього явища взагалі [4,150]. Така ситуація не є нормальною, оскільки вона базується не на знанні, переконанні чи життєвому досвіді, а на довготривалій ідеологічній політиці радянської держави, яка значною мірою спричинилася до деформацій у свідомості народу, спотворення екзистенційних основ буття нації [3,127]. Тому, вирішення теоретичних та практичних аспектів цієї проблеми є надзвичайно важливим для дотримання конституційних прав громадян.

Новизна норм, що регулюють подібні відносини, суперечливість поглядів в сучасній правовій науці та недосконале вивчення історичних джерел визначають прогалини в чинному законодавстві і недоліки практики його застосування. Все це неминуче потребує усунення подібних протиріч. Досвід проведення конституційної реформи свідчить про неприйнятність імпровізованих рішень і необхідність розробки чітких концепцій розбудови правової держави з урахуванням специфіки нашої.

Аналізуючи вищезазначене, можна зробити висновок, що метою формування концепції національної держави є пошук оптимальних для українських традицій та менталітету форм державного устрою і управління, які б забезпечували об'єктивний процес природно-історичного розвитку суспільства, гарантували державний суверенітет, людські свободи, соціальний захист та економічний добробут. Адже збереження української національної само ідентичності – це гідна відповідь глобальному Світу в умовах діалогу цивілізацій та культур.

Використані джерела:

1. Кормич А.І. *Історія вчень про державу і право: Навч. посібник. посібник.* – К.: Правова єдність, 2009. – 312 с.
2. Музика І.В. *Історія вчень про державу і право.* – К.: Видавництво Вищої школи права при Ін-ті держави і права ім. В.М.Корецького НАН України, 2000. – 86 с.
3. Скакун О. Ф. *Теорія права і держави: Підручник.* – 2-ге видання. – К.: Алерта; КНТ; ЦУЛ, 2010. – 520с.
4. *Українське державотворення: Словник-довідник.* – К., 1997. – 216 с.
5. Шульженко Ф. П., Андрусяк Т. Г. *Історія політичних і правових вчень.* – К.: Юрінком Інтер, 1999. – 304 с.

І. Я. Сокульська
студентка юридичного факультету
Тернопільського національного економічного університету,
Тернопіль, Україна

ПРАВА ЖІНОК В УКРАЇНІ В КОНТЕКСТІ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ

На сучасному етапі розвитку українського суспільства значно актуалізується питання створення ефективно діючого правового механізму забезпечення для жінок рівних з чоловіками можливостей щодо активної участі в усіх сферах суспільного життя. Відбувається усвідомлення того, що різниця між людьми, обумовлена біологічним статусом, не повинна розглядатися з точки зору чоловічої переваги, а потребує формування і вдосконалення юридичних гарантій захисту прав жінок. З самого моменту появи на світ жінка, як і чоловік, набуває прав, які ґрунтуються на природних властивостях людини – право на життя, свободу, особисту недоторканість. Тому надання рівних можливостей кожному члену суспільства (незалежно від статі), забезпечення гарантій вільного розвитку особистості, поваги до честі і гідності жінок нарівні з чоловіками є вимогами часу, особливо для демократичної, правової, соціальної держави, якою прагне стати Україна.

Активна діяльність протягом останнього десятиліття зробила права жінок більш окресленими, однак завдання полягає в тому, щоб зробити їх більш досяжними та реально здійсненими. Держава зобов'язана забезпечувати дотримання прав людини, передбачених національним та міжнародним законодавством. Яким же є правове становище жінок в Україні на сьогодні? Основною проблемою є декларативний характер гендерної рівності та формальність прав жінок. На шляху до встановлення гендерної рівності у нашому суспільстві стоять стереотипи масової свідомості, які й досі розглядають жінку як слабку у порівнянні з чоловіком. За даними статистики, жінок удвічі більше ніж чоловіків зайнято малокваліфікованою працею, хоча за рівнем освіти вони попереду чоловіків. Нині у більшості галузей та виробництв відсутні обмеження та заборони для використання праці жінок. Вони працюють нарівні з чоловіками, для них встановлена рівна з чоловіками тривалість робочого дня, визначені однакові норми, розцінки, але жінки стають, як правило, першими жертвами безробіття. Близько 50 відсотків серед безробітних – представниці жіночої статі.

У Конституції України закріплений принцип гендерної рівності. Стаття 3 Конституції закріплює де-юре рівність чоловіків та жінок в усіх сферах життя. Окрім даної норми, гендерної рівності стосуються ст. 21, 24, 51. Частина третя ст. 24 Конституції України безпосередньо присвячена подоланню дискримінації стосовно жінок в Україні, наголошує на тому, що рівність прав жінок і чоловіків забезпечується: наданням жінкам рівних з чоловіками можливостей у громадсько-політичній та культурній діяльності, у здобутті освіти та професійній підготовці, у праці та винагороді за неї і т. д. [1].

Прийняття 8 вересня 2005 р. Закону України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» засвідчило про якісно новий підхід у вирішенні гендерних проблем. Цей Закон є дієвим правовим підґрунтям для переходу від декларацій до здійснення гендерних перетворень, відкриває перспективи побудови суспільства рівних можливостей.

Україна також підписала всі міжнародні документи щодо забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків (Декларація щодо рівності жінок і чоловіків – 1988 р., Пекінська декларація й Платформа дій – 1995 р., Декларація Тисячоліття – 2000 р., документи Спеціальної сесії Генеральної Асамблеї ООН з питань гендерної рівності – 2000 р. та інші) і взяла на себе відповідні зобов'язання.

Україна ратифікувала Конвенцію про ліквідацію усіх форм дискримінації по відношенню до жінок 1979 р., Конвенцію № 156 про працюючих із сімейними обов'язками, підсумкові документи Всесвітньої конференції з прав людини (Відень, 1993 р.), Конвенції про ліквідацію насильства щодо жінок; про громадянські та політичні права; про соціальні, економічні та культурні права (1976 р.).

Державна політика щодо забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків спрямована на: утвердження гендерної рівності; недопущення дискримінації за ознакою статі; застосування позитивних дій; забезпечення рівної участі жінок і чоловіків у прийнятті суспільно важливих рішень; забезпечення рівних можливостей жінкам і чоловікам щодо поєднання професійних та сімейних обов'язків; підтримку сім'ї, формування відповідального материнства і батьківства; виховання і пропаганду серед населення України культури гендерної рівності, поширення просвітницької діяльності у цій сфері; захист суспільства від інформації, спрямованої на дискримінацію за ознакою статі [2].

В той же час на шляху до встановлення гендерної рівності у нашому суспільстві стоять наступні чинники:

1. Стереотипи масової свідомості, які і досі розглядають жінку як слабку у порівнянні з чоловіком істоту, яка є другорядною в суспільному, політичному та економічному житті, чоловіча ідеологія є породженням тоталітарної системи, але виховання спроможне змінити гендерну ментальність.

2. Кризова економічна ситуація (і особливо безробіття, яке нерідко штовхає жінок на заробітчанство, що нерідко призводить до продажу жінок та подальшої сексуальної експлуатації).

3. Слабо розвинуте громадянське суспільство, у тому числі пасивність жіночих організацій та окремих жінок у відстоюванні своїх законних прав та свобод.

4. Основними жіночими проблемами є домашнє насильство, проституція та торгівля жінками, наркоманія, відсутність послідовної державної політики в цій сфері. Особливої гостроти набула проблема сексуальних зазіхань, які вважаються нормою у відносинах між керівниками-чоловіками та підлеглими-жінками.

Сьогодні жінка веде боротьбу за виживання своєї сім'ї в екстремальних умовах ринкових цін і соціалістичних зарплат. Нинішні часи все більше змушують жінок самих боротися за свої права, за те, щоб забезпечити себе і свою сім'ю. В Україні близько 11 відсотків сімей, де берегинею домашнього вогнища і за сумісництвом єдиною годувальницею є жінка [4, 13].

Сучасне становище жінок в Україні суперечливе й позначається різними, часом протилежними тенденціями. І все ж одночасно з негативними тенденціями поступово утверджуються демократичні принципи ставлення до жінок. Демократичні зміни в суспільстві та державі, можливі лише за умов використання потенціалу як чоловіків, так і жінок. Не існує окремо «жіночих» або «чоловічих» проблем. Лише на засадах паритетних відносин і може розвиватися суспільство [3, 22].

Таким чином, одним із найважливіших показників та основних стандартів сучасного демократичного розвитку є утвердження принципу гендерної рівності. Правова основа цього принципу розроблена, однак потребує вдосконалення механізм

по його забезпеченню. Правовий механізм забезпечення рівних прав і рівних можливостей чоловіка і жінки складається з: 1) діяльності органів державної влади, до компетенції яких відносяться питання рівних прав і рівних можливостей чоловіка і жінки; 2) комплексних механізмів формування і розподілу державних ресурсів (бюджет, державні програми, податкова політика, що включає підтримку благодійних, некомерційних, правозахисних організацій, законодавство про соціальне замовлення та ін.); 3) діяльності Уповноваженого з прав людини; 4) судового захисту прав людини і громадянина. А підсилить дію цього механізму проведення гендерно-правової експертизи нормативно-правових актів, що стане дієвим засобом впровадження гендерних аспектів у формування та вдосконалення національного законодавства, що сприятиме становленню України, як демократичної, соціально-орієнтованої держави та виконанню нею міжнародних зобов'язань, входження України до світового та європейського співтовариства.

Використані джерела:

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» від 08.09.2005р. № 2866-IV // [Електронний ресурс] <http://zakon.rada.gov.ua>
3. Полешко А. Рівність прав і можливостей жінки та чоловіка в суспільстві // Право України. – 2000. – №4. – С.20 – 22.
4. Чубар Л. Права жінок в Україні як об'єкт правового захисту // Право України 2000. – № 5. – С. 12 – 14.

О. В. Стогова

*кандидат політичних наук, доцент,
доцент кафедри державно-правових дисциплін
Української академії банківської справи Національного банку України,
Суми, Україна*

ПОПУЛІЗМ ЯК РІЗНОВИД АВТОРИТАРИЗМУ

У політичній теорії склалося переконання, що у сучасних суспільствах використовуються три види політичних ресурсів: 1) примус; 2) апеляція до цінностей; 3) винагорода індивідів, соціальних груп символічними чи статусними відзнаками, наданням матеріальних переваг. Прийнято вважати, що авторитаризм використовує переважно перший та другий ресурс у відношенні до мас населення, а третій – виключно для привілейованої групи осіб [1, 76]. Крім того, законність режиму вимірюють відмовою від примусу, так демократії базуються на громадянській згоді, яка виражається у ході виборів і закріплюється справедливим розподілом символічних та матеріальних ресурсів. Як наслідок авторитарні режими відрізняються від демократичних переважним використанням репресій, що зумовлено несправедливим характером розподілу всіх типів ресурсів.

Авторитарним режимам складно довести свою легітимність саме через використання репресій. Але в ХХ столітті існувала значна кількість диктатур, які використовували різноманітні ресурси, а репресіями користувалися у мінімальних

дозах. Стратегія таких режимів була заснована на ефективній економіці і відчутних перевагах для широких верств суспільства. Таким був франкізм пізнього періоду, авторитаризм Каetano у Португалії, влада бразильських військових після 1964 року, цілий ряд режимів періоду індустріалізації в Азії (Південна Корея, Тайвань, Сінгапур) та Африці (Туніс, Єгипет). Режими які демонстрували бажання стати легітимними не під націоналістичні гасла та фізичне знищення опонентів, а на підставі практичної ефективності свого управління, отримували підтримку значної кількості населення.

Авторитаризм розглядається теоретиками як певне виключення або відхилення від норми, що приходить на зміну демократичному правлінню, яке вважається більш правильним. Але авторитаризм ніколи не є випадковим, він по своєму здатний сприяти і рівновазі, і політичним деформаціям. Авторитарні режими, так само як демократичні демонструють то піднесення, то падіння.

Особливим проявом авторитаризму є популізм. Популістський рух зародився наприкінці XIX століття у США і активно розвинувся у країнах Латинської Америки, де склався саме його національно-визвольний компонент. Першою популістською партією у Латинській Америці стала Перуанська апристська партія, заснована у 1924 році під назвою Американський народно-революційний альянс. Перша офіційна програма партії містила вимоги щодо соціального забезпечення населення, загальної початкової освіти, націоналізації промисловості [2, 213]. У 30-х роках партії популістського типу виникли в усіх латиноамериканських країнах. Ф. Бурріко з'ясовував як давно існує феномен популізму і розглядав популізм як прояв авторитаризму, вільного від представницьких інститутів, оскільки він претендує на втілення більш високої ніж вони, стадії розвитку [1, 79]. Популістські режими характеризуються перебільшенням принципу «народний». Популізм можна розглядати як авторитарну стратегію контролю над масами. Маніпуляції з плебісцитом тут є інструментом ослаблення напруженості політичної ситуації та зняття агресії мас. Популізм у Латинській Америці виріс на підставі викривлення економічного розвитку порівняно з Західною Європою та Північною Америкою. Відставання економічного розвитку давало почуття несаможитності, меншовартості, що сприяло розвитку популізму, так Ж. Варгас вважав популістського вождя «батьком бідняків», харизматичним лідером, якому не потрібні посередники між ним і народом. Е. Шілз, який одним із перших продемонстрував феномен популізму, розумів його як вираження вождем народної волі і як заключення прямого договору між гарячо любимим диктатором і народом, який активно демонструє свою підтримку. Особливою формою популізму є воєнізований, така форма нещодавно існувала у Єгипті. Відрізняється він перебільшенням харизми лідера, причому насеризм став прикладом для Латинської Америки, особливо для диктатури в Перу 1968-1975 рр.

Піронізм був окремим різновидом популізму, існування якого виправдано за умови соціального примирення, якщо воно не настає, то популізм гине у щоденній демагогії. Популістський авторитаризм у часі співпав з виникненням фашизму. Але фашизм означав відрив від ліберальної традиції, яка притаманна популістським диктатурам як і демократичним режимам. Цей відрив став вихідною крапкою нової авторитарної динаміки, для якої характерне заперечення суверенітету народу як джерела легітимності влади.

Виникнення популістських течій в Азії було зумовлено наступними причинами: розгортання національно-визвольного руху, зростання перекосу

соціально-економічного розвитку між іноземним капіталом та докапіталістичними формами місцевого господарства, проблема національного самовизначення. Серед ідеологів популізму в Азії можна виділити Сун Ят-Сена та Сукарно. Популістські ідеї були активно представлені в Індії, Бірмі, Шрі Ланці [2, 214].

На африканському континенті розвиток популізму припадає на початок національно-визвольного руху від колоніальної залежності, пік популізму припадає на 60-70 роки ХХ століття. Найбільш яскравим прикладом популізму став Н'єреровський революційний популізм у Танзанії. Це найбільш систематизована концепція серед сучасних популістських, яка будується на принципах «уджамаа» та «опори на власні сили», тобто поєднання модернізації з елементами селянського утопічного соціалізму. Найбільш відомими лідерами африканського популізму є Дж. К. Н'єрере (Танзанія), Ф. Фанон (Алжир), М. Кейта (Малі), К. Нкрума (Гана), Б. Онуоха (Нігерія), М. Діа (Сенегал), Т. Мбойя (Кенія).

У арабському світі популізм має свої характерні риси: використовуються сімейні, кланові, племенні зв'язки, звертаються до ісламу як засобу легітимації. Авторитарне, репресивне правління, що руйнує сучасні автономні громадські асоціації змушує громадян повертатися до традиційних інститутів з метою захисту своїх інтересів [3, 157].

На початку ХХІ століття відмічаються суттєві відмінності у популістських ідеологіях. Популізм стає більш елітарним та авангардистським, що пов'язане з пасивністю основних мас населення у країнах, що розвиваються та з наявністю помітних технократичних тенденцій у керівництві молодих держав, де більше виражені прагнення до модернізації та індустріалізації.

Використані джерела:

1. *Технології політичної влади: Зарубіжний досвід* / В.М. Іванов, В.Я. Матвієнко, В.І. Патрушев, І.В. Молодих. – К.: Вища школа, 1994 – 263 с.
2. *Баранов Н.А. Популизм как глобальное явление // Гуманизм, глобализм и будущее России. Материалы международной научной конференции. Санкт – Петербург, 15 ноября 2002 г. Спб.: БГТУ, 2002, С. 213-214.*
3. *Шуляк С.В. Невдача демократизації у арабському світі: нормативність теорій vs реалій політики // Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна «Питання політології». – 209. – № 861. – 247с., С. 156-157.*

О. С. Терзі

*кандидат історичних наук, доцент кафедри правознавства
Макіївського економіко-гуманітарного інституту,
Макіївка, Україна*

М. В. Ковальова

*юрисконсульт ВП «Харцизькі електричні мережі» ПАТ «Донецькобленерго»,
Харцизьк, Україна*

ПИТАННЯ ПОЛІТИЧНИХ ПРАВ І СВОБОД У ПОЛІТИКО-ПРАВОВИХ ПОГЛЯДАХ М. ДРАГОМАНОВА

Творчий доробок М. Драгоманова – відомого українського філософа-вченого XIX століття заслужено поставив його на один щабель із інтелектуалами тих часів. Цей мислитель усім своїм життям торував європейський шлях розвитку для України, будучи заповзятим прихильником соціального поступу й верховенства права.

Аналіз творів і громадської політичної діяльності вченого надає можливість зробити висновок про значний внесок, який був зроблений ним у розвиток демократичного напрямку державно-правової ідеології на Україні в 70-90х роках XIX століття. Тому знайомство з деякими аспектами творчої спадщини М. Драгоманова вважається актуальним в умовах реформаційних змін, які відбуваються в сучасній Україні.

Метою даного дослідження є аналіз політико-правових поглядів М. Драгоманова щодо проблеми реалізації політичних прав і свобод в умовах розбудови майбутнього України наприкінці XIX століття.

Велику частину своєї політичної творчості вчений присвятив ученню про політичні права і свободи, які він вважав визначальним моментом для всіх елементів політичного життя народу.

Проблему політичних свобод Драгоманов розглядав з позиції ідеї федералізму, зміст якої передбачав найбільш широкі автономні права різних груп людей – політичних, соціальних і національних.

На думку вченого політичні права і свободи формуються законодавцями відповідно до інтересів класу, що стоїть при владі. Вони означають свободу народу розпоряджатися своїми державними правами, безпосередньо впливати на політичне життя країни. Політичний сенс інституту політичних прав і свобод полягає у позиції народу щодо державної влади. Завоювання політичних прав і свобод означає опанування методу організації політичного життя країни [1,179].

Драгоманов був одним з перших, хто в зарубіжних виданнях гостро, широко і систематично впродовж багатьох років вів пропаганду боротьби за політичні права і свободи, різко критикуючи самодержавне свавілля царської бюрократії. Це збігалося з політичними вимогами того періоду. Передові сили Росії, в тому числі України і Галичини, були спрямовані на знищення російської і австрійської монархії, які душили будь-яку прогресивну думку, національну культуру, науку.

За словами Драгоманова, в Росії політичні питання перебувають в абсолютно первісному вигляді, бо немає навіть елементарної свободи особистості і першим етапом боротьби за свободу він уважав боротьбу за конституцію, яка послужить трампліном для подальших соціальних перетворень. Але він також підкреслював, що конституційний образ правління – це ще не досягнення політичної свободи, яка

виступає більш широким поняттям. На думку вченого, це, по-перше, свобода особистості, її віри, так само як і невіри, її національного життя, її слова, її групування з іншими. А конституція, парламент, на думку Драгоманова, може всього цього не дати, так само як і самодержавний государ, особливо в централізованих державах. Тому вчений виступав за обмеження прав усіх центральних органів влади, чого можна домогтися шляхом проголошення недоторканості прав особи, національності та організації міцного місцевого самоврядування. Він стверджував, що без недоторканості особистих прав справжньої місцевої свободи і конституційна Росія нічим не відрізнятиметься від царського самодержавства.

Питання політичної свободи Драгоманов уважав найбільш істотним серед усіх політичних проблем, і звільнення Росії він розумів, перш за все, як політичне звільнення, яке не ототожнював із звільненням економічним. Провідну роль у розв'язанні політичних питань він відводить політичному перевороту, основне завдання якого він убачав у перетворенні політичної організації суспільства на науковій, демократичній основі, щоб таким чином створити умови для встановлення і подальшого розвитку інституту політичних прав і свобод.

Пропаганда боротьби за політичні свободи склала важливу частину змісту робіт Драгоманова. Він зайнявся історичним вивченням цього питання і приступив до написання великого дослідження, в якому на аналізі політичних систем і політичних установ держав минулого прагнув розкрити процес історичного розвитку ідеї свободи. В історичному аналізі він шукав підтвердження правильності своїх політичних поглядів і конституцій.

Кажучи про розвиток ідеї свободи, вчений писав, що в результаті аналізу науково-правових поглядів, можна зробити висновок, що наші сучасні думки про свободу – це продукт складного міжнародного політичного і розумового процесу, вони не можуть бути визнані однаковими ні з якими минулими думками.

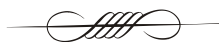
Розвиваючи свою теорію надалі він пише, що державна вільність – рослина дуже ніжна, вона визріває лише при особливо сприятливих обставинах. Такі сприятливі, що дали можливість зберегтися і далі розвинутися середньовічній державній свободі, Драгоманов убачає в Англії, Шотландії, Нідерландах і Швейцарії [2,333]. Таким чином він у дусі Монтеск'є малює географічні й історико-політичні умови розвитку життя цих країн, які, на його думку, стали визначними у зміцненні основ політичної свободи. Внаслідок чого Драгоманов відзначає, що умовами, які формують свідому політичну свободу народів, є спільні умови історичного розвитку західноєвропейських народів – боротьба класів і земської автономії з абсолютизмом королів. Указівка на антагоністичні класи і суспільне значення їх боротьби в передових країнах Європи і Америки міститься і в інших роботах Драгоманова [3,121].

Підводячи підсумки можна констатувати, що намагаючись суб'єктивно обґрунтувати необхідність завоювання політичних прав і свобод для подальшого економічного звільнення пригнобленого народу. Вчений підкреслював, що та частина суспільства, в руках якої буде державна влада і вся державна політика, потім візьме у свої руки і все майно.

У такому напрямку Драгоманов розвивав ідеї боротьби за політичні права і свободи.

Використані джерела:

1. Сокурєнко В.Г. Демократические учения о государстве и праве на Украине во второй половине XIX века. – Львов, Изд-во Львовского университета, 1966. – 265 с.
2. Світова класична думка про державу і право. Навч. посібник / Є.Ф. Безродний. – К.: Юрінком Інтер, 1999. – 400 с.
3. Драгоманов М. Вибране. – К.: Наукова думка, 1991. – 317 с.

В. М. Ткаченко

*здобувач кафедри загальнотеоретичних та державно-правових наук
Національного університету «Києво-Могилянська академія»,
Київ, Україна*

ПРИНЦИПИ ХРИСТІЯНСТВА ЯК МОРАЛЬНІ ОСНОВИ ЗАРОДЖЕННЯ ІДЕЙ ПРАВ ЛЮДИНИ У ПОГЛЯДАХ ПЕТРА МОГИЛИ

Невіддільною від надбань європейської цивілізації поч. XVII ст. є вітчизняна історико-правова думка щодо ідей прав людини. Українські землі, які в той час перебували в складі Речі Посполитої, не були відірвані від загальноєвропейських цивілізаційних процесів, від гуманістичних течій у розвитку ідей прав людини. Подібно до західних мислителів доби Ренесансу та Відродження, українські мислителі переосмислювали ідеї буття людини у тогочасному світі, ідеї природних прав, вихідними засадами яких були загальнолюдські та загальнохристиянські принципи. Ідея людини, звернення до людського життя, обстоювання гідності людської особистості займали важливе місце у поглядах фундатора Київської академії Митрополита Петра Могили (1596-1647). Києво-Могилянська академія за часів свого становлення була центром передових ідей, освіти, науки, інтелектуальним осередком української нації. «Могилянська академія стала тим, чим вона була тільки завдяки тому, що її засновник був людиною багатьох світів, багатьох мов і культур» [1, с.372].

Актуальність даної теми зумовлена тим, що розвиток вітчизняної правової думки в галузі прав людини не можливий без врахування спадщини діячів Києво-Могилянської академії, передусім Петра Могили, погляди якого у правовому полі глибоко не досліджені і залишаються до цього часу належним чином неосмисленими. Звернення до діяльності Петра Могили є наразі потребою повернення сучасної історико-правової думки до духовних висот українського Середньовіччя.

Роздуми про християнську мораль і звичаї були провідними у творах Петра Могили, мали глибоке вкорінення в духовних традиціях українського народу, де моральна проблематика, починаючи з часів Київської Русі, завжди переважала.

Петро Могила, сповідуючи християнські цінності, сприймав ідеї природного права, яке виникло і розвивалось як право Бога, унормував постулати, що таке право стосується усіх людей, і не може суперечити людській природі. Ідеї природного права у Петра Могили це ідеї рівності, справедливості, ідеї розуму і волі, доброчинності, ідеї духовності і самопізнання людини. Мислитель не лише розрізняв божественне, природне і громадянське право, але й намагався розкрити зв'язок між ними на тій

підставі, що джерелом усіх цих різновидів права є Бог. В середньовічній культурі Боже право було поєднане з природним правом і громадянським. Боже право – це ідея громадянського чи людського права, яка отримала структуру за допомогою Божих вказівок.

Ідея рівності впливала з християнської моралі й відроджувала гасло рівності первісних християнських громад. Згідно ідей християнства, всі люди рівні як «діти Божії». Ця всезагальна рівність поєднується в християнстві з всезагальною свободою. «Закон Христа є закон довершений, закон свободи, даний не рабам, а дітям Божим, які намагаються виконувати його не рабським страхом, а любов'ю Христовою, що живе в них» (Іак., 1,25). Бог створив усіх людей рівними – теза Петра Могили, як і західних мислителів того часу. Зокрема, у німецького богослова Мартіна Лютера (1483-1546) теза, що у порівнянні з Богом абсолютно всі смертні є однаково нікчемними, ніхто з людей не має вивищення над собою подібними і клір нічим не відрізняється від мирян, всі стани однакові. І спасіння можна досягти виключно вірою у Бога. Трагування Лютером основоположних ідей християнства в умовах Реформації виявилось однією з перших версій принципу рівності [2, с.163].

У Європі в епоху Середньовіччя актуальність застосування природного права в межах світських юрисдикцій відображає політико-правову ситуацію, коли право розумілось як втілення справедливості (*id quod justum est*).

Також і у Петра Могили – невіддільною від людської природи є справедливість, яка дається людині Богом і є невіддільною від її природи. Справедливість зобов'язує людину виконувати Божі заповіді. Втілення права зобов'язує людину виконувати Божі заповіді, тобто божественне право, яке мислителем розглядається і як природне право, і як моральний закон. Вчений справедливості пов'язує з рівністю людей. Вона (природне право й моральний закон) дана кожній людині, і в цьому всі люди рівні між собою. Рівні вони і тому, що Бог є творцем кожної людини, і Христос за всіх без винятку приймав хресті муки, і Святий Дух наділив усіх розумом і волею та іншими дарами, хоч і кожного різними. Так само і створений Богом світ (вода, земля, повітря, тварини і рослини) рівно дається кожній людині, «бо і сонце на всіх однаково світить, і дощ на всіх проливається».

Оскільки божий закон, як і моральний закон, є справедливість, він покликаний охороняти як інтереси кожної особи, так і їх спільне благо. Забезпечення спільного блага неможливе без дотримання законів, правочинності і справедливості. Тому верховна влада повинна діяти і говорити від імені права й згідно з ним. «І так, у всьому, як хочете, щоб з Вами поводитися люди, так поведіться і ви з ними; у цьому Закон і Пророки» (Мф., 7, 12) «Не судіть, да не судимі будете, бо яким судом судите, таким будете і суджені; якою мірою мірите, такою будуть і вам мірити» (Мф., 7, 1-2); – християнські постулати справедливої поведінки кожної людини. Це «золоте» правило нормативної регуляції має на увазі загальну і рівну для всіх людей норму поведінки, тобто по суті нормативну конкретизацію принципу правової рівності в різних сферах людських взаємовідносин.

Отже, Митрополит Київський Петро Могила, пропагуючи християнську мораль, ідеї рівності і справедливості, сповідуючи принципи любові, милосердя, терпимості у нелегкий для країни час релігійних воєн, політичного, станового і національного протиборства, своїми ідеями сприяв розбудові, зміцненню і єдності внутрішніх засад духовності українського народу. Петро Могила створив певний ідеал людської доброчесності, де поряд з духовним спасінням є потреби земної людини; сповідував ідеї справедливості, рівності, тощо. Праці Петра Могили слугували осмисленню

принципів догматики православної церкви (принципів християнства), де домінантною була ідея людини, де цінність визначалась не знатністю походження чи багатством (Бог створив усіх людей рівними), а індивідуальною особистістю, благородством, великим творчим потенціалом. Християнське вчення, по своїй суті повернено було до вільного волевиявлення людини, відкривало йому шляхи до вдосконалення, свідомості значення свого вибору.

Ідея свободи та відносної індивідуалізації людини в християнській релігії заклала основи вчень про права людини.

Використані джерела:

1. *Києво-Могилянська академія в іменах: XVII-XVIII ст.. Енцикл. вид. / Упоряд. З.І.Хижняк; За ред.. В.С.Брюховецького. – К., Вид.дім «КМ Академія», 2001. – 736 с.: 290 іл.*
2. *Нерсисянц В.С. История политических и правовых учений : учебник / В. С. Нерсисянц. – М. : Норма, 2009. – 704 с.*
3. *Климов В., Колодний А., Жуковський А. Феномен Петра Могили. – К. : Дніпро, 1996. – 270 с.*

О. І. Шайдоров

*здобувач кафедри цивільного права та процесу
Донецького юридичного інституту МВС України,
Донецьк, Україна*

ТІНЬОВА ЕКОНОМІКА: ГРОШІ, ЗЕМЛЯ І ЛЮДИ

Тіньова економіка починається з того, що на ринок як товар виносяться речі, які за своєю природою товарами бути не можуть: гроші, земля і люди. Спекуляція цими псевдотоварами і становить економічну основу соціального паразитизму або того, що пізніше набуло назви «капіталізм».

Капітал давно визначений як самозростаюча вартість. На думку К. Маркса, причина самозростання полягає в привласненні неоплаченої праці найманих робітників. Проте феномен самозростання грошей помічений задовго до появи самих найманих робітників. Ще в Старому Заповіті є згадка про позиковий відсоток, що дозволяє без прямого насильства захоплювати майно окремих осіб і цілих народів. У Другозаконні сказано: «Ти даватимеш позику багатьом народам, а сам не братимеш позики; і панувати будеш над багатьма народами, а вони над тобою не пануватимуть» [1]. Саме лихварство стало тим сім'ям, з якого виріс сучасний капіталізм на чолі з міжнародною фінансовою олігархією, що паразитує на народах Землі.

Поява грошей як суспільних засобів платежу, що служать для обміну товарами і послугами, зробила можливою спеціалізацію і сприяла прогресу. Проте торгівля грошима, перекриваючи їх вільну циркуляцію і отримуючи з цього вигоду, перетворює гроші зі слуг суспільства на його панів. Лихварство створює своєрідний приватний «митний пункт», на якому ті, у кого грошей недостатньо, платять мито тим, у кого їх надлишок. Приватизація суспільних засобів платежу утворює тромби в кровоносній системі господарського організму. За словами американського

спеціаліста з історії економіки Джона Л. Кінга, відсотки на позику є «невидимою машиною руйнування» [2, с. 6].

Позиковий відсоток перерозподіляє сумарну платоспроможність суспільства на користь корпорації кредиторів. У результаті підвищується попит на предмети розкоші й знижується на предмети першої необхідності, структура економіки перестає відповідати громадським потребам, і маса людей стає непотрібною і люмпенізується, перетворюючись на соціальну базу криміналітету.

Торгівля грошима перешкоджає їх обігу, веде до спаду платоспроможності, який економічна наука недоброчесно називає «кризою надвиробництва», хоча жодна країна світу ще не пізнала реального надвиробництва суспільно корисної продукції. За часів ходіння як засобу платежу монет із благородних металів криза платоспроможності суспільства, порушуючи продуктообмін в економіці розв'язувалася погромом кредиторів і знищенням боргових зобов'язань. Люди, не одурманені економічними теоріями, розуміли, що справа не в надлишку товарів, а в неможливості їх купити, і вживали свої заходи, поновлюючи нормальний лин економічного життя.

Духовні лідери різних часів і народів – Мойсей, Аристотель, Ісус, Магомет, Лютер, Ганді – вказували на неприпустимість стягування позикового відсотка. У повчаннях Мойсея сказано: «Якщо даєш у позику своєму братові, біднякові, ніколи не поведься з ним, як лихвар. Тобі не дозволено обкладати його відсотками». Аристотель пише в «Політиці»: «Лихваря ненавидять абсолютно справедливо, бо гроші у нього самі стали джерелом доходу, а не використовуються для того, для чого були винайдені. Бо виникли вони для обміну товарів, а відсотки роблять з грошей ще більше грошей... Тому вони усього осоружніше природі з усіх родів занять». Якщо перекласти дослівно текст грецького оригіналу, то в Євангелії від Луки можна прочитати: «... і у позику давайте, не чекаючи нічого».

Заборони, що накладаються на лихварство римськими папами для християн, спрямували заповзятливість європейців у галузі промисловості і торгівлі й перетворили на провідних банкірів світу іудеїв, яким дозволялося брати відсотки з людей іншого віросповідання. Але зі Старого Заповіту єврейські громади знали, що відсотки руйнують при тривалій дії будь-який соціальний організм. Тому з давніх-давен признавався «Святий рік» – прощання всіх відсотків і боргів приблизно раз на 7 років. До перемоги капіталізму лихварі були паріями суспільства, але в Новий час було сказано: «гроші плодоносні за своєю природою», і спекуляція ними виправдана.

Торгівля землею також економічно протиприродна, як і торгівля грошима. Форма власності на землю – проблема світоглядна. У світогляді «доринкових» цивілізацій земля була тілом, що утворювала з етносом єдиний організм. У будь-якій землеробській культурі земля визначає належність людини до світу і до свого народу. В українській мові слово «земля» сполучається зі словами «мати» – «Мати сира земля». Але індійці Північної Америки, які не знали землеробства, також говорили: «Земля – наша Мати, ми не можемо ділити і продавати її». Земля – це не лише засіб виробництва, але й життєвий простір Народу, його Дім.

Тому головна функція держави – захист території розселення народу. Кожному народові належить та земля, яку він зумів закріпити за собою в ході історичного процесу. Отже, об'єктивно як природно-історична категорія земля з її надрами, лісами, водами, повітряним простором і ресурсами біосфери є загальнонародним надбанням, що належить попереднім, нинішнім і майбутнім поколінням цього народу.

Право купівлі-продажу землі веде до її вилучення у народів інтернаціональними грошовими «тузами». Спекуляція землею давно перетворилася на один з основних способів напівзаконного збагачення. Великий грошовий зиск прямує передусім на скупку землі скрізь, де тільки можна. Земельні спекуляції створюють сприятливі умови для розширення нелегальної діяльності з поховання токсичних відходів, яка виросла в цілую надприбуткову галузь тіньової економіки.

Ще одна іпостась тіньової економіки – купівля-продаж людей. Здавна аж до XX століття работоргівля виступала провідним видом міжнародного обміну. Достатньо згадати заподіяне європейцями спустошення Африки, що коштувало Чорному континенту мільйонів життів. Живлене неграми, які вивозились, рабство на плантаціях США існувало до 1863 р. Работоргівля була найприбутковішим промислом для багатьох кочових сусідів Російської держави, які продавали захоплених у набігах слов'ян на невільничих ринках Середземномор'я [3, с. 396].

Ще більший збиток завдав указ Петра I, що прирівняв селян до холопів, тобто рабів. Селяни були позбавлені громадянських прав, приватної власності і будь-якої економічної ініціативи. Дворянство могло їх продавати і купувати. Торгівля кріпаками тривала до 1861 року.

Різновидами торгівлі людьми виступають порнобізнес, найманство, корупція. Тіньова економіка культивує продажність. У виданій в 1992 р. книзі «Земля в рівновазі» віце-президент США А. Гор як одну з найбільш серйозних і найменш усвідомлених проблем сучасності називає пограбування слаборозвинених країн їх власною елітою, яка переказує великі суми грошей з економік своїх держав на особові рахунки в банках Західної Європи. Збагачення здійснюється в основному за рахунок дешевого розпродажу природних ресурсів і розкрадання іноземної допомоги.

Отже, виникнення товарно-грошових відносин, зміцнивши творчий потенціал людської діяльності, одночасно породжує економічні форми соціального паразитизму.

Паразитарне переродження економічних відносин знаходить політичне оформлення в спекулятивному інтересі соціальних груп, що об'єднуються жаданням наживи і мафіозною згуртованістю. Сюди відносяться ділки тіньового бізнесу, їх політичний «дах», інтелектуальна обслуга і кримінальне прикриття. Відтоді економічна історія народів проходить під знаком боротьби виробничо-торговельного і спекулятивного інтересів.

Вже Аристотель вирізняв два види господарювання: 1) призначене для задоволення потреб і 2) таке, що служить приросту майна. Першим повинна займатися економічна наука (у перекладі: вміння вести господарство), другим – хремастика (від введенного Аристотелем поняття «хрема» – майно). У прагненні до наживи Аристотель бачив відхилення від нормального ходу суспільного життя.

Використані джерела:

1. *Архипов А. Экономическая безопасность: оценки, проблемы, способы обеспечения / А. Архипов, А. Городецкий, Б. Михайлов // Вопросы экономики. – 1994. – № 12. – С. 36-41.*
2. *Кислинская О. Сверхсекретная спецсвязь. Почему она оказалась в руках гражданина Израиля / О. Кислинская // Совершенно секретно. – 2000. – № 11. – С. 42-47.*
3. *Солоневич И.Л. Народная монархия / И.Л. Солоневич. – М.: Институт русской цивилизации, 2010. – 624 с.*

Э. Ф. Шамсумова
*кандидат юридических наук, доцент,
доцент Уральской государственной юридической академии,
Екатеринбург, Российская Федерация*

ФИЗИОЛОГИЯ ПРАВОСОЗНАНИЯ

Физиология изучает основное качество живого – его жизнедеятельность, составляющие её функции и свойства, как в отношении всего организма, так и в отношении его частей. В основе представлений о жизнедеятельности находятся знания о различных процессах и информации. Жизнедеятельность направлена на достижения полезного результата и приспособления к условиям среды. Именно этим обусловлен интерес к данной категории.

Строго говоря, правосознание, как явление правовой действительности, считается понятием, давно изученным и не требующим дополнительного рассмотрения. Однако все те общие представления и массы исследований по данному вопросу, на наш взгляд, не отражают существующую реальность, а она такова, что необходимо говорить о целостной системе или комплексе образующем эту правовую категорию.

Учет всех формирующих начал правосознания предполагает выделение базиса (основы) – центральной нервной системы, элементов высшей нервной деятельности; условий – мега-, макро- и микросреды; природы – менталитета; структуры – традиционной идеологии и психологии.

Приспособление человека к изменяющимся условиям существования во внешней среде обеспечивается деятельностью нервной системы и реализуется через рефлекторную деятельность. Отдельные условные рефлексы в определенной ситуации могут связываться между собой в комплексы. Если осуществлять ряд условных рефлексов в строго определенном порядке с примерно одинаковыми временными интервалами и весь этот комплекс сочетаний многократно повторять, то в мозге сформируется единая система, имеющая специфическую последовательность рефлекторных реакций, т.е. ранее разрозненные рефлексы связываются в единый комплекс. Возникает динамический стереотип, который выражается в том, что на систему различных условных сигналов, действующих всегда один за другим через определенное время, вырабатывается постоянная и прочная система ответных реакций. Многие наши навыки, например, способность писать, играть на музыкальных инструментах, танцевать и т.д., в сущности, являются автоматическими цепями двигательных актов. В процессе жизни человека обычно вырабатываются и более сложные стереотипы поступков: поведение после пробуждения или перед сном, режим труда, отдыха, питания. Возникают относительно устойчивые формы поведения в обществе, во взаимоотношениях с другими людьми, в оценке текущих событий и реагирования на них. Такие стереотипы имеют большое значение в жизни человека, так как позволяют выполнять многие виды деятельности с меньшим напряжением нервной системы. Биологический смысл динамических стереотипов сводится к тому, чтобы освободить корковые центры от решения стандартных задач, для того чтобы обеспечить выполнение более сложных, требующих эвристического мышления. Именно поэтому важно говорить о свойствах высшей нервной деятельности и в совокупности о физиологии правосознания.

Психика, как специфическое свойство головного мозга, заключается в отражении предметов и явлений существующего вне нас и независимо от нас материального мира. Ощущения и восприятия являются необходимым начальным этапом наших знаний о самом себе и о внешнем мире. Ощущение – это процесс отражения в центральной нервной системе отдельных свойств предметов и явлений объективной реальности, непосредственно воздействующей на органы чувств. Всякое ощущение имеет качество, силу, длительность. Ощущения дают материал для более сложных форм отражения действительности в сознании (восприятия, мышления), т.е. являются источником всех знаний об окружающей нас действительности и основой формирования поведенческого акта человека. Совершение правомерного поступка на начальном этапе как акт мыслительной деятельности дает приятное ощущение исполненного долга, выполненного задания, а совершение маргинального или даже неправомерного акта – ощущение опасности – адреналин, который, как ощущение весьма привлекательно для многих людей.

Очень важно здесь остановиться и обратить внимание на корень этих ощущений.

Откуда и как они возникают? В этом поможет разобраться незаслуженно забытая категория «долг». Сегодня чувство долга не приходится наблюдать у молодого поколения, к сожалению. Период реформ поглотил данное явление. А, вместе с тем, необходимо констатировать, что воспитание детей физиологично, так как есть часть мозга, которая развивается по генетической программе, и часть мозга, которая воспитывается социумом и предполагает создание (в молодом сознании ребенка) некой зоны неопределенности [1.205]. Здесь одна и та же конечная цель может быть осуществлена при помощи разных движений, операций, промежуточных целей. Именно социум способен, с одной стороны, устанавливая рамки «общепринятого», «возможного», или вводя ограничения создать систему социальных оценок, а, с другой стороны, наоборот, предоставляет сознанию человека демократичный выбор, полную свободу определять самостоятельно, что и как понимать, представлять, считать важным или необходимым. Так, чем шире шкала социальных оценок, тем шире зона неопределенности. Зона неопределенности задает возможность для полноценного развития физиологических реакций в различных ситуациях. Сужение возможностей поисковой активности организмом воспринимается болезненно, (так как сама по себе поисковая активность – это потребность, лежащая не на генетическом уровне) и приводит к игнорированию социальных оценок. Отсутствие социальных оценок или слишком широкая зона неопределенности исключает возможность ориентироваться на социальные оценки, что и в том, и в другом случае приводит к несформированности чувства долга.

Чувство долга, с точки зрения физиологии, правильно сформировавшаяся третья кора лобных долей; с точки зрения психологии – потребность поступать правильно и ощущать при этом, глубокое чувство внутреннего удовлетворения; с точки зрения юриспруденции – основа правомерного поведения, включающая наивысшую степень ответственности.

Неким внешним фактором влияния социума на формирование правового сознания является такая категория как «социальная микросреда». Обобщающая «социальная среда», формирующая духовный мир индивида, не есть нечто единое и одноплоскостное. Это и мегасреда – огромный современный мир вокруг человека с его политическим, экономическим и идейно-психологическим противоборством и в то же время единством. Это и макросреда, например, недавно еще советское, а сейчас

постсоветское общество. Это и микросреда – непосредственное социальное окружение человека, в качестве основных компонентов которого выступают семья, первичный коллектив – учебный, трудовой, армейский и т.д. – и приятельское окружение. Понять духовный мир данного конкретного индивида можно только с учетом воздействия на его сознание мега-, макро- и микросреды, причем воздействия неравномерного в каждом конкретном случае. При всей значимости объективных социально-экономических условий жизни весьма важным, может быть, даже решающим для формирования нормативных установок личности является нередко идеологический и социально-психологический климат в семье, трудовом коллективе, приятельском окружении. Именно они непосредственно создают тот интеллектуальный и моральный стержень личности, на котором затем будет основано либо моральное и правомерное, либо аморальное и даже преступное поведение. Разумеется, индивидуальные особенности сознания детерминируются не только микросредой: необходимо учитывать не в меньшей степени и антропологические (биологические и психологические) особенности самой личности, обстоятельства его личной жизни. Именно поэтому важно говорить о комплексном и всеобъемлющем подходе в рассмотрении правового сознания, его природы и сущности.

Внутренним фактором влияния социума и системообразующим элементом правового сознания, его природой и духом выступает такая категория, как «менталитет». Из множества определений менталитета остановимся на тех, которые достаточно полно отражают сущность рассматриваемого явления. Менталитет – отмечает А. Ю. Мордовцев, это «исторически сложившаяся и устойчивая матрица типизации поведения, схема смыслопостроений, позволяющая представителям определенного социума и (или) типа цивилизации относительно сходно, единообразно воспринимать окружающую действительность, оценивать ее и действовать в ней в соответствии с определенными, сложившимися в обществе установками и стереотипами, «понимая» друг друга, сохраняя стабильность и целостность национального (цивилизационного) пространства» [2. С.21]. Таким образом, менталитет есть сознание коллективное, неличностное, в котором находят выражение черты мировосприятия представителей некоторой группы, общности людей. Он характеризует то общее, что присутствует в разрозненных индивидуальных представлениях о мире, что объединяет людей в сфере переживаний, интересов, эмоций и, следовательно, определяет их поступки. Менталитет объединяет общество, «являясь важнейшим компонентом культурной традиции, осуществляет в рамках культуры «связь времен», благодаря чему этническая общность способна идентифицировать себя» [3. С.167]. А. С. Панарин подчеркивает, что менталитет создает «скрытые социокультурные барьеры», на которые не раз наталкивалась и о которые разбивалась преобразовательная воля реформаторов, поэтому менталитет определяется им как «инвариант культуры – долговременные структуры архетипического или ценностного порядка, посягательства на которые угрожает опасными деформациями» [4. С.34]. В настоящее время многие ученые отмечают, что институты, привнесенные из чуждой цивилизации, как правило, не воспринимаются народом. Например, Е. А. Ануфриев и Л. В. Лесная утверждают, «что коренные реформы так же вредны обществу, как и воздействие на любой живой организм того, что не заложено в нем от природы». Они рассматривают менталитет как генетический код организма культуры, менять который опасно для жизни [5. С.26]. Это объясняется тем, что каждый народ наделяет особым смыслом свои начинания, собственную культуру, формирует представления о государственной власти, правовом положении

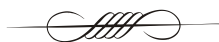
личности в обществе и т. д. В связи с этим менталитет «преграждает» дорогу элементам, которые не соответствуют его органичной структуре. В результате «взаимодействия» менталитета с чужеродными элементами происходит, как правило, их тотальное отторжение либо поверхностное, несущественное восприятие.

Резюмируя изложенное, отметим комплексный подход в рассмотрении такой категории как правовое сознание, позволит четче и точнее осуществлять все направления юридической деятельности (правотворчество, правоприменение и т. д.), а не учет особенностей нашего сознания пока лишь указывает на то, что государство, разрабатывая ту или иную политику, закладывает одно, а на деле получается совершенно иное.

Государственная политика в любой области должна разрабатываться таким образом, чтобы наше недремлющее сознание однозначно подходило к вопросу и не могло ни обойти закон, ни использовать его в своих целях.

Использованные источники:

1. Мерлин В. С. Очерк интегрального исследования индивидуальности. М. «Педагогика», 1986. С. 205.
2. Мордовцев А. Ю. Российская государственность в ментально-правовом измерении: Автореф. дисс. ... д-ра юрид. наук. Ростов н/Д, 2004. С. 21.
3. Горбунова М. Г. Дialeктика язычества и православия в структуре русского менталитета: Дисс... канд. филол. наук. Н. Новгород, 2001. С. 167.
4. Российская ментальность: Материалы «круглого стола» // Вопросы философии. 1994. № 1. С. 34.
5. Ануфриев Е. А., Лесная Л. В. Российский менталитет как социально-политический и духовный феномен // Социально-политический журнал. 1997. № 6. С. 26.

Е. Н. Швед

студентка юридического факультета

*Гродненского государственного университета имени Янки Купалы,
Гродно, Республика Беларусь*

ПРИНЦИП УНИВЕРСАЛЬНОЙ ЮРИСДИКЦИИ И КОМПЛЕМЕНТАРНОСТИ В МЕЖДУНАРОДНОМ УГОЛОВНОМ ПРАВЕ

Будучи самостоятельной отраслью международного права и обладая всеми его признаками, международное уголовное право базируется на принципах, которые имеют свою специфику, обусловленную характером уголовно наказуемых деяний. В 1950 г. Комиссия Международного Права приняла и представила Генеральной Ассамблее ООН «Принципы международного права, признанные статутом Нюрнбергского трибунала и нашедшие выражение в решении этого трибунала» [2].

Мы обратим внимание на такие принципы международного права, как принцип универсальной юрисдикции и принцип комплементарности в международном уголовном праве.

Принцип универсальности предусматривает возможность распространения уголовной юрисдикции государства на деяния, признанные преступными

международным правом, независимо от гражданства совершивших их лиц и места их совершения. Раннее он охватывал лишь пиратство и работорговлю, ныне распространяет свое действие на ряд преступлений по общему международному праву, таких как апартеид, преступления против мира и безопасности человечества. Проблемы юрисдикции приобретают все большее практическое значение, и государства уделяют им растущее внимание.

Следует заметить, что государства относятся к идее международной уголовной юрисдикции довольно сдержанно. Это наиболее наглядно проявилось и при обсуждении проекта Устава Международного уголовного суда, в ходе разработки которого выдвигались различные предложения относительно объема юрисдикции Суда.

Однако в преамбуле к Уставу говорится о том, что Международный уголовный суд призван дополнять национальные системы уголовного правосудия в случаях, когда соответствующие судебные процедуры могут отсутствовать или могут быть признаны неэффективными, что оказалось компромиссным вариантом в данном вопросе. Несомненно, наделение Международного уголовного суда исключительной юрисдикцией в отношении военных преступлений потребует от государств отказа в осуществлении национальными судами универсальной юрисдикции по этой категории дел, предусмотренной Женевскими конвенциями 1949г. и Дополнительным протоколом I 1977 г. к ним [4].

Но необходимо подчеркнуть, что МУС является судом «последнего уровня». Он дополняет национальные органы уголовной юстиции и действует только в том случае, если государство, на территории которого было совершено преступление или чьим гражданином является преступник, не желает или не способно вести расследование преступлений и возбудить уголовное преследование должным образом. Такая система, основанная на так называемом принципе комплементарности, возлагает на государства основную обязанность привлекать к уголовной ответственности лиц, совершивших международные преступления. Это отличает МУС от трибуналов по бывшей Югославии и Руанде, потому что в данном случае национальная юрисдикция доминирует над юрисдикцией МУС [3].

Так, привел ко многим дебатам и разногласиям вопрос включения в Статут МУС такого состава преступления, как агрессия. Государство, в случае становления объектом акта агрессии, вправе установить свою юрисдикцию и, опираясь на национальное законодательство, наказать делинквентов из состава высших должностных лиц государства-агрессора. Согласно принципу комплементарности, международное уголовное право не исключает, что эту функцию можно возложить на Международный уголовный суд. Однако, в процессе составления текста Статута МУС стороны не смогли прийти в единое мнение относительно определения состава преступления агрессии, с одной стороны, и применимости принципа комплементарности в пользу превосходства национальных судов над международным, с другой [4].

Республика Беларусь имеет определённые успехи в области национального регулирования выдачи лиц для привлечения к уголовной ответственности. Республика является участницей ряда многосторонних и двусторонних международных договоров, предусматривающих оказание странами-участницами этих договоров различных видов помощи друг другу по уголовным делам, в том числе посредством экстрадиции, или выдачи для привлечения к уголовной

ответственности лиц, совершивших преступления на территории одного государства и скрывающихся (находящихся) на территории другого государства [1, с.43].

Эти положения также признаны уголовным законодательством Республики Узбекистан. Государства должны разыскивать лиц, подозреваемых в совершении тех или иных серьезных нарушений и привлекать их к собственному суду независимо от их гражданской принадлежности, гражданской принадлежности жертвы и независимо от места совершения преступления. Данный принцип закреплен в ст. 11-12 Уголовного Кодекса Республики Узбекистан. В уголовном законодательстве Республики Казахстан не предусмотрены условия и не установлены виды преступлений, за совершение которых национальные суды Казахстана имеют право провести уголовное расследование. Однако участие Республики Казахстан во многих международных договорах ООН о борьбе с преступностью предполагает наличие у национальных судов Казахстана права применять универсальную юрисдикцию в отношении международных преступлений и преступлений международного характера. [2].

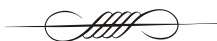
Однако при осуществлении универсальной юрисдикции может возникнуть ряд проблем: недопустимость осуществления универсальной юрисдикции (Франция); возможность применения универсальной юрисдикции в отсутствие подозреваемого, но до судебной стадии уголовного процесса (Дания, Испания, Великобритания).

Данная тема имеет и теоретическое и практическое значение. Сейчас обращается больше внимания на материальные нормы «или выдать или осуществить судебное преследование», а также процессуальные нормы по данному институту и принципу.

Таким образом, миссия по привлечению виновных лиц к ответственности не должна ложиться тяжким бременем только на то государство, которое произвело задержание. Осуществление обязательств по борьбе с преступлениями международного характера является совместным, а роли государств должны быть распределены на основе существующих в международном праве принципов.

Используемые источники:

1. Лукашов, А. *Формулирование обвинения и квалификация преступления при выдаче Республике Беларусь лица для привлечения к уголовной ответственности.* // Юстиция Беларуси. – 2006. – № 3. – С. 43-47.
2. Русанов, Г.А. *Принципы международного уголовного права* // Вопросы судебной реформы: право, экономика, управление. 2009. № 4. [Электронный ресурс]. Режим доступа: <http://www.iuaj.net/node/567>. Дата доступа: 30.10.2011.
3. Ушацка, А. *очерк деятельности Международного уголовного суда* // [Электронный ресурс]. Режим доступа: <http://www.ngo-at-work.org>. Дата доступа: 30.10.2011.
4. *Римский Статут Международного уголовного суда* // [Электронный ресурс]. Режим доступа: <http://sutyajnik.ru/documents/3109.html>. Дата доступа: 30.10.2011.

В. А. Шершенькова
асистент кафедри історії держави і права
Національного університету «Одеська юридична академія»,
Одеса, Україна

ВІЙСЬКОВІ ЗЛОЧИНИ ЗА СТАТУТАМИ ВЕЛИКОГО КНЯЗІВСТВА ЛИТОВСЬКОГО

Історично склалося так, що багато поколінь українського народу нерозривно пов'язували процес відновлення Української держави із створенням власної армії – державна структура призначена для надійного захисту територіальної цілісності та суверенітету держави. Адже історичний досвід різних епох існування Української держави свідчить, що у справі забезпечення національної безпеки вона насамперед повинна покладатися на свої збройні сили.

Слід відзначити, що питання посилення військової дисципліни та боєздатності армії завжди турбували правителів на українських теренах. Отже, історія становлення та розвитку законодавства в названій області є доволі старовинною і строкатою. Так, реформування Збройних Сил у Великому князівстві Литовському та Польщі у XVI ст. призвело до перегляду застарілих законів.

Дослідження проблеми становлення та розвитку законодавства про військові злочини на українських землях, а саме за Статутами Великого князівства Литовського, є необхідним і важливим, оскільки це є невід'ємною складовою у розумінні розвитку цього законодавства.

Військо Великого князівства Литовського у другій половині XVI ст. складалося з двох частин : загального ополчення і постійної армії. Постійні професійні війська склались, у свою чергу, з боярсько-князівських дружин і великокнязівської дружини. Основною силою вважалася кіннота – важкоозброєна («панцерна») і легка. Піших частин було менше. З XIV ст. вводиться вогнепальна зброя, що значно змінює спосіб і характер ведення воєн, зростає роль піхоти. Велике значення мали оборонні фортеці. Наймогутніші з них знаходилися у Барі, Кам'янець-Подільському, Перемишлі, Холмі, Галичі [1, 117].

У Великому князівстві Литовському особлива увага приділялася визначенню злочинних дій, вчинених особами, які зобов'язані нести військову службу та питанню призначення покарань за ці діяння.

Так, у 1529 році на віленському сеймі Великого князівства Литовського було прийнято Статут, він містив в собі 13 розділів, які нараховували 282 статті. В цьому документі у другому розділі, який мав назву «Про оборону земську» було передбачено, що всі піддані, які мали земельний маєток і досягли повноліття повинні нести військову службу або у разі виникнення необхідності споряджати необхідну кількість людей для несення військової служби. До осіб, які знаходилися на військовій службі за скоєнні ними злочини застосовувалися такі види покарань : втрата свого особистого маєтку, втрата посади, штраф, позбавлення честі, смертна кара [2, 217-222].

В 1554 році сеймом було затверджено другий Статут, який набрав чинності лише 1566р. З уваги на особливу роль волинської шляхти при його укладанні було названо Волинським, він містив 367 артикулів у 14 розділах.

В другому розділі «Про оборону земську» Статуту 1566 року законодавець продовжує лінію Статуту 1529 року, спрямовану на організацію земської оборони,

регламентацію питань організації збройних сил та проходження військової служби. За військові злочини Статут 1566 року передбачав такі ж види покарань, як і Статут 1529 року [3, 442-447].

Статут Великого князівства Литовського 1588 року, названий Третім, був складений після Люблінської унії 1569 року і об'єднання Великого князівства Литовського з Кораною Польською. Статут містив 488 артикулів, розбитих на 14 розділів.

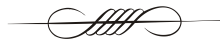
Норми воєнного права, розміщені у другому розділі Статуту 1588 року, який мав назву «Про оборону земську», регулювали найважливіші питання формування війська, збору ополчення, правового становища гетьмана, відповідальність за військові злочини тощо. До військових злочинів за Статутом 1588 року відносилося самовільне залишення війська (арт. 10); відмова від присяги (арт. 11); не прибуття до війська у встановлені строки (арт. 13); втеча шляхтича з поля битви (арт. 14); до кримінальної відповідальності притягувалися особи, які під час проходження військової служби позичали свого коня, зброю чи зброю (арт. 15); хорунжий ніс відповідальність за звільнення шляхтичів від воєнної служби (арт. 17); злочини проти населення під час проходження військової служби (арт. 18); потрава, насильне відібрання харчів у населення (каралися як грабіжники і розбійники) (арт. 19). Види покарань за військові злочини у Статуті 1588 року не були змінені [4, 367-375].

Аналіз тексту другого розділу Статутів ВКЛ дозволяє виділити такі групи протиправних дій, які можуть бути віднесені до категорії військових : зрада, втеча з поля бою, ухилення від військового обов'язку, неналежне виконання військового обов'язку, завдання шкоди цивільному населенню [5, 134-135].

Таким чином, у другому розділі всіх трьох Статутів ВКЛ, який мав назву «Про оборону земську» були вміщені деякі склади військових злочинів та покарання за них. Статути Великого князівства Литовського за військові злочини передбачали такі види покарань, як втрату свого особистого маєтку, втрату посади, штраф, позбавлення честі, смертну кару. З прийняттям кожного наступного Статуту ВКЛ система покарань за військові злочини не зазнавала змін. Відбулися зміни лише в покаранні за деякі військові злочини, такі наприклад, як артикул 15 Статуту ВКЛ 1566 р. за позику коня, зброї чи зброї, вперше передбачалася конфіскація позиченого, за повторний вчинок – смерть, а Статут ВКЛ 1588 р. – втрату отриманих прибутків. За артикулом 17 відповідальність хорунжих за свавільне звільнення шляхтичів від воєнної служби Статут ВКЛ 1588 р. передбачав втрату посади хорунжим, а Статут 1529 р. – окрім, втрати посади, передбачав позбавлення маєтку. Система покарань за військові злочини стала більш жорсткішою.

Використані джерела:

1. Кульчицький В.С., Тицик Б.Й. Історія держави і права України : Підруч. для студ. вищ. навч. закл. / В.С. Кульчицький, Б.Й. Тицик – К. : Видавничий Дім «ІнЮре», 2007. – 624 с.
2. Статути Великого князівства Литовського : У 3-х томах. – Том І. Статут Великого князівства Литовського 1529 року / За ред. С. Ківалова, П. Музиченка, А. Панькова. – Одеса : Юридична література, 2002. – 464 с.
3. Статути Великого князівства Литовського : У 3-х томах. – Том II. Статут Великого князівства Литовського 1566 року / За ред. С. Ківалова, П. Музиченка, А. Панькова. – Одеса : Юридична література, 2003. – 560 с.
4. Статути Великого князівства Литовського : У 3-х томах. – Том III. Статут Великого князівства Литовського 1588 року / За ред. С. Ківалова, П. Музиченка, А. Панькова. – Одеса : Юридична література, 2004. – 568 с.

М. А. Якобчук
студентка юридичного факультету
Тернопільського національного економічного університету,
Тернопіль, Україна

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СУД ЯК ГАРАНТ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ

Ефективність захисту прав людини в сучасних умовах неможлива без відповідної юрисдикційно-контрольної діяльності, оскільки саме в умовах існування механізмів контролю забезпечується дотримання державою міжнародно-правових зобов'язань та нормативних положень її внутрішньодержавного порядку. Саме таку діяльність і здійснює Європейський суд з прав людини.

Європейський суд з прав людини – організація, створена для контролю за дотриманням прав і свобод людини і громадянина, закріплених в Європейській конвенції з прав людини, яка була ратифікована в 1953 році. Одним із практичних наслідків цієї ратифікації є те, що будь-яка особа, котра вважає, що державні органи порушили закріплені в Конвенції її права, і яка не змогла захистити їх усіма передбаченими національними законодавством засобами, має можливість звернутися по захист безпосередньо до Європейського суду з прав людини. Ця подія відкрила нову сторінку в юридичному захисті прав людини, адже для європейської спільноти, яка не знайшла необхідного захисту у своїй рідній країні, Європейський суд виступає як вища міжнародна інстанція вирішення спорів, як істинний гарант захисту прав людини. Саме у цьому проявляється особлива значущість дослідження такого правового інституту як Європейський суд.

Вивченням даного питання також займалися такі вчені як П. Рабінович, А. Дідкін, В. Бесарабов, Т. Шекель, М. Бойко.

3 листопада 1998 р. у Страсбурзі відбулася офіційна церемонія інавгурації нового єдиного Європейського суду з прав людини. Новий Європейський суд з прав людини замінив, відповідно до Протоколу № 11 до Європейської конвенції з прав людини (набув чинності 1 листопада 1998 року), контрольні органи цієї Конвенції – Європейську комісію з прав людини та Європейський суд з прав людини.

На даний час Європейський суд з прав людини є єдиним у світі міжнародним судом, в який особа може звертатися зі скаргою на державу щодо порушення прав людини. Під юрисдикцією Суду перебуває близько 755 мільйонів людей.

Кожен громадянин держави-члена Ради Європи має право звернутися до ЄСПЛ. Заява повинна бути подана проти держави, яка є учасницею вищезгаданої Європейської конвенції і не може бути спрямована проти приватної особи чи неурядової організації, оскільки Європейська конвенція захищає права і свободи саме осіб від свавільного втручання держави [2]. Суд розглядає заяви лише після того, як заявником були вичерпані всі засоби захисту своїх прав, передбачених національною правовою системою.

Ще не так давно мало хто в Україні знав про існування, а тим більше про діяльність Європейського Суду з прав людини, який за його місцезнаходженням часто називають Страсбурзький суд [7, 82]. Однак зі вступом України в Раду Європи (1995р.), а особливо після ратифікації Європейської конвенції з прав людини (17 липня 1997р.), на основі і з відповідністю якої діє цей Суд, ситуація принципово змінилася. Громадяни України, які вважають свої права з числа передбачених названою Конвенцією порушеними діями державних органів і які не знайшли належного захисту на національному рівні, отримали можливість звернутися в Страсбурзький суд.

Станом на 1 січня 2011 р. Україна посіла четверте місце за кількістю заяв, які чекають свого розгляду в Європейському суді з прав людини. Зокрема, всього в суді очікують розгляду близько 139 650 заяв, причому більше половини з них заявлені проти чотирьох країн: Росії, Туреччини, Румунії та України. Так, 28,9% заяв припадає на Росію, 10,9% – на Туреччину, 8,6% – на Румунію і 7,5% – на Україну. Далі йде Італія (7,3%), Польща (4,6%), Молдова (2,8%), Болгарія, Сербія та Словенія (по 2,5% на кожному із країн), 22,1% припадає на решту країн.

Заяви проти України, які розглядає ЄСПЛ, здебільшого стосуються порушень таких прав:

- право на свободу та особисту недоторканість;
- право на мирне володіння своїм майном;
- право на справедливий судовий розгляд в частині права на виконання рішення суду (передусім щодо виплати заборгованості по заробітній платі, пенсіям), перевищення розумних строків розгляду справ судами.

Рішення, прийняті Європейським судом, є обов'язковими для виконання відповідно до статті 46 Конвенції. Закон України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини», ухвалений Верховною Радою 23 лютого 2006 року зафіксував на законодавчому рівні систему інституційних та процедурних механізмів виконання рішень Суду та запобігання новим порушенням Конвенції.

Проте, це не означає, що Європейський Суд є вищестоящою інстанцією щодо українських судів і нашого Верховного Суду. Слушною є думка П. Рабіновича, що Європейський Суд – це суд, який не скасовує рішення українських судів, а, вивчивши конкретну правову ситуацію за скаргою громадянина, доходить висновку про порушення (не порушення) Україною Європейської конвенції із захисту прав людини [6, 9].

Так, станом на 2005 рік з державного бюджету фактично було сплачено за рішеннями Європейського суду з прав людини 3 200 400 гривень, у 2006 р. – 20 000 000 гривень, у 2010 р. – 44 320 801,04 гривень на користь громадян і юридичних осіб.

На нашу думку, збільшення за останній рік кількості справ, що знаходяться у провадженні Європейського суду проти України, а також кількість задоволених скарг свідчить про наявність дієвого міжнародного правового механізму захисту прав громадян.

Отже, необхідність повного та всебічного вивчення розглянутої проблеми є надзвичайно гострою. Права і свободи людини і громадянина та юридичних осіб безперечно підлягають захисту (ст. 55 Конституції України) [1]. Проте, однією виплатою шкоди не можливо вирішити цю проблему. Перш за все необхідно вдосконалити судову діяльність, пов'язану із застосуванням норм Конвенції на

національному рівні, займатися постійним вивченням, розглядом і аналізом даного питання, адже для України цей механізм захисту прав людини є зовсім новим.

Використані джерела:

1. Конституція України від 1996р.
2. Європейська конвенція про захист прав людини і основоположних свобод.
3. Закон України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» від 23.02.2006р.
4. Бесарабов В. Г. Європейський Суд по правам человека // Юрлитинформ. – Москва, 2003. – с. 457.
5. Іванець І. Європейський суд з прав людини як стимул розвитку юрисдикції Конституційного та Верховного судів України // Юридичний журнал. – №3. – С.136.
6. Рабінович П. Рішення Європейського суду з прав людини // Правовий тиждень. – № 30-31. – С.18.
7. Шекель Т., Бойченко Є. Україна і Європейський суд з прав людини // Юридичний журнал. – №1. – С. 136.

ЗМІСТ

Андрейцев В. І. Методологічні, гносеологічні та аксіологічні аспекти категорії «безпека» та її різновидів у праворозумінні, управлінні та правозастосуванні	4
Андрюшко І. Я. Принципи правового мислення	10
Балаклицький А. І. Влада та територія як основні ознаки сучасної держави	12
Березовский К. А. Влияние глобализационных процессов на международно-правовую защиту персональных данных	14
Бись О. С. Роль посередництва у мирному вирішенні міжнародних спорів	16
Боброва Э. М. Влияние менталитета на правосознание современного российского общества	18
Боровська Г. С. Універсальні положення філософсько-правового вчення Памфіла Юркевича	21
Буякевич А. С. Правовое регулирование олимпийского движения в России	23
Вальчук А. М. Релігійно-імпортні ідеї в правовій культурі Київської Русі	24
Верещак О. В. Стратегічні напрями правотворчості в умовах формування європейського простору безпеки	27
Виговський Л. А. Актуальні проблеми правового забезпечення функціональності релігійного комплексу в Україні	29
Габец Н. С. Основные проблемы оказания гуманитарной помощи на современном этапе	31
Габінет Д. А. Відображення ідей про форму державного правління України в державно-правових поглядах П. І. Чижевського	33
Галимуллина С. К. Международное сотрудничество государств: обмен правовой информацией, правовая помощь в области установления содержания иностранного права	36
Голубь Д. А. Проблемы интерпретации понятия «недобросовестная конкуренция» в законодательстве стран-участниц содружества независимых государств	40
Граб С. О. Механізм використання міжнародних організацій для захисту та контролю за дотриманням прав жінок	42
Грачев Н. Д. Идея суверенитета в общественном сознании постиндустриального общества	44
Гриценко М. Ю. Особистісні та професійні якості юриста як важливий чинник забезпечення правосуддя – сучасний погляд	47

Данник О. Н. Проблемы реформирования ООН на современном этапе	49
Денищик О. І. Професійна етика юриста – нагальна потреба сьогодення	51
Дубчак О. В. Адаптация законодательства Украины в сфере социальной защиты к международно-правовым принципам и стандартам ЕС	53
Задосєнко О. В. Особливості кодифікації цивільного процесуального законодавства УСРР 1924 р.	55
Заморська Л. І. Нормативне закріплення правових стимулів	58
Заставська Л. Ю. Питання держави і права в роботах англійських просвітників у XVII столітті	59
Іванчикова О. В. Проблеми систематизації законодавства	61
Карагяур Н. Н. Понятие и сущность этатистского государства	62
Карпенко О. І. До визначення поняття «географічне зазначення»	65
Коваленко А. В. Неправомерное нарушение обязательства по не использованию также изготовлению ядерного оружия Сирией	67
Колесник В. Ю. До питання про правове регулювання сфери професійної освіти в Європейському Союзі	70
Кормило М. І. Реформування ООН у контексті встановлення нового міжнародного правопорядку	72
Корунчак Л. А. Поняття «випадковості» і можливості його використання в теорії права	74
Котуха О. С. Юридична допомога як особливе соціально-правове благо	76
Кричковська Я. В. Реформування світової фінансової архітектури: ідея створення нового світового фінансового центру в Росії	78
Кудін С. В. Порівняльний метод у дослідженні історії вітчизняного кримінального права: досвід Ф. І. Леонтовича	81
Куркіна В. Г. До проблеми адаптації українського законодавства до законодавства ЄС.	83
Лимишевська В. Ю. Проблема смертної кари: за і проти	85
Липкин В. С. Значение Статута 1529 г. Великого Княжества Литовского для последующей систематизации права в Европе	88
Лозінська С. В. Окремі аспекти екологічної політики в країнах Європейського Союзу	89
Макаренко Н. Г. Гуманітарна інтервенція та принцип поваги прав людини	92
Матвєєва Ю. І. Остаточність судових рішень як один з аспектів принципу правової визначеності	95
Міщук В. В. До питання про співвідношення поняття «унітарна держава» та «унітаризм» в контексті оптимізації унітарної	

форми територіального устрою.	97
Мозолюк-Боднар Л. М. Деякі питання класифікації дисципліни на типи.	99
Мороз Н. О. Перспективы совершенствования законодательства Республики Беларусь в контексте европейской конвенции о киберпреступности	101
Мудрак Р. М. Співвідношення сутності правової держави і громадянського суспільства	103
Омельчук І. А. Проблеми правосвідомості молоді щодо прав і свобод людини в сучасній Україні	106
Омельчук О. М. Розвиток уявлень про поведінку людини у філософії права епохи реформації	109
Пилипенко К. М. Соціальне значення правомірної поведінки в формуванні сутності правопорядку.	111
Подковенко Т. О. Принцип антропоцентризму в контексті сучасного праворозуміння	114
Пряничникова Д. В. Правовая защита окружающей среды во время вооруженных конфликтов	116
Сметюх В. С. Українська національна держава: політико-правовий аспект	118
Сокульська І. Я. Права жінок в Україні в контексті гендерної рівності	120
Стогова О. В. Популізм як різновид авторитаризму.	122
Терзі О. С., Ковальова М. В. Питання політичних прав і свобод у політико-правових поглядах М. Драгоманова	125
Ткаченко В. М. Принципи християнства як моральні основи зародження ідей прав людини у поглядах Петра Могили	127
Шайдоров О. І. Тіньова економіка: гроші, земля і люди	129
Шамсумова Э. Ф. Физиология правосознания	132
Швед Е. Н. Принцип универсальной юрисдикции и комплементарности в международном уголовном праве	135
Шершенькова В. А. Військові злочини за Статутами Великого Князівства Литовського	138
Якобчук М. А. Європейський суд як гарант захисту прав людини	140

Наукове видання

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЮРИДИЧНОЇ НАУКИ:

Збірник тез міжнародної наукової конференції

«Десяті осінні юридичні читання»

(м. Хмельницький, 18–19 листопада 2011 року):

у 4-х частинах

ЧАСТИНА ПЕРША:

Теорія держави і права

Історія політичних та правових вчень

Філософія права

Міжнародне право

Порівняльне правознавство

Підписано до друку 10.11.2011 року. Формат 60х90 ¹/₁₆.
Гарнітура Times New Roman. Друк різнографічний. Папір офсетний.
Облік. друк арк. 5,08. Умовн. друк. арк. 8,41.
Наклад 100 прим. Зам. № 297.

Комп'ютерне складання — Голова О. Г.
Відповідальний за випуск — Місінкевич Л. Л

29013, м. Хмельницький, вул. Театральна, буд. 8
Тел.: (0382) 71-75-91
Ел. адреса: nauka@univer.km.ua
www.univer.km.ua